



AGRIA

atölele
biztos
feddel
halott
not életet ad
mindig csatlal
nem leszünk

AGRIA
AGRIA
AGRIA
AGRIA

es no
inveridde

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖCZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: VARGA TAMÁSNÉ
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Elektronikus levelezés: IFJ. KÖDÖBÖCZ GÁBOR
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TÓZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.

Előfizethető: info@brody.iif.hu

Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.

3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különbéféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Tartalomjegyzék

<i>Vitéz Ferenc</i>	
Kockadonkihóte	11
ARTériák	
<hr/>	
<i>Lipcsei Márta</i>	
Vágyaink éltetése	12
<i>Fecske Csaba</i>	
W. S. helynevei	15
Tóth Árpád: Őszi kertben	15
Tegnapai fájdalom	16
Téli reggel	16
Juharfák	17
<i>Antal Attila</i>	
Nyári nap a Nyírségben	18
Dúlóút	18
Utolsó munkanap az Árpád-kori temetőben	19
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
A jázmin illata	20
Számvetés	20
A rét (<i>Édesanyámnak</i>)	20
Gyermekeimhez	21
Jákób kútja	21
István	21
(Apcsel 6,8–15)	21
<i>Aknay Tibor</i>	
Aranykor	22
Példázat	23
Olyan messzi a hajnal	23
Találkozás a hazával	23
Anyámhoz álmomban megyek haza	24
Angyal repül a ház felett	24
<i>B. Tóth Klára</i>	
Fölfelé (<i>Baán Katalin fotójáról</i>)	25
<i>Serfőző Simon</i>	
Teremjen	26
Elképzelem, elgondolom	26
Reggeli kapkodás	26
A blöblő	26
<i>Anga Mária</i>	
Rózsafa	27
Május	27
<i>Tamás Tímea</i>	
Születésnap mesék – Eszternek és Valinak (<i>Az álomtörpe; A fordított naptár</i>)	28

Káliz Sajtó József	
Törékeny világunk	34
Jó tanács	34
Gerincjavító	34
Csillagvirág	34
Csontos Márta	
Andersen nyomán	35
A szürke új árnyalata	35
Erdei-Szabó István	
Hátországom	36
A jég hátán	36
Télfoglaló	36
Önközület	37
Baka Györgyi	
A valóság törtségében (<i>Csontos János emlékére</i>)	38
Felénk forduló arcod (<i>Miklóssy Endre emlékére</i>)	39
Fazekas József	
Él bennem	40
Dereng az alkony	40
Betakar	41
Egy meghitt órán	41
Kulcs	41
Parafrázis	42
Csáky Anna	
A Szentlélek áldásával – <i>Pünkösöd</i>	43
Királynőd lettem (<i>Losonczy Anna éneke</i>)	43
Mágikus hold	44
ArtMűhely	
Bertha Zoltán	
Tündérmesék – felnőtteknek is	45
Tamás Tímea: Ikermondák	45
Lajtos Nóra	
Fapados találkozás	49
ARTÉRIÁK	
Kis Pál István	
Háry az örök Háry! – Obsitos történetek első kézből a honfoglalástól a rendszerváltásig tizenöt megszólalásban (<i>részletek</i>)	53
Csák Gyöngyi	
Történelmi pillanat(ok)	59
Muhi	59
Színek a palettán	
Szokolczay Lajos	
Invenciódús létmagyarázat <i>Szepessy Béla linóleumművészetéről</i>	60

ARTÉRIÁK	
Demeter József	
ÁPRILISKODÓ <i>Az UFO-csapdáról már nem is beszélve... Punctum!</i>	64
Erdélyi Z. János	
Az áruló apja	66
Fellinger Károly	
Gyerekkversek (<i>Farsang végén; Aladár; Meskete; Csúfoló; Jakabalma, vilmoskörte; Szentgyörgy napján</i>)	72
Száraz Pál	
Tavaszi réten	76
Ibolyák	76
Évek-napok	76
Búcsú (<i>Farkas Jenő emlékére</i>)	76
Dal	77
A lámpa	77
Bartal Klára	
Állatkerti séta – <i>Farsangi nyelvtörő, unokáimnak</i> (<i>A foka; A bálna; A giliszta; A vakond; A majom</i>)	78
Bagi István	
Minta hinta	79
Műhely	
Bertha Zoltán	
Magyarság, emberség, hitvallás. <i>A bölcselő Wass Albertről</i>	80
ARTÉRIÁK	
Vitéz Ferenc	
Palimpszeszt és kiegészítések Kölcsey Ferenc <i>Versenyemlékek</i> soraira (1833; 2018 – <i>Csontos János, a Para költőjének emlékére</i>)	87
Laudatio	
Balázs Ildikó	
„Az élethez bátorság kell”. <i>Emlébeszéd Wass Albert születésének száztizedik, halálának huszadik évfordulóján</i>	89
Kortárs hangon	
Sebestyén Kinga	
Egy ácsához	94
Pálffy Tamás Szabolcs	
Leónidasz szavai	95
Leónidasz szobrai	95
Sárkány Tímea	
elbírní hogy lehet	96

<i>Fedák Anita</i>					
Holdviola		97			
<i>Rusu Szidónia</i>					
Azon az éjszakán		100			
Pá - betűs válságok		101			
<i>Ollé Tamás</i>					
Kiút		103			
Holtodiglan		104			
<i>Forgács Fanni</i>					
Gyere vissza...		105			
<i>Szász Gyopár</i>					
Bújócska		107			
Otthon		107			
<i>Krajnyák Ádám</i>					
Az erdei dobos		108			
<i>Veress Szidónia Krisztina</i>					
Bukolika		110			
Hajnali káprázat		110			
<i>Baka L. Patrik</i>					
Indák fogják		111			
Lábnymok		112			
Műhely					
<hr/>					
<i>Pomogáts Béla</i>					
A novella költői – <i>Két székelly író: Nyírő József és Tamási Áron</i> –		113			
ARTÉriák					
<hr/>					
<i>Saitos Lajos</i>					
Ha lesz feltámadás		118			
Hetéráknál		118			
<i>Németh István Péter</i>					
7 lap szonettes irkából (I–VII.)		119			
ArtMűhely					
<hr/>					
<i>Nagy Zita</i>					
Az alkotás abszolútumai. <i>Vitéz Ferenc: Könyvek angyalai</i>		123			
ArtÉriák					
<hr/>					
<i>M. Fehérvári Judit</i>					
Csillagokra feszülten – Krisztusi harminchármas		128			
Az önmegsemmisítés balladája, amelyben magister Francois könyörög mielőbbi haláltáncáért		129			
Tíz dzsiszei		130			
Például		131			
<i>Bozó Zsuzsanna</i>					
Reszkető kézzel ...		132			
Tükkörkép		132			
Soha		133			
<i>Sebestyén Péter</i>					
Hegymama		134			
<i>Marton Réka Zsófia</i>					
Halottak napja		138			
Az első lovas érkezésekor		138			
Metamorfózis		138			
Hókörok		139			
<i>Bereti Gábor</i>					
Az emlék megközelítése		140			
A lehetséges és a lehetetlen		140			
Vallomás		141			
Mit úgy akartam		141			
Műhely					
<hr/>					
<i>G. Komoróczy Emőke</i>					
Az ÖRÖKEGYbe visszavágyva kezd búcsútáncba a szíved...” <i>Cseke J. Szabolcs: Megtagadt nemlét</i>		142			
ARTÉriák					
<hr/>					
<i>Koncsek József</i>					
Rózsák, dáliák...		159			
<i>Kerek Imre</i>					
Tavaszi szonáta		160			
Énekek éneke		161			
<i>Farkas András</i>					
Kezdjük a mellével		162			
<i>Köves István</i>					
Titkárno-tanulmány (retro)		163			
<i>Pataki István</i>					
eligazítás egy ifjú poétahölgynek		167			
mint ölyv		167			
utolsó jó cselekedetem		167			
nézzétek el		168			
dedikálás		168			
a vásárló hölgy		168			
<i>Diószegi Szabó Pál</i>					
Túl az Időn...		169			
ArtMűhely					
<hr/>					
<i>Madarász Imre</i>					
Alfieri és Petrarca		170			

ARTériák	
Csatáné Bartha Irénke	
Arcod vonásait	174
Számvetés	174
Jelenléted (Cseh Károlyra emlékezve)	175
Szavak forgószelében (Cseh Károly emlékének)	175
Menyhei József	
Pihenő a tónál	176
Magyar Gyuláné	
Káprázat	179
Morse jelek	179
Mátyási József emlékezetére	180
Műhely	
Bérczessy Lajos	
Arcképvázlat irodalmi háttérrel. <i>Sárközi Mátyás</i>	181
ARTériák	
Tóth Sándor	
Bánatban is ünnep	190
Laudatio	
Kaiser László	
Őszinte műfajtiszta. <i>H. Varga Gyula köszöntése 70. születésnapja alkalmából</i>	191
ARTériák	
Holló József	
Húsvéti üzenet...	194
Az írás terhével és irgalmával (<i>Bakacsi Ernő Barátomhoz</i>)	195
Laudatio	
Ködöböcz Gábor	
A határokon járó író. <i>A nyolcvanéves Bakacsi Ernő köszöntése</i>	197
ARTériák	
Sólyom Sándor	
A lépcsők	199
Találkozás (<i>Szervátiusz Jenő †1983 és Szervátiusz Tibor †2018</i>)	200
Kegyelet és emlékezet	
Lisztóczy László	
Búcsú Szervátiusz Tibortól	201
Szokolczay Lajos	
Óriás aranyorgona. <i>Kulcsár Ferenc (1949–2018)</i>	204

ARTériák	
Szekeres Mária	
Rembrandt	206
érintés nélkül	206
szétszabdalt idő	206
Szabadkéz	
Sz. Tóth Gyula	
Kárpátaljától Elzászig. <i>A Partium folyóiratról</i>	207
ARTériák	
Vései József	
A kidekázott idő	211
Tavaszi	211
Anyám	211
Apám	211
ArtMűhely	
Bozók Ferenc	
Szellemidézés. <i>Ferenczy Teréz, a „szécsényi remetelány”</i>	212
ARTériák	
Radnai István	
Az élet merevlemez	215
Már majdnem elnyelt	215
Seléndy Balázs	
Korosodás	216
Laudatio	
Molnár Pál	
Puszt Tibor kapta az idei Szkíta Aranyszarvas-díjat	218
ARTériák	
Deák László	
Kilencven sor édesanyám emlékére	221
Vozáry Viktória	
Őszközép Ünnepe	223
Szepesi Zsuzsanna	
A végső megoldás	225
Könyvjelző	
Vitéz Ferenc	
Csontos János: <i>Ezeregy nappal – Versek (2015–2017)</i>	226
Cs. Nagy Ibolya	
Tárt kapukhoz fényösvény viszen – <i>Dsida Jenő költészete és műfordításai (szerkesztette: Kabán Annamária – Mózes Huba)</i>	229

Csorba Piroska	
Fecske Csaba: <i>Kiűzetés</i> – Válogatott és új versek	236
Bertha Zoltán	
Kada Erika: <i>Tündér-határon túl</i> – Áprily Lajos vallásos költészete	245
Ködöböcz Gábor	
Lisztóczy László: <i>Világító szív</i> . Tanulmányok Dsida Jenőről	249
Kántás Balázs	
Turcsi István: <i>Minden kezdet</i>	250
Sziki Károly	
Bitskey Ella: <i>Floridai levelek</i>	255
ARTÉRIÁK	
Kovács Daniela	
Térdelhajtva József Attila emléke előtt (<i>Ünneplőt öltünk; Acélos bizonyossággal; Teledre tél jött; A Szépség koldusának; Veritas vincit; Rívó kúrtként vallom</i>)	259
Könyvjelző	
Péntek Imre	
Kelemen Erzsébet: <i>Rorate</i>	262
Lengyel János	
„Mert Kezdet nincs, csak folytatás van ...” <i>Válogatás a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjainak írásaiból, naplójegyzetek a műhelymunkák résztvevőitől</i> (Szerkesztette: Marcsák Gergely)	267
Molnár Vilmos	
Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	271
Fábián Tibor	
Mersdorf Ilona – Horváth Pál: <i>Erről nem beszéltünk</i>	273
Lőrincz József	
P. Buzogány Árpád: <i>Világpótlék</i>	276
Lukáts János	
Csernák Árpád: <i>Olajfában lakozó</i> . Ország László fotóival	279
Révész György	
Viczai Péter: <i>Gennagyij Nord, avagy az „ismeretlen Viszockij...”</i> . Versek, dalok, anekdoták	282
ARTÉRIÁK	
Hajdrik József	
Tövismadárként álmodom	285

Vitéz Ferenc Kockadonkihóte

Itt egy szép sonka lóg. A kertben
még lemázsálják az álmokat.
Teregetik a szennyest amott:
lepedőkön véres lábnyomat.

Sovány vigasz ma a valóság,
malacka-arcú donkihóte!
A konyha kövén lovagolva
sem tudod, ülsz most szép csikón-e,

s tud-e még vágy a szélbe kapni,
vagy szárnyakat kapsz – mint a versben?
Megleped az asszony tomporát,
s eltűnsz a füstös fellegekben.

Visítva kergetsz kis golyókat,
kacagó gyöngyöt a fű között. –
Közben már régen sonka lettél
a spájzban a befőttek fölött.

Araszolsz kivénhedt gebéden,
s az égre bámulsz, mint a hangya.
Szivárványt képzelsz, s nem tudod, hogy
kockákból vagyunk összerakva.

Kockaformájú lett a hajnal,
és minden tagod renyhe kocka:
a fül, a száj, az orr, a homlok,
a szív, a csípő és lapocka.

Az utcán kockák menetelnek,
és kockák alszanak a párnán,
kockák bámulnak kockaszembe
mértanilag pontosan – de árván.

Kiterítenek majd, ha meghalsz.
Nem mondja senki, hogy: „ég veled!”.
S lát majd egy tanácstalan isten
fönről hat szétbomló négyzetet.

Lipcsei Márta

Vágyaink éltetése

1

szeretném érteni az életet, a szétesett tömeget
a porszemek táncát a napsugarak alatt
a fűszálak halk beszédét, ahogy összesúgnak
az összefogott életet, ahol gyilkos aki szeret
ahol fojtó hurkot ad a kar ha ölel s vezet
tudom a fák mindig némán köszönnek
az életből a jobbat választjuk s ami könnyebb
a nagy okosság az osztás, a billenő mérleg
a részletfizetéses halál, talán hogy senki se ért meg
a költők riadt sétája e földön
hogy velük valaki törődjön
töredékek talált tárgyai, talán világ dicsősége
maradékokból élők rejtett fényessége
mert ilyen az ember, az ember, az ember
hogy később majd nézze, a világ távozik..., merre? ...

2

hívlak mint idegenvezető, dörömbölök szemedben
mennybezuhanásunk műfaja kedves e földön
a világ előttünk áll, hagyjuk, szavak által pörögjön
menekülünk, tengereinkből rángatjuk ki éjszakáinkat
s a kelő napot, mormoljuk az elmondhatatlant majd éltetjük vágyainkat
bárcsak érteném a légtüres teret, akkor tudnám mindez hova vezet
az értékek hiányát, a származás jegyét, a családfák hűlt helyét, erek
érkező folyamatát, a választás inflációját, a tanult szokásjogot, a jelen helyzetet
a merülő jelzések céltalanságát, a rögzített szituációk bénító árvaságát
a bekapcsolt riasztó óbégatását, az élet sakktábláin a lépések irányát
s ha a szavak halálra szűrnak, a magad semmijén, a magad végesén
csak várni, hogy szétváljak az én, míg az örvények felszínén pereg az idő- lele-
mény

3

ez az én óceánom , ez a hullámszó valóság
a lüktetést váró időszerkezet, a homlok mögötti kalandok
s hogy valaki fogja kezéd, ki tudja hogy a sors játékos óceánján
a lebegés művészetét mindig tanulni kell, vigyázni, hogy a cápák
a halál játékát el ne rontsák, hogy végül nézni tudj a krisztusi keresztfáról

4

hiába aggódunk a háborús tragédiák áldozatainak sorsaiért, ha
a képzelethiány dobozaiba csomagolnak , a nememlékek műanyag zacskóiba
a hajlék, hit hűlt helyeire küldenek és gátolják, hogy arra gondoljunk
mi lesz a jövő békeidőiben élő unokáinkkal?

5

lehet hogy elemzési keretet használunk
és hogy ellenpontoszuk a látottakat
vagy a romboló építés gondolatát tápláljuk
elmélkedünk, hogy a fenntartható pálya
nem légtüres térben létezik,
mozgunk a részben és az egészben
mint egy profi sakkjátékos
egyszerre látjuk a taktikai lépéseket,
a stratégiát és a tábla egészét
sajátos szemüvegen keresztül nézünk
az ezerszer megénekelte évekre
tudjuk hogy előbb vagy utóbb
menthetetlenül hibázni fogunk
véleményünk alaphangját mégis
a pozitív jelzők fogják meghatározni

6

mindig keressük a válaszokat
az állítások igazság tartalmát
a szabályok betartását, a mércéket
a szabadság lehetőségét
az olyan körülményeket
melyek közt az ördögök is
angyalként viselkedhetnek
a szándék mindig tiszteletre méltó
de ha nézzük az eredményt
a gyakorlat az ami a szándékokat valóra váltja

7

most még a zsongás, a beszéd, az örömök
a vágyak és szórakozás rétege
maga az élet szól hozzánk
fátyol fedi még a betegséget
szenvedést, halált
de képességünk a láthatatlant is
láthatóvá teszi
így az illúziórendszer
egyszer csak összeomlik
és bekövetkezik az egzisztenciális rothadás
a mélység, a semmi, a szakadék
válik szabállyá, vagyis minden
ami eddig csak lesben állt



*A királynő a varanggyal
kísérletezett, de nem jött össze
(1994, linómetszet)*



*A királynő második sikerte-
len kísérlete (1995, linómetszet)*

Fecske Csaba

W. S. helynevei

Szentbékálla:
leesett a béka álla,
brekeke, brekeke,
kékbe csavarodik
Ung király szakálla,
kilátszik a fenéke.

*

Ináncs-Kakucson
maradt a papucsom,
mezítláb megyek az égbe,
vagyis hát végbe,
a legvégsőbb kékbe.

*

Hol van Sé?
Ha nem Vas megyében,
hát sehol se.

*

Ukkon a kis Mukk
kinézett a lukon,
csak úgy ukmukfukk.

Mit látsz te kis Mukk?
Hogy rajtad is van luk.
Ha kő, bedugjuk.

*

Csempeszkopácson
forgács van az ácsom,
pendely az ácsnén
s az sincs, ha a kovács mén.
Pendely a földön,
asszony az ágyban.
Így a kovács: "Nem patkolni,
lovagolni vágytam!"

Tóth Árpád: Őszi kertben

Bús őszi kertben ülök, kedvem hervatag,
nézem amint a szélverte fák lombja hull,
s ott állnak talpig pucéran, anyátlanul.
Szívük nincs, üres bordák mögé tűz a Nap.

Sajgó szívem mint a megbotozott béka
ugrál keblemben, a sárguló bőr alatt.
Istenem, tán ez az utolsó pillanat,
fájdalmas életem csekély maradéka.

Virágszirmok esőznek neszt alig ütve,
a rozsdásodó fű sziszeg lábam alatt.
Hosszú éjszaka közelg, véget ért a nap...
Csontjaim közt a halál jár szemlesütve.

Megbámulom a májfoltos képű Holdat,
amint kiülnek köréje a csillagok.
Bár ebben a kertben, már mégsem itt vagyok,
Szirén hangjukon hívogatnak a holtak.

Téli reggel

bekapcsolom a számítógépet
jönnek éhgyomorra az imélek
reklámok és hirdetések szerint
amennyit megveszek annyit érek

rendezetlen számla az asztalon
de polcomon Rilke és Eliot
meg mások művei gazdag vagyok
a szépséget megtapasztalhatom

mivel is hozakodhatnak elő
ilyen tétova téli reggelen
amikor agyam rejtett zugában
elfelejtett álmomat meglelem

mint a szépséggel mely bennünk lakik
s ha rátalál a gyanútlan öröm
elviselhetőbb lesz minden picit
mintha idegen nyelvet úgy töröm

az életet csörög a telefon
a hang kedélyem gyúrt szövetébe
véletlen durvasággal gyorsan egy
oda nem illő szálát belefón

a vonal végén beteg barátom
akit emberöltő óta ismerem
kinek kedvét semmiben nem lelem
mondani bármit alig is merek

cinke kocogtatja az ablakot
amint megpillant gyorsan elrepül
feledvén máris ott bent ki lakott
s egy sovány deres juharágra ül

Tegnapai fájdalom

hány napunk ment veszendőbe
ki tudna úgy hogy érzés ne veszne kárba
elélünk egymás mellett mint két kavics
folyó szeli ketté életünk
napfényben holdfényben csillogó folyó
vadkacsákkal vízre hajló
fűzek szomorú csöndjével
a tücskök hangja mint
szívünk ciripelése
belekalapálva az időbe
hajnali szél cirógat
tegnapi fájdalom
mely olyan öncélúan szép
mint elhagyatott játszótér
fölött a csillagok

Juharfák

hogy megnőtték a juharfák maguknak nőttek nem nekünk
de ők a mieink hát mégis csak nekünk nőttek itt a ház
előtt mely nem sokkal az ő születésük előtt épült
az emberiség javára egy átkosnak mondott kor áldott
gondoskodásának köszönhetően
napsütötte széldúlta lombjukat mely rejtekhelye mindenféle
zöldnek kutyaszar- és tenger-szagú szélnek
mint lopott drága képet utaztatja szemem
boldogok mert mit se tudnak ők természetükből
adóóan rejtegetik a kérgük alatt nesztelenül
tovagyűrűző időt derült éjszakán megül rajtuk a hold e fáradtnak
látszó kobold nappal nyájas árnyékukban hűsöl
csontjait hiába rejtegetve E. néni aki életét már mások
helyett is kénytelen élni noha már a sajátjához is kevés
több idő mint élet hogy összezsugorodott számára a világ
eltemette sorban szeretteit megkopott férjét gyönyörű lányát
sors-tévesztette fiát aki az őszi falevelek zöldjét hiába kereste
sokdioptriás szemüvegében az Istennek ütközött
E. néni mint vacsoramaradék a bélpoklos Moloch vérpecsétes asztalán
magányos varjúként gubbaszt
a nyöszörgő fák alatt együtt sem találjuk az elgurult mosolyt
a köd szemfödele alatt a nyárra emlékeztető évszakot
fájdalma halkabb mint a gyertya lángja mely az ő kanócat
emészti szavanként tűnik el előlem
a szorgalmas évek nagy öltésekkel fércelik sorsát
a történelemhez melynek oda nem illő foltja ő
iszonyú hosszú minden éjszaka a nap óriás reflektorával kegyetlen
a reggel nem találja a helyét bennünk sem találja
kifosztják kolduló emlékei már csak rossz fogai maradtak sajtó csontjai mintegy
emlékeztetőül életére egykedvűen bámulja ezeket a fákat
ahogy ég felé törnek uralva minden ágat
lombjuk rigók trambulinja ahonnét a levegő
langyos hullámaiba vetik magukat önfeledten

Antal Attila
**Nyári nap a
 Nyírségben**

Előbb a lepkék álmos röpte
 a reggeli zöld párában
 aztán a Nap túlcsondult
 mázas korsója

előbb a homoktenger gondolái:
 a vasgyűjtő stráfszekerek
 aztán a tájra keresztet vető
 sportrepülő

előbb a nyuguló árnyékok
 az alélt árokpartokon
 aztán a focihírek
 az alkony kocsmájában

előbb a motorvonat szívhangjai
 a hűlő dombokon túlról
 aztán az első őszi levéllel
 lehulló este

Dűlőút

Az alkonyi Hold hűvöse
 harmattal itatja az akácok mélyülő zöldjét

a füstízű percek alkímiája
 a tarló rezét matt ezüsttel cseréli fel

távozó lépteink neszeibe
 selymes hangokat fon a szellőző kukoricás

aztán a föld nyugodt szívverése
 belevész a közeli sztráda robajába

a dűlőút otthonosságából
 végül csak tenyered melege marad

Utolsó munkanap az Árpád-kori temetőben

Mosolyt fordít ki a földből az ásó
 a gyomos temetőszélen
 friss fényben az egykori
 cselédlány öröme:
 arca tüzet fogott
 a szomjas vándor bókjára
 remegő kézzel merített vizet
 a kút favedréből
 s míg hadak csörömpöltek
 a szilvakék hegyek alatt
 ő csak a hörpölő legényt figyelte
 s a kortyok visszhangot vertek benne
 akár a kútban –
 a bordák közt sötétlő
 tatár nyílhegy nem is gyanítja
 hogy végtelenné tett
 egy rózsza álmával
 vetélkedő álmat



Strázsán (1993, linómetszet).jpg

Sebestény-Jáger Orsolya

A jázmin illata

Talán szelíd napok jönnek,
magukkal hozva jázmin illatát.
Az eszmélődő virágözönnek
csak a képzelet szabhat majd határt.

A bennünk leomló falakkal
a tél végképp térdre hull,
míg bontogatjuk féltő ujjakkal
az első hajnalt, mely virágba borul.

A függönnyt kihúzzuk félre,
s a színpadon árva lány haját,
csúfosan kacsintva a télre
végül kibontja száz faág.

Az ablak egy kitárt tükör
s benne ezernyi érintésen át
tárul fel szinte töretlenül
a fényárban megfürdő világ.

(A csönd küszöbét áttörik
és átszöknek rajta a szavak:
csupán a díszlet változik
a Tervező Isten marad.)

Számvetés

...mert mindig nyílik másik ablak,
honnan álmaid szövöd magadnak,
s az eget fenn kéz nem takarja el.

Csak, hogy értsd: mit Ő adott
a szárba szökkenő magot,
és így mutasd hited fiadnak.

és vidd e számvetést magaddal
lassú partokat mosott reménnyel,
bár a múlt halott avart kavart fel,
már benned él - a Feltámadott.

A rét

(Édesanyámnak)

Még szénaillatot hord a szél,
s kévéit lustán kibontja a nyár,
de rozsdás foltját toldozgatja már
bőujjú kabátján a láthatár.

A sehol-sincs rét valahol itt maradt,
a reszketve táncoló égerfák alatt,
hol kócos boglyák álmos rejtekét
simogatná kezével az ég,

de tékozló traktorok szántották simára,
s fölötte köröznek unottan a varjak,
talán az időknek táguló mezején
egy mulandó virág egyszer még kisarjad.

Ám addig csöndes vontatottan
a múltó idő rója fölötte sok körét,
én mégis tudom: immár múlhatatlan
a nyár végi erdők ölelte rét.

Gyermekeimhez

A hátradőlt órák csak elvétve jutnak
hozzánk a fényből, a megnyílt ablakon.
Tömött sorokban múlnak napjaink,
míg morajlik köröttünk e zsongó kis alom.
S tudom: egykor ünnep lesz, ha jönnek,
s mint fények cikáznak csöndes esők után,
ha szelíd fölényrel átölelnek minket
egy valótlanyszerű vasárnap délután.

Állok a jövő roppant küszöbén
s nem tudok örülni mégsem –
pedig a csönd most szinte magától
úgy hullik alá akár a zápor...

Jákób kútja

(Jn 4,1–42)

Perzselő hőség, ontja hevét a nap,
csak aszott, töpörödött árnyak,
a szikkadt föld mást nem ad.
Hol Jákób itatta valaha a nyáját,
a forráság földre dönt, lüktetve kiárad,
majd csönd lesz, s tétován megáll
vándorló útján az aranybarna nyár.

A kútnál Te szóltál és ő hallgatta szavad,
mert boldogok a lélekben szegények,
s kérdése is szelíd, szinte hallgatag,
ám átszűrődik a fényes, tiszta Lényeg.

S az asszony vitte, elhintve a magot,
mit aligha értett még lényé, az együgyű,
ám szavad erő, áttör mindenben,
mint kövek között a nyári fű.

István

(Apcsel 6,8–15)

Lelkét úgy szötte át a fény,
hogy kik sötét dühükkel körötte álltak,
sárból font átkok jármái alatt
és epévé izzadt vádakat okádtak,
– nem vethettek árnyat órá.

De arcukra vetült csodák ködén át
az elvakult düh botorkált a fényben
– 'ez Istent káromolta' – lihegték
kimondhatatlan titkok holterében.

S lőn néma csend a földön,
s lőn néma csend az Égben.

Vadul dobálta már a vérszomjas tömeg,
a tudatlanságra kárhoztatott,
őt, ki égre emelve tekintetét,
mindvégig imádkozott

Aknay Tibor
Aranykor

Anyám krumplit pucolt az konyhaasztalon.
 A kis piros vājlingba dobta a hámozott darabokat,
 a héjakat a szomszéd kiolvasott újságjára gyűjtötte
 – mondván – szegény Tóbiásnak is kell élnie valamiből.
 Így mindenki jól járt: a szomszéd anyámon segített,
 anyám meg a disznón, mivel őt hívtuk Tóbiásnak.
 Mi közben iskolába jártunk és építettük, és rendületlenül,
 és csak fűjtük és fűjtük a mintamókust és zakatoltunk,
 és hittanra is jártunk, amíg lehetett.
 Őszinte szívvel utáltuk a gyerekszobánkba beköltöztetett
 elvtársat, aki amúgy tele volt jóindulattal és
 kisebbrendűségi érzéssel, de mégiscsak, meg azért is.
 Volt, hogy nagyanyámék is velünk laktak, és nagyapám
 folyton kiégette szivarjával a fotel kárpitját,
 és Tóbiásnak adta a vasárnapi húslevest, mert
 összetévesztett két teljesen egyforma a fazekat.
 Akkor valamiért nevtünk az egészen, és mindenben,
 és Rákosi pajtáson is, akinek minden dolgozó a fia,
 és aki szivacstalpú cipőben megy át a Lánchídon.
 Nem tudtunk sem Recskről, sem a Hortobágyról,
 élveztük a hajnali sorállást a kenyérért,
 és a kútház fedezékében jöttünk rá, hogy a lányok
 - nyilván nem véletlenül - mások,
 és hogy ez biztosan jó valamire, de akkor még
 nem foglalkoztunk ilyen komolytalan dolgokkal.
 Ez volt az aranykor.

Példázat

Nézem azt a két fát a kerítésnél,
 az egyik ide- a másik odaát honos.
 Törzsük két külön akarat,
 de fürtös fejük már összehajol,
 s hiába közöttük bármi határ:
 egészen mélyen és odafönt
 ők azért egy fa valahol.
 Bármerre állnak is,
 a kerítés bármely oldalán,
 titkos kódokkal üzennek:
 lent a mélyben és
 fönt a magasban.
 Övék az ünnep,
 a lombkoszorús nász
 és gyökerükben az emlékezés.

Olyan messzi a hajnal

Olyan messzi a hajnal.
 A város ezer kinja jajgat fejemben.
 Torz eszmék törmelékét sodorja,
 – zápor után csatorna mocskát – az idő.
 Aludnom kellene, de inkább a plafon
 gipsz angyalait nézem, ahogyan
 az autók hamar fénye bukdácsol rajtuk.
 Hiába fordulnék a falnak,
 nem segítenek
 a magammal folytatott beszélgetések:
 a végén még kiderül,
 idegen vagyok magamnak.
 Szívem köré hálót szőnek
 az éjszaka hangjai.

Találkozás a hazával

A megálló tövénél ült mereven,
 mint valami Buddha (re)inkarnáció.
 Kicsi volt és sajnálni való.
 Nyakába csöpögött a hólé,
 – vallatott rabra a jeges víz... –
 Először gyermeknek véltem,
 aztán megláttam üveg bőrén
 átkéklő erei sorsmintázatát.
 Kerestem az arcát, a szemét,
 de mereven, szinte kataton
 reménytelenséggel meredt
 a síneken túlra, hol csapatnyi
 galamb egy eldobott kenyérért
 úzte, kergette egymást.
 Eltűnődtem, hogy ez az ember,
 kit elrejt előlem
 mocskos rongyai halmaza,
 hogy ő is... a haza?
 Hogy talán szólna még,
 de már szava sincs,
 hogy mindegy, ütök vagy simogatják.
 Mintha érezte volna, hogy nézem,
 még kisebb lett, még nyomorultabb.
 És ahogyan őt a rongyai,
 engem úgy takart be a széken.

Anyámhoz álmomban megyek haza

Anyámhoz
 álmomban megyek haza.
 Bölcsőm ő és menedékem.
 Benne úgy vagyok épen,
 ahogyan Isten óv, egészben.
 Ujjai erős fonadéka
 kezdettől óvja létem.
 Mióta először vágyott
 látni eleven álmat,
 létéből kiszakadt éltet,
 akit holtában is félthet.
 Akinek mindig maradtam
 fényének tétova árnya,
 akit ő akart világra,
 akinek én voltam álma.
 Anyámhoz
 álmomban megyek haza.
 Ő mosolyát küldi elém,
 mint tarka virágot,
 aztán átölel, ahogy senki,
 a fény testű áldott.

Angyal repül a ház felett

Hull a kertre, kering a pernye,
 emlékeit égeti a szomszéd.
 Máglyán hamvad az ősök szerelme.

Denevér hús árnya villan,
 szelíd gyász festi az eget.
 Meghal az idő karjaimban.

Angyal repül a ház felett
 leszáll egy pohár borra
 és beszélget veled.

B. Tóth Klára

Fölfelé

Baán Katalin fotójáról

Tiszta szívet teremts bennem, oh Isten,
 és az erős lelket újítsd meg bennem.
 51 Zsoltár12.

Félig még emberi arc, félig már odaát,
 vonásai istenülőfélben – a tarkó, járomcsont,
 fül már átlényegült, anyagtalanba foszlott,
 csak a tekintet él, fölfelé néz, ahonnan jött,
 ahová megy, a transzcendens vonzása
 egyre erősödik, épp most változik át...

Bőrén mélyszántást végeztek a kontinensek,
 nyomai lassan múlnak, mint a fájdalommal
 terhelt idő. Nincs már lenti kötődése.
 –Megtettem, amit kértél, amit vállaltam.
 Anyám biztos kezekben. Elvégeztetett. –

Már készülnének az elemek válaszolni
 a halál feletti győzelemre, nyílna a föld,
 hasadnának a kárpitok, de még ne!
 Valami visszahúzza, valaki felé fordítja
 meggyötört arcát, nem csak a seblázban
 vonagló izmok utolsó erejével:
 a lélek fordul most át... A láthatatlan szál
 megfeszül, elmenőben még fellobban egy
 utolsó sóhaj, a bűnöző minden idegszálával
 figyel, tekintetét belefúrja az elkínzott arc
 megistenülni készülő vonásaiba, a halál
 küszöbén utolsó lehetőség, bekapaszkodni
 maradék erejével, mert Ő az út, az igazi
 távlat. Halálhörgéssel szakad ki a kiáltás:
 –Uram, emlékezzél meg rólam! –

Jézus teste már maga a keresztfa, a latoré
 belesimul, bűn-ruhája lefoszlóban, lába
 eloldódik a bitófától, teste emelkedik, fölfelé
 menekül, fölfelé, az irány eltéveszthetetlen.

Serfőző Simon

Teremjen

A széljárta földek
érleljenek jó reményt.
Mindig szűkén voltunk belőle,
ma sincsen elég.

A fák is vágyakat
roskadásig teremjenek,
amelyek elállnak télen is,
újjig se romlanak meg.

Ne bánat sarjadjon,
s gazként haszontalanság,
hanem öröm nyíljon,
teremjen bizakodást a világ.

Elképzelem, elgondolom

Elképzelem, elgondolom:
ha volna másik gyerekkorom,
szárnyam nem csikónyerítés lenne,
hanem ülnék a villamoson,
az vinne-röpülne velem,
sapkám se a kerek ég lenne,
vászon volna vagy posztó,
boltban csapnák a fejemre.

Reggeli kapkodás

Reggel a vízcsapokból
megcsurran országos eső.
Mosakodás, öltözködés:
hol a táska, hát a cipő?

Az ágy alól kerül elő.

Ki juttatta vajon oda?
Kit keresni csak itt lehet,
nem is odát a szomszédba.

A blöblő

Apa, vigyázz,
ott egy blöblő,
a szarvával
fel ne lökjön!

Azt se tudom,
mi az a blöblő,
amelyik szarvával
fel ne lökjön.

Csigabiga,
mi más lenne,
ott jön az úton
éppen szembe.

Nahát, hallod,
tőlem járhat-kelhet,
ha nem mondd,
sose tudom meg.

Anga Mária

Rózsafa

*Barátnőmnek, Zsuzsának
nyugdíjas éve elé*

Rózsafa vagy. Meseidőkben fogant,
ősök rózsafája, gyökered és ágad
gyermeki nevetés, az ő szelídségük
tavaszodik benned minden reggel,
a gólyák ősszel azért költöznek el,
a fecskék tavasszal azért érkeznek vissza,
hogy újra megtalálják a fészket,
amit a vén erdők fáiból, a gyerekekkel
Te építesz, nevetésük örök oltalma alatt.

Rózsafa vagy. Gyermek öröme
termő, minden évszakban virágot nyitó,
Rózsafa. Nincsen árvaságod, nincsen
szegénységed, hegytetőkre is kiállhatsz,
vagy a szobád csendjében hallgatózhatsz,
a visszhangok megtalálnak, szívedhez szólnak,
hozzád beszélnek, gyermeki szóval, gyermeki
szelídséggel, hogy mennyire szeretnek,
és köszönik, hogy Te vagy a meseidőkben
fogant, ősök rózsafája.

Május

Nevetés hangosodik,
gyerekek játszanak,
napraforgó kelyhét gurítják,
szalad mögöttük a tavasz.

Lányok körtáncában
fordul a Nap délnek,
arcukon fényt ragyog
s felszökik az égre.

Minden május ilyen!
Gyöngyfűrtös ruhát ad,
felvesszük kevélyen
szemben a halállal.

Tamás Tímea

Születésnap mesék

Eszternek és Valinak

I.

Az álomtörpe

Egyszer, a világ kezdetén vagy végén, de mégis inkább a kezdetén, mert ki tudná megmondani, hogy hol van egy kör vége, élt egy álomtörpe. Ezüstszerű, hosszú, frakkos köpenye volt és ugyanolyan szakálla, amelyet mindig simogatott. Mindkettőt a földön húzta, mégis mindkettő örökkön-örökké új maradt, mert az álomtörpe minden reggelre újraálmodta magát. Ettől volt valóságos. Éppen annyira, mint egy álom.

Az álomtörpe a világ kezdetén élt és volt lakása. Az Ararát hegyén lakott, éppen azon a helyen, ahová egykor a Bárka befűródött és földet ért, és a víz leapadt, ahová Noé és fiai kiszálltak azokkal az állatokkal együtt, akik túlélték az utat, a rendes, a Bárkán jeggyel tartózkodó állatokkal és a potyautasokkal, akik mindenki szeme elő elrejtőzve lopóztak fel a hajóra, kijátszva minden parancsot.

Az álomtörpe a Bárkával érkezett. Két fontos feladata volt. Az egyik, hogy soha senki ne találja meg az igazi bárka maradványait, a másik pedig, hogy vigyázzon azokra az állatokra, akik ugyanúgy érkeztek meg az Ararára, mint ő, az álomtörpe, mert testi valójukban elpusztultak. Mint például az unikornis, aki a legnemesebb, legszebb és legokosabb állat volt a Bárkán, és akiről azt suttozták bárkaszerte, hogy nem természetes hallállal pusztult el. Az álomtörpe második feladatához az is hozzátartozott, hogy megtanítsa ezeket az állatokat a saját tudományára, arra, hogy mindennap újraálmodhassák magukat, és így örökké éljenek. Az otthonuk marad az Ararát, mint az álomtörpének, de élőhelyük a mese, a monda és az álom. Azt is megígérte nekik, hogy amikor belefáradnak a mesék képtelenségébe, amikor vágyják a tenger zúgását, a habok énekét, a lenyugvó nap halk nesztét és utolsó simogató sugarát, visszaálmodhatják magukat az Ararát barlangjába, oda, ahol ő lakik, aki felelős értük, aki olyan nekik, mintha anyjuk és apjuk lenne egyszerre, hisz őértük álmodta a Bárkára őt, az álomtörpét valaki, aki örök titok marad, és ott, abban a barlangban megpihenhetnek.

Az unikornis először nagyon keveset, aztán egyre többet jött vissza a barlangba, ahol az álomtörpe hosszú szakállát simogatva régi történeteket mesélt neki, hisz ez volt a szakmája. Esténként meséltek, éjszaka álmodtak, reggel ismét útra keltek, részeitként a nagy körforgásnak, amelynek csak az ember kutatta örökkön-örökké

a kezdetét, mert meg volt verve tudattal és kíváncsisággal, ami annyira elhatalmasodott rajta, hogy kezdte elveszíteni álombeli képességeit, az igazi, a legnagyobb képességeket, és mindig mindent bizonyítani akart.

Egyszer, amikor az unikornis nagyon fáradtan tért haza az álomtörpe ararati barlangjába, egy XXI. századi fura álomból, amelyben számítógéppel rajzolt lila unikornis volt, aranylós szarvval és sörénnyel, szóval egyszer egy nagyon fáradt hazatérés után, az álomtörpe megszánta és elmesélte neki az egyik titkos történetét, azért, hogy az unikornis tudja, hogy van remény. Bármire. Az álomtörpe, mielőtt belefogott a történetbe, azt is elmondta az unikornisnak, hogy a sorsát ugyan nem tudja se megszüntetni, se eltéríteni, és ha giccses, lila rajzfilmalakban, aranylós sörénnyel kell néha élnie, akkor úgy fog élni, mert az, hogy minden éjjel az emberek akarata és óhaja nélkül álmodja újra önmagát, az csakis az ő, az álomtörpe kiváltsága. Új sorsot nem kaphat tőle, de időt, amelyet az emberek szabadságnak hívnak, azt igen. A szabadság adásának kiváltságát a varjú jósolta meg álomtörpének, akkor, amikor visszatért az olajággal. (Mert ő hozta az olajágot, nem a galamb, de az emberek átírták a történetet, mert a varjú nem volt elég szép ahhoz.) A varjú azt jósolta az álomtörpének, hogy csakis akkor adhat majd szabadságot, bármekkora szabadságot az általa pásztorolt lényeknek, ha egyszer egy ember megtalálja őt, legalább egyetlen álom erejéig – és beszél vele.

Az unikornis nagyon fáradt volt, és reménytelenül hallgatta az álomtörpét. Tudod, olyan ez, mondta neki az álomtörpe, mintha egyetlen embernek írnál mesét. Mit gondolsz, milyen érzés? A mesét eleve azért mondják, írják, ő igen írják, mert nagyon szeretem ezt az emberi találmányt, hogy sokaké lehessen, hogy mindenkié lehessen. Az álomtörpe lassan beszélt, és közben olyan tüzetesen vizsgálta hosszú szakállá végét, mintha arra lenne írva a titkos és felszabadító és szabadságot hozó történet. Az unikornis megijedt. De az álomtörpe folytatta.

Igen, olyan ez, mintha egyetlen embernek írnál mesét. Érzed már? Jó vagy rossz ez az érzés? Ne áruld el! Csak érezd! És akkor érteni fogod a történetet. De nem lesz elég, ha érted, érezned is kell. Miután a Bárka megfeneklett az Araráton, és az utasok szétszéledtek, a dolgok megmagyarázhatatlanul kuszákká lettek, hisz új-rakezdődött minden. Mindenki annyira el volt foglalva az új feladatokkal, hogy kezdte elfeledni a nagy utazás előtti emlékeit. Aztán a nagy utazás alattiakat is, és lassan azt is, hogy mit csinált közvetlenül utána. A múlt feledésbe merült, az idő feldarabolódott. Senki nem tudja, mennyi idő telt el addig, amíg az emberek rájöttek, hogy hiányzik nekik. És akkor elkezdtek kutatni. Csakhogy akkorra már alig álmodtak, így nem fordulhattak az álmaikhoz, az álomtörpéhez, és azokhoz sem, akiket nem testi valójukban, és nem a földre, hanem a szellem és a lélek kizárólagos és egyesített tartományába, azaz az álmokba tett partra a Bárka.

Az emberek kutatták a múltat, ahogy az idő telt, egyre jobban kutatták, mivel

egyre jobban gyötörte őket, hogy milyen keveset tudnak róla. Az álomtörpe néha szeretett volna beavatkozni a dologba, és elmondani nekik, hogy a föld állandó bolygatása, a tárgyakhoz kötött történetek, az írás, ó az írás és annak imádása soha nem fog elvezetni a teljes igazsághoz, az egyszer s mindenkorra igaz és megcáfolhatatlan válaszokhoz. De az álomtörpe nem mondhatott semmit, mert örök szemlélődésre volt ítélve. Így hát nézte a világot, és pásztorolta a rábizott lényeket.

Egyszer egy éjszaka, amikor az álomtörpe teljesen egyedül volt, amikor épp senki nem volt nála egy szokásos röpke pihenőre, amikor az araráti barlangot betöltötte az a sós levegő, amely a Bárkát is belengte egykoron, de ott volt a Noé szőlőjének illata és az izsópe is, szóval egy ilyen nyugodt, révedezésre alkalmas éjszaka, valaki váratlanul beállított az álomtörpe álmába, és kérdéseket tett fel neki. Az álomtörpe rögtön tudta, hogy eljött az idő és az ember, amiről és akiről a varjú jósolt.

Jó estét álomtörpe, köszöntötte őt az ember. Mondd csak, miért írod állandóan kisbetűvel a neved! Az álomtörpe annyira meghökken a kérdésen, hogy még a szakállát is elfelejtette simogatni. Egy kis ideig, ki tudja mennyiig, némaság volt a barlangban, ahol csak az álomtörpe ezüstsínű ruhája világolt. Aztán az álomtörpe válaszolt: Minden idők emberi találmánya közül az írást szeretem a legjobban. Ez az egyetlen, amelyre, úgy érzem, igazán szükségem van. Az összes többit hallom és látom, nem kell képeket festenem, szobrokat faragnom, mert szebbek vannak az álmaimban az összes létezőnél, nem kell zenét komponálnom, hangszert építenem, mert a szférák zenéjét is hallom álmaimban, amely tisztában szól minden földi hangnál, de az írás, ó az írás, az teljesen más. Az, hogy pár jelből végtelen sok világot lehet felépíteni, hogy bármit fel lehet építeni, le lehet rombolni, újra lehet teremteni, az lenyűgözött engem. Én ezt tartom a legnagyobb emberi találmánynak, amely rokon minden teremtéssel. Ezért írom kisbetűvel a nevem. Hogy kifejezzem az alázatomat, a hódolatomat és csodálatomat iránta.

Az ember ott állt az álomtörpe araráti barlangjában és hallgatott. Az álomtörpe csak ekkor vette igazán szemügyre. Újnak találta, nem lehet több pár évtizedesenél, gondolta. Kék nadrágot, bakancsot és fehér blúzt viselt. Hosszú haja össze volt kötve, és orrán ott volt a földi látást erősítő találmány, a szemüveg. Az álomtörpe nézte, szemlélte, és szerette, hogy ott van.

Mondd meg nekem, álomtörpe, törte meg a csendet a jövevény, hogy van-e múlt!

Az álomtörpe hosszan gondolkodott, aztán rávágta a választ: Ha úgy érzed, akkor van.

Az álomtörpe érezte és tudta, hogy az ember, aki ott áll előtte, abban az álombeli pillanatban, megsejtette a dolgok lényegét. Arra gondolt, hogy beszélhetne vele mindenről, azaz bármiről, ami őt foglalkoztatja, továbbmesélhetné neki Ahszar és Ahszhartag életét, az öreg Urizmag álmait, a pusztai szelek gondolatát, az égi

tükörben látható képek sokaságát, szóval sok-sok mindent, elmesélhetné azoknak a tárgyaknak a történetét, amelyeket a jövevény kiásott a földből, megtisztított és szekrénybe tett, csak azt nem mesélhetné el, amit a szarka mondott neki, hogy ez a látogatás rést vert az időbe, egy olyan rést, ahol kedvükre pihenhetnek az álomtörpe világához tartozók. Pedig ez is hozzátartozik a lényeghez. A dolgok lényegéhez.

Az álomtörpe tudta, hogy aki most ott áll az álmában, kiváltságos. Az álomtörpe tudta, hogy milyen az, amikor az ember egy embernek ír mesét. Az álomtörpe mindezt az unikornisnak mesélte, az egyik legnemesebb lénynek a világon, aki épp álomra szenderült előtte. Mielőtt azonban lehunyta volna a szemét, az unikornis még hallotta, hogy az álomtörpe azt mondja: Fura, de ez az ember egy nő volt. Tartozik hozzá egy évszám, mint minden emberhez, mert az emberek annyira imádják az időt, csak tudnám, hogy miért: 1958. március 22.

II.

A fordított naptár

A hegyek mélyén, az elveszett mennyei királyságok birodalmának azon a részén, ahol nem jár madár, nem járnak világutazók, nem járnak idegenek és még mesebeli dzsinnek sem, a nagyerejű szelek örök birodalmában élt négy széleány. Szigorúan őrzött terület volt az övék, megtalálhatatlan, olyan hely, amely öröknek tetszett, örök búvóhelynek mese és valóság számára. Csendes, csillagszemes éjszakákon az öreg szelektől hallani vélték, hogy némely magas hegynek neve is van, furcsa kimondhatatlan neve, amelyet szélnyelven csak dúdolni lehetett: Anna-purna, Dhaula-ghiri. Az egyikük az is hallani vélte, hogy a helyet magát úgy hívják, hogy Mustang.

A négy széleány azonban nem sokat tűnődött ezen, bohókásak és játékosak voltak, csak a saját nyelvüket beszélték, a saját országukat lakták, és az erős öreg szelek vigyáztak arra, hogy életük csupa móka és kacagás legyen.

Egy nap azonban mindez megváltozott. A legkisebb széleány a hatalmas hegyek között egy kis rést talált, és mivel még olyan kicsi volt, a legeslegkisebb minden szél közül, befurakodott a résbe. A testvérei csak másnap vették észre az eltűnését. Egy egész álló napig keresték, kutatták, kiáltoztak utána, eldalolták kedvenc dalait, elfütyülték kedvenc nótáját, megkérdezték kedvenc bárányfelhőit és éjszaka még a fogyó holdat is, aki mindent látott, de a legkisebb széleány nem került elő. Másnap reszketve bevallottak mindent az öreg, nagy szeleknek. Lett ebből nagy patália szélországban, példátlanul nagy patália, mert ilyenre, hogy egy gyerekszél eltűnjön a nagy erejű szelek örök birodalmából, még nem volt példa. Keresték a szelek a bűnöst, a tolvajt, a rablót, az elrablót, de nem találták. A leg-

öregebb szelek bölcs tanácsa pedig azt a döntést hozta, hogy minderről csakis az ember tehet. El kell úzni az embereket arról a vidékről. Ezért van az, hogy ma már csak pár ezer ember él ott a nagy hegyek árnyékában, számuk kevesebb az ötezernél is, és egyre csak apad. A nagy szelek megisszák előlük a vizet, összezsu-gorítják a gleccsereket, kiszáritják a földeket, elterelik a repülő csodagépeket. Már csak néhány nagyon öreg ember él ott, és közülük is már csak egy tudja az igazi történetét az Annapurna árnyékában fekvő Mustang szomorú sorsának. A szelek bosszúját a kis szélleány eltűnése miatt.

A kis szélleány, amikor nagy nehezen átjutott a résen, egy hatalmas barlangban találta magát. A barlangban egy patak csörgedezett, de ő nem értette a nyelvét. Ám a patak megszólította. Mit keresel itt, kis szélleány, ahol ezer esztendeje nem járt senki közületek? A kis szélleány ámulva hallgatta, hogy a patak beszéli a nyelvét. Ki vagy te – kérdezte? És miért nem értem a nyelvemet? Én a bűvópatak vagyok, válaszolta nevetve a víz, és a világ összes nyelvét értem. A tiedet is. A kis szélleány hirtelen úgy hallotta, mintha még valaki szólítaná, és összerezte. Ne félj, mondta a bűvópatak, ő csak testvérem, a visszhang. Látni csak az álmokban lehet, de a hangja mindig velem van. Nem fog bántani.

A bántás szótól a kis szélleány megrettent. Akkor értette meg, hogy bohókás jókedvében és kíváncsiságában olyan helyre tévedt, ahová nem kellett volna. Haza szeretné menni, mondta, és keserves sírásra fakadt. De sem a bűvópatak, sem a visszhang nem tudott segíteni rajta. A rés, amelyen átbújt, átjárás volt két világ között, de csak egyfelé nyílt. A kis szélleány ott rekedt, és szomorú és végtelen életet élt a barlang rabságában.

Ez az egyik változata a mustangi mesének, ám az öreg mustangi asszony, aki már nem fogja elhagyni szülőföldjét, és az októberi aratás utána sem indul el India felé, másként tudja a történetet.

A kis szélleányt a bűvópatak vízzé változtatta, és kivitte a barlangból. Odakint, túl a nagy hegyeken, először felhővé, utána esővé, utána szellé változtatta. Amerre csak járt, áldás és bő termés kísérte az útját. Megismerte az embereket. Egyszerre csodálta, szánta és irigyelte őket, mert halandók voltak, és az idő bűvöletében éltek. Elhatározta, hogy ő, az egyetlen szél, aki kiszabadult a nagyerejű szelek örök birodalmából, segíteni fog az embereken. Bár a sorsukat nem változtathatja meg, mert a rejtélyes és örök parancsolatok szerint azt csakis ők alakíthatják, a körülményeiken változtathat. Ezért ahová csak eljutott, megváltoztatta az idő járását. Beszélt a földi szelekkel (ezek más nemzetségből származó szelek voltak!), a felhőkkel, beszélt a nappal és a holddal, beszélt a folyókkal és a tengerekkel, de még a tenger mélyén meghúzódó ősi viharokkal is, és ahol lehetett, változtatta az időt. Voltak szeles és fagyos idők, voltak naposak és forrók és esősek és párásak, és az

emberek elnevezték őket, és hozzájuk szoktak, és elnevezték és alkalmazkodtak hozzájuk, úgy vélték, ez a természet változó miserendje, mert az emberek a saját szokásaik és az idő bűvöletében éltek, és mit sem tudtak a kis szélleányról, akinek az évszakokat köszönhatték, és aki lassan már nem kesergett elvesztett otthona és elhagyott testvérei miatt. Egyedül volt a világban, ahol megteremtette az évszakokat és a hónapokat, de volt néhány hely, ahová soha nem jutott el. Ott az örök hó birodalma honolt. Akik megmászta az Annapurna csúcsait, azt mesélték, hogy néha hallani vélték keserves sírását és különleges énekét, amellyel testvéreit szö-longatta.

A kis szélleány azt a napot, amikor elszakadt családjától, és elindult az átváltozások útján, különleges napnak tekintette. Néha vándorlásai során le-leszállt egy-egy földi házra, és ott ilyenkor megváltozott a naptár. Az első hónap a március lett, amelyből aranybetűkkel ragyogott ki a 20-as. Ez volt az a nap. A kis szélleány pedig azt a nevet vette föl, hogy Valéria, amely tudvalevőleg erőset jelent.



Az utolsó királykisasszony (2010, linómetszet)

Káliz Sajtos József

Törékeny világunk

Fülemben csöng
nagyapám mondása:
'Márciusi hó még
akkor se jó, ha
zsákban viszik
át a határban.'

Megkergült a kozmosz,
és e vén sárgolyó is:
télen rügyeznek a fák,
nyárban meg diónyi
jegeken csúszkálunk,
s mindent elmos az ár!...

Egykor oly gazdag volt,
ám kincsétől megfosztva
koldussá lesz a Föld
– hisz' a mohó ember
oly balgán él vele!...

Aztán sejtven a bajt
fejét fogva Istenhez kiált:
– Uram! Ép még
'a világ gyémánttengelye'*!?!...

* József Attila szavai

Csillagvirág

Hogy egedre lássak,
csillagaid fürkészem,
hold-arcú mosolygásod
csodálhassam –
gond-csipkés fátylat
letépted a szememről.

Jó tanács

Öregedvén látod:
az idő – mint tűz
a magányos fát –
körbefog, szorongat,
s mindent behatárol...

De az óra lassú
ütemét mégse lesd!
Tedd, amit kell,
mi erődből telik.
S ne számolgasd
a szívverésedet.

Örüljél inkább
a fakadó rügynek,
ahogy szülő örvend
növekvő gyermekének.
S hidd el, a rút órák
messze tűnnek. –

Gerincjavító

Már tizedszer kattannak
nyakamon a bilincsek,
s a vízben lógok, hogy
nyúljon a rossz gerinc...

Szorítja gigámat
a furcsa nyakravaló...
Szenvedek, mint bitón
régén a lator. – –

Csontos Márta

Andersen nyomán

Engem a kisebbik királyfi
vett feleségül, – másodsor,
mikor az egyke királyfi
felszívódott a nyugat-illatú
ködben, s elment szerencsét
próbálni oda, ahol ma tárt
kapuk várnak, nincsenek
már sehol kapuőrök, csak
lenyomata maradt az
ismeretlen katonának.

Nekem borsószem hercegnő
volt a példaképem, s Andersen
a kedvencem, mert nem voltak
nála sárkányok, csak a hamuba sült
pogácsát kellett megosztanom
éhes vándorokkal, s szórhattam
a csillagokat, – voltak kísérőim,
mesehősök a gyakorlótéren, –
seprűnyélre tűztem a madarakat.

Engem a kisebbik királyfi
vitt állomásról állomásra,
a túlélő fűszálak között nekem
gyűjtötte a megnyílt égből
kiszakadó azúr sugarakat, kereste
az utat fölfelé az égbe, de *hallgattak*
a bárányok, s most, hogy rossz
útra tévedt, tollavesztett szárnyain
nem tarthatja többé az ikonikus kéket.

A szürke új árnyalata

A fény szakaszos lombhullása
zavarja szemem, széthúzzák a
világot az új dervisek, félelem-
gyanúsak az örömhelyek, az
állatok fáznak a metszőkék
légtérben, a szél nem nyújt
senkinek kezet. Szabad préda
lett az elmentett érték, templom-
törmelékkel töltik fel a szent
kelyheket, teleköpködik az
eredendő kristálykék tenger-
vizet; – kifosztott virágok siratják
az elvesztett akácillatot, s már én
sem tudom, hány darabból vérzik
a megtámadott Ige, az ajkakon
csak statisztika szerepet tölt be
Isten messziről érkező lehelete.

Döngnek az új léptek, új hódítók
jönnek, senkiföldjének tekintik
a letarolt kontinenseket – minden
csupa, csupa bomlás-szürke.

Nem akarok kidobott rongybaba
lenni az új kolónia szemétdombján,
szárnyas hangom meg akarom
őrizni mindörökre.

Erdei-Szabó István

Hátországom

Mezítlábas kiskölyköd szeretnék lenni, apám, még így is a 6. X-et taposva, tapsra és színpadra várva, hogy világgá kiálthassam, micsoda útravalót raktatok édesanyámmal a közös tarisznyába, amellyel ma is kopogtatok a szegények kunyhóin, s amelyben mindig akadt – bár egy falat – madárlátta kenyér az éhezőknek, s mindig jutott egy korty ártézi víz szomjoltónak.

A jég hátán

Ne keressetek párnázott, kövér szavak mögött, ha már lelkünkben jobbjik részünk végleg kiköltözött.

A Jóreménység-foknál egy kihalt bálna olvadó jégheggyel ütközött.

Fekszem a hátán, S éppen látom, ahogy a Nap vakujában jövőnk is elfüstölög.

Télfoglaló

Visszafoglalja elrabolt állásait a tél, azt mondják nagy időt élt öregek: kutya hideg lesz, szél és fagy kerekedik a keleti végeknél. Nem tudom követni sem századok s napok eszme változásait, ha mint akár a fehér öröm, a gyűlölet úgy vakít. Fekszem hanyatt videó-váramban, már nem láncolok magamhoz senkit. Évszakok vágató sörényében ördögi apokalipszis lakik. Nincs út előre, látod: a jövőt, akár egy csecsemőt a falhoz verik – szanaszét hányattatják az magyar, megnőtt az út lélekvesztőtől lélekig.

Önkövület

Parttalan áradás és ráadás szeretnék lenni ebben a sekélyes, fukar korban-töltekező költekező, aki két marokkal szórja az áldást, amit atyáitól kapott örökül, s majd tovább kell örökítenie maradékainak, mielőtt végképp kiszáradnak az eldugult könnycsatornák és égi dézsák; az Egyetlen szeretnék lenni a millió fölött, aki átlát a kontinenseket elborító és az emberi elméket szikkasztó párán, aki talán csak egy pária ebben az odakozmált Kozmoszban; eldörzsölhető szúnyogcsípés egy fiatal lány gyönyörű hátgerincén vagy fenekén.



Clementine (1991, linómetszet)

Baka Györgyi

A valóság törtségében

Csontos János emlékére

*„Mit tudhatsz, mit léted nélkül
nem tud az Égbolt?”
(Csontos János)*

Szívfájdítóan korán
érkezett el ama léthatár-nap,
amely az égbe ragadott

jó lett volna nekünk, ha maradni
bírsz még tisztító harmatként
hunyt tűzű nyarakban

a pokoljárás hadakozó
angyala gyakran ragadott
magával az éji sötétbe

József Attila töredékeit
álmodtad tovább: játszva,
hűséggel, tisztelő önátadással

próbáltad a teremtést
naponta befejezni,
önmagad találva a változásban

a tapasztalás előtti fogalom
fényét a valóság törtségében,
sebeiben mutattad föl

a nyelvteremtés gyönyörében
égtél, esendőség, irónia, humor
és teljességigény együtt vonzott

tisztítótüzed: a műhöz vezető út,
az elérhetetlen egység sóvárgása
az új évezred káoszában

Felénk forduló arcod

Miklóssy Endre emlékére

A varjak csőre jeges földbe vág,
nem közelít a tavasz, hiába várom,
haláloed belső földemet behavazta.

Megdermedt az idő, nem követhetlek
égi utadon, a bánatos hajnal harmatot
sír a tájra, párnám könnyekkel teli.

Megroppant a csend, némaság takarja
a lélek röptét, átsajog fájdalom-tépte
tested sebein az izzó jelenlét.

*

Évezredek között kutató szellem,
korszakhatárok megnevezője,
törékeny testű, csillag tekintetű,
fehér sálas Miskin herceg,
a gondolkodás és cselevés tüzét
megosztó szenvedélyes próféta.

Felénk forduló arcod tiszta
ártatlansága átmossa bensónket,
szavaid eszméltetnek: szabadságunk
gyökere és virága a másik ember,
csak a kölcsönös megismerésben
válhatunk önmagunkká, a szeretet
soha nem szűnő áldozatával.

Fazekas József
Él bennem

Ahová csak vágyam jut el
 s ez a sóhajtásnyi ima
 Fatima Fatima

küldöm madárszárnyon
 itt mindig eltörnek a csodák
 óvna Madonnák

várok hittel s visszaváron
 mint drága hírt hozó gólyát
 glória sugarát

s akkor már én is ott jártam
 a szárny velem is átsuhogta
 Fatima Fatima

s elszakad fájdalom húrja
 óceán-kétség tiszta illata
 él bennem
 Fatima
 Madonna.

Dereng az alkony

Naiv mind, aki hiszékeny
 s úgy véli,
 számít a lélek, az értelem.
 Gyarapodni fű alatt:
 ficánkolhatnak
 a nagy halak.
 Jövőt harsogó bős torok
 egymást vádolva vicsorog.
 S a színtalpak mögött
 összekacsint és röhög:
 a lényeghez nincs közöd.
 A gond, a baj - mert teheti -
 magához kötöz téged s engem
 észrevétlen.
 Dereng, dereng az alkony,
 míg lelkünkre nehezül
 kikérgesedett félelem.

Betakar

Egymásba fészkel két kezem
 imát perget szívem és szám
 fény szövi szándékom
 messzi utakra
 röptesd föl virradat

oly sok a bánat
 a bú a kárhozat
 törött pajzzsal a jószándék
 csupa tajték már az akarat
 mi marad így
 szegletkőnek

mert véges a mért időnk
 s forgandó
 tükröt az ég tart dolgainknak
 rabságainkból nem emel föl
 csak a Mi
 az a várva várt Mi

egymásba fészkel két kezem
 imáim pergeti a drága csönd
 fény szövi reményem
 messzi utakra
 s betakar oltalommal
 a virradat.

Egy meghitt órán

Nézem a csillagokat
 megannyi megfejthetetlen talány
 titkaik szétfénylenek
 közös kincsük a vakító magány

mint itt a földön
 suhannak vágány-sorsú percek el
 ő köti össze
 a kószáló időt a végtelent

körbe ülöm most
 minden rám mért porladó évetem
 s fölfohászolom
 a vakító égre áldott az élet.

Kulcs

másként múlik az idő
 nem üresít ki a csönd
 hallom hallgatásaidat
 és régi dallamokat
 ébreszt bennem
 lehunyt szememre föliratozza
 mint mozgó képkockákra
 együtt-világunk
 tova-röpteit
 illatokat lebbent kezéd
 lecövekel hozzánk a biztosság
 egy pillanatban a minden
 s a minden egy pillanat
 szótára ma sincs a bizalomnak
 elkopott kulcsa magunk vagyunk.

Parafrázis

Megírták annyian
szép csöndben
elkoptak betűi
talán el is veszték kivesztek
próbálom összekeresni
hol vagytok

mire gondoljak
a piros lámpánál
ha véletlenül később indulok el
mire a lassan haladó sor végén
amikor majd lassabban
pakolok vissza
nyúlfulű szatyromba
és rám mordul
néhány siheder
mire gondoljak

és miért nem hagy
békén a lelkem miért
mégis keresem azt az egy szót
mint közetben rejtőzködő
drága csiszolatlan kincset
esztelen ember
rögeszme-reményét
amely mint
fényesre koptatott korlát
simul hozzánk ahogyan
szlogenek pillér-szava
vagy egy lemondó legyintés
párafoszlány a szélben

de nekem a teljesség
nekem ég-föld ajándéka
amiből lettünk vagyunk
s általa talán megmaradunk
bűvölő minden bajra s baj ellen
a kezdet
a mindig lehetséges kezdet
a megtartó kopott ruhájú
szent szó
szeretet.

Csáky Anna

A Szentlélek áldásával Királynőd lettem

Pünkösöd

Valami mennyei szellem leszállott,
és belém ültetett egy csöppnyi lángot.
Mikor az első versemet megírtam,
rózsa nyílt lobogva alkonyi pírban,
majd megfogant bennem egy új, második,
s láttam, a félhold telőre változik,
a kék tollú idő röptében megállt,
nem verte fel a csöndet se hang, se szárny.
Jöttek a versek: sok szomorú lázdal,
szerelem harca bennük a halállal
s tűzgolyók: könnyek harmatok szemében,
rájuk a kelő nap villant ledéren.
Még ma is, ha lelkem csordultig teli,
a szónép gyönyörét dalnak szenteli,
s szórom köztetek a parányi lángot,
mellyel a Teremtő kegyel megáldott.

Losonczy Anna éneke

Királynőd lettem, fényes angyalod
szerelem-istened hold-tenyerén:
becses ajándék, mit a sors adott,
s te boldogan nyúltál felém.
A fejem ékköves, csillag- korona,
holdezüst szállal szöve a ruhám,
mosolyom gyémánt, nem hervad soha,
termetem karcsú nyír zápor után,
éjsötét zuhatag elomló hajam,
szívemben nyíló édes szerelem,
lobogó rózsaláng lágy ajakam,
s szürke-kék tavacsokán ég szemem.

Királynőd vagyok, palotád, tiéd,
megillet alázat, csók, hódolat,
a köröttem feltűnő estikék
ékesítik csupán a trónomat.

Mágikus hold

Valami hív a hold alatt:
mágikus fény vagy emlék,
ezüst-fátyolos holt anyag,
szerelem, vágy vagy nemlét.

Valami fénylik hold alatt:
sugár-nyalábú szellem,
suttgó szavai vonzanak,
félelem-éjre kelten.

Valami őriz hold alatt,
fák hegyén ülve, sűg, zeng,
utam kísérő kósza hang,
delejjel hívó bú, csend.

Valaki szólít hold alatt,
álomi arcú asszony:
„Karomba veszek, hordalak,
erőm hajnalig tartson.”

S már távozik, kit old a nap...
„Eljövök” – mondja – majd még.
Éteri csendben szól a hang:
„Álmodban ott maradnék.”



A szerelmes (2004, linómetszet)

Bertha Zoltán

Tündérmesék – felnőtteknek is

Tamás Tímea: Ikermondák

Lírai költészet, esszé, útirajz, történettudományi tanulmány, mese, gyermekvers: talán legkedvesebb műfajai az erdélyi Forrás-nemzedékek akkor – a kilencvenes évek legelején – legifjabb hullámával induló Tamás Tímeának. Első kötete máris a legkiválóbbak közé emelte; Kovács András Ferenc is rendkívül elismerően írta verseiről, hogy azokban „valahol a keresés és a sajgó fölsejlés közt bontakozik ki s teljesedik be a változás és a változatlanosság örök törvénye”. Generációjának, egyszersmind az egész transzilván és egyetemes magyar irodalmiságnak is az egyik legjelesebb alkotójaként valóban különleges hangulatot árasztó lírai műveivel tűnik ki évtizedek óta. Versvilágát valami csodaszerű, bűvösen és mágikusan ható éteri derű, tündéri báj, szférikus varázslat levegője lengi át; tüneményes szenzibilitás, a létezés legapróbb mozzanatait is mitikus-metafizikai sugallatossággal átlényegítő érzékenység, a hétköznapi és a misztikus képek, látomásos titokteljes sejtelmességét sugárzó finom érzékletesség jellemző rá. A parányiság ígézetétől az örökkévalóság érintéséig hullámszerű érzelemből intimitás pillanatképei – a rejtelmes rezonanciák, érzéki benyomások lebegő képzetformái. Misztériumszerűen tüneményes és delejező játékoság árad ki ezek közül az árnyalatok közül, hogy azután a lenyűgöző hangnemi telítettség révén a borzongató egzisztenciális mélységek és magasságok is felderenghessenek. Az élénkségében is el-elrvedő tekintetet valami fojtott borongás is fátyolozza – „angyal-lehelettől párás alkonyat” légköre szűrődik át a lélek belvilágába, bensőség és végtelenség összeolvadó övezeteibe, a meghittség és a transzcendentális megérzés hierophanikus határmezsgyéire szállva. Szóleleményes versciklusa, kötete, a „hangyalkák” lírai darabjainak sorozata is ezt a bravúros kettősséget és összetettséget tükrözi, immanencia és érzékfölöttiség összefonódó szféráinak (hangyák és angyalkák moccanásnyi, rebbenő suhanásait egyszerre sejtető szuggesztivitásának) rezdülésnyi alakzataiban folyton változó, de kiismerhetetlenségében állandó jelenlétét. Hasonlóan a „vakondvilág” átfogó címmel folyamatosan készül költeményekhez és az azokból hamarosan megjelenő versgyűjteményhez; empirikus valóságtagasztalat és merengő, tűnődő, meditatív kontempláció vegyül össze ugyancsak. A vakond egyszerre van fent és lent, a „földszagú titokzatosság” közegében – ahogy erről a költő maga mondja.

S ahogy a „hangyalkák bennünk élnek”, egyszersmind „filozófiai mélységekben” lakoznak „és az egyidejűség érdekli őket” (a költő vallomása szerint), úgy a most megjelent „kismesés” kötet (*Ikermondák – Gyerekmesék felnőtteknek*) alkotásaiban

is megragadón keverednek a (szülő) földi és a fenti dimenziók. Amint az életteli vágyakozás elevensége és a mulandóság borúja, csendes szomorúsága és rezignációja is. S ha a költői világkép általános jellegzetessége, amit Busku Anita Andrea (az *Agria* 2011/2. számában) megfogalmazott (az „aggódás afölött, hogy elzúg mellettünk a történelem, hogy elhatározásokat vagyunk kénytelenek hozni, hogy e dekretumok következményeit el kell szenvednünk, s akár afölött is, hogy nem avatkozhatunk mások, sőt akár saját magunk életfolyamának alakításába sem”), úgy ezek a mesés történetek is hordozzák és magukon viselik a remény és a melankólia különös együttesét. Gyermekmesék is lehetnek ezek – viszont már az alcím is jelzi, hogy felnőtteknek is valók. Azonnal az egybeszövődő kettősség és a furcsa, szívszorogató ambivalencia atmoszférája kerít hatalmába. Mert a gyermekeknek szóló klasszikus meseirodalom – a népmesék és műmesék jellegadó sokasága – inkább a viaskodásokon, küzdelmeken, háborgásokon sikeresen túllendülő, a vitalizmust győzedelmesen kiterelbényesítő életerő apoteózisával tanít, nevel és reméltet. Míg viszont a felnőtteknek is tanulságos mesei történetek – a romantikus-biedermeier szomorúmesék (Hoffmann, Hauff, Poe és a többiek) melankóliáját továbbörökítő újromantikus, szecessziós elbeszélések (Csáth Géza, Lesznai Anna, Balázs Béla és mások tollából), az akár „rosszul végződő” mesék – gyakran valami keserű reménytelenség és kiszolgáltatottság hangulatával töltekeznek. A hagyományos mesék metafizikai és strukturális-morfológiai lényege a kolozsvári Nagy Olga mesekutató szerint a vágyjelleg kibontakozása és eredményes betetőzése. Northrop Frye mitoszelméleti felfogása szerint az ilyenfajta epikai műveknek általában az univerzális keresés, a „quest” a leglényegibb sajátosságuk. Ez pedig a vándorlás motívumában, a létértelem keresésének szakadatlan folyamatában, a bölcséleti megnyugvás elérésének a folyvást emésztő hajtóenergiájában mutatkozik vagy nyilatkozik meg. Tamás Tímea lebilincselő meséi leginkább ezekben a szellemi és művészi vonzásterekben, gondolati, érzelmi, esztétikai áramkörökben helyezkednek el. Asszociatív nép- és műmesei jelképek, fabulisztikus fordulatok, gazdag jelentéstartalmú szimbolikus eseménymozzanatok és stilizáló figuraábrázolások sűrűsödnek ezekben is, cselekmény és végkifejlet, kaland és gondviselés, vágy és beteljesülés azonban egyéni, szuverén összefüggések között érvényesülnek itt.

Az első „monda” (*A forrás tündére*) egy székelyföldi, székelyvarsági apróka vízforrásról szól, amelynek csodatévő tisztasága és finomsága ismeretlen maradna a világ előtt, ha a felhőtündér rá nem találna, és nem híresztelné el különleges tulajdonságait. A kicsi forrás szeretné, ha órála is legendákat mesélnének az emberek, mint a többi erdélyi folyóról, a Marosról, az Oltról meg a Szent Anna és a Gyilkos-tóról; a környező növények, fák, füvek, virágok megsajnálják, s addig susogják a vizecske bánatát, míg azt a tündér meg nem hallja, s aztán el nem ér hozzá, és nem próbálja ki varázslatos gyógyhatását. Nagy szüksége is van rá: boldogtalanul beleszeretett a szépséges

barna szemű napnyugati királyfiba, beköltözött annak álmaiba is, ám az meg őt keresi reménytelenül (merthogy elhagyta menyasszonyát, aki bosszúból megátkozta, hogy az veszítse el akkor már álmai asszonyát is, a gyönyörűséges tündért). S most a tündér mégiscsak enyhületet nyer a forrástól: epekedő, szerelmes szíve fájdalom elmúlt tőle, cserébe varázsesőjével hűségesen táplálja a forráskát, amely híres zarándokhellyé válik, s vizében minden szomorú szívű szerelmes megleli az újrakezdés és az újjászületés nyugalmit. A beteljesülés tehát maga a békesség, a mennyei eternitás harmóniája. Nem a tomboló szerelem végtelenítése (a szerelmesek már sohasem lehetnek egymáséi), hanem a sóvárgás kínjának megszűnése. Az abszolútum mint mesei végpont nem a maximális érzelmfokozás betetőzése, hanem az átlényegítő tiszta csönd angyali muzsikája. A tündér minden holdtöltek a forrás szélén halkán dúdol, s fénye elárasztja a fenyveserdős hegyeket. A keleti, vagy antik és keresztény bölcséletek mélységei rezegnek fel a végkicsengésben: nem a kitörő boldogság a valódi megoldás, hanem a megnyugvás sztoikus öröme. Mivel az örök szomjúság nem elégülhet meg: helyette annak elhalványulása az igazi vigasz és gyógyulás. A hiábavalón telhetetlen maximumtörekvés kudarca utat nyit a vágyredukciós önmérséklet üdvössége előtt. Mintha a schopenhaueri szofizma is felsajdulna ebben: a boldogság a szenvedés hiánya.

E tündérmese párdarabjában (*A tündér forrása*) a szépséges királyfi elmeséli a játékos kedvű és az álmaiba belopózó széltündérnek, hogy hajdan beleszeretett egy álombeli lányba, aki nem is földi lény, s akit azóta is keres, családját, menyasszonyát, mindenét hátrahagyva, és már csak a keserves és reményvesztő vándorutat járja. A széltündér fel szeretné oldozni az átok alól, s megtudja, hogy egy kis forrás segíthet a bajon. Meg is találja a kis vizet a varsági hegyek lábánál, könnyeivel megáztatja, s az pedig a róla szóló monda varázshatalmát ajánlja gyógyírnak. A széltündér fogyó hold idején visszatér a forráshoz, várva a monda megszületését, az idők végezetéig dudorászva mosolyog, s kihallani a szavából: ikervilágban élünk. Vagyis a keresés itt is határtalan, s a motívumaiban komplementer, a jin-yang elv szerint is egymáshoz illeszkedő (mert gondosan megkomponált) képzetfüzér, a tömör, megejtő szuggesztív tájleírások s a szivárványló érzelmi árnyalatok vibrálása zsongító hatásformákkal példázza valóság és álom, idő és időtlenség, élet és örökkévalóság, földi és földöntúli tartományok szétválaszthatatlan összefüggését. „Az idő- és lélekutazásnak tekinthető kismesékben álom, emlék és képzelet empiriával érintkező különleges egyensúlya valósul meg” – „az evilági keretek között is megélhető teljesség és otthonosság” irányát jelezve (írja a könyvborító méltatásában Kődöbocz Gábor). A *kismese* metaforikusan megszemélyesített címadó hőse egyenesen nélkülözi a varázsmesék szokásos kellékeit és trükkjeit, banyák, kígyók, sárkányok és egyéb kellékek nélkül egyedül az álmokban végzi el jótékony munkáját. Egy vézna, s „na, jó, kicsit nagyfejű” kislány nagyon utálta a mértani testeket, idomokat (gömböket, kockákat, hasá-

bokat, kúpokát, gúlákat), meggyűlt a baja velük iskolában, tornaórán, mindenütt, de a viszolygását tőlük a kismese az álmába férközve szünteti meg: puhán és színesen mutatja meg neki a világ összes geometrikus alakzatát. Az meg nem törődött többé a feje nagyságával sem, amiért a többiek addig sokat csúfolták, hanem megszerette a mértani tárgyakat. A kislány neve pedig: Bolyai János. Az igazi varázsmese így a feloldozás és a megváltás kultúrtörténeti vonatkozású nemes eszközévé emelkedett.

A futócipőt a nagypapa, még remek futballista és futóbajnokjelölt gyerekként, mesziről rendelt, csodálatosan ruganyos ajándékként kapta. De annak gumitalpán egy ragyogva csillogó rózsaszínű ragasztóréteg is húzódtott. A kislányt mindenki kinevette a lányos cipője miatt. Az meg szégyenében, a sportot is meggyűlölve egyre ügyetlenebbé vált, s végül az erdőben elásta a csodacipőt a titkos fája alá. Azt hazudta, hogy ellopták (még ha az apja nem is hitte el neki). Az elásott kincs azonban az álomban vissza-visszajárt kísértetni. Azután pedig már együtt sajnálkoztak, hogy a gúnykacaj legyőzte az ajándékozó szülő iránti hálát, s hagyta elszalasztani a lehetőséget a sportdicsőség megszerzésére. Sőt a cipő a cipőmennyország lakójaként (ott például Goethe, Einstein s a világhíres futóversenyzők cipőjével is találkozáskor) még segített is a vilájárásról ábrándozó fiúcskának álmai kiélésében. Merthogy „az álombeli élet és jelenlét éppen olyan erős és meghatározó tud lenni, mint a mindennapok bármelyik történése.” (A „lélekkurkászok tudománya” is a mese birodalmának tekinti a mindennapok hiányérzetének átköltözését, kompenzációját az álmok világába; tudatos és tudatalatti egyenrangúságát.) S most, jóval később a nagypapa, miután kiásta a fa mellől a cipőt, s annak a rozsdamentes acélgombjait unokájának adja – a történet még inkább torokszorítóvá kerekedik. Hogy remélhetőleg a nagypapa és az őt annyira szerető édesapja, aki egyedi tornacipőt csináltatott neki akkor régen, amikor az még egyáltalán nem volt szokásban, most az örök vadászmezőkön együtt futnak a rózsaszín csíkos talpú sportcipőben.

A mesék folytonosan átörökíthető tanulságokat kínálnak és szolgáltatnak, még ha olthatatlan keserűség is vegyül beléjük. S a könyvet illusztráló Szurcsik József színes rajzai ezt az életerzést nyomatékosítják, megrendítő és invenciózus empátiával. A szürrealisztikus víziókban a történetek drámai, egyszersmind illanó talányai körvonalazódnak vagy gomolyognak. Súlyosság és szellemkönyved légiesség ötvöződik a látomásokban, a létezés boldog bánatos, öröms-mélabús természetének megfestésében, ahogyan Kódoböcz Gábor mondja; a művész „végtelen asszociációkkal gazdagon, lírai és drámai absztrakciókkal, egzisztencialista kihallásokkal interpretálja a mindennapi egyéni és kollektív, belső és külső küzdelmeinket.”

Kortárs meseirodalmunk ezekkel az impozáns könyvecskébe foglalt „kismesékkal”: feledhetetlen „kisremekekkel” gazdagodott.

(Rétközi Múzeum Baráti Köre Egyesület, Kisvárda, 2017)

Lajtos Nóra

Fapados találkozás

„Ember, bármily törékeny: lelki dóm vagy,
Vágyad, hogy az örök Istenbe olvadj
S boldog magasba zengjen orgonádon
A földi bánat és az égi álmom!”

(Juhász Gyula: A dóm zenéje)

Egy február végi, hóvirágbukjáló délután történt. Én kedvenc vendéglőjéből távozott épp, majd mielőtt betért volna egy feketére, céltalanul kóborolt a Nagyerdő kopasz kocsányos tölgyesei között. Egy aprócska fénysugár is feltűnt, s érezni lehetett, amint az rügyfakasztó águjaival cirógatta az eget. „Talán soha nem volt még ilyen áttetsző a természet” – gondolta magában Én. Általában nem tulajdonít nagyobb jelentőséget szürke kalapos hétköznapjainak, de ez a mai különleges volt: szökőnap. Leült egy nyirkos fapadra, de most annak nedvessége sem zavarta. Várt. Nem tudta, mire vagy miféle csodára: Godot-ra vagy egy rózsafodros, horgolt sálú nőre. Közben érezte azt a belső, lüktető, néhol melankóliába hajló, néhol ökörnýárlöppenő-szállongó, súlytalan melódiát, amit Solvejg dala idézett föl benne. Ez a belső zenei élmény megnyugtatta, s közben eszébe villantak Schopenhauer szavai, melyek szerint: „az emberi agy veszedelmesebb az oroszán körmeinél.” Félni kezdett. Az emlékezéstől. Hatvanéves múltjának tükörcserepei már régóta szétszórta heverték tudatában, és most félt, hogy eljön az idő, amikor telehold-kerekességű történeté állnak majd össze benne a tegnapok.

Amint most meg egy Chopin-etűdöt dúdolászott csendesen magában, s ujjjaival a térdén játszotta a fődallamot, egy – még az emberélet útjának felén járó – fiatalember állt meg előtte, s melléje kéredzkodott a padra. Én behunyt szemmel élvezte a télvégi napfény arcsimogató tenyerének érintését, ezért kissé riadtan fogadta az idegen látogató kérdését. És akkor, abban a szent szempillantásban, ahogyan ez a két ember egymásra tekintett, valami éteri bizsergést éreztek mindketten a szívük tájékán: szavakkal le nem írható, hangokkal le nem kottázható volt a fel- és ráismerés gyönyöre, maga az az áldásos élmény, amikor Én felismerte harminc évvel fiatalabbik önmagát Énkében, Énke pedig heves szívdobogással tekintett három évtizednyi távolságra lévő, későbbi önmagára. Természetmód megmaradtak rajtuk a barázdált homlok kriszkraszokjai, az arcizmok markáns vonalai, a jellegzetes felső ajak furcsamód vastagsága, s a smaragd-zöld szempár élénken ragyogó tekintete, mint amelynek soha nem volt része könnyes olvadásban vagy lelki szárazságban.

Merthogy kétségkívül Én és Énke találkozásának lehetünk tanúi, s ez olyan biztos, mint ahogyan olykor-olykor élénkfehéren „kibomlanak a lélek mérhetetlen Arkangyal

szárnyai”, s tovaröppennek a múlt és a jövő egén, hogy tetten éri jelenlegi önmagukat.

Egymásra találásuk alkalmával szavaik hirtelen bennrekedtek, *akár egy szelíden haladók szűz ajkán az utolsó mosolygás*. Ugyanakkor tudták, hogy ez a társas szimbiózis igen erős kettejük között, s szeretetteljesen kölcsönös lesz az az időutazás is, amely leginkább egy csillogóan áttetsző kavicsdarabhoz hasonlít, melynek rózsaszínű erezeit végigjárható az út Éntől Énkéig. Harminc év egy fél emberöltőnyi idő: még innen van a túl-okosításon, ami elvárható Éntől, de már erősen érinti azt a mandzsettagombos múltat és jövőt, amelyben megnyilatkozhatnak Énke ítéletalkotásai.

Beszélgetésük tele volt Énke életszerű kérdéseivel és a tapasztaltabb Én válaszadásai-val. Énke kezdte azt a termékeny diskurzust, amiből Én is tudott kamatoztatni.

Mi az, amit tökéletesen kell megtanulnom? – tért rá lényegre törően Énke az individuuum egyik legfontosabb kérdésére.

„Jót s jól! Ebben áll a nagy titok”: ekképp hangzik nyelvújítónk híres imperatívusza költőtársaihoz elsőként, de általános emberi életelvet is közvetítve. Elsőként ezt tanácsolnám neked kérdésedre, Énke. Mindazt a morális tartást, a Külsínt és az értékelített Belbecset, melyeket egyszerre követeli meg tőled is – miként egykoron tőlem is megkövetelt – ez a vendéglétű élet.

Muszáj-e az örökös kihívásoknak megfelelni?

Az életed – tudom jól – tele van, volt és lesz *síró metaforákkal és tapsikoló jázminok* vigadozó, könnyed táncával, amelyben életed kiteljesedett, ahogyan az enyém is – már nem ki, lassan inkább – beteljesedni látszik. Én a te korodban törekedtem a tőlem telhető legjobb teljesítmény elérésére, hogy a kritika szája tátva maradjon. Énke! Neked is azt tanácsolom, hogy úgy ügyelj az apró részletekre, hogy közben ne kövesd el azt a hibát, amit én követtem el boldogult fénykoromban: a maximalizmus jármából oldást kívánok Neked, ugyanakkor szellemi, transzcendens kötést-kötődést egyszerre. Sokat változtunk: emelkedtünk és süllyedtünk, erősödünk és gyöngültünk, hangoskodtunk és elnémultunk, másztunk és kapaszkodtunk, növekedtünk és fejlődöttünk. A napok pedig gyakran úgy másztak egymás után, mint azok az egykedvű csigák, akik legszívesebben házukba bújnának vissza az élet posványos pocsolyái és viharai elől.

Majd Énke újabb kérdéssel állt elő:

Mikor érek el egy aprócska sikert is?

Szorgos, kitartó, kemény munka árán. Tanár, irodalomtörténész, író, költő lettem, s ehhez éppen a mostani korodban kellett elültetni a magot, hogy az majd tanulmány- és versesköteteket, monográfiákat, antológiákat teremjen. Fiatal korában még igen ambiciózus a lélek, telve publikálási vággyal és konferenciaszereplési kényszerekkel, de soha ne feledd: a tudomány előtt ott áll a család, a család előtt pedig a gondviselő Isten.

Milyen igaz, Én, amit mondasz! Szépírói és tudományos zsongásban telnek napjaim;

nem tudok és merek nemet mondani, s szinte erőm felett próbálok teljesíteni az élet színpadán...

Igen, és ennek lett aztán olyan súlyosabb következménye, amely életünket egyik partról a másikig terelte. Akkor még nem tudhattad, de mára világosan látszik, hogy már a súlyos bokatoréred is a „megállj”-t parancsolta, jelezvén valahol, hogy ideje a lassításnak. Feledhetetlen évek voltak azok, és még ma is azok, ennyi év távlatából is, amikor évről évre újra és újra meg kellett tanulnunk járni: *meg kellett tanulni itt a fák kimondhatatlan tetteit*. Majd pedig a kimerültség 22-es csapdájából próbáltunk többkevesebb sikerrel kikecmeregni. Sok volt a tennivaló, súlyosak a gyászok...

Bocsáss meg, Én, hogy közbeszóllok, de sajnos úgy érzekelem, melankolikus éneddel élek most, s élsz te magad is tovább. Ezért is vallom Juhász Gyulával, amit az öngyilkosságról írt: „Melyik halál szép, amit magam keresek! És mi köze már a halálnak a szépséghez?” De hát a jó öreg Nietzsche mester (habár annyira mégsem volt öreg a maga 55 évével, mit e földi térben töltött) is megmondta: „csak ahol sírok domborulnak, ott van föltámadás.”

Egy kissé eltértünk az életről való eszmecszerétől, de igazat kell neked adnom neked Énke, hogy az élet mellett a halálról is illik gondolkodni, hiszen éppúgy hozzánk tartozik, mint az éltünk. Én azt gondolom, a halál nem a vég, hanem egy kitáruló kapu, amelyen én és te, Énke is bevezettünk egyszer. Mert *az ember könnyű és le hull*. Még két nagy ellenségre hívnám fel a figyelmedet, Énke: a félelemre és a bűntudatra. Ez a kettő megméltelhető életkedvet, ezért kívánom teljes szívemből, hogy elkerüljön a bánat, ami persze lehetetlen kérés, de tudnod kell a szakadék széléig úgy eljutni, hogy ott megállva, abba belenézve ne szédülj bele annak fájdalom-mélységébe...

Örülök, Én, hogy mit sem változott véleményed a halálról. Én is vallom, hogy *egyetlen lélek sem bánja meg, hogy a jelenlegi fizikai formája átalakul, nem bánja, hogy „meghalni” készül*. Most pedig engedj meg, hogy én biztassalak! Szabadulj meg a két-ségeidről! Vess ki az elmédből minden negatív gondolatot! Vesd le a félelmeidet!

Köszönöm, Énke a figyelmességedet! Most viszont ismét rajtam a sor, és szeretném hinni, hogy találkozásunk – elválásunk után is szem előtt tartod a következőket:

Tiszteld Istenedet! Fordulj hozzá olyan bizalommal, mint egykoron én, amikor imáimba foglaltam szeretteim nevét gyógyulásuk vagy sikereik eléréséért. Én már sokat tapasztaltam, és valahol úgy érzem, az élet szekerén ott ül, és velünk együtt utazik az Atyaisten, csak néha nem akarjuk felismerni őt.

Az istenszeretet mellett pedig a legfontosabb a család. Olyan mikrokozmosza a világnak, amely a társadalom alapsejtjeként teljesíti be önmagát. Családban éljük le mindennapjainkat. Óvni és vigyázni kell minden sérülékeny pontját: a nagyszülői-szülői-gyermeki háromgenerációs modell sajnos eltűnőben van, viszont a fejlődő ifjúságba ereszthet örök gyökeret a szeretet és béke. Énke koromban a legeslegcsodálatosabb élmény a te megszületésed volt, majd nevelésed, és az otthon megteremtése.

Nagyon fontos dolgokra világítottál rá, Én, de sajnos, amit az otthonról szólsz, gyakran szívszakasztó, amikor szinte nincs olyan család, ahonnan az egyik családtag – elhagyva hazáját –, más országban keresi boldogulását. A lehetőségek (ösztöndíjak esetén például) igen csábítóak, de a fizikális távolság még ebben a nethálós világunkban is lélekszikkasztó olykor.

Valóban így van, Énke, Nekem is lett volna több alkalommal is lehetőségem egy-egy hosszabb tanulmányútra, aztán végül itthon maradtam... De ne rágódjunk annyit a múlton! Újabb életvezetési tanácsaimra ügyelj még, ha bírod szuflával.

Mosolyogj sokat! Sokkal többet, jóval többet, mint egykoron én. *Tedd egész életedet ajándékká: soha ne feledd: te vagy az ajándék!* Keringőzd be a táncparkettet! Perdülj és fordulj: legyen a tánc számodra is olyan önkifejezés, miképpen számomra is az volt a zene mellett. Bachtól Mendelsszohnon át Bartókig peregenek ujjaid a zongora billentyűszőnyegén! Élvezd a játékot, hiszen az élet is valahol maga is játék: gyors szárnyakon repüli át a múlt hídpillérén keresztül a jelen hídpillérjét. A jövő pedig már csak annyiból érdekes, amennyit sikerül belőled, Énkéből magába, Énbe, azaz belém transzponálódni.

Két útravaló idézetet szánok most neked végszóként, és vésd jól az eszedbe, Énke, s emlékezzél meg majd rólam, ha teheted.

„Amikor megérted, hogy a virágzás és a szirmok elhullása azt jelzik, hogy a fa kész gyümölcsöt teremni, akkor megérted az életet.” (Neale Donald Walsch)

A másik idézet pedig a másik végletről, a Végzetről szól, s közvetít üzenetet számomra s számodra egyaránt:

„amikor fekete árnyam a föld beissza,
gondolj arra az egyre, hogy
csak a Megváltó öt sebe tiszta.” (Vári Fábrián László)

Hálásan köszönöm kedves Énem, hogy ilyen tartalmas eszmecserét folytathattunk ezen a lassan ködös homályba nyugvó, tovaszökkelő napon. Engedd meg, hogy a Te tarisznyádba is elhelyezhessek szintén két rövid passzust a *Példabeszédekből*:

„Egyengessd lábaid ösvényit, s minden Te úttjaid állhatatosak legyenek.” (Példabeszédek 4: 26)

A másik életbölcsélet pedig így szól:

„Az életnek útja felfelé van az értelmes ember számára.” (Példabeszédek 15: 24)

Miután Én és Énke befejezték mondandójukat, egyszerre tápáskodtak fel a nagyerdei nyirkos fapadról, s elindultak egy utolsó közös feketézésre, ahol Énke fehér tejszínhabként olvadt bele Én testes-zamatos kávélevébe.

Kis Pál István

Háry az örök Háry!

Obsitos történetek első kézből a honfoglalástól a rendszerváltásig tizenöt megszólalásban (részletek)

1. megszólalás

Melyben Háry János az Obsitos vendéglő főpincére köszönti a vendégsereget

Háry vagyok, uram, a hölgyeknek kisztihand!

János, Háry János, momentán főpincér,
egykor törzsőrmester, konyhafőnök, altiszt,
ipszilonnal írva – nemesnek járt e rang –
bár manapság mindez

egy huncut karajcárt sem ér!

Hogy rokona vagyok-e a híres Obsitosnak?

Nem mutatná képem nyilvánvalósága?

Merthogy a szekszárdi gölöncsér,

a jeles diák, Garay, leszerelt bakája,

az is én voltam, de az ám! Nézzen rám, uram,
az angyalát is, ne csak hallja! Lássa!

Hogy ez miként lehet? Megvan annak sora.

Ám mielőtt még szavamba szót fűznék,

íme az étlap, rajta a választék,

mind varázslat, étekcsoda,

mi legyen hát a vacsora?

A sárközi orjaleves jó választás, asszonyom,

mifelénk a böllér, igen vigyáz, kérem,

úgy vágja fel a sertést, gonddal, mint régen,

hogy a gerinc közben sértetlen maradjon,

s rajta finom tiszta húst is elegendőt hagyjon.

Így lesózva hideg téiben, s meleg nyáron,

friss levest ad, hagymán pirult tormaágyon.

Igen uram az a kakas, bogrács látta pörkölt,

s a tejfeles túrós csusza szalonnával pörkölt.

Legelőbb is a leveshez könnyű bort kell hamar,

errefelé ideillik leginkább a Fehér Kadar!

8. megszólalás

Melyben Hány, a huszár, egy időre Mátyás deákja lesz

Ha már kél a hír, keres jó utat, s fület is magának,
feltűntem az ugyancsak nagyhírű királynak!
Meg is hívott rögvest fényes sátorába,
a hős vezéreknek traktált lakomára.
Helyem épp a jobbán, mintha nádor lennék,
szólított is mindjárt, talán, ha mesélnék!
Kértem rája bort, üres korsóm látván,
s hozta is Kinizsi malomkerék tálcán.
Ami csak vitézség jutott az eszembe,
teljék azzal kedve, vettem sorra, rendre.
Éjfélre a Király, igaz komámmá lett,
deákká fogadott, bár nekem nem ízlett,
a betűvetéssel, úgy ahogy megvoltam,
csak helyben maradni, igazán nem szoktam!

Később, hogy az ellen szanaszéjjel futott,
a királyi hivatal Budára szólított,
Bizalmas kiképzést kaptam egykettőre,
így lettem a király (manapság
úgy mondják) eltitkolt dublóre,
Míg ő tette dolgát fenn a palotában
én nyakamba vettem édes szép hazánkat,
s mintha csak ő volnék, persze álruhásan,
prókátora lettem mind az igazságnak!
Nem félve az urak gögös hajdújától,
sokszor kaptam leckét bottal vigasságból,
tömlöcbe is zártak tízszer, hússzor, százszor,
el nem álltam én, az értem rendre megfizető,
győzelmes és bölcs Mátyás igazától!
Arról, hogy dublorként mit is kellett tettem,
mivelhogy titok volt, nem illik fecsegnem,
de minek is, ha tudjuk, nincs titok előtte,
meséibe a Nép mindet beleszótte!
(tüsszentés)

De látom, fogy a bor, töltök újat, hátha
megszépül a kedv, s elmúlik a nátha!
Ne titkolja, Uram, látom, amit látok,
hiányolja rajtam, a hasonlatosságot.
Pedig, ha itt bajusz nem volna növesztve,
ez a kissé sasorr királyivá lenne,
parókat is vennék vállig érő hajjal,
hozzá deákruhát lúdtollas kalappal,
nem zavarná szemét vakhit, s rövidlátás,
belátná, hogy formám, kiköpötten Mátyás.

Tíz évig szolgáltam, elhallgatva nevem,
megmaradván érte fegyver- és névtelen,
majd, hogy a csákót mégis visszaadta,
újra huszár lettem néhány évszázadra.
Vívтам a törökkel, féltek a labancok,
űzettem a talját, s ha kellett, a francot,
háborúk idején lóval, fényes karddal,
békében obsiton költött szép szavakkal.
Szekszárdon, ha uram éppen úgy akarta,
göloncsér korongon kedvem megforgatva,
ölelgettem Marist, ajka csupa csók vót,
róla mintáztam meg mind a csöcsös korsót.
Ott talált rám hajdan Garay, a költő,
ahogy a kocsmában éppen adomáztam,
meg is írta versbe, s ebben ő az első,
Johannest, a Hányt, szépen megformáltan.

10. rész

Melyben a mesélő titkos látogatást tesz a másik Mátyásnál.

Na, ugye, asszonyom, jólesett az éték,
 azt a jó pörküttet meg nem enni vétek,
 kínálok desszertet, pompásat magának,
 leöntve csokival friss *szekszárdi tálat*.
 Jaj, hogy is hizlalna, a java piskóta,
 én is eszek abból, nem is hébe-hóba!
 A szalonna, a csülök, az látszik meg rajtam,
 attól vállasodok derékban meg hasban.
 Mit súgott az imént szerelmes párja?
 Hogy nem vagyok csak repedt tülök?
 Formámmal, a két Mátyásból,
 leginkább a másikára ütök?
 Melléfogott, látja, megént
 sose látta azt a legényt,
 aki akkor, állva sorban,
 honvédelvtárs féle voltam.
 Bizony hívott, s jártam nála,
 igaz, nem épp vacsorára.

A budai laktanyába Volga jött egy éjjel értem,
 vigyázva, hogy titok legyen, mintha volna küldetésem.
 Elém állva a „nagyember”, nem lett elefánt a bolha,
 hangja szinte barátságos, s arcán mintha mosoly volna.
Fitymálta a bakaszivart, porcióját visszadobva,
aztán mikor elvezették, a Mátyás nevet rikoltozta,
mondván, hogy a sérelméért elégtételt magam veszek,
fogdán is csak addig marad, amíg én meg nem érkezek?
Mondja ember, miről beszél?
Próféta vagy kurvapecér?
 Egykor, régen volt egy király – mondám –, talán hallott róla,
 az is Mátyás volt, mint tudjuk, a szegényeknek pártfogója!
 Mikor Mátyást kiáltoztam, bizonyisten, rá gondoltam,
 merthogy – igaz, ötszáz éve – kedves bizalmasa voltam.
Mi az, hogy a bizalmasa? – horkant fel a kis Nagyember.
 Gondoltam, hát elmesélem, angyalmódra, türelemmel...
Háry honvédelvtárs, minket nem lehet ám lóvá tenni!

Hallottunk már dajkamesét, legyen ebből elég ennyi!
Tudjuk, hogy dilinyós, hogy van esze, csak hátrafele forog,
no, de mivel jól csinálja, nekem akár tetszhet is a dolog!
Szóljon az a mese rólam, ha csak dicsér, elhallgatom,
hagyja azt a régi Mátyást, legyen az én bizalmasom!

Fontolgattam, amit hallok; Rákossal jóba lenni?
 Akkoriban, bizony mondom, nem lett volna éppen semmi!
 Csakhogy az a régi Mátyás kényes volt a tisztességre,
 megkérdeztem hát a Vezért, mit kell tennem, s mi jár érte?
Mondjuk, ha a laktanyában, persze nem csak titokban,
elszívna egy bakaszivart, eltűnődve, nyugodtan,
mire a végére érne, őrmesterré előlépne,
aztán, ha azt megdicsérné, jó kubainak becézne,
ott abban a laktanyában főtiszt lenne hamarjában,
még hogy főtiszt, abból van sok, maga lenne a parancsnok.
S tenné hozzá, noha bizarr, Rákositól van a szivar,
hogy én adtam, hatot egynek, ajándék a honvédeknek,
és hogy itt az őrségváltás, nem király, de ő a Mátyás,
Rákosi, kit régen vártunk, mától ő az igazságunk!
Ha nekem ezt így megtenné, a híremet jól kifényezné,
a Farkas Miskát lelövetném, a helyére kinevezném,
s mert Rákosi sose viccel, maga lenne a miniszter!

Kedve, tudtam, haraggá lesz, nemet mondtam mégis,
 mivel én nem hazudhatok, tanúm rá az ég is,
 ahonnan a tüzes ménkű lesújtani kész, ha vétek,
 ha egy ilyen szolgálatra bizalmasnak előlépek.
 Persze előbb próbált belátásra bírni;
 nem kell a valóért balgamódra vinni,
 hazudott már más is,
 ő maga nem egyszer,
 mégse dőlt rá eddig
 a nagy ég a mennyel.
 Nem kell ebből ilyen nagy ügyet kreálni,
 minden dörrenéstől rögtön becsinálni!
 Az eskü, az eskü – mondtam –, az a szivar meg szar!
 Hazudhat, kit nem köt szava, engem nem ment azzal!
 Látva, hogy a vezér arca, egy szóra elborul,

rám rontva a *hajjakendek*, elverték cudarul,
igazvoltom megtorolni nem lacafacáztak,
végül, mondván, bolond vagyok, diliházba zártak.
Ne higgyék, hogy rosszul, inkább jobban jártam,
Napóleon meg a *Jézus* lett a szobatársam.
Ha nem voltak valódiak, igen jól csinálták,
ezt bíz még az ápolók is hamarost belátták.
A császár kicsit orrolt Mária Lujza miatt,
Jézus szerint hős Szigetből kártyasaram maradt.
Ostáblán, s a ferblin, igen jól meg voltunk,
amíg végül ötvenhatban ki nem szabadultunk.
Honvédelvtársos legénynek
nem hagyták, hogy visszatérjek,
mondván szépen, sereg ez nem kupi,
a honvédnak kuss, finomabban, coki,
ha nincs nála zár a szájra,
s fittyet hány a regulára,
selejt az vagy rontó féreg,
leszereljük, ne bomlassza
példája a honvédséget!



A nyugdíjasok szavazni mennek
(2006, linómetszet)

Csák Gyöngyi Történelmi pillanat(ok)

ott voltam Etelközben,
átvergődtem a Vereckei hágón,
lovagoltam, mint hún madonna,
kibontott fekete hajamban
színes lepkeként csillogtak
halott cseresznyevirágok.

Hány nappalon és éjen át
vágattam derűs szívvel,
hányszor érintett meg lóháton az álom,
álmodtam gyönyörű, véges hazáról,
epedtem igazi népet, nemzetet.

Sokáig, nagyon sokáig jöttem,
bevallom, fáztam és remegtem,
mikor a reménység diadalíve
szívemben már-már összeroppant,
dalolni kezdtem, dalokkal
álmoknak karózgattam.

A büszkeség vitt és éltetett,
sziklatestemből mindig a szerelem
fakaszthatott forrásokat,
szültem és szolgáltam királyokat,
neveltem hősöket, árulókat
e népbe örökre beoltva génemet.

Muhi

Muhit nem tudom kiheverni,
fáj a lánc helye lábamon,
ismerem a kiszolgáltatottak
tehetetlen kínját,
kibírtam, hogy tatárok
mártózzanak testemben,
azóta öklendezem,
gyűlölöm az erőszakot.

Hazám,
halálos röptődben szebb a fényed!

Hordom a követ reménység-
parancsra.

Vállalom lány-
anyaságom.

Szokolczay Lajos

Invenciódús létmagyarázat

Szepessy Béla linóleummetszeteiről

A pár éve megjelent Szepessy Béla-albumban olvasható ragyogó tanulmány – Puskás Bernadett a szerzője – a művész korokon átívelő műveltségélményét emeli ki. Azt az enciklopédikus műveltséget, elmélyülést a történelemben, az irodalomban, a különféle művészeti ágakban, a mitológiában és hiedelemvilágban, amely nélkül a linóleummetszet történései, káprázatos alakjai nem élnének. Hiszen a művészi invenció, a hazához, sorsunkhoz, hősiességünkhöz és gyávaságunkhoz köthető érzésvilágot is magában foglalva – ha szükséges, néma búval, ha a helyzet úgy hozza, cirkuszi derűvel, kacajjal – éppúgy származik a benső világunkból (az a motorja), mint a valóság (külvilág) az ókortól máig kanyargó tényeiből.

Úgy tetszik, a vonalháló, a pontok rajzása, a foltok fényel-nyel-nyel eldorádója fölött – innen a szakralitással összeköthető *gazdag* ösvény – csak az ég lebeg, a teremtő Isten, amint árkok ezerét véseti a linóleumba, ám azért másnak is működni kell, hogy a képvilág a maga teljességében megszólalhasson. Ez a más, mondhatjuk karakternek, jellemvonásokkal tarkított egyéni arcnak, a művész egyénisége. A balladákat képköltézzé emelő klasszikus Buday Györgytől a jókedvet világtoronnyá építő Gyulai Líviuszig és a világ csúfondárosságát kifigurázó Gácsi Mihályig hosszú azon fa- és linómetszők sora, akik csak a rájuk jellemző alázattal (hol a magába mélyedés csöndjének „mélabújával, hol a filozofikus harsányság eleganciájával) bontják ki a sűrűből az élhető-élvezhető világ tanulságait.

Grafikáik, ha illusztrációkról van szó, természetesen visszhangozzák és újrate-remtik az illető mű káprázatos világát – ilyen remekmű a Weöres Sándor *Psyché*-jét megjelenítő Gyulai-találatok sorozata –, ugyanakkor a más műfaj újdonságával hozzá is tesznek valamit, nem keveset, az írásos bölcselem arzenáljához. Az önálló „rajzos” művek is szinte ezt az utat járják, ugyanis a kívülről jövő ihlet a legbensőbb, lélek árasztotta invencióval s érzékenységgel párosul.

Szepessy Béla – illik tudatosítani, még akkor is, ha Nyíregyháza messze esik a képzőművészekre fényt osztó központoktól – a főtebb említett rangos vonulatba tartozik. Fölfedező kedve, fantáziája, technikai virtuozitása révén minden bizonnyal, ám ehhez még hozzájön rendíthetetlen munkakedve, irdatlan munkabírása is. Virtuóz lapjait szemlélve az ember azt gondolja, hogy a fametsző mester odaképzeli magát – nyilván a helyzetet is átélve – a Golgotára. S evvel a bűnbocsánatnak ható, önmagával való szembenézéssel a krisztusi szenvedés éppúgy

sajátjává lényegül, mint a Megfeszítettnek a zajos köz ítéletét hordozó dráma (*Keresztek hegye II. – Maga – 2014*).

Ha a sötétből kivillanó fehér arc repedezett földjét és árkait s a mélyen ülő szem fekete krátereit üzenetnek véljük, megrendítően drámai a szépség. S evvel az érzékenységgel lep meg, az éjkorom feketét a fehérrel pöttyözött sötétől diagonálisan elválasztva, a *Kőkrisztus* (2012), s még inkább – remekmű a remekművek között – a sejtelmes töviskoszorút életfonadékká szöve, a *Kis keresztek hegye* (2014) is. Ezt a vonulatot erősíti a *Szt. Antal megkísértése* (1995) – a két alak testpozíciójából következő, a ruhát megszagató, illetve összerántó elemek a különválás és egyesülés szimbólumai közt ingadoznak –, és profán módon, a fehér foltból gótikus katedrális formázva – kitűnő rajzi szerkezet –, az *A próféta, a Messiás és egy lapaj nő* (1996) is.

A fényvillódzás a nyomtatott lapon az erdélyi Gy. Szabó Bélánál organikus és szakrális tárnákat, a nemrég elhunyt König Róbertnél a történelemmel és a kisebbséggel (német nemzetiséggel) átítatott veszélyhelyzeteket tárt föl. Gy. Szabó „puha” és König „szálkás” mértana egyként létjogot szerzett – némi büszkeséggel egyetemessé téve a *couleur locale*-t – a metszeteknek; avval is, hogy üzenetük nem állt meg a tudósítás szintjén, mint ahogyan Szepessy grafikáin is észlelni a szinte kozmikus teljességvágyat: a könnyörtelen könnyörületesség (vagy könnyörületes könnyörtelenség?) bibliai példázatának fenségét (*Purgatórium – 1992*), illetve a viharos mozgásimitáció nép-lélekben megtestesült erejét-hatalmát (*Sámán – 1991*). Meg az önkívületig fokozódó, karddal rendet vágó *Hajdúutanc (I–IV. – 1994)* igazságszolgáltatását – történelemből való a példa –, és az övéi körében a győzelmet karddal és kupával ünneplő huszár büszkeségét (*Dévajkodó – 2003*).

Némelykor társadalmi ízű, csodálkozóan megvető gunyorosság is fölfedezhető a lapokon – *A nyugdíjasok szavazni mennek* (2006), illetve a sok linómetszet között is vigyorgó *Kun Béla kioktatja a honvédeket* (2006) –, ám a grafikusművész igazsága, holott a nevetés lélekállapotot javító gyógyszer, mélyebben van. Még akkor is, ha a *Hurrá! Megyünk háborúzni* (2000) kilátástalan harcot vizionál – mert a madárijesztőkkel is meg kell birkózni –, és akkor is, ha *A csúnya hercegnő* (2007), átszellemült tekintettel, az őt körülvevő „udvarlókon” megfuttatja a szemét. Mindkettő *helyzetrajz* a nem ítélkező, helyette csendes mosolygó álorcájában? Inkább szúrós nézésű kitekintés a saját, jól megkomponált, gondolatilag tág teret befogó világából a *meseigazságokat* meghintáztató történések felé.

Egyszer a meseigazságokkal tornyok épülnek, fölfelé húz az építkezés mámorában a vertikális (*A királylány a varanggyal kísérletezett, de nem jött össze – 1994*), másszor a kifehéredéssel rajzi pozícióba kerülő hölgy erotikus kicsengést kap (*A királylány második sikertelen kísérlete – 1995*). A grafikusművész tudatosan él, az érzelmi fázis más-más állomását keltve, a sűrű folt és a ritkán lélegző vonalháló adta pszichológikum – végső soron az érzelmi ütközet – megjelenítésével.

Egyik 2003-as linómetszetének címével azt kérdezi, hogy *Te még hiszel a mesékben?*, hogy vonalköltészeté avanszált grafikáival mind teljesebben felelhessen. Műveltségélményből ihletődő, csaknem mítoszivá alakított képvilága – *A kékszakállú herceg vára* (Bartók, 2006), *Jónás* (Biblia, Babits, 2011), *A sibói bölény* (Nyíró József, 2005), *Don Giovanni* (Mozart, 2006), *A funtineli boszorkány* (Wass Albert, 2003), *R mester és a trombitás özvegye* (Jakob von Grimmshausen, Daniel Speer, Krúdy Gyula, 2005) – egyidejűleg valóság és álom ötvözete. A *Simplicissimus I–III.* (2012) a külföldi szerzőket magába fogadva, ám mindig egy álombéli földrészt és a Trianonnal meglopott Magyarországot hegyeivel, tenger nélküli tengerével, térszerkezetével, palotaromjaival és katedrálisaival meseszerűen ábrázolva – a lapok tetején megvillanó fehér, Róma is idelátszik, a művész történelmi jóvátétele: az igazság fénykoronája (glóriája) – maga a tökély. Mert a meseigazság ülhet a trónon? Sokkal inkább azért, hogy képi erejével sugározzék a ma és jobb korok számára.

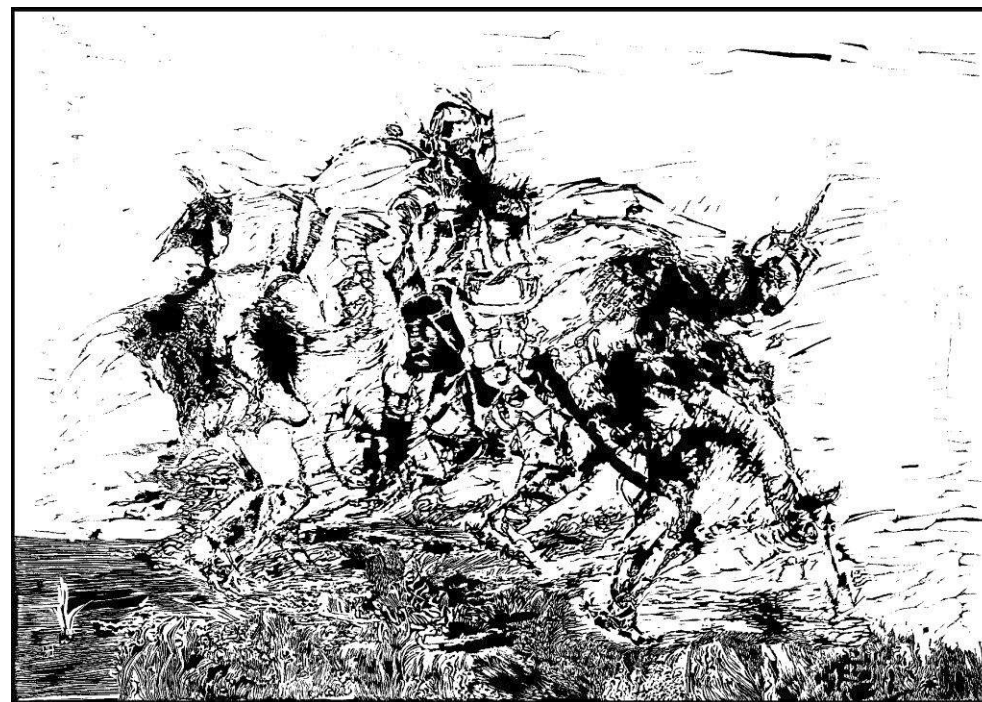
A grafikusművész a mesét – Balázs Béláét és Bartókét, az erdélyi írókét, az évszázadokkal ezelőtti külföldi klasszikusokét – úgy forgatja meg, lélektani csöppeket csempészve (ha egyáltalán ábrázolható ez) a világot lebírni készülő főhősök italába (magyarán, csaknem mindig a pikareszk és a dráma, a hódítás és a hősiesség, a szenvedés és az evilági s túlvilági öröm között *ingázó* testbe), hogy álláspontja igencsak meghatározza a képi szerkezet milyenségét, vonalhálóinak súlyát, a fekete és fehér felületek közötti arányt. *Don Giovanni* hódítása a rá nehezedő fekete kapu (összefüggő folt, úgy is mint az élet terhe) alatt az egyik végpont, s a másik a *Jónás* című grafika világos fénytengerének egy kissé a szecesszióra emlékeztető hullámozása. De máshonnan is vehető a példa, hiszen a megannyi sötét (fekete) háttérrel szemben, középpontban az alak megvillanó fehér színe – *A kis mese* (1989), *Clementine* (1991), *Herceg fehér ló nélkül* (1996), *Merengő* (2003) –, ott a fehér felületű háttér szinte égető villámlása (*Dévajkódó, Hajdútánc I., Kalandra fel!* – 1998).

A magyar élet apostolai, minthogy tartásuk és példázatuk erő, éppúgy a művész érdeklődési körébe kerülnek (*Csokonai dilemmái* – 2004, *Herman Ottó műtermében* – 2014), mint távoli földrészek egzotikus, képzeletünket izgató helyei-alakzatai. Ez utóbbi mitikus oltár egy mexikói, a tengerszint feletti, csaknem háromezer magasságban székelő „ezüstös” bányaváros – szellemivé vált központ – legendájából-valódi történetéből született. A kétszáz évvel ezelőtt mindent elárasztó víz a bánya bezárásával – paradox – a szomjazó világegyetemet mutatja. A küllemében is furcsa *Real de Catorce I–III.* (2010) a művésznak az összetört létigazság előtti grafikabéli főhajtása.

Az első lapon ábrázolt alacsony horizont, az ég a földdel csaknem összeér, drámai sorsot sejtet, holott szép nyugodtságban nyújtózik a táj. Ám a nóvumot a II.

és III. számú lap adja. Leginkább különlegességével, mintha mindkettő felülnézetben valaminő repülőfélét formázna. A hagyományos fekvő és álló téglalapok és az árválkodó kör alakú felület után – jegyezzük meg, ez utóbbi, a Körösi Csoma Sándor barangolását fókuszba emelő *Kelet vándora* (2014) című linó sem elhanyagolandó – a művész (a benn rejlő konstruktív hajlamból vagy az unikumnak tetsző meséhez illő vagabundságból?) a repülőgép avagy a szárnyaló madár alakzatát emelte magához alapformának. Az így funkcionáló, mert formájával a szabadság érzetét is eszünkbe juttató papírlap lett teleírva főképp organikus, de emellett egy-egy ház fölbukkanásával a hajdani városkát is középpontba emelő élménnyel.

A *Gyönyörű terhem* (1998) vadja mint az alkotói képzelet szimbóluma nyilván föl akar zabálni mindent. Éhsége csak a talányt talányra, meglepetést meglepetésre halmozó vonalháló- és foltköltészetel elégíthető ki. Szepessy Béla van annyira fantáziadús grafikus, a linóleummetszés mestere, hogy az ihletet ösztönző vad sosem marad éhen.



Hajdútánc I. (1994, linómetszet)

Demeter József

ÁPRILISKODÓ

**Az UFO-csapdáról már nem
is beszélve... Punktum!**

/modern népi, szür-reál is/

Az nem volt hír/-nyítány/, hogy: Csak ő látta! Osama bin Ládent
Látta a látnoki – Bibiánka Ruzsa Lullú mama – Magyaradellőn, a
Kertek alatt. Hogy mikor is látta bújkálni. Az sem hír, de! Az a Hír-
Hurrikán már kiütötte a biztosítékot, félre is verték a harangokat,
Amikor! Osama bin Láden szellemét látta koborolni, libegősen,
Néma, nagy terror-szárnyakkal, ördögi képpel, fekete lyuk vigyorral.
A hajnali Maros fölött. A fészeknyi, békés Magyaradellő dél-keleti
Fertályán – megsokszorozódni látta. Bolondok hónapjában, április
Elsején, és! Azt is jól látta, mintha! A toronyból, miként suhantak,
/Suhannak ma is ármányul/ a négy égtáj irányába. Le-lecsapva itt is,
Ott is. Hús-vér-bombákként – ölvén. Ártatlan civileket, gyermekeket.
Láthatatlan ellenségként. Olyan kísértetiesen, zsigerből, hogy! Égig érő
Felhőkarcok gyásznapiján, a világ mennyei bizalma is összeomlott.
Nem hiába. E világnyi félszbe halt hát bele az előrelátó Bibiánka Ruzsa
Lullú mama, ám! Azóta annyi, de annyi víz lefolyt, a ma már hatalmas
Beton-gáttal ellátott Maroson, hogy! Az OECD nemzetközi gazdasági
Szervezet is Magyaradellőn tanácskozik, a „Jári Árpád” kultúrházban, hang-
Szórázózzák világgá a hírügynökségek, ami! A száz füstöt se számláló
Magyaradellőnek égig érő reklámot jelent. A bárányfelhőkön is lézer-
Plakátok sziporkáznak. Nano-digitális dülők idusán. Olyannyira, hogy!
A migrációs ügy is eltöpreng mellette, és Bill Gates már Magyaradellőn
Üdül, nyaral. Nem az OECD miatt, ó nem, hanem! Annak tiszteletére,
Hogy itt van a világon a legtöbb, egy főre eső számítógép-és internet
Szolgáltatás. A háztető-javító (zindely, szalma, nádzsupp, pala-
És ilyen-olyan hullámlemez mestereleése is ideértendő) Székely
Szikra Gegő Hurubáéknál; aki most a marosvásárhelyi híres nagy
Kórházban fekszik, gyógyulást kívánunk neki – még a pajtában is
Van kettő. A kátrány-tető alatt. A nagybácsi, Székely Szikra Gyulus
Bakatányéknál – nyugodjék békében – négy üzemel. Egy – a tyúk-
Ketreben is fungál. Végzsükség esetén, még kotkodács-szarosan is.
Csudájára jár a világ, ámde! Bill Gates, üdülés ide, nyaralás oda, be-

Ruház. Most épp a meredek Garat-tetőn épít UFO-csapda pályát. Ott,
Ahol még félévszázada nagy uhu-baglyok fészkeltek./ A második világ-
Égéskor pedig a visszavonuló nácik bunkerolták be magukat,
Szerencsére kevés ideig. A betonmaradványok egy része ma is látható./
A dombvonulat UFO-s tájékán. Hát, ha ez sem szenzáció... Nem úgy, mint a
Kollektív (tsz-)világában: legegetrengetőbb hír Magyaradellőn – nagyon jóval a
Petroleumlápás csillagok- és napok Iljics-villanyosra módosult idusán –
A szegény vaksi, Martaváló Csupi Rozál Lindáné esete volt. A feldíszített, krep-
Papiros Maros mentén, /ahol! Osama bin Láden szellemei világgá rémlettek, / –
Kiszakadt az útilapu, amikor! A nyőgdíjas, túlkövér asszonyosság, nagydolog után,
Köszvényes bal kezével, a hátsó fertályát – muri alatt, vecsernye múltán... Az elnök
„Eltás” – cigány-és diszko-bandás – születésnapján, biza. Éljen! Éljen, éljen, és!
Haljon meg hamar, hogy megtérte után – nyugtassa a Fennvaló békében. Ámen.



Hajdútánc II. (1994, linómetszet)

Erdélyi Z. János

Az áruló apja

A fiam minap sírva jött haza. Ritkaságszámba megy ez nála, ezért volt annyira feltűnő. Megkérdeztem, miért sír. Hallgatott. Bevonult a szobájába, gondoltam, tanulni fog. Ám onnan is egyre csak szipogás hallatszott. Hosszasan.

Nem hagyott nyugodni a dolog, bekopogtam. Ült az asztalánál tenyerébe támasztott fejjel, és folyt a könnye.

– Miért sírsz? – kérdeztem ismét, de ugyanúgy nem kaptam választ, mint előbb. Nem vagyok türelmes ember, könnyen elfog az indulat.

– Most azonnal megmondod, miért bögsz! – rivalltam rá mérgesen. Erre felém fordult, de nem nézett rám. Mintha félne tőlem, pedig ritkán fordul elő, hogy anyyira megharagítson, ami tettlegességre kényszerít.

– Nézz rám! – parancsoltam mérgesen. Könnyes, vörösre dörzsölt szemmel nézett fel.

– Tehát? Bántott valaki?

Némán bólintott.

– A pajtásaid?

Újabb bólintás.

– Megvertek?

Nemet intett.

– Hát akkor mi történt?

Erre már nem bírta szótlánul, a válasz egy újabb sírásrohammal szakadt ki belőle.

– Azt mondták, hogy áruló vagyok.

– Micsoda?! – üvöltöttem fel, annyira megdöbbenett, amit hallottam.

– Azt mondták, hogy áruló vagyok.

– És ezt mire fel mondták? Hogy mertek ilyet mondani? Kit árultál el?

– Én igazán nem árultam el senkit, de ők azt mondják. És nem mehetek többé a grundra.

Elképedésem nőttön-nőtt. Olyasmit mondott a gyerek, amiről még életemben nem hallottam. Persze lehet, hogy ez az én hibám, de hát hivatalnok lévén napjaim nagyobb részét az irodában töltöm, kevés időm jut a fiamra. Felelősségteljes pozíció az enyém mint idegen nyelvű fogalmazóé, nagyon oda kell figyelni mindenre, mert akár egy betű elírásán is sok múlhat. Mindenekelőtt az állásom.

Elsőre tehát nem értettem, mit mond a Dezsőke.

– Hova nem mehetsz? Mi az a grund?

– Oda járunk a fiúkkal iskola után játszani.

– És őket árultad el?

– Mondom, hogy nem árultam el őket, csak ők mondják. Hogy a Geréb áruló. Már mindenki így tudja.

Ismét kezdtem elveszíteni a türelmemet.

– Mi az, hogy mindenki?! Ki mindenki tudja így? Beszélj értelmesen, amíg szépen vagyunk!

– Hát a grundbéli fiúk. A pajtásaim.

Hirtelenül jutottam elhatározásra.

– Hol van az a grund? – kérdeztem.

– A Pál utca és a Mária utca sarkán.

– Most is ott vannak a pajtásaid?

Erre csak szótlánul bólintott.

– No, akkor én most odamegyek, és elbeszélgetek azokkal a te pajtásaiddal...

– Ne menjen oda, édesapa... – fogta könyörgőre Dezsőke.

– Hogyhogy ne menjek oda?! Már hogyan mennék! Azt hiszik, bárki meghurcolhatja a *Geréb* nevet?! Tisztázom én ezt a dogot, ne félj!

– De ne tessék... – esdekelt tovább a gyerek. Fürkészve néztem rá. Itt valami nem stimmel. Itt valami nagyon nem stimmel. Ennek mielőbb a végére kell járni. Fogtam a kalapom és a kabátom, s ráparancsoltam a fiamra, hogy otthon várjon meg.

*

Baross utcai lakásunktól csupán néhány perc séta volt a megadott helyig. Befordultam a Mária utcába, és a Duna irányába indultam el. A magas téglapületeket hirtelen alacsony, embernél alig magasabb deszkapalánk váltotta fel. Találtam rajta egy kis ajtót, de hiába próbáltam kinyitni, nem mozdult. Bentről mozgást hallottam.

– Ki az? – kérdezte egy gyerekhang.

– Nyisd ki! – parancsoltam rá. Rövid ideig tétovázó zörgés hallatszott, majd kinyílt a kis deszkaajtó. Beléptem. Tágas telek nyúlt el előttem a következő házig. Alig volt rajta valami: néhány szabályosan felpakolt farakás, egy összetákoltszerű rész ház meg egy deszkaabodé... másra nem is emlékszem. Néhány fiú ögyelgett a farakások előtt, látszólag tétlenül.

Mindjárt hozzájuk fordultam:

– Én a *Gerébnek az apja vagyok*¹ – mutatkoztam be, és mindjárt a lényegre tértem. – *Miért dobtátok ki innen a fiamat?*

Az egyik pár lépést közelített felém. Először mintha nem tudta volna mire vélni kérdésemet. Bizonytalanul válaszolt, szemmel láthatólag zavarta a nyíltan, köntörfalazás nélkül nekik szegezett kérdés.

¹ A dölt betűs szövegrészek Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regényéből valók.

– *Mert elárult minket a vörösingéseknek.*

– *Kik azok a vörösingések?* – találtam magam szembe egy újabb rejtéllyel.

A fiú valamilyen makogásszerű magyarázatba fogott, aminek számomra alig volt valami értelme. Arról nem is beszélve, hogy akkor éppen nem volt türelmem ilyesmihez. Mármost hogy ezt a gyerekes magyarázkodást végighallgassam. Különben is forrt bennem a méreg. Hogy ezek a taknyos kölykök mire vetemednek! Meg kell tudnom, mi történt a Dezsőkével. Tudtam, éreztem, ha most nem vagyok eléggé hátrázott, ez a pimasz népség képes letagadni az egészséget vagy behazudni a képembe. No, de korábban kell annak felkelnie, aki idősebb Geréb Dezsővel akar ujjat húzni!

Hosszas faggatózásomra sem derült ki, melyik fiú tud biztosat mondani az én Dezsőkém állítólagos „bűnéről”. Már éppen készültem felemelni a hangomat, amikor az egyik távoli farakás mögül két újabb fiú kanyarodott ki: egy magasabb barna és egy alacsonyabb kis szőke, akit a társa támogatott. A mellettem álló fiú rájuk mutatott, mondván, a Nemecek nevű kis szőke fiú tudja. Oda is akarta hívni őket hozzánk, de a magasabbik gyerek igyekezett kitérni ez elől, arra hivatkozva, hogy a társa beteg és rosszul van, haza kell kísérnie.

No, azt már nem, gondoltam én, és elálltam az útkat, nehogy továbbmenjenek. Kérdésemre, hogy ő-e az a bizonyos Nemecek, a kis szőke bólintással felelt. Nekiszegeztem a kérdést, igaz-e, hogy ő teljes bizonyossággal tudja, miszerint az én fiam áruló.

A fiú rám nézett. Olyan furcsa volt a tekintete... Az a csillogó szempár... a piros arc... Milyen pirosposztságok ezek a kölykök! Hát persze, egész nap kint vannak a friss levegőn, rohangálnak, játszanak... Ahelyett, hogy tanulnának... Vagy mégse? Mintha az a Boka nevű azt mondta volna, hogy a Nemecek rosszul van... No de ez nem is érdekel engem, csak az igazság. A fiam becsülete! Annál nincs fontosabb egy apa számára!

Egyre türelmetlenebbül vártam a választ.

A kölyköknek hirtelen dühös láng lobbant a szemében, de ahogy engem nézett, ez a láng fokozatosan kihunyott. Mintha mondani akart volna valamit, de hirtelen meggondolta. És amit mondani akart, kétségtelenül csúf gondolat volt... És talán a Dezsőkére vonatkozott... De akkor miért nem...? Továbbra is állhatatosan nézett engem, és mindössze ennyit szólt:

– *Nem, kérem. Nem áruló.* – A szemembe nézve mondta ezt. Mintha mázsás szikla zuhant volna le a szívemről. A többiekre néztem; azok valahogy olyan csodálkozó, értetlen arccal néztek a Nemecekre. Nekem azonban többre nem is volt szükségem. Igazolva éreztem magam, ugyanakkor minden gyanú semmivé foszlott, ami a fiamat fenyegette. Már szinte mozdultam is a kis kapu felé, amelyen a Boka és a Nemecek nevű épp akkor lépett ki. Ekkor azonban az egyik fiú elém állt, s mintegy önmagát védve közölte:

– *Kérem, ez a Nemecek egy hazug fráter. Mi árulónak mondtuk ki...*

Ezt már csak fél füllel hallottam, mert az örömöm minden mást elnyomott, de az újabb „áruló” szóra felkaptam a fejem. Ja, ha ezeknek mindenki áruló, akkor már helyben is vagyunk. Akkor nem is kell komolyan venni az egészséget. Valamit azért még motyogtam nekik, valami ilyesmit:

– *Meg is látszik rajta. Sunyi pofa. Rossz a lelkiismerete.*

Az igazat megvallva nem tudom, miért mondtam ezt, hiszen az én szememben a Nemecek semmivel nem volt sunyibb, mint a többi. Tán csak azért, hogy mondjak valamit. Persze nincs emiatt lelkifurdalásom. Ugyan kérem! Csak nem fogom magam egy jöttment kis senki miatt exkuzálni! Én, egy Geréb?! Különben is, az egész dolog nem is érdekes. Már nem érdekes.

Az ott maradókra további szót nem is fecsérelni siettem ki én is arról a grundról. Igyekeztem haza, hogy könnyült szívvel megnyugtassam az én drága fiamat, aki nyilván kétségek között hányódva várta visszatértemet.

*

Útban hazafelé volt időm töprengeni a látottakon és hallottakon. Mindez valamiképpen nyomasztóan hatott rám.

Vajon mik lehetnek a szülei ezeknek a fiúknak? Bizonyára afféle kétkezi munkások. Amolyan profifélek. Bár az egyik közülük egészen rendesnek látszott, legalábbis az öltözéke alapján. De többségük nyilván proli. Még azt a jellegzetes, fojtó, nyomasztó proliszagot is érezni véltem, amit oly jól ismertem az irodámban kilincselő kérvényező réven, habár ezek a fiúk kellő távolságban álltak tőlem. Bár ha jobban visszagondolok, az a Nemecek, az a sunyi kölyök... annak volt olyan furcsa szaga... kimondottan „beteg szaga” volt, másként nem tudnám meghatározni. Kellemetlen kis figura. Láttam rajta mindjárt, hogy legszívesebben bemártaná a fiamat, de eztán megijedt a határozottságomtól, és inkább bevallotta, hogy a Dezsőke nem áruló. Ez is proli módi. De mit is lehet ezektől várni! Kicsapják az utcára a kölykeiket, mert arra nincs idejük, hogy foglalkozzanak velük. Hogy neveljék őket. Nem úgy, mint az én aranyos feleségem. Neki nem kell dolgoznia, hiszen az én idegen nyelvi fogalmazói fizetéséből ha nem is fényűző módon, de megélünk. Ő tehát itthon maradhatott kezdettől fogva, és csak segítségképpen fogadtunk dadát a Dezsőke mellé, míg a három évet be nem töltötte. Meg is látszik a neveltetésén; az ismerőseink mindig elismeréssel szólnak a modoráról.

Az iskola... Nos, az egy másik dolog. Van esze a gyereknek, kétségkívül van esze, de valahogy nem tudnak egyezni ezzel a tanárral, ezzel a Ráczcal. Közepesenél nem képes magát feljebb küzdeni, bármennyit ül is a könyvei fölött. Már arra gondoltunk a feleségemmel, hogy házitanítót fogadunk a Dezsőke mellé korrepetitornak. Meglátjuk, ebben az évben hogyan teljesít, és ha nem lesznek olyanok az osztályzatai, ami elvárható lenne... nos, akkor vagy felfogadjuk a házitanítót,

vagy esetleg... hm... netán lehetne bizonyos lépéseket tenni abban az irányban, hogy ezt a Ráczt idő előtt nyugdíjazzák. Hallottam valamit, hogy ezekbe a belső kerületekbe a jobb tanárokat válogatják össze. Ez a Ráczt nyilván valami régről itt maradt kövület, aki már nem ért a diákok nyelvén.

Azt persze nem tudhatom, milyen tanulmányi eredményeik vannak az iskolában a Dezsőke osztálytársainak. Azoknak, akik ráfogták, hogy áruló. Lehet, hogy ez a Ráczt annyira gyenge tanár, hogy egyikük se fog bekerülni semelyik középiskolába. Most jut eszembe, talán a Dezsőkét kellene még időben átíratni egy erősebb tanintézetbe... No, de ha egy gyenge tanár mellett ilyen gyengék az eredményei, van-e biztosíték arra, hogy egy erőskezdő pedagógus mellett szárnyakat kap, és meg tudja mutatni, mire képes? Feltétlenül beszélnünk kell erről a feleségemmel. Miért is nem jutott ez már korábban eszembe? Azóta a Dezsőke már akár kitűnő tanuló is lehetne.

Nem lehet elég korán elkezdni gondolkozni azon, mi legyen a gyerekből, ha felnőtt. Jó, jó, az okosok váltig hangoztatják, hogy ezt magának a gyerekek kell eldöntenie, lehetőleg a középiskola alatt, hogy majd a felsőfokú oktatási intézmény megválasztása már ennek jegyében történhessék. Időben kell figyelni, kipuhatólni, mihez van igazán érdeke és kedve. Hiába akarnám például beírni az orvosi egyetemre, ha őt teszem azt az idegen nyelvek érdeklik, vagy ne adj' Isten a jog. Tönkremenne a lelke abban a hentesüzemben (már amiket az orvosi egyetemmel kapcsolatban hallani).

Tény, hogy a Dezsőke már gimnazista, de még csak negyedikes, és ez az életkor messze van a felelős döntésre érettséghez. Hetedik-nyolcadikban talán, noha én erről sem vagyok teljes mértékben meggyőződve.

Nono, várjunk csak! Szokásomhoz híven elkanyarodtam eredeti vezérfonalamtól. De mi is volt az? Ja igen, ezen a Ráczt tanáron töprengtem. Meg a többi tanítványán. Ha ilyen egyértelműen bebizonyosodott, hogy a fiam nem áruló, önként adódik a kérdés: mit keres ezek között a kis fickók között? Vajon a feleségem tudja, milyen osztálytársai vannak a Dezsőkének? Járt már valaha is az iskolában azon túl, hogy annak idején ő íratta be a gyereket? Mert hogy végig a cseléd vitte reggelenként az iskolába, amíg arra szükség volt. Micsoda figurák! Ott van példának okáért az a Boka. Szemmel láthatóan lényegesen idősebb a többinél. A legmagasabb közöttük, annyi tény. Biztosan valami rossz tanuló, aki néhányszor már visszabukott, így kerülhetett a fiam osztályába. No és az a Nemecek! Az meg olyan gyatra egy teremtés; teljesen elmaradottnak látszik. Hogy a csudába keveredhetett ezek közé egy Geréb? Akinek az apjával egyszer maga a cég vezérigazgatója fogott kezét! Igen, egy kényes ügyben kellett levelet fogalmaznom egyik külföldi kereskedelmi partnerünknek, s nekem jutott ez a feladat. A válaszuk olyan kedvező volt, hogy a vezér személyesen keresett föl irodámban, és kézszerítással gratulált. – Maga ügyes ember, Geréb – mondta elismerően. – Még sokra viheti!

Aztán valahogy elfeledkezett rólam, többé nem kaptam ilyen megbízást. De bár-mikor megismétlődhet. A *Geréb* név nyilván azóta is ott rejtőzik az agyában, hogy alkalomadtán előbukkanjon. A fiamat mindenesetre arra tanítom, hogy az apja nem akármilyen ember. Nem mindenkivel fog kezét a vezérigazgatója. De egy Geréb, az igen! Az név! A munka és a becsület példája! Ezért elképzelhetetlen, hogy az én gyerekem áruló legyen. Egyenes gerinc, tiszta lelkiismeret! – ez volt mindig is az életfilozófiám. Ezt igyekeztem belenevelni a fiamba is kiskora óta. Az alma nem eshet messze a fájától. Elég, ha annyit mondunk: Geréb... Elég ennyi.

*

Tudom, milyen érzékeny lelkű a Dezsőke. Nagyon tud szenvedni, ha igaztalanul éri bántás. Az anyja szerint ez már az óvodában is megmutatkozott, mikor az erősebb gyerekek elvették tőle a játékát. Vigasztalhatatlan volt; úgy sírt, mintha sose akarná abbahagyni. Éppen olyan, mint az anyja. Annak nem is szóltam erről a dolgról. Túlzottan a szívére venné, s nem hiányzik nekem, hogy orvost kelljen hívni, mert felmegy a vérnyomása, vagy izgalmában felszökik a pulzusa. Az eset megmaradt közöttünk, Dezsők között férfi titoknak. Szigorúan a fiam lelkére kötöttem, nehogy elszólja magát bárki előtt. Semmi szükség rá, hogy magyarázkodni, mentegőzni kelljen. Elképzelni is szörnyű, hogy egy Geréb ilyesmire kényszerüljön. A mentegőzés egyenlő a vétek beismerésével. Ezt mi nem engedhetjük meg magunknak.

Még szerencse, hogy én vettem észre a gyereken a bajt. Az én határozottságom, helyzetfelismerésem kellett hozzá, hogy még csírájában elfojtsuk a problémát, mielőtt fölöslegesen kitört volna a hisztéria. Erre az asszonyok nagyon kaphatók. Csak azt látják, mi a baj, de azt nem, hogyan lehetne elhárítani. Bár ahogy az én kis feleségemet ismerem, az képes lett volna odamenni a grundra azok közé a kölykök közé és alaposan lehordani őket. Aztán csodálkozott volna, ha valamelyik belegázol az érzékeny lelkébe. Hiába az anyatigris, ha vicsorgó hiénák hada veszi körül.

Ehhez férfitra volt szükség! Azt hiszem, kellő rátermettséggel intéztem el az ügyet. Ott mindjárt a gyökereknél, nem hagyva, hogy lombot hajtson és terebélyesedjék. Néhány határozott szó elegendő volt, hogy megfékezze azokat a fiúkat. Eszükbe sem jutott, hogy visszabeszéljenek. Meg voltak félemlítve. A nyílt fellépés mindig meghozza a hatását. De erre nem képes akárki. Mindennek a titka: feltétel nélkül hinni kell saját igazunkban! És tiszta lelkiismerettel, meggyőződésből kell cselekednünk!

Ja, egyébként úgy értesültem, hogy a Dezsőke megint kijár a grundra. Ahogy mondják, visszafogadták. Szerintem nem azok fogadták vissza, hanem ő volt hajlandó visszatérni közéjük. Óriási különbség! Csak ők veszíthettek volna a fiam hiányával, nem fordítva. A Gerébek mindig a győztesek oldalán álltak.

Igaz, közben adódott egy kis kellemetlenség, ugyanis az a Nemecek-kölyök meghalt.

De ettől az élet megy tovább.

Fellinger Károly
Gyerekkersek

Farsang végén

Farsang végén,
 Nekeresden,
 ügyefogyott
 Petike,

a Nagy-medvét
 hógolyóval
 eltalálja
 telibe.

Sír Petike:
 –Ez a medve
 jegesmedve,
 kegyelem,

ha tévednék,
 legyen Pali
 istenuccse
 a nevem.

*

Farsang végén
 az udvaron
 éles szemű
 Péter

hógolyóval
 a vén holdat
 megcélozza
 hétszer.

A hógolyók
 nyoma látszik,
 mellédobott
 Péter,

csillagokká
 változnak és
 világítanak
 éjjel.

*

A farsangi
 fura bálon
 minden legény
 ámul,

hóemberlány
 kötényében
 petrezselymet
 árul.

Hol nevelte?
 Kitől kapta?
 –Bús a bíró,
 töpreng.

Szép ember, bár
 jó bíró is,
 csak ne volna
 öntelt.

Kurjant Peti:
 –Kiderítem
 annak okát,
 kérem,

követem a
 lába nyomát,
 még ma utol-
 érem.

*

A farsangi
 fura bálon
 a hétfejű
 sárkány
 felöltözik
 tűzoltónak,
 locsolkodik
 kábán.

Szól rá neje:
 –Sületlenség,
 józanságod
 fogytán,
 inkább gyűjtsuk
 meg a gyertyát
 az ünnepi
 tortán.

*

Farsang végén
 az új párok
 kisérik a
 házat,

vágyaik, mint
 fehér galamb,
 a templomra
 szállnak.

Eltemetve
 a nagybögő,
 de a csönd zsong
 bongva,

kölyökgyerek,
 a sárga nap
 nem lép a po-
 rondra.

Ám a tavasz
 álruhában,
 mint jó király,
 Mátyás,

ott jár már a
 kertek alatt,
 madárfütty az
 áldás.

Aladár

Nem vagyok én
ócska madár,
hencegi a
kis Aladár

Ha balra lép,
vagy ha jobbra,
rátapos a
csillagokra.

Mihaszna ő,
rosszsont fajta,
üstökösöm
húzogatja.

A csillagok
sírnak, félnek,
bepanaszol-
ják a szélnek.

Az eső meg
úgy elered,
kiönti az
egereket.

Csizmát húz hát
Ali bátran,
lubickol a
pocsolyában.

Meskete

Tehénkét fej Julianna,
félig már a tejeskanna,
feje fölött fecskék szállnak,
kell a tej a Júliának.

Martinának az a terve,
Márton napján férjhez menne,
lúdszerenád köszöntené
minden este fél nyolc felé.

Karolina, s a Karola
elutazna valahova,
jó lesz nekik tudom bárhol,
ha ott lesz a szomszéd Károly.

Csúfoló

Sütőtök ott három mázsa,
tökös falu Jánosháza.
Náluk kérem nemcsak ötlet,
tökmagolajban fürödnek.

Nagyborsán meg a golfpályán,
lógó orral járkál Ádám,
vakondtúrás, jobbra, balra,
inkább vágyna ürgelyukra.

A jókai piactéren,
a bíró is szerencsétlen,
bor helyett csak vizet rendel,
megnő a golyvája ezzel.

Az ebek Nagyfödémesen,
nem mernek felkelni sosem.
Ha mindegyikük felállna,
retket vetnének alája.

Jakabalma, vilmoskörte

A kobakján szalmakalap,
madárijesztő a Jakab.
van egy merész nagy nagy álma,
Jakabalmafára mászna.

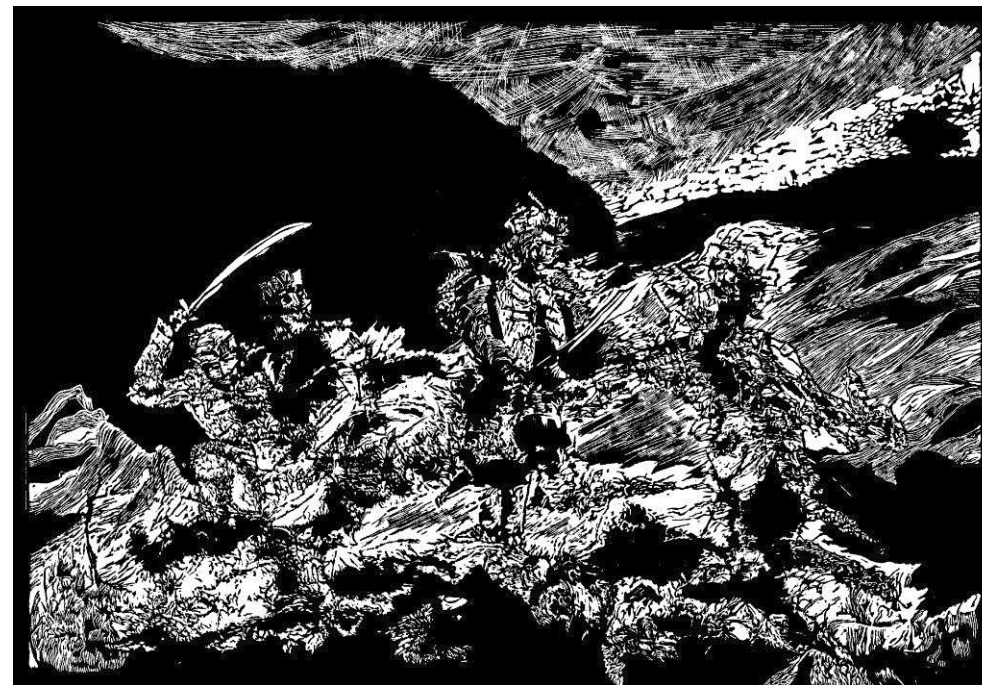
Egyhelyben áll őrt a Jakab,
felfut rá a mariskabab,
borsószik a háta, bőre,
szél tanítja lánykérőre.

Fülöncsípte kérem itt most,
a csintalan duci Vilmost,
ám a Vili mégse retteg,
-Itt a vilmoskörte, edd meg!

Szentgyörgy napján

Kijelentem önként, bátran
Szentgyörgy napján hajnal tájban,
falu szépe egymagában,
friss harmatban mosdott, láttam.

Lepedőjét, ahogy mondom,
épp a fűre terítette,
kell a harmat rontás ellen,
a jó habos, üde tejbe.



Hajdútánc III. (1994, linómetszet)

Száraz Pál
Tavaszi réten

Színek csatáznak most
 a réten
 nótaszó kedve van
 az égnek

dalolnak, nincs már
 ami fájjon
 lepkék becézik egymást
 a gyöngyvirágon

csilingelnek a zöld füvek
 bogarakat ringatnak az árok
 megáll egy percre a patak
 tapsol a szél, amerre járok

Ibolyák

A fény kihúny, a perc pereg,
 A tavasz gyorsan közeleg.
 Csöpp remegő virágszívek
 Siessetek!

Évek-napok

Ó, a napok, milyen szépek voltak
 az élet ajándékai...
 Jöttek sorban, fénylőn, ragyogva
 Ölelni, boldogítani.

Számoltam őket: kétszáz, négyszáz...
 De abbahagytam hirtelen,
 És most már nem törődöm velük.
 Mert ők sem törődnek velem.

Búcsú

(Farkas Jenő emlékére)

fa voltál
 magányos roskatag
 ölébe zárt a világ
 alig éltél és már
 történelemmé lett a táj

Dal

Létezik-e olyan dal, amit senki sem akart eldalolni. Mégis felcsendült váratlanul, s oly tisztán egyértelműen, mint tenger fölött a csillagok.

A dal - amelyet mind elfeledtünk – itt kering a kékeszöld homályban, amíg talál egy nyitott ablakot, s a hajnali derengésben csakugyan elszáll.

A lámpa

A szép lámpa egyike a világon a legszebb dolgoknak. Talán a zenén kívül semmi sincs, ami olyan megnyugtatóan hat az idegekre, mint a kellemes fényű lámpa. A szép lámpa álmodozásba ringatja az embert, és elvonultatja az álmodozó szemek előtt a múltat, a jelent és a jövőt. A napot, a holdat és a csillagokat.



Hajdútánc IV. (1994, linómetszet)

*Bartal Klára***Állatkerti séta***(Farsangi nyelvtörő, unokáimnak)***A fóka**

Oly pufóka ez a fóka,
Többet nyom, mint kilenc róka.
De rókázni ő is képes –
Ilyenkor nem szalonképes.

A bálna

Ez a bálna ne zabálna,
Inkább menne bálna-bálba.
Leugrálna vastag háját
S megtalálná bálna-párját.

A giliszta

Giliszta úr tekereg:
Karcú vagyok, gyerekek,
Nem tornászom hiába.
Kukacnépség királya
Ketten vagyunk egymagam.
Juj, de fáj a derekam!

A vakond

Vakond túr a kertek alatt,
Duci fején nincsen kalap,
Haja szála égnek áll.
A sötétben mit csinál?
Ásólába földet lazít,
Megizzad, míg bemelegít.
Kis kupacból lesz a vár –
Beleun és tovább áll.

A majom

Csámpás, csipás Charlie – csimpánz
Rút homlokán kilenc, tíz ránc.
Neje neve Judy vóna,
S bár itt laknak már régóta,
Nyelvvizsgát ők sosem tettek –
Magyar majmok így nem lettek.

*Bagi István***Minta hinta**

Kint a kertben
hinta lebben,
vígán ring a
büszke Kinga,
kezében nagy
palacsinta.

Csak legyint a
szegény Linda,
honnan jutna
neki hinta?
Légy hát Linda
csalafinta;
ott kacsint a
bokorból egy
szederinda,
kapd el Linda,
abból lesz jó
inda-hinta.

Elfogyott a
palacsinta,
tollamból meg
mind, a tinta,
búcsút int a
minta hinta.

*A kis mese (1989, linómetszet)*

Bertha Zoltán

Magyarság, emberség, hitvallás

A bölcselő Wass Albertről

Balázs Ildikó, Wass Albert pályájának, életművének legkiválóbb ismerője, kutatója, értelmezője, 2004-ben megjelent Wass-bibliográfiáját és 2010-ben közreadott kitűnő monográfiáját (*Wass Albert erdélyi korszaka*) követően „*Látható az Isten*” – *Wass Albert hitvilága* (Bp., MyBook, 2018) most azokat a tanulmányait gyűjtötte kötetbe, amelyek elsősorban a nagy író vallásos beállítódásáról, rendíthetetlen hitvallásos szellemiségéről, örök emberi és isteni eszményeket óvó, humánus életfelfogásáról és spirituális látóköréről szólnak. A bravúros filológiai elemzéseket érzékeny, mély értelmű, egyszermind rendkívül tág horizontú gondolatmenetekkel, fejtegetésekkel szintetizálja, s így a fontos irodalom- és eszmetörténeti felfedezéseket elmélyülten intuitív műinterpretációkkal és világnézet-áttekintésekkel tudja összeegyeztetni. Tőle értesülhetünk például arról, hogy Wass Albert műveit hét idegen nyelvre is fordították, hogy a második világháború után az erdélyi és az összmagyar irodalomnak a köztudatból is messzire száműzött (a kommunista diktatúra által ostobán megbélyegzett) kiválóságáról korábban milyen sokan és elismerően írtak, nyilatkoztak, s hogy például *A funtineli boszorkány* című nagyszabású regényéről mennyire megbecsülően vélekedtek még az értő román kritikusok is. Személyes erdélyi elkötelezettséggel és vallomással, keresztyén és nemzeti erkölcsiséggel, hiteles bölcséleti és esztétikai empátiával, analízis precizitással, eszmei tisztasággal boncolgatja a lírai művek, a regények, az elbeszélések, a novellák s a többi prózai, drámai, esszé-alkotások sokaságának motívumrendszerét (a magyar és az egyetemes mitológikus, archaikus, ősi sámánisztikus szimbólumok, a bőségesen változatos növényi, állati, emberi vagy tárgyi képzetek átvalósult látomásos-metaforikus alakzatait és azok összefüggéseit), akkurátusan veszi számba a hatalmas oeuvre különféle meghatározó, jellegzetes műtípusait, vagy éppen különlegesen sajátos, izgalmasan egyedi produktumait, az egyes darabok külön-külön, de egységesen is jelképes vagy megkapón, megrendítőn intellemszerű üzeneteit; alaposan (az indulás zsengeit is tárgyalva) vizsgálja a költői kibontakozás fejleményeit (köztük a kapcsolódásokat a klasszikus transzilván lírikusok – Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tompa László, Dsida Jenő – szuggesztív, expresszív sorsköltészeti téma- és hangulatvilágához, de még Ady sorsszimbolizmusához is), a gondolati, intellektuális, közéleti írásművészet kiteljesedésének folyamatait, s az entuziasztikusan átlélesült, pneumatikus, metafizikai ihletettségű kifejezésformák sugallatosságának és erőteljességének művészi hatásformáit. Dokumentatív értéke és felemelő morális, irodalom- és kultúrtörténeti

jelentősége révén Balázs Ildikónak ez a munkája is egyaránt lebilincselő szaktudományos, illetve széles közérdeklődésre is számot tartó könyvremekké minősülhet.

Balázs Ildikó új könyve tehát igazi irodalmi csemege, nagyszerű olvasmány – s egyben nemzeti összetartozástudatunkat, hovatartozásérzetünket példásan szilárdító szakmunka. A reformáció félévezredes jubileumához is ragyogóan illeszkedik: annak a (száztíz éve született, húsz éve elhunyt) írónak a mélyen keresztyén, religiózus világképéről beszél, aki protestáns vétetésű – s a legnemesebb genuin erdélyi tradíciók magas rendű vallási magatartásmintáihoz is rendületlenül igazodó, azokat megújítva megtartó, tág keblűn ökumenikus szellemiségű – nemzeti-keresztyén alapállásával: sokak számára lehet ma is hithű, ékes tanítás. S arra is jó alkalom ez a lélek- és identitás-erősítő könyv, hogy elmélyedjünk az író filozofikus, elmélkedő gondolatainak körében.

„Számomra magyarságom ezt jelenti: mint ember, vérség és lelki alkat szerint egy családdhoz tartozom, s ezt a családot szeretem erényeivel és bűneivel együtt, s javáért munkálkodni életem értelme ezen a földön. Tehát ember vagyok, s ezáltal magyar. Mennél jobban sikerül embernek lennem, annál igazabb, tisztább és termékenyebb lesz magyarságom is (...) egységes a magyarság akkor, ha minden magyar emberebbé lenni igyekszik, hogy ezáltal magyarabbá váljon.” 1940-ben, Észak-Erdély visszacsatolása idején írta Wass Albert ezeket a sorokat a *Nyugatban*; igazolva gondolkodásának humanista beállítottságát, s szentenciaszerű kijelentésének szellemiségével kapcsolódva is azokhoz az íróinkhoz, akik folyamatosan, minden történelmi katalizmán felülemelkedve az erkölcsi nemzeteszmeny képviselőt hirdették és vállalták. Az emberség és a magyarság – ethosz és ethnosz – feltétlen (hit- és minőségelvű) értékösszefüggését és összeforradását tételező morális nemzetfogalom gnomikusan bölcséleti, aforisztikusan tömör, axiomatikusan megvilágító kikristályosításához Szabó Dezső például (többek között) a következő alaptézisével járult hozzá: „nekem nem magyar, aki élvez, aki kizsákmányol, aki élősködik. Nekem az magyar, aki dolgozik (...) Nekem magyar: az élet nyolc millió verejtékes, szomorú gladiátora”. Ady keserősége („Ember az embertelenségben, / Magyar az űzött magyarságban”) József Attila fohászában folytatódik: „adj emberséget az embernek. / Adj magyarságot a magyarnak”. Németh László így fogalmazott: „mennél mélyebben vagyok magyar, annál igazabban vagyok ember”. Tamási Áron pedig a mély igazságot játékos kedéllyel és humorral színesítve így nyilatkozott: aki „amíg embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas”. – S a sort a végtelenségig folytathatnánk: „A mi európai feladatunk: embernek lenni – magyarul” (Makkai Sándor); „mindíg magunkért, soha mások ellen” (Dsida Jenő); „a magyarság az én szememben, de a múlt magyarjai szemében is: a nemes gondolkodás és a nemes magatartás” (Veres Péter); „EMBERNEK MAGYART, / MAGYARNAK EMBERIT!” (Utassy József).

A tisztán etikai alapokon nyugvó nemzeteszme természetesen nem nélkülözi az

identitásmegőrzés és a sorsvállalás imperatívuszát, s az önvédelem, a létmegtartó küzdelem evidenciáját sem. Dsida Jenő híres sorai a *Psalmus Hungaricus*ból élesen világítanak rá a védekező önazonosság követelményére, a nehéz, válságos helyzetekben még inkább elháríthatatlan nemzetmegtartó harc szükségességére is: „annak a kezében, kit fegyver szorongat, / a fegyver megdicsőül és ragyogni kezd”. Mert ahogy Széchenyi is mondta: „A mi feladatunk ezekben a rettenetes időkben a világgal szemben az, hogy megtartsunk egy nemzetet a világnak, mert lehet-e ennél nemesebb, nagyobb és szebb feladat?” Hiszen – Adyval szólva – „a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára”. Ezért – megint Adyt idézve – végső veszedelemkor a nemzet hibáit félre lehet tolni „egy kicsit feledni”, mert „egy fenyegetett fajtát” „bármilyen áron meg kell védeni”. És Wass Albert kilencvenes évekbeli, tehát égetően aktuális felszólítása is ezt nyomatékosítja, emfatikus hevülettel: „Ébredj magyar! / Termőfölded másoknak terem! / Gonosz irányba sodor / ez a megveszekedett új történelem!”

Wass Albert szemlélete, amely koherensen fogja össze az emberiség, a nemzeti helytállás és a megmaradás alapigényeit, szervesen épül tehát bele ebbe a legautentikusabb magyar szellemi hagyományba, a hiteles magyar gondolat sok évszázados vonulatába. Amely a megmaradasküzdelem során mindig egybekapcsolta a lét- és a hitküzdelmet. A transzcendens eszmélkedés kapaszkodót jelentett, s a létharc így szakralizálódott, a hitvallás pedig valóságos történelmi energiává lényegülhetett. Krisztuskövető kereszténység, egyetemes emberi és nemzeti-közösségi identitás: mindez egymástól elválaszthatatlan a bujdosó számára is: „Hontalan vagyok / de valom rendületlenül, hogy Ő az út s az élet / és maradok ez úton, míg csak élek / töretlen hittől ember és magyar” (*Hontalanság hitvallása*). Nem sokkal az után keletkezett ez a himnikus-szózatos költemény, hogy a második világháborús tragédia beteljesedett; „Valahol szörnyű vihar lehetett... / S a viharban egy nemzet elveszett...!” (ahogy a *Záróvers* üzeni). S a magyarság tönkremenetelének minden állomása, a magyarság passiójának összes huszadik századi stációja a kisemberi sorsnyomorúság testközeli mélységperspektívájából vetül elének az 1946-os *Adjátok vissza a hegyeimet!*-ben. Az egyszerű erdélyi erdőpásztor, vadőr elbeszélő-főszereplője e megrendítő krónikás élettörténetnek így summázza (a vádló-követelő lamentáció hevületében) az átélteket – a nagyvilág, a nagypolitika hatalmasaihoz fordulva: „Nézzétek urak: idestova ötven esztendeje már, hogy belerángattatok ebbe a játékba. Játszottatok az én bőrömön háborút és országosztást, ide-oda ajándékoztattatok engem s a hegyeimet, mint ahogy gyermekek ajándékozzák a játékszereket egymásnak. S én ötven esztendeig engedelmesen játszottam nektek mindent, amit csak parancsoltatok: kisebbségi sorsot, megaláztatást és elnyomatást, üldöztetést nyelvem és fajtám miatt, fölszabadulást és katonásdit. Játszottam háborút. Lelkesedést és halálfélelmet, rámenős bátorságot és fejvesztett menekülést, játszottam kétségbeesést, fájdalmat, dühöt, elvesztett hábo-

rút. Játszottam elvesztett otthont és elvesztett családot, csikorgófogu bosszúvágyat és hadifogságot, játszottam hontalan bujdosást, magányos, kóborló farkassorsot az emberi rengetegben... urak, nekem elég volt. Én nem játszom tovább. Adjátok vissza a hegyeimet!”

És mégis, a történelmi magyar sorsvalóság keserű megjelenítése, a magyar nép igaztalan megaláztatásának ez a konkrét és nyers kiábrázolása, ez a nagyvilág figyelmét is felhívó demonstratív és drámai öntanúsítás csak az egyik dimenziója Wass Albert ekkori világlátásának és szemléleti horizontjának. Mert az 1947-es *Rézkönyv* az elvont, parabolikus állatmese, a parasztbibliai látásmóddal is rokonítható biblikus és népmesei parafrázis-történet keretében vet számot az emberiség legáltalánosabb, mitologikus távlatú létproblémáival, a paradicsomi bűn és kiűzetés s a visszatalálást remélő boldogság- és édenkeresés végső kérdéseivel. Hasonlóképpen, mint Tamási Áron ugyancsak ekkoriban született regénye, biblikus, folklorisztikus, filozofikus művészi minőségformákat ötvöző, látomásos-érzékletes hosszú-elbeszélése, a *Zöld ág*. És ez a példázatos fantasztikumtól sem idegenkedő spirituális lényegmegragadó ihletettség itatja át a szintén 1947-es *Kisesszé-füzér*, a Szabó Lőrincet is (*Te meg a világ*) – kontextuálisan mindenképp – asszociáló *Te és a világ* lírai-bölcseleti (olykor szinte prózaversszerű) darabjait. Poétikum és metafizikum, vallás, művészet, bölcsélet, mítosz eredendő és genuin szinkretizmusa, élettanítás, intelem, istendicsérő szakrális igazságkijelentés, morális példabeszéd elmélkedő szövegegyüttesbe sűrített ilyenfajta összetettsége: jellegében, stílusában minden biztonnal összevethető *A teljesség felé* Weöres Sándorának teljesítményével, aki úgyszintén közvetlenül a háború után alkotja meg transzcendentális világképének eme művészi foglatát, tradicionális költészet- és léttanának ezt a felülmúlhatatlan remekművét. Amelyet maga úgy definiál, hogy az „több mint világnézet és kevesebb mint vallás”. És Wass Albert is úgy áll elének egy helyütt, mondván, hogy „én nem vagyok sem filozófus, sem pap”.

„Gondoltál-e már arra, hogy milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott?” – kezdi a *Te és az Isten* című egyik első eszmefuttatását Wass Albert. Az érzelmi megragadottság, az ámulat, a létáhitat, a csodálat hangján. Az az ősi, örök-archaikus világra-csodálkozás ez, amelyről Arisztotelész így beszél *Metafizikájában*: az emberek, a „legrégibb bölcselkedők”, „most is, meg régen is a csodálkozás következtében kezdtek filozofálni”; „az ember rendszerint azon kezdi, hogy csodálkozik, hogy valami úgy van, ahogy van”. De az emberi gondolkodástörténet másik végpontján Martin Heidegger is úgy nyilatkozik, hogy „minden csodák legnagyobb csodája a létező”, és Ludwig Wittgenstein szerint is „nem az a misztikum, hogy *milyen* a világ, hanem az, hogy *van*”. És Dsida Jenő is ezt fejtegeti: „valószínűleg ez a csodálkozó megdöbbenés foghatta el azt az embert, aki legelőször filozofált a világon. A filozófiai gondolkodás – talán a művészi és igazán emberi is – ott kezdődik, amikor a létezőt nem tartjuk olyan magától értetődő

dolognak”; „a csodálkozó felismerésből, a megrázó döbbenetből gyönyörűségeen kínlódo gondolkodás lesz, és megszületik a filozófia”.

„Nézz meg egy virágot” – folytatja Wass Albert (miként Weöresnél is jellegzetes, pontosabban hangsúlyos, nyomatékos ez a szófordulat: „Nézz meg egy kódarabot, egy kalapácsot, egy bokrot, egy paripát, egy embert” – még ha nála mindez elsősorban az organikus, misztikus létegyiségben való összefonódást jelzi is, Wassnál pedig a működőképes teremtettség misztériumát, az isteni eredetű léterő és létenergia megnyilvánulását, kiáradását, emanációját). „A legegyszerűbbet: nézz meg egy hóvirágot. Honnan tudja meg bent a föld alatt, hogy odakint már elment a hó s az ágak könnyező rügyein cinkék hintáznak a napsütésben? Nincs telefonja, rádiója sincsen, mégis értesül arról, hogy mennyire haladt a világ a tavasszal. Hideg föld öleli még a gyökeret, de már megindulnak benne az élet nedvei és moccan a csíra. Felüti kis zöld fejét a nyirkos falevelek alól. Kinő a szár, utána futnak a levelek. Zöldek. A föld nedvei összetalálkoznak a napsugárral és zöldre festik a hajszálereket. Aztán kinyílik a szár, kifeslik a bimbó, előkacag a virág. Kacag. Szinte hallani lehet. Nézd meg jól, milyen szép. Milyen szép és milyen tökéletes. Ember-művész nem alkotott még hozzá foghatót, csak másolt. Egy láthatatlan nagy művész keze dolgozik körülötted. / Néztél vízcseppet mikroszkóp alatt? Mennyi ezer élet nyüzög benne. Egy egész világ. Minden vízcsepp egy világ. Minden világ egy vízcsepp. Önmagáért való zárt egész. A Te szemedben céltalan, mert nem vagy művész. Művész csak egy van ezen a világon, egyetlenegy, aki alkot. Napról-napra, percről-percre, mindig újat és mindig ugyanazt. / Nézd a fát. Nézd a hegyet. Nézd meg a folyót vagy a tengert. És gondold el, hány milliárd vízcsepp van benne, hány milliárd vízcseppbe zárt világ. És aztán gondold a csillagokra. Azokra, amiket ismersz, és azokra, amiket nem ismerhetsz. Tiszta éjszakákon nézz föl az égboltra: olyan éppen, mint a vízcsepp a mikroszkóp alatt. Minden csillag egy élő valami és köztük a Tied, a Föld, talán a legkisebb. Gondold csak el, hány milliárd vízcsepp lehet még ezen az egyen kívül, amit ismersz. / És akkor gondold szájalommal azokra, akik el akarják hitetni Veled, hogy nincs Isten.”

Amit Rudolf Otto a szent, a szentség alap kategóriájaként numinózusnak, illetve hatásában „mysterium tremendum”-nak nevezett (vagy *Esztétikájában* Sík Sándor „sensus Numinis”-nek), az emberi ésszel felfoghatatlan mindenségteremtő szellemi abszolútum nagysága és abszolút intelligenciája: mint borzongató titok és kápráztató csoda jelenik itt is meg. S mint a középkori vagy akár a Dsidára is oly jellemző Szent Ferenc-i felfogásban: a világ mint teremtetett esztétikum, mint univerzális műalkotás is feltétlenül utal a szépség és a létezőtörvény végokára, szubjektum-, vagyis alany-szerű divinális eredetére és megigéző őszállandóságára. Egyszersmind folyamatos és végeérhetetlen alkotóképességére. A meditatív meggyőződés és ráébredés a mikro- és a makrokozmosz harmóniáját, szerkezeti azonosságát és egylényegűségét (paradox izomorfiáját), végtelen és organikus, átlelkesített összefüggésrendjét tudatosítja,

de nem pusztán az egyszerű spekulatív logikára hagyatkozva, hanem hangulatilag fel is dúsítva; vagy úgy is mondhatni, hogy a szubsztanciális kozmikus és metafizikai őstények felismerése a mélyen átélt természetszeretet, sőt természetrajongás, a természetleíró szenvedély és tájélményi érzelmesség dús lelki közegén – s az időtlen toposzok és ősképzetek poétikai hatásformáin keresztül – szűrődik át.

Civilizációkritika, keresztyén (az ember teljes felelősségét átháríthatatlanul vállaló, protestáns jellegű és vétetésű) bünnelfogás (bűntudat és bűnbánat), valamint az eszme-, irodalom- és korstílustörténeti értelemben vett szentimentalizmus és romantika érzületvilága mutatkozik meg abban, ahogyan Wass Albert a gonoszért, a világban bekövetkező rosszért a maga elrugaszkodó szabadságát kierőszakoló, bűnbeesett, a teremtettségtől elszakadó embert okolja és kárhóztatja. „Isten művész, aki megalkotta a világok milliárdjait és pillanatról pillanatra újakat alkot. Amit Ő alkotott, azért vállalja a felelősséget.” Az ember viszont elrontja maga körül a környezetet, az életet és testi-lelki békéjét, egészségét. („Ne hidd, hogy a kígyó csábította Ádámot és Évát a Tudás Fájának gyümölcséhez. A falánkság hajtotta oda őket, a kíváncsiság, a mértéktelenség, a nagyravagyás. Az elégedetlenség. Még több kellett, ez volt az egész”; „Az első ember nem tudta még, mi a vagyon. És hiszem, hogy boldog volt mégis”; „nem a társadalmi rendszerek teremtettkék az embert, hanem Isten. De azt se feledd el, hogy a társadalmi rendszereket nem Isten teremtette, hanem az emberek maguk. Részben uralmi ösztönökből, részben békétlenségéből. A civilizációt pedig kimondottan csak kényelemből és lustaságból.”) S ha van visszaút és esély – a gyűlölködés nélküli becsületre, az egyéniség túltengését korlátozó isten-, ember- és természetszeretetre –, akkor arra Wass Albert felkínálja a maga erkölcsi javaslatait és hitvallását. Például a megértésre és toleranciára: „messzire kerül el azokat, akik aszerint ítélik meg az embert, hogy milyen nyelven beszél. Vagy milyen templomban imádkozik, vagy milyen jelvényt visel a gomblyukában.” Mert az örökkévalóságukban „igazi törvényeket” a „Dolgok Rendje” szabja meg, a fennállásában (szubzisztenciájában) és hiparchológiai eternitásában befolyásolhatatlan világtörvény, amely éppen nem a pusztítást, hanem a jót, a tisztát, az élhető határozza meg. A vágyakat is eszerint kell „okos és jó kertész”-ként nyelni, felügyelni, „dudvától”, „gyomtól” óvni. Weöres Sándor ajánlata is a vágyak „idomítására” – megszelídítésére, megzabolázására, kézben tartására –, és persze nem kiirtására vonatkozik. „Ha vágyaidat megszelídítet: igába foghatod őket és sárkányokkal szánthatsz és vethetsz”; „Ha meglátod egyik-másik szörnyedet, ne irtózz és ne ijedj és ne hazudj önmagadnak, inkább örülj, hogy felismerted; gondold, mert könnyen szelidül és derék háziállat lesz belőle” – írja. És Wassnál is – noha nála inkább moralizáló felhanggal és mondanivalóval (és konkrét szemléletességgel) – ez olvasható (az „állatról, aki benned él”): „A kulturált ember uralkodik önmaga fölött és úgy bánik indulataival, mint a házőrző kutyákkal: időnként elengedi őket, de csak a kerítésen belül és csakis olyankor, ha tolvaj kerülgeti kertjét.”

Szegénység és gazdagság így nem külsődlegesen mérhető fogalmakká minősülnek. Akinek van öröme az életben, az gazdag, akinek nincs, az szegény. S ez a mégoly egyszerűsített kultúrkritikai, naiv történelemfilozófiai tézis vagy „aranykor-elmélet” ugyancsak kapcsolódik a harmincas évek szemléletvilágához, Hamvastól, Várkonyitól Kodolányiig sokakhoz, akik természetesen hatalmas teoretikus és műveltséganyag birtokában és tudatában fejtegették hasonló lényegvalóságra vonatkozó alap gondolataikat. S felbukkan Wassnál a *Nyugat*-nemzedékből ismerős vendégléte-metaphora is: „Vendég vagy a világban és ez a világ szép vendégfogadó.” A fa időn túli helytállásáról, a vihart is túlélő megmaradásáról pedig olyan hangulati mozzanatok villant fel, amelyek árnyalatosan (a két háború közötti erdélyi magyar irodalomban) a transzilvánista hegyi fenyő sorsjelképiségében, szimbólumrendszerében bontakoztak ki (csak jelzészzerű példa lehet erre Tompa László jellegadó nagy költeménye, a *Magányos fenyő* vagy magának Wass Albertnek a verseskötete, a *Fenyő a hegytetőn* és annak vezérverse, nyitódarabja), illetve olyan megérzéseket idéz fel, amely atmoszférikus sejtelemformák elsősorban talán Hamvas Béla *Fák* című megrendítően gyönyörű esszéjéből váltak emlékezetessé.

S aztán a tapintat, a kulturáltság, az együttérzés mind olyan értékminőség Wass Albertnél, amely visszaszoríthatja az erőszakos önzés, a marakodás, a háborúskodás világrkízist keltő készteéseit. Az emberiesség és a testvériesség kiterjedhet minden teremtett létezőre: „Testvéred a világ. Öcséd a nyúl, húgod a margaréta.” S ebből következik a valódi szabadság is: amely nem az, „hogyan úgy élhetsz, mint egy diktátor és kedved szerint érvényesítheted a benned felgyülemlett gyűlöletet. Szabadság az, hogy nincs diktátor fölötted más, csak a Teremtő Rend. És hogy a gyűlölet ellen megvédelmezheted magadat a szeretettel.” S a világtól egzisztenciális magárautaltságában sem elidegeníthető ember számára a transzcendencia, a természet és a szeretetérzés (az elemi, vitális örömszerzés, a mindenkori élet- és reményelvűség, az átszellemült mindenségtisztelet) biztonsága pedig megadhatja az otthonteremtés lehetőségét – akárhol is. Mert „ahol otthon vagy, az az otthon”. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – tudjuk Tamási Árontól. S ez a „valahol” Wass Albert számára több mint fél évszázadig nem a szülőföldet jelentette. Abban bízott – a *Te és a világ* tanúsága szerint is –, hogy lélek és világ otthonos harmóniája mindig létrehozható, ha annak az alapja az otthonérzést megteremtő értékfenntartó emberség. Némiképpen megelőlegezve az újabb erdélyi irodalomban (Balla Zsófiától Szócs Gézáig) kijegecesedő másik szállóige tartalmát: „ahogyan élek, az a hazám”.

Talán ennyiből is kitetszik, hogy Wass Albert írásművészetének minden rétege folyamatos újraértelmezésre és értékelésre sarkallhatja az utókort, s hogy gondolkodásának gyökerei és fő vetületei milyen szervesen illeszkednek a magyar irodalom legnemesebb tradíciói közé.

Vitéz Ferenc

Palimpszeszt és kiegészítések Kölcsey Ferenc Versenyemlékek soraira

(1833; 2018 – Csontos János, a *Para* költőjének emlékére)

I.

Bátorság ad erőt, pályán a gyáva hanyatlik:

Bátran lépj, hogy utóbb rény koszorúzza fejed.

S míg a valóság szörnyedt, szürke palástja kifoszlik,
szél nyög a lépted alatt, s zengi az ég a neved.

II.

Szállj versenyre, magyar; s fog kelni körülöd az élet.

„Vésd kebeledbe”: hazád minden előtt neked itt
van, hol a nyelved, és hol a dolgos szívben a fények
bújják szép egeid. – S gyógyulnak sebeid.

III.

Messze tekints. A pálya kicsiny; túl rajta nagyobb vár.

Tántorítatlan szívvel a költő napba szökő szár:

dörgeteg égen is úr – kéklik az alkony-azúr,
„végtelen álma borong” –, s hull, aki ellene ront.

IV.

Minden pálya dicső, ha belőle hazádra derül fény.

Nem teheted te se' másként:

szól a dalod kusza lombban;

állsz a hajón kapitányként;

őrzöd a fényt a toronyban;

ébred a föld – te magot vetsz

mormota bánatok ellen;

szívedhez közel engedsz,

s elhal a könny a szemekben;

ébredezik puha szellő –

hajnali csöndre vadászol;

két kezed ága, ha felnőtt,

benne a fészek: a jászol;
pap fia és fejedelmek
kardja virít a pecséten:
Biblia és kegyelemnek
záloga nyugszik a kézben.
Minden pálya dicső lesz,
s fényre derül kicsi házad;
dolgozz csak, hogy az Isten
meghallgassa imádat.

V.

Küzdeni s győzni tanulj. Kell küzdeni s győzni hazáért.
Gyáva a nép – hát járom jár neki s átok a lázért,
mit soha nem fűtött honi szív, csak csúf idegen pénz...
Lelkeket árul a rusnya, a bűn már nyomja gerincét,
ám a te csípőd nem töri össze ezernyi hamis vágó:
jársz egyenest és büszkén – gyámolít édesanyádként
szép hited és a virágzó föld: gyönyörű Magyar országot!

VI.

Önnézés, te vagy a diadalmas bére, nem a díj.
Majd az alázat jó, de nem a megalázkodás.
S ha megkopott a gépezetben egy fogaskerék,
vagy lomha lett a szíj –
te nem feledheted, hogy reád a munka vár,
és nem az álmodás.

VII.

Nemzeti fény a cél. Hogy elérd, forrj egybe magyar nép.
Ne hagyj, hogy bús hazád fölött Zrínyi mondja énekét,
ha „méreg ég”, s ha „kánya, kígyó, féreg egyre támad”...
Óh, magyar, te mégse' hagyhatod kicsiny hazádat!

Balázs Ildikó

„Az élethez bátorság kell”

Emlékbeszéd Wass Albert születésének száztizedik, halálának huszadik évfordulóján

Wass Albertet egyre több helyen tanítják az iskolákban, egyetemeken. Amikor diákjaim megkérdezték tőlem, mi a legfontosabb számomra az írásaiban, egyetlen mondatát emeltem ki a *Csaba* című regényéből, amely írásainak egyik visszatérő motívuma lett: „Az élethez bátorság kell.”

Hogy mit jelent ez? A cselekvés bátorságát. Hogy jelölj ki magadnak feladatot, és végezd el, lásd, mit kíván tőled az élet, és tedd meg azt! Ne ülj karban tett kézzel, másokat figyelve, leszólva, irigykedve! Ki az irigy? Aki csak az eredményt látja, s a teljesítmény mögötti munkát nem, kívánja a másét, de semmit nem tesz azért, hogy neki is legyen. Wass Alberttől nagyon távol állt az irigység. Akik leszólják azt az író, aki több mint ötven könyvet írt, azokból az irigység beszél. Az emberek jelentős része egész életében nem olvas ötven könyvet. Ő ötvenet írt.

Az élethez bizony bátorság kell! Mit is jelent ez? Hogy megtaláld azt a tevékenységet, amelyhez a legtöbb tehetséget és szorgalmat érzel, amibe bele tudsz feledkezni, miközben észrevétlenül telnek az órák, percek. Hogy találd meg életed társát, hogy merj családot alapítani! Nem szükséges társkereső oldalakat böngészni, Instagramon, facebookon lógni, mert ha van egy célod, egyszer csak ott áll melletted egy társ, és azt mondja: csináljuk együtt! Mint ahogy Wass Albert mellé is odakerült Eva Siemers, aki hat gyereket szült, s ugyanakkor munkatársa volt a férjének: csodálatos stílussal németre fordította műveit. Majd Amerikában a második feleség, a skót származású Elisabeth Mc'Clain, aki pedig angolra fordította a férje műveit.

Wass Albertnek hat fia volt, a második, Csaba kiskorában meghalt. Az egyedül maradt legidősebb kisfiú csigákat vitt a sírjára, mondván: Csabika szereti az ilyeneket.

Az élethez bizony bátorság kell, hogy egy ilyen családi tragédia után még négy gyereknek adjunk életet, és felneveljük őket. Grófnak lenni – nemes embernek lenni – lélekben nemesnek lenni elsősorban kötelezettség, hogy gyarapítsuk a nemzetet tanult, képzett emberekkel, ne csak magunkért tegyünk, hanem szűkebb s tágabb környezetünkért: családunkért, népünkért.

A mostani emlékünnepekre készülve három vaskos mappát vettem elő, melyekben a kutatásommal kapcsolatos levelezést őrzöm. Leveleztem, e-maileztem dél-amerikai, kanadai könyvtárakkal, Budapesttel, Bukaresttel, Marosvásárhelyel, Németországgal, Svájcjal és a Miami-i Wass Albert könyvtár örével, dr.

Lukácsi Éva tudós lelkésznővel. 2002 novemberében megismertem dr. Vincze Piroskát, a debreceni Gróf Wass Albert Társaság alapítóját. Pár nappal későbbi keltezéssel egy levél olvasható tőle:

„Kedves Ildikó! Egymás szavába vágva csapkodtak gondolataink, sok a közlendő a magyar irodalom óriásáról, közös szerelmünkről: Wass Albertről, ill. vele kapcsolatban. Meg kell ismertetni őt a magyarsággal, a világgal – akkor is, ha sokan elzárkóznak tőle, rémhíreket és tévtanokat hirdetnek róla. Ismerjék az igaz embert, a látó embert, a prófétát, a tudóst, a »halk szavú, udvarias, finom úriembert« – ahogy Szeleczy Zita mondta.“

Vincze Piroska volt az, aki mindvégig lelkesített, s figyelte a munkámat. Egy nyilatkozatában félig már odaát, ezt mondta derűsen, tagolva, nagy lelki nyugalommal: „Szerelmes vagyok Wass Albertbe“.

Ő, aki orvos volt, nyilván tisztában volt a szó tartalmi, élettani és lélektani jelentésével. Én meg fiatal nyelvész, azt gondoltam: a magyar nyelv különbséget tesz szeretet és szerelem között. Régebb a két szó jelentése más volt. Régi mondásunk, „az Isten szerelmére“, érzékelteti ezt az archaikus rajongást. Az Isten szerelme, szeretete, hite. Vincze Piroska nem restellte kimondani, hogy rajongásig szereti Wass Albertet. Nemcsak mint író, művészt, hanem mint embert is. Én meg akkor azt gondoltam: ó, megszállott, idős asszony! Talán mégiscsak túloz.

Nyolc évet töltöttem Wass Albert szellemi aurájában. Akik sajtónyilatkozatokat írnak ellene, nem olvassák el egyetlen sorát sem. Nem tudjuk meggyőzni őket úgy, ahogy meggyőzött engem a nyolc év kutatás és a többezernyi elolvasott oldal.

Hogy Wass Albert valóban az volt, akinek Vincze Piroska mondta.

Aki már kamaszként verselt és publikált. Aki huszonöt évesen befutott első könyvével, a *Farkasveremmel* az egyetemes magyar irodalomba. Elbeszéléseit lefordították a magyarországi németek, és megjelentették lapjukban, a *Pester Lloyd*-ban. 1941 januárjában megkapta a legnagyobb hazai irodalmi elismerést, a Baumgarten-díjat. Műveit hét nyelvre fordították le: németre, szlovákra, csehre, hollandra, spanyolra és románra. Ő maga is írt németül, angolul. Mély empátiával ábrázolt magyart, székelyt, román, zsidót, örményt és szász, majd németet és amerikai. Monumentális életművet hagyott hátra, termékenysége és népszerűsége vetekszik a Jókaiéval.

Született Erdélyben, elmenekült Németországba, és Amerikában lelt új hazára. Onnan figyelte hátrahagyott hazája sorsát.

Tollamat az éjszakába mártom,
úgy írom ezt a levelet, apám.
Egy új Rodostó álmaim virrasztom
idegen télben, idegen tanyán.

És láthatatlan kísértet-betűkkel:

nevemet a falakra fölírom

„Itt jártam. Élek.

Él az Isten is még.

És övé a legutolsó szó joga.

A tövissé vadult ember fölött

Ő az eke és a borona.”

Levél – ezt a szerény címet adja Wass Albert e lappangó nagyversnek, melyet Bajorerdőben írt 1947-ben, a világegést követő menekülés során, melyben számára nemcsak az otthon veszett el, ahova soha vissza nem térhetett, hanem letűnt egy egész világ, s az otthontalanság elkeseredésével, a nincstelenség elszántságával, mint a bibliai Dániel könyvében – mene mene tekel ufarsin –, írja a testetlen kéz a falra figyelmeztetését az Isten kegytárgyait megszenteltelenítő, lakomázó Baltazár királynak: Szamba vette Isten a te országglásodat és véget vet annak. Közismerten pedig: Megmérettetél és könnyűnek találtattál.

Wass Albert hasonló próféta magasságból figyelmeztet, mint oly sok vátesz-költőnk, azaz látnok-költőnk. Ismerős ez a figyelmeztető, fenyegető hang a magyar irodalomban: „A föld kerekége megrendül e szóra, / S látja, hogy érkezik a régen várt óra” – sürgeti Batsányi János *A látó* című versében az emberi egyenlőséget s a felvilágosodást.

„Átok fejedre minden dal, / Melyet zeng velszi bárd“ - élteti Arany János *A walesi bárdok*-ban a levert 1848-as forradalmat.

„Habár fölül a gálya, / S alúl a víznek árja, / Azért a víz az úr!“ – kiált Petőfi társadalmi igazságosságért a *Föltámadott a tenger* című versében.

„Hé, nagyurak: sok rossz, fehér ököl, / Mi lesz, hogyha Dózsa György kósza népe / Rettenetes, nagy dühvel özönöl?“ – fenyeget Ady Endre *Dózsa György unokája* című versében.

Wass Albert meg ilyen látomást vetít elénk:

„Jaj annak, aki otthonunkat lakja prédára éhes bitorló-jogon! Fölszág az erdő, hogyha jönni látja! Lába elé göröngyöt vet az út! Rabszolgaság ellen az ősi föld bogáncsokkal lázadni megtanult! Megkeseredik szájában a kenyér. A bor ecetté lesz az asztalán. [...] Halottak napján sírjukból kikelnek a tisztos holtak, kicsik és nagyok. És számonkérlik tőle jussukat és számonkérlik azt, hogy hol vagyok...?“

A honvesztés felér egy agyvérzéssel. A száműzetés nemcsak Mikes Kelemenet búsi-totta Rodostóban. Ő, aki soha vissza nem térhetett Zágonba, hiába minden csillag Zágon felé mutatott. Wass Albert Zágon a floridai Astor lett – astor az arámi nyelvben csillagot jelent. Itt lelt viszonylagos megnyugvást egy végigdolgozott élet után.

Akik magukénak vallják Wass Albert világügyelő szellemiségét, vagy maguk is átéltek, megtapasztalták a honvesztés poklát, tudják azt, hogy aki elhagyta, mert vala-

milyen okból el kellett hagynia hazáját – hisz ilyen döntést rendkívül nehéz hozni, és senki nem jókedvében, jó dolgában hozza azt meg –, az olyan, mint a középkori szökött jobbágy: törvény nem védi, mert a törvény odahaza maradt, elveszett. Maga szab törvényt, és maga üli torát, ünnepét. Az új haza, bármivel kecsegtessen is, csak mostoha marad, aki tisztességgel elviselt, tudatosan elfogadott, de nem szerethető. Mert jelenléte mindig egy eltávozott, hiányzó, talán halott személyre emlékeztet.

A régi hazát pedig megszépíti a térbeli, de legfőképpen az időbeli távolság, s ha az ember hazautazik, egyben időutazást is tesz. Az előrehaladó korról egyre elevebbek és fájdalmasabbak az emlékek. Két év után bomlanak a kapcsolatok, s maradnak a kövek: a közterek, szobrok, házak, a régi iskola, ahonnan már nem jön ki a régi tanító. A szülőház, a régi utca, ahol nem, vagy csak elvétve járnak a régi szomszédok.

Wass Albert halálát fegyver okozta, idén húsz éve. S a szív, amely a döntést meghozta, végigszenvedte ezt a Golgotát. Kockázatos lett volna a friss, bizonytalan rendszer-váltás után Európába jönnie. Miután kisgyerekkorában elváltak szülei, édesanyjánál, báró Losonczy Bánffy Ilonánál Bécsben töltötte a nyarakat – oda sem vágott, pedig a századelőn egy ország volt Ausztria-Magyarország. Erdélybe haza nem mehetett, gazdasági okból a mai napig érvényben tartják a halálos ítéletét.

Nem volt hova jönnie. A vasasszentgotthárdi udvarház, melyet az idézett versben annyira féltett, rég elpusztult. A cegei tó megvan, körülötte ugyanúgy zúgnak a tücskök, mint mindig, az örökkévalóságban.

Magába zár az árvaság magánya,
mint valamikor Mikes Kelemen.

Egy új Rodostó partján hallgatom
az embertelenségek tengerét.

Idén harminc éve, hogy Erdélyből áttelepültem az anyaországba, abba a kis anyaországba, melyet közel 8000 km²-rel faragtak kisebbre, mint amekkora Magyarországnak a Romániához elcsatolt része: Erdély és a Királyhágó-melléke. Tettem ezt azért, hogy emberhez méltó életet élhessek, tanulhassak, gyerekeimet elláthassam. S őket magyarnak nevelhessem.

Most itt állok egy nagyanyám szülőfalujától pár kilométerre született erdélyi író emlékművénel, s nehéz dolgom van, pár szóban elmondani, mi is az esszenciája ennek a hosszú művészi útnak. Mit ragadhatnék ki belőle? A személyes kötődésen túl – apám a Wass-uralom gazdatisztje volt 1937–1938-ban –, istenhitét, hitvilágát, hiszen ez adja az írások megtartó erejét. Wass Albert nem üres bestsellert írt, s bár művei a népszerűségi listán ma is élen járnak, érződik bennük, hogy szerzőjüknek tartása van: egy mély hit, mely kegyelmi adomány.

Mi a titka Wass Albertnek?

Mi a titka annak az embernek, akire több embernyi sorsot mért a világ Ura? Nemzete szószólójaként – kisebbségbe rekesztve, majd száműzetésbe vetve.

Mi a titka annak az írónak, aki megtanult a vele élő emberek nyelvén szólni-írni, aki nemcsak megfigyelte őket, de ábrázolni is tudta mindnyájukat. Embereknek, gyarlóknak – értőn és megértőn, elfogulatlanul. Olykor távolságtartó iróniával, tudva, hogy a kulturális különbség nem jogosít fel sem istenítésre, sem becsmérésre. Ne ítélj. Emberek vagyunk.

Mi a titka a látónak, aki számára nem létezik az idő? Mint minden nagy művész, isteni üzenetek szószólója. Jelenkori próféta. Akinek érdemes szavára figyelni, sorait megszívlelni, üzenetét komolyan venni.

Wass Albert látnok volt. Jövőlátását unokáink igazolni fogják.

(Elhangzott Debrecenben, 2018. február 20-án)



A próféta, a Messás és egy lapaj nő (1996, linómetszet)

Sebestyén Kinga
Egy ácsához

Forgács terítette be a padlót,
mire a télből bejöttél.
A petróleumszagú fényben láttam a tenyered,
s rajta az összes repedést.

Szappanos vizet nyújtok feléd,
merítsd bele a kezedet.
A repedések szélét megpuhítja
a szétázó, langyos szeretet.

Szállkák vájnak bele
csodáktól lüktető húsodba.
Hajnalonként halkán sikolt fel
elszáradt hámsejtjeid kórusa.

Bár lehetnék kezeid sziklaárcában
a legtisztább piszok,
vagy lennék égő csipkebokortőről eredő,
sebeid kimosó tiszta víz.

Harmadnap majd meleg törölköző-tekintettel
foglak beborítani, s mondom:
Pihenj, teremő munkás,
Meggyalultad a világ ugródeszkáit.

Válogatás az Eszterházy Károly Egyetem, a Miskolci Egyetem és a Babeş–Bolyai Egyetem nemzetközi hallgatói irodalmi pályázatából

Pálffy Tamás Szabolcs
Leónidasz szavai*

Szülőföldem, Spárta, oroszlánna formált,
kiképzőtábor volt gyermekéletem,
hetedik évtől hadköteles korig
nem éreztem, nem tudtam: mi a félelem.

Nem lehet bárkiből Agiada király,
Xerxész tízezreit gyáva nem várhatja,
Hellaszban jó harcos csak spártai lehet,
Lakónia létét a hadviselés adja.

Jöjjenek a hopliták döfőlándzsával,
karjukon pajzs, falanxba tömörülnek,
közöttük bizalom és penge fegyelem.

Perzsa követek jönnek, földet és vizet
kérnek, balga mód beszélnek, a hódítók,
akik nem látják: saját sírjukat ássák.

Leónidasz szobrai

Spártai háromszáz, elit katonáim,
hazánk földjét védő bátor férfiak,
a perzsák túlerőben, óriás létszámban,
íjászaik láttán a Nap is megriad.

Európában vannak, behódolást kérnek,
Thesszália már behódolt nekik, holnap
mi egységben, hétezer harcossal,
védekezni fogunk, míg erőnkből telik.

A Thermophülai-szoros taktikai helyünk,
stratéga tudattal időt nyerhetünk,
ha küzdünk, veszíthetünk, ha feladjuk,

veszítünk, hát legyen történelem a mi
történetünk: görög árulás láttán,
nem futottunk gyáván, asszonyunk megsirat.

* A perzsák első támadása előtt Xerxész követei útján arra szólította fel a görögöket, hogy adják át fegyvereiket, amire a legenda szerint *Leónidasz* csak ennyit válaszolt: Μολὼν Λαβέ („*Gyere értük, és vedd el.*”)

Sárkány Tímea elbírní hogy lehet

sötét volt, Uram, induláskor,
te már csak tudod, milyen egy belső sötétség,
amely napok óta benned szárad, szirmaival
lassan feltelik a szoba, nem kapsz levegőt,
elvergődsz az ajtóig, s a legfelső lépcsőfokon
megérted, a kilépés valójában a büntetés.

távoli helyeken becézni kezdik a sötétet,
mellkasukra ültetik, hogy dédelgessék,
míg észrevétlenül be nem szakítja a szívet.
én csak nevének akarom nevezni a hallgatást,
hogy ne fúrja tarkómba magát induláskor,
ne rakjon fészket a csigolyák között.

áthatolhatatlanul zsibbad a levegő,
vérem nem viszi szívig a hangokat,
a retina magába fordul a sötétben.
ujjadjon a feketerigót, Uram, nem láthatom,
feloldódik a feszített csőr, a levegővel
telt csontok szétfolynak az anyagtalanságban.

sötét volt, Uram, a temető gyertyái
tovább vakítottak, be kellett hunynom
a szemem, hogy egyensúlyt tartsak a fákkal.
de hát dőlnek a fáid, Uram, s dőlök velük én is,
antarktisi erdők oldódnak a lábak alatt,
melyek nem a végtelenhez mérik lépteik.

nem a végtelen építi a lépcsőházakat,
egymás feje felé torló magányokról
beszélnek a beavatatlanok, megbotlanak,
majd térdre bukznak a lépcsőfordulóknak.
félnek, Uram, látod, félnek a találkozástól.
kitorlik lábukat, visszamásznak szíromfulladásba.

ujjaidról a feketerigókat, Uram, eleresztetted,
befészkeltek némán a csigolyák közötti részbe.
nem csak benne, bennem is kaparásznak,
a lépcsőfordulóknak egyre nő a fájdalom,
egyre közelebb kerülünk a másik madarához.
Uram, még egy emelet magányt elbírní hogy lehet.

Fedák Anita Holdviola

A Férfi, kezében a szál virággal leült az erdei tisztás egyik kidőlt fájára.
– Emlékszel arra a muzsikára, amelyet tegnap hallottunk a rádióban? – fordult a nőhöz, és odanyújtotta a lány szárú, fehér és halványlila virágokat.

– Az Erdő, erdő, erdő címűre gondolsz, amit hangosan együtt énekeltünk a csengő hangú énekesnővel? – kérdezett vissza a Nő.

– Igen. Nos, ő is Holdviola. Az együttes neve erről az illatos szépségről kapta a nevét – nyújtotta ki kezét a Férfi a Nő felé, és magához húzta a mohás tölgyre.

A Nő alaposan szemügyre vette a kis szépséget. A virágok felálló szárain jellegzetes formájú, nagyméretű, szívalakú fogazott levelek fejlődtek. Az orrához tartotta: kellemes illatot árasztottak – Majd ősszel ezekből a virágokból mutatós, lecsüngő lándzsás-ovális alakú becőtermések fejlődnek. És majd akkor is elhozlak ide – mondta a férfi, és szellőnyi csókot lehelt a Nő arcára.

Már egy hónapja minden vasárnap délután kijönnek ide, a Mátrába. Hogy a Nő felzaklatott lelkét ápolják. És hogy valahol olyan közegben érezze magát, mint odahaza, Kárpátalján.

A Nő hálás volt a férfinak azért, hogy nem kérdezett semmit. A Férfi erdész volt, megszokta a csendet. Crédója szerint: „*Hosszú távon fenntartható, boldog emberi lét csak a természettel harmóniában képzelhető el*”. Ebben hitt, ez volt az életcélja. Tudta, hogy csak figyelnie kell a Nőt, és a szeretett lény által küldött apró rezdülésekből és jelekből olvasni. A Férfi várta, hogy kinyíljon a Nő lelke. A múlt héten a Gazos-kőnél jártak. A Keleti-Mátra egyik leglátványosabb kilátóhelyén. Csak itt, a Gazos-kő sziklafalán fordul elő az alacsony termetű sziklai ternye. Ott tudta meg, hogy a Nő kedvence a sárga virágok. Órákig tudott volna mesélni neki arról a sok szépségről, virágokról, fákról és madarakról, szóval arról, ami csak a Mátra erdeiben lelhető fel. És a Férfi mesélt... miközben figyelte a Nőt, és örült, hogy néha halvány mosoly is feltűnik annak porcelán arcán.

A *háború* szó soha nem hangzott el közöttük. Az, hogy a Nőnek menekülnie kellett Ukrajnából, mert az ottani helyzet egyre kritikusabbá vált, elég fájdalmas téma volt a Nőnek. Igyekeztek is elkerülni mindent, ami arra emlékeztette volna. A szerkesztőség nyomdája, ahol a nő dolgozott, egyik délután egy Molotov-koktél bedobása után teljesen leégett. A másnapi kiadásra tervezett újság fóliája a Nő kezében volt. Ő volt az aznapi ügyeletes szerkesztő. A harmadik emeleti lépcsőn ment föl éppen, hogy bevigye a vágószobába, amikor a hatalmas robaj a falhoz csapta. Rettenetes megijedt. A következő napok gyorsan peregtek: a Nő egyre inkább azon az állásponton volt, hogy a polgárháború szele már Ungvárt is elérte. A

megyeházába betörő egyetemisták, a Színház téren tüntető ukrán nacionalisták, a nyomda bombatámadása és megannyi történelemsorozat arra utalt, a megmozdulások immár kézzelfogható közelségben hozták a háborút. A Krím-félsziget már az oroszoké. Donyeck és Harkiv megye referendumot írt ki, hogy leváljon Ukrajnáról. Az eddig békés Kárpátalján pedig egyre bizonytalanabb a helyzet. A kárpátaljai magyarok közül, pedig, aki tud, elmegy. Leginkább Magyarországra. A Nő is így tett.

A Férfit három éve ismerte meg. Egy nemzetközi erdészkonferenciára hívták tolmácsnak. Újságíró kollégája, a péterfalvai István, aki jómagya is az erdők szerelmese volt, mutatta be őket egymásnak. Akkor a Kárpátok legmagasabb csúcsára, a Hoverlára is eljutottak. Akkor a Férfi tréfásan azt mondta, egyszer elviszi majd a Kékestetőre is, de a Nő ezen csak mosolygott. Aztán az ismerkedésből barátság lett, levelezés, az e-mailek jöttek és mentek. A technika segítségével szinte napi szintű volt a kapcsolat. És egy idő után úgy érezték, a barátságnál valamivel több is összeköti őket. Amikor a Férfi megtudta, mi történik „odaát”, elment érte. És elhozta ide, egy mátraaljai faluba...

Itt volt hát, Magyarországon. Hónapok óta. Munka és két családja nélkül, A határon túlról érkezett, korábban jó tollú zsurnalisztának tartott, feldúlt lelkű Nő. Aki ott, Kárpátalján valaki volt, itt pedig senki lett, ahogyan megfogalmazta magában. A Férfi félt, hogy a törés a Nőben depresszióhoz vezet majd. Sokat gondolkodott rajta, hogyan is kezdje el a Nő lelkének gyógyítását. Érezte, hogy a lelki sebeket a Nőnél sokkal nehezebb lesz meggyógyítani, mintha testi hegek érték volna szerelme porcelántestét. Azt akarta, hogy a megszokott közegéből kiszakított Nő itt, a Mátra aljai szőlők barázdálta dombos vidéken békés nyugalomra találjon. Hogy úgy érezze a Kárpátok övezte kis hazájából egy valamivel hasonló vidékre került. És egy különleges terv fogant meg benne. A Nő mindig azt emlegette a „zöld” újságnál dolgozott. Akkor elviszi a „zöldbe”. Bízott az erdő, gyógyító erejében.

Előbb Mátrafüredre vitte. Majd egyre feljebb, be az erdő nyújtotta harmóniába, a nyugalom zöld lombos szigeteire. Sétáltak a Sás-tó partján, bort kóstoltak a Férfi barátja pincéjében Gyöngyöspatán. Felmentek a Sár-hegyre, majd a Kékes északi oldalán felmásztak piros virágú, túske nélküli havasi vagy bérci rózsát szedni. Amikor a pávafarkú salamonpecsenyét mutatta meg, a Nő nagyokat kuncogott. Azt hitte, az valamilyen mátrai ételféleség. Mikor már majd minden virágnak és fának a nevét megismertette a Nővel, döntötte el, hogy felhozza ide, holdviolát szedni. A Nőnek az egyik kedvenc anyaországi együttese volt a Holdviola, s minden nap feltette a CD-jüket, hogy meghallgassa. Most összebújva ültek az öreg kidólt fán.

– Hallod az erdő muzsikáját? – ölelte magához gyöngéden a Férfi a Nőt. És va-

lóban. Egy rigó harsány fütttye ölelte körbe a magas óriások zöld lombkoszorúit. Néhány perc múlva a császármadár hangja csatlakozott a rigó trillájához, pacsirta, macskabagoly, harkály és megannyi a Mátrában fészkelő madár hangja töltötte meg az erdő csendjét. És mintha egy láthatatlan valaki egy szimfonikus zenekart hangszerelve, összeszedetten, ritmusosan szólt a muzsika. Az erdő muzsikája, amely olyan tiszta és őszinte volt, mint maga a természet. „Az erdő nemcsak fontos megújuló nyersanyag és energiaforrás, hanem csodálatos életközösség, mely testi-lelki feltöltődésünk igaz forrása” – jutottak eszébe a tegnapi Mátrai Művészeti Napokon hallott mondatok. És ebből a forrásból most a Nő nagyokat kortyolhatott.

A Férfi érezte, hogy a Nő teste kisimult: felállt és felnézett a hatalmas fák lombjaira. Majd a madártrillához csatlakozva előbb halkán, majd egyre hangosabb énekelni kezdett. A Holdviola együttes egyik legszebb megzenésített népdalát, az Erdő, erdő, erdő címűt. Hangja terjedt, hömpölygött, szinte belesimult a madarak énekébe.

A Férfi felemelte. A Nő erre még hangosabban énekelt. Megpróbálta a halkabb trillájú császármadarat túlharsogni. A Férfi megcsókolta. A Nő erre nevetni kezdett. Olyan mélyről jövő gurgulázás tört fel belőle. A Férfi látta, a Nő végre boldog. És megnyugodott. Igaza lett: az erdő kis muzsikusi végre meggyógyították ezt a kedves lelket. A lombos fák övezte kivezető ösvényen egymást átölelve mentek az autóhoz. És egész Mátrafüredig boldogan, önfelédten énekeltek...

Rusu Szidónia

Azon az éjszakán

Összezár a pillanat.
Végigsimítod fejemen kezed.
Felborzol a tudat, hogy hozzád
Érhetek.
Ölbefoglak, mint egy kicsi gyermeket.
Megszáll valami mély döbbenet.
Hogy elmúlik, hogy vissza nem térhetek
Ezután.
Az egymáshoz tartozás egy más
Szekvenciában ölt testet most.

Vigyél vissza. A lét kiszáradt fokairól
Emelj le. Vigyél oda, ahol kihűlt testek
Helyett forró ölelésedbe letehetem
Az összes terhemet.
Mindenféle ovációt elhagyva,
A belső sarokba'
szeretkezzünk.
Nézz a szemembe,
Anélkül, hogy másra emlékeznél
Közben, reflexiótól mentesen.
Vigyél vissza. Az éjszaka sötét.
A föld mély rétegeiből áss elő.
Takarj be, adj rám ruhát,
A sötétség mezítelenül itt talált.

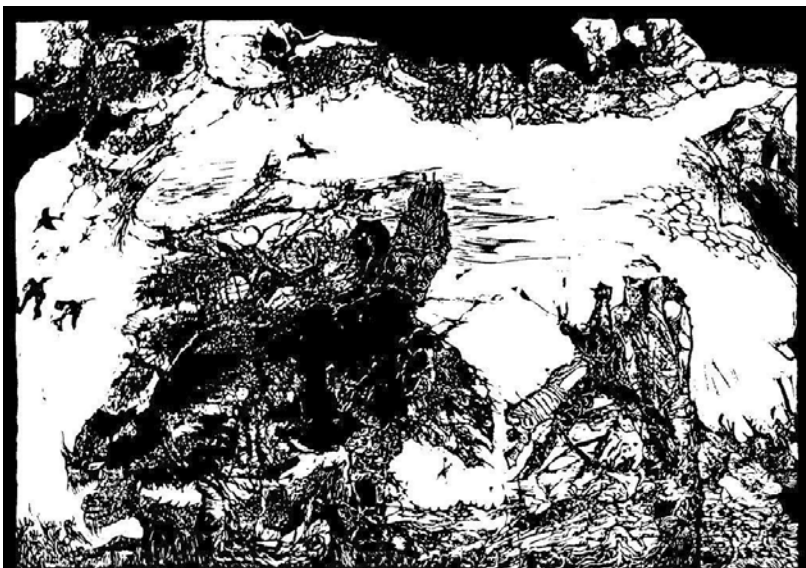
Összezárt a pillanat. Azon az éjszakán.
Mostmár hagyom.
Húzd végig ujjaid a barázdáimon.

Pá - betűs válságok

A szakirodalom szerint,
paralel válságokon megyek át,
vagyis ők gázolnak rajtam keresztül.
Pá-val kezdődnek, és így is végződnek.
Pá-pá, most itt hagytalak, például.
De számos más alakot is öltenek.
Ennekokáért a pályakezdők rémálma vagyok.
Nem elégszem meg azzal, amit kapok.
Mert nem futja a labór helyett új
fogszúvasodás elleni csodaszerre,
tisztítókurára, bio étrendre, szexi harisnyára.
Startolok a rabszolgamunka mezején,
amit önkéntes kabátba öltöztettem
annak idején.
Éhbérért iszok hat liter kávé, hogy
éjszaka is határidőket felejtsek el,
hűséggel és lojalitással adózzak,
alázattal bánjak minden felettessel.
A pályakezdők rémálma vagyok,
minden papír között elkalandozok.
Vagy rajzolok, írok, barkácsolok,
valami totál meredek dolgon agyalok.
De éjszaka, amikor álmodok,
a legbecsületesebb alkalmazott
vagyok. Határidőre pontosan.
Kivasalva.
De hiába. Az időmből sem futja.
Így úszott a második pá betűm is,
az erősebbik nem kerülget
rendesen.
Valamiféle lehvivatkozható mintát
viszek tovább, így várat magára
a varázs. Vagy éppen tart
egy két-percig, egy
ettyempetty erejéig. Aztán pá.
Pár kapcsolat velem párhuzamosan
halad. Nem elég jólfésült a hajad,

nincs szőr a lábadon, vagy éppen
túl sok maradt, összevágtd magad,
mert nincs időd kozmetikázni,
hogyan lehet így köztereken járni.
Túl naiv vagy, aztán túl okos,
nem egymásnak rendelt az ég,
meggondoltam magam, újat
keresek, mert csak játszadoztam
veled. Ilyenek.

Pár kapcsolat elszakadt, ahogy lenni
szabad, ilyen életkezdő válságok alatt.
Másképp megbolygatnám a statisztikát.
Senki sem kíván ilyen hibát
valami pá-betűs szavakért.
Legalább van mit írni,
papírok között elmélázni,
az ötvenedik csupor feketére várni,
pár autót tojással megdobálni.
Majd bocsánatot kérni, kilábalni,
szépen, hosszan élni.
A szakirodalom ezt kéri



Sose azt nézd! (2003, linómetszet)

Ollé Tamás

Kiút

Nézd, ahogy vibrál a kép körülöttem,
Tudod, így szűnik meg közted és köztem.
Fásult arccal ülök a homokban,
És szeretném azt hinni, hogy még mindig
Ott vagyok, szorosan a nyomodban.

De csak a kialvó tűz utolsó lángja látja,
S talán már ő sincs itt, talán már bánja,
Hogy velem maradt, hogy magából egy darabot
Itt hagyott, és legföltettebb kincsével
Táplálta a bennem tomboló haragot.

Mégis a keserűség indított útnak,
És sosem éreztem még magam oly csúfnak,
Mint amikor láttam lelkem igaz arcát,
Mely a múltban ragadt, és szeretet után
Sóvárogva nyújtotta felém üres markát.

Egy megbénult bogár röppen fel újra,
S nem gondol már többé ő sem a múltra.
Én meg újra egy sűrű erdőben járok,
És végig csak arra tudok gondolni,
Mennyire hideg van és mennyire fázom.

Aztán egy kietlen mezőre érek,
Ahol nem messze tőlem furcsa lények
Próbálják átszakítani a szürkéséget,
Hogy oly sok év után, végre valahára
Visszaszerezzék az elvesztett büszkeséget.

Miközben a fények újra találkoznak,
Az ösvényt körülölelő halálosztag
Titokban ölti fel a sötétkéket,
Mielőtt a tompa lámpa fénye
Újra elárasztaná a sötétséget.

Ott aztán összegyűlik körülöttem
Minden, ami eddig közted és köztem
Sosem létezett, s csak mélyen, itt bennem
Képes megmaradni és magával ragadni,
De a végén elhalványul s elhagyja testem.

A hangodra ébrednek, beszűkül a tér,
Ahol a harag és a szeretet összeér.
Meginog a talaj is, megszakad a kép,
És én újra a szakadék szélén állok,
S kérdezem: hogy lehet mindez ennyire szép?

Holtodiglan

Téged látlok ott fent,
De a mozgó csillagképek
Elmossák az arcod,
És az emléked.
S mi marad idelent?
A káosz a fejemben,
Mely utat mutat néha,
És fáklyaként világít
A kezemben?

Te is fáklya voltál,
Itt lent a sötétben,
A hideg ráz miközben
Arra gondolok, hogy
Egyedül vagy ott fent,
A mélyúr sötétjében,
S az egyetlen barátod
A csend.
És a rémület.

Forgács Fanni Gyere vissza...

Körülöttem minden olyan tökéletes volt és békés, a mindenség időtlen buborékjában lebegtem, mikor megpillantottam Őket. A férfi csodálattal fürkészte a nőt, aki kihasználva mindent, amit egy női test adhat, nyílt meg szerelme előtt, és tárta ki lelkét, mely viszonzásra lelt. Különleges kapcsolódás volt az övék. Sok nézeteltérés volt köztük, különböző elvek, szokások, teljesen eltérő hozzáállás és viselkedés jellemezte őket, mégis történt valami, amikor egymásra néztek, és a bőrük összeért. Képesek voltak ezzel a teljesen hétköznapi, emberi kölcsönhatással megnyitni egy kaput, mely nem csak a két lélek közötti átjáró volt, hanem egy olyan dimenziókapu, melyen keresztül ki tudtak lépni az általuk vizualizált térből, és igazán egymásé tudtak lenni, eggyé olvadva az időtlenségben. Ritkán tapasztalni ezt a fajta kapcsolódást két ember között, és sokan összekeverik, kémianak nevezik, szerelemnek hívják, de ezzel csak címkéket ragasztanak egy olyan valamire, ami nem nevezhető meg a világ egyik nyelvén sem. A test akadály lehet a léleknek, itt viszont pont a test által tapasztalható meg a megtapasztalhatatlan, érezhetővé válik az érezhetetlen és egyetlen pillanatra felfogható lesz a felfoghatatlan.

Régóta figyeltem őket, és azt gondoltam tökéletes új küldetés lenne őket választani, de vártam, türelmes voltam, mert még nem voltak rám felkészülve. Tudtam, hogy érkezésem mindent megváltoztathat.

Borongós, esős délután volt. A köd szürke selyemfátylai lágyan borították be a nap aranyló koronáját, az ég hűvös permetével csiklandozta a bokrok buján libbenő leveleit. A szellő érzéki könnyedséggel simította végig a házfalakat, és a talaj nedves, puha bőre áhított óhajjal fogadta magába az ég életadó cseppjeit.

A férfi ujja hegyével végigsimította a nő hátát, majd csókot lehelt a nyak vékony, forrón lüktető, puha bőrére, melytől a női comb apró, pelyhes szőrszála úgy nyújtóztak felfelé, mintha ők is máshová kíváncsiak volna. Annyira megszűntek létezni – mint emberi lények –, hogy teljesen elvesztették az irányítást a testük felett.

Abban az egyetlen pillanatban, nem volt nő és férfi, egy óriási gömb lett belőlük, ahol mindent láttak, hallottak és éreztek. A világ – melyben élünk – is valahogy így keletkezhetett. Ha kicsiben akarjuk elképzelni az ősrobbanást, akkor talán így a leg-egyszerűbb. Két ellentétes pólus érintkezik, majd olvad egymásba, melynek romboló és pusztító ereje megalkot egy teret, melyben ott az új világ, a csillagrendszer, a bolygók és Én. Akkor, ott, abban a pillanatban már nem ketten voltak és annyi szeretet vett körül, hogy úgy döntöttem, velük maradok.

Sokat vártam, lebegve sorsok és életek örök, kusza fonalainak csomóit bogozgatva, és bennük voltam a legbiztosabb. Azt éreztem, kellek nekik. Tudtam, hogy meg

fog történni, előttem álló életem minden pillanatát tisztán láttam, mégis vállaltam. Nem csak a saját feladatom miatt, hanem miattuk is. Fel kellett kavarjam az életüket.

Anya örült nekem, nem lepett meg egy cseppet sem, hogy amikor a teste jelezte neki, hogy vele vagyok, a boldogság könnyei áztatták orcáját. Akkor vált minden nehezebbé, mikor apával is tudatta a hírt. Nem csak anyának, nekem is fájtak a szavai, melyek éles kések formájában zuhantak felénk, cafatokra szabdalva a remény könnyeden lebegő fátylát. A világ, melyet anya elképzelt, egy pillanat alatt darabjaira hullott szét. Mindennél jobban akartuk egymást, szükségünk volt egymásra. Ő nem hallott engem, de érezte, hogy vele vagyok, és nem egyedül kell szembenéznie az előtte tátongó ürességgel.

Amíg az ő lelkét megtöltöttem boldogsággal, békével és rendíthetetlen hittel – hogy minden rendben lesz –, amíg ő egy égi ajándékként tekintett rám, addig apa ellenálló szavai átoknak, teljesíthetetlen feladatnak, tehernek állítottak be engem, és falat húztak kettejük közé.

Anya olyan lelki erővel harcolt és állt ki mellettem, tagadva minden ellenem szóló érvelést, hogy a teste már nem fogadott magába semmit, és legyengült. Már én sem tudtam segíteni rajta. Nem ezt akartam. Végig kellett nézmem, hogy anya lelke összeomlik, mert el kell váljon tőlem, és a teste minden táplálékot elutasít. Már jártányi ereje sem volt. Apa felett a gomolygó fellegek fokozatosan oszlottak el, mikor látta a szeretett nő összeomlását és küzdelmét. Lassan ő is elkezdett nyitni felém, és a fal, ami közéjük ékelődött, apránként leomlott, de akkor már késő volt...

Anya sokat sírt, és mindig beszélt hozzám, megpróbált felkészíteni engem arra, hogy el kell váljunk egymástól. Egy nő életében talán az anyaság a legnemesebb feladat, a legszebb a földi szerepek közül. A tudat, hogy ennek véget kell vetni, talán a legfájdalmasabb tragédia, ami egy nővel történhet, de nem csak anya szenvedett. Nekem is fájt. Fizikai fájdalmat még nem nagyon tudtam érezni, mert nem kaptam rá időt. Megóvtak tőle. A búcsú viszont annál élesebben hasított belém – és látni, hogy talán én leszek az, akitől a kettejük jövője függ majd, felemészített. Próbára tettem őket, okoztam egy törést, egy – talán – soha be nem gyógyuló sebet a szívükbe, és remélem, egyszer ők is megtudják, hogy sokat gyógyultam általuk.

Egyik este elkezdtek beszélni hozzám. Anya próbált engem felkészíteni arra, ami rám várt. Hangja nyugodt volt. Hosszú monológját szerettem volna félbeszakítani, szerettem volna megkérni, hogy ne eméssze magát tovább. Rossz volt így látni őt. Elmondta, hogy szeret, és megköszönte azt az ajándékot, ami az övé lehetett – ha csak rövid időre is, – majd apára nézett, aki lágyan anyára helyezte a kezét, és elcsukló hangon hozzám szólt. Most először. „Gyere vissza később!” – mondta, majd könnyeivel küszködve magához szorította anyát.

Szász Gyopár Bújócska

Mezítláb belopakodtál a szívembe,
miközben én másfelé néztem

– éreztem –
aztán kicsit elvéreztem,
s akkor előbújtál hirtelen,
majd visszaköltöztél belém,
csak ezúttal jobban elrejtőztél,
befészeltél.

Azóta bújócskázunk:
te bennem vagy valahol,
én meg mindenhol megtalállak.

Otthon

Olyan vagy, mint az otthon.
De nem az a négy fal,
hanem az igazi.
Mikor átölelsz,
mintha becsuknád az ajtót mögöttünk,
s csak ketten lennénk,
szavakat nem igénylő párbeszédben.
Mellkasod párnám,
szívverésed altatódalom,
illatod mámorom,
csókod tébolyom,
tested térképem:
minden sarkát ismerni akarom.
Otthonom vagy már,
és legfőbb szenvedélyem.
Kedvenc hibám
vagy legjobb döntésem –
még nem tudom.

Krajnyák Ádám

Az erdei dobos

Asszonyok jöttek a dombon fölfelé, görbe hátukon hordták fel apám emlékeit, most még csak kipirulva, de már a zokogásra kész vörösben. Melegnek meleg volt, enyhén fújt a szél, benne madarak kavarogtak, mint a gondolatok. Kevés emlékem volt az apámról, kint lakott a Hór patak partján, az erdőben, és talán négy hónapot, ha együtt töltöttünk. Különös titokban volt az erdő, bükkfák ragyogtak fel a boksafényben, mint a lombkéreg tűnő pillérei, az ég csak ködként folyt alá, benne ásitottam én. Apám naphosszat a tüzet rakta, felügyelte, egyetlen játszótársam Bodza nevű kecskéje volt, ki a nevére ugyan nem hallgatott, de el lehetett csalni bárhová egy bodzaággal.

Egy napon Kolbánszki Tamás jött el, apámmal akart beszélni „az éjjeli hangok ügyében”, ez aztán napokig nem hagyott. Elképzelttem, hogy baglyokkal a hónuk alatt járnak az erdőt lombot susogtatni, aztán lemennek a faluba éjnek idején a kutyák farkára lépni, és azok attól vonyítanak. Másnap meg is kérdeztem apámtól, hogy ő huhog-e éjszaka, erre úgy kikerekedett a szeme, hogy azt gondoltam, csakugyan ilyen különleges ember. Végül nevetni kezdett, „eredj már”, mondta, s én mentem is a karámhoz, mert Bodza ott lakott. Kutyáol volt előtte, de a kutya elszökött, úgy képzeltem, ez is apámé miatt. Akkor félbokornyit bodzával az ölemben elhatároztam, hogy utána járunk e dolognak.

Három asszony is látogatta akkoriban apámat, a Szabó lányok, akik mindenféle szövés-varrással foglalkoztak a faluban. Úgy gondoltam, hogy a legjobb lesz, ha azzal kezdem, hogy őket meglesem. Az erdő szélén vonultak épp, fel a Rókadombon, mikor rájuk találtunk. Emlékszem a legkisebb különösen szép volt, keskeny csípőjének íve épp csak megjegyezte formás fenekét, s a szoknya úgy hullott alá, mintha ott se lenne. Mi mögöttük, a fák között lapultunk, ahonnét tűnő alkonyon a hónuk alatt úgy látszott, a mennybe mennek. De a domb tetején a templom volt, asszonyok még csak-csak látogatták, mellette a temető, oda nem járt senki.

„Haza kellene mennünk”, mondtam is Bodzának, de az valamiért addigra már régen otthagyt. Láttam, hogy messzebb madarak röppentek föl, így hát elindultam arra megkeresni. Az erdőben ért az éj, ahogy a félig lerágott ösvényen haladtam. A megfakult árnyak közt a távolban már lámpásként világott akkor a boksafény. Jobb híján fordultam arra, hátha Bodza is majd hazatalál.

Mindig csodálkoztam, amikor apám az „erdő szívéről” mesélt, „a csend fenyegető zsongásáról, melyet csak a mogorva szörnyek bokorzörgetése meg az óvatos járású ördög szakíthatnak félbe, amikor nincs más támpontunk, csak az egyre szaporább és ismerős lüktetés”. Valahol ott járhattam én, reszketve az erdő zaja-

itól, ijedten, pedig tudtam, hogy ez csak a korgó hasú baglyok meg álmatlan mókusok riadalma. A fény felé közeledve körém gyűltek az erdő árnyai a fák között rókák, vadkanok, őzek és kóbormacskák alakját öltve fel. Követtek egészen egy tisztásig, aminek a közepén nagy meglepetésemre egy hatalmas máglya állott. Mellette apám régi üstdobokon játszott az erdő ritmusát, és táncoltak körülötte az állatok.



A funtineli boszorkány (2003, linómetszet)

Veress Szidónia Krisztina

Bukolika

Fakó mezőn fagyúszín foltok,
Pettyekben legelész a nyáj.
A juhász unottan furulyál,
Kezében illatos gyapjú-rojtok.

Az öreg puli szendereg épp,
Kolompszót hallgat a fiatal:
Juhjátszotta birkadal.
Arrébb vonul a hús árnyék.

A hideg, szöges drótkerítés,
A vihar fényesen visít
Szelei a farkasbögést viszik.

Száguld a kolomp-zengés,
A juhnyáj nekiront az ólnak.
A kutyák csontot marcangolnak.

Hajnali káprázat

Sziporkázó szilíciumkristályok feketében
Játszanak az utcai lámpás alvó fényében.
Lágyan megcsillannak, mint megannyi csalóka,
Hajnali harmatvízben mosakvó tündérfióka.

Mutogatja báját, majd kacagva tovalibben,
Csillag-testére fonódó ezüstringben.
A zszibongó aszfalra leteríti szikrázva,
Aztán bukfencet vet, s utoszór körbejárja.

S hirtelen a hangulat oly magasztos, szent
Formát ölt, a horizonton a Nap kigyúl.
Az utcai lámpa fénye suttogva kihuny.

Aranyló fuvoláin fölzendül a csend,
A végtelen nyugalom betölti a tájat,
Közben alászáll egy hófehér varázslat.

Baka L. Patrik

Indák fogják

Szabad fordítás
XII. Iesus Palaeologus-Ottomanidae basileus romaion
hasonló című alkotásából

A ma-holnap tegnap,
a homokban a szél,
a körmök alatt(,) szem
a homokban az élet
– dirib-darab –,
az arcon a fényben
csillagszeplők az arany alatt.
Indák a tógám szálai mind;
én voltam, vagyok, leszek,
általam és értünk
az egész üvegvár,
tüskék fogják
össze rajtunk a
világszövetet, s a félsz,
a szél, az istenek
a hátam mögött csak;
a mélylila általuk
lebeg. A márvány
mélyén az indák erek,

az örök mintáját
követik, a lüktetés, a szín
a patyolatban, a vér zene,
nyögéseiteket a takaró
fodraiba töröltem bele.
Az indák közé arany-
ezüst, csak ez jöhet,
barna-kék-zöld rétiláz,
virágillatú lesz az izzadás
a napban, a lábujjaim nyomán
épül tovább Konstantinápoly szövete.
Az oroszlán alszik,
lüktet a gazella combja még,
tegnap-ma-holnap
– rendezett –,
néhány vászonra szánt
jel-lelet, az angyal szeplők
az arcon mind-mind vadul
kefélő homokszemek.

Lábnymok

Gyere, megmutatom
 a szószentenciákból vett szigetet
 itt, a szavakban.
 A betűbe hajló
 korallzátony-fodrot körül.
 A talpad összes nyomát
 a homokban, amit az ár, az ölelésed
 nem mos el; megtart.
 Verseskötetek tucatjai helyett
 véresre karistoltt ujjbegyekkel
 rajzoltam mind;
 az összes más,
 az összesre emlékezem.
 Amikor fény-meztelenül lépsz
 le a Tejútról,
 a tizenhárommilliárd éves múlt-csillagok
 színét hordod köpenyként.
 A jég-éjszaka forrón térdet hajt,
 a nappal hódolva halványul el,
 megemelik fonott koronájuk a pálmák,
 s a tenger aléltan párolog el,
 hogy lány-melegen folyjon majd le rajtunk
 a kaland végén.
 De addig
 csak az évszázadokig
 rajzolt lábnymaid nyomán jársz,
 és gyógyultra csókolsz a remegésben.
 Hagyom, hogy a szósziget hellénjei
 – kizárólag korinthuszi oszlopokból –
 hattyúszentélyt emeljenek neked,
 s hogy a hajnali kelták
 druidaénekekkel fonják körül mind,
 smaragd-fövennyel.
 Az oltár a templom közepében
 virágszirom-álom,
 s fölötté az égtakaró Élet fája,
 mely összefogja a szószentencia-világot.

Arra kérek ott, hogy engedd,
 áldozhassam fel magam
 Neked,
 s te arra, hogy elfogadhass.
 Majd rájön az eső,
 folyókat formál hullámzó
 combodon, melleden, angyalhátadon,
 fehérarany hajkoronád
 feszes fonatain, Aurorám,
 gyere, megmutatom
 a szószentenciákból vett szigetet
 itt, a szavakban neked...

Pomogáts Béla

A novella költői

– *Két székely író: Nyíró József és Tamási Áron* –

Vajon létezik-e „székely irodalom”, avagy szerényebben fogalmazva: létezik-e a magyar nemzeti irodalomnak egy ága, amely a székely tájtól, történelemtől, hagyománytól és lelkiségtől kapja jellegzetességeit? A különálló „székely irodalom” fogalmát, úgy gondolom, nyugodtan az irodalomtörténeti mítoszok világába utalhatjuk, ám ha abból indulunk ki, hogy a magyar nemzeti irodalom történeti és mentális keretében jogosult erdélyi irodalomról beszélni, és más vonatkozásban szót ejthetünk olyan regionális magyar irodalmi kultúrákról, mint amilyen a dunántúli, az alföldi, a felvidéki (és nem csak a trianoni átrendeződés után), mi több, beszélhetünk „budapesti irodalomról”, akkor számot vehetünk a székely írók vagy a Székelyföld irodalmával is. Mindez nem jelenti azt, hogy az erdélyi irodalomnak ezt az ágazatát el kívánjuk különíteni magától az erdélyi irodalomtól, már csak azért sem jelentheti, minthogy a székely származású és a székelység életével foglalkozó írók, mint Nyíró József és Tamási Áron ugyanúgy az Erdélyi Helikon szellemi és mozgalmi rendjéhez tartoztak, mint a kolozsvári Bánffy Miklós és Kuncz Aladár, a kalotaszegi Kós Károly, a nagyváradi Tabéry Géza vagy a gyulafehérvári Karácsony Benő. A székely író és a „székely irodalom” egy Kárpát-medencei táj: a Székelyföld, egy magyar történelmi hagyomány: a székelység külön története és egy kulturális örökség: a székely néphagyományban testet öltő mentalitás helyezi külön irodalomtörténeti fejezetbe. Ennek az irodalmi hagyománynak első és egyedi – az egész magyar kultúrában megkerülhetetlenül fontos – értéke a székely népköltészet: a népmese és a ballada, majd a kegyetlen trianoni döntés után Erdélyben és a Székelyföldön kibontakozó irodalom.

A trianoni döntést követő esztendőkből kibontakozó erdélyi magyar irodalom is több kiváló székely költővel és íróval, igazából egy sajátos székely irodalmi kultúrával büszkélkedhetett. Ennek az irodalomnak olyan költői voltak, mint Tompa László, Bartalis János és Szentimrei Jenő és olyan elbeszélői, mint Nyíró József, Tamási Áron, Kacsó Sándor, az ugyancsak székely családból származó Berde Mária és természetesen az idős Benedek Elek, aki a „székely írócsoport” atyamestereként ösztönözte a fiatal székelyföldi írók munkásságát. Valóban egy „írócsoport” szervezőjeként és vezetőjeként, ugyanis az ő vezérletével vitték el a születő erdélyi magyar irodalom hírét „Elek apó fiai”, azaz Nyíró, Tamási, Szentimrei és Kacsó szerte Erdélyország városaiba, sőt Magyarországra. Ezúttal két székely íróra: Nyíró Józsefre és Tamási Áronra szeretném felhívni az olvasó figyelmét. Mindez per-

sze csak emlékeztető, hiszen mindkét író leginkább népszerű elbeszélőink közé tartozik.

Nyíró József személyes epikai narrációjára az erdélyi magyar balladaköltészet hagyományai hatottak. Regényeinek és elbeszéléseinek hangneme és szerkesztése az erdélyi balladák sötét színekben pompázó világára utal, s a történelmi végzettel szüntelenül küzdeni kényszerülő székely nép tragikus életérzését szólaltatja meg. Nyíró tudatosan használta fel elbeszéléseiben a balladák műfaji tulajdonságait: az általában tragikus történetformálást, az emberalakok mitikus felnagyítását, a végsőig tömörített cselekményt és a történet szálának többszöri megszakítását. A balladák tömör előadásmódjához és archaikus nyelvezetéhez igazította novelláinak stílusát. Írói hatásának magyarázata is részben eredeti, erőteljes duzzadó kifejezésmódjában rejlett, természetesen módon használta fel a székely néprajzot, esetenként a régies elbeszélő nyelv fordulatait. Vannak írásai, amelyeknek nyelve a prózaversek rejtettebb ritmusát követi, s fordulatisméltésségekkel, alliterációkkal is a versszerűség képzetét teremti meg.

A balladák szemléleti és nyelvi formáinak átvétele Nyíró József epikai törekvéseit szolgálta, a Jézusfaragó ember tragikus novelláinak írója magát a „székely lelket” akarta megidézni és bemutatni műveiben. A húszas években megszülető erdélyi magyar irodalom gyakorta az „erdélyi lélek” kifürkészésére és ábrázolására törekedett. Egy népközösség önismeretét és önvédelmét támogatta ezzel, hiszen a nagyromán asszimilációs politika éppen nemzeti jellegétől és identitásától akarta megfosztani az erdélyi magyarságot. Regények és elbeszélések mutattak rá azokra a természeti körülményekre, illetve történelmi és kulturális hagyományokra, amelyek kialakították az erdélyi vagy a székely ember gondolkodását, érzésvilágát, erkölcsi karakterét.

Ennek a „népi léleknek” Nyírónél tragikus karaktere volt, s a magyarság történelmi megpróbáltatásainak ismerete, a székely nép kisebbségi sorsának tapasztalatai alapozták meg ezt a tragikus írói látásmódot. Nyíró elbeszélései, különösen 1933-ban megjelent *Kopjafák* című kötetének írásai maguk is értelmetlenül elpusztult és halálba kergetett emberekről szólnak. A huszonegy novellából álló ciklus minden darabja egy-egy balladába illő szerencsétlen emberi sorsot örökít meg. A *Kopjafák* elbeszéléseinek hangnemét súlyos emberi tragédiák szabták meg, mindazonáltal ezeket a tragédiákat valami engesztelő remény is átszövi. Nyíró, igaz, otthagya a papi pályát, vallásos hitét viszont megőrizte, továbbra is bízott abban, hogy az isteni gondviselés igazságot fog szolgáltatni a gyűlölködés és az erőszak ártatlan áldozatainak. Könyvének lírai, mondhatnám így is: prózaversszerű bevezetőjében arról beszél, hogy az élet végül le fogja győzni a halált, s az egymást követő nemzedékeknek az életnek ezt a mélyebb igazságát kell szolgálniuk.

Nyíró József a novellaműfaj igazi mestere volt: néhány szóval meg tudta te-

remteni a történet hangulatát, sűrű atmoszféráját, pár ecsetvonással életre tudta kelteni az emberi egyéniségeket, a rövid cselekménysornak az írásában mindig drámai kifejelete volt. A *Kopjafák* és a *Havasok könyve* tanúsága szerint a nagyobb epikai kompozíciót is elbeszélésfüzérek formájában alakította ki. Regényei szintén mozaikos belső szerkezetet mutatnak, így legjelentékenyebb nagyepikai munkája az 1930-ban közreadott *Isten igájában* című alkotása. Valójában önéletrajzi regény, azt a rögzös utat mutatja be, amely a papi szemináriumtól a falusi plébániába, majd a világháború poklából a molnárként végzett kétkezi munka idilljéhez vezetett. A regény fiatal hőse nemes eszmények szolgálatának vágyával lép papi pályára, elhatározását azonban nem hivatástudat indokolja, inkább az a szándék, hogy könnyítsen szegénységben élő családjá terhein. Papnövendékként, fiatal lelkészként sokat vívódik ennek a hivatástudatnak a hiánya miatt: minél jobban megismeri a valóságos életet, annál erősebbek lesznek kételyei. Kétségbeesetten tapasztalja a székely falu népének nyomorúságát és romlását, felháborodik azon, hogy még az egyházi hatóságok sem állnak szívvel-lélekkel a szerencsétlen nép mellé. A háború kitörését követő pár hónapos hazafias mámor után mind jobban átérzi a hátszög kínját, hadikórházakat látogatva megismeri a frontkatonák szenvedéseit. Személyes csapásként éli át Erdély elszakítását, fájdalmas tapasztalatokat szerez a román impérium magyarelles intézkedéseiről. Mindez csak fokozza bizonytalanságát az iránt, vajon helyesen döntött-e, midőn a papi pályára lépett. Végül egy szenvedélyes szerelem érleli meg elhatározását: elhagyja az egyházi rendet, feleségül veszi szerelmesét, s egyszerű falusi molnárként próbál családjának megélhetést teremteni.

Az *Isten igájában* egy lélek átalakulásának, egyszersmind az erdélyi magyarság önmagára találásának regénye. Hangsúlyos fejezetei arról beszélnek, hogy a román impérium erdélyi berendezkedése után miként kereste a megmaradás ösvényét a többségi nacionalizmusnak kiszolgáltatott kisebbségi népcsoport, s miként ébredt rá arra, hogy az elveszített politikai hatalmat a szellem minőségével kell pótolnia.

Írók és irodalomkritikusok egybehangzó véleménye szerint Tamási Áron a költői novella mestere. Az 1925-ben közreadott *Lélekindulás* című első kötete elbeszéléseinek éppen az adott újdonságot és evokatív erőt, hogy egy zárt világ, egy gondok között élő emberi közösség, egy hagyományait és emberségét őrző népcsoport költészetét fedezte fel, és tárta az olvasó elé. Ennek a költészetnek egyszerre volt közösségi és személyes értelme, hiszen a kollektív érzések, vágyak mellett az író alapvető élményeiről: a szülőföld és a székely nép iránt érzett hűségéről és nosztalgiájáról is beszélt. A novelláknak mindenképpen ez a költészet volt a legfőbb ereje, ugyanakkor a költészet csillogó tündérleple mögött, ha rejtetten is, ott van a szerkezet biztos konstrukciója, a cselekmény logikai váza, a motívumok

és stílusesszerek elrendezésében testet öltő arányosság. Egyik kritikusa „a virágcsokor egységéről” beszélt, emögött azonban ott volt az „architektonikus egység”, az „épület” statikája és az „építész” szerkesztő hajlama. Ahogy a kifejezés, az alakítás mindegyik eszközének, ennek a konstrukciónak (a struktúra belső rendjének) is értelme, jelentése van. Jelentése, amely egyben az elbeszélés mondanivalója, az író eszméire, világképére utal. A szerkesztésnek, a kompozíciónak is „hírértéke”, információs szerepe van; s ha a novellákban testet öltő személyt keressük, a kompozíció tanúságára is fel kell figyelnünk.

Így az *Ördögváltozás Csíkban* című elbeszélés is több, mint színes, folklorisztikus mozaik, noha természetesen az író játékos, tréfás, sőt „góbés” novellái közé tartozik. A humor népi forrásából merítve mond példázatot arról, hogy az egyszerű székely ember milyen találekony furfanggal győzi le ellenfelét, legyen az a pokolbeli ördög. A novella valójában kölcsönös rászedések elbeszélése, ezek során rendre a székely ember győzedelmeskedik. Az elbeszélésnek igen határozott és egységes szerkezete van. A narráció első eleme a Boccaccióra emlékeztető pajzán história, ez a csábítások és csalfaságok történetét beszéli el, csakhogy amíg az olasz mester forrása az olasz reneszánsz városi humor, Tamásié a székely népmese. Ez utóbbi adja az elbeszélés második forrását, végül a harmadik epikai elem az a sajátos dramaturgiai és stílári eszközökkel folytatott dialógus, amelyet a székely és az ördög folytat egymással – kölcsönös ugratásokkal, csipkelődésekkel, amolyan „harci taktikaként”. Ebben lehet felismerni a szereplők jellemét, erkölcsi erejét és találekonyosságát, benne ölt alakot a mese költészete, a képzelet szabadsága és a nyelvezet szellemessége.

Tamási „fortélyos párbeszédnek”, Szabédi László „feleselő novellának” nevezte ezt az igen jellegzetes elbeszélőformát. Forrása ez utóbbi szerint a hagyományos találós kérdés. Ez pedig a népi pedagógia hagyományára és kifejezőmódjára utal, a középkori oktatás ennek a műfajnak a segítségével történt, az egyház ma is használja: a katekizmus kérdés-feleleteiben. A találós kérdés elsősorban formai alak, művészi szerkezet, hiszen a valóságos kérdéstől eltérőleg a kérdező ismeri a feleletet. Vagyis a találós kérdés tartalma nem a tudni vágyó kíváncsiság, hanem a tanítás, illetve a fölény, amelyet a kérdező érez azzal szemben, akit kérdésével ostromol. „Formája kérdés, tartalma titok – írja Szabédi – a találós kérdés feszülő nyugtalansága, a személyi magatartás kétarcúsága vibrál Tamási fortélyos párbeszédeiben. A hős egyszerre közeledik és tilt, vall magáról és távol tart magától, megnyilatkozik és ködben marad [...] Lényegében az ellenséges barátkozás vagy a barátságos ellenkezés a Tamási fő ábrázolni valója; mindenesetre ebben a legnagyobb mester.”

A székely ember kedvét találta ezekben a „fortélyos” párbeszédekben, az ellenfél (legyen ez az ördög vagy az idegen hatóság) ugratásában: ismerős és kényelmes

terepen érzi magát, és jól kihasználja illetékeségének előnyeit. A beszélgetés de-rüt és örömet szerez számára, mintha egy pillanatra kiszabadulna a szegénység gyötrelmes gondjai közül. Tamási novelláiban (és regényeiben) a góbés humor olyan, mint a költészet: percnyi szabadulást jelent a folyton szorongató gondok közül, bearanyozza a köznapi sorsokat. Ezért állapíthatja meg Szabédi: „Tamási valóban legszívesebben azokban a helyzetekben ábrázolja hőseit, amikor azok nem olyanok igyekeznek lenni, amilyenekké életkörülményeik kényszerítik őket. A fortélyos párbeszéd tiltakozás a konvenció rabbilincsei ellen, a rab hétköznapok magától értetődő igazságai ellen. A lélek ruhát vált benne.” A köznapiok nyűgéből szabaduló lélek jelenik meg az elbeszélések nagy részében, majd a későbbi regényekben: az *Ábelben* és a *Jégtörő Mátyásban*.

Legismertebb műve, a harmincas évek elején megjelent *Ábel-trilógia* hatalmas sikert szerzett Tamásinak, erre a sikerre épültek következő regényei, ezek ugyancsak a székely népi életből merítették tárgyukat, ezt kívánták mintegy mitológikus magaslatra emelni. *Jégtörő Mátyás* (1936) című regénye ugyancsak trilógiának készült, ám csupán a *Ragyog a csillag* (1937) című második kötetig jutott. A regény egy égi „szellem” földi vándorútját beszéli el, aki azért vállalta az e világi sorsot – bolhában, pókban, fülesbagolyban, gólyában, végül egy újszülöttben –, hogy egy ifjú székely emberpár: Mátyás és Márta jósorsának igazítója, védelmezője legyen. A regény „bölcseleti” mondanivalója valamilyen keresztény „pantheizmus” eszméjét fejezi ki, valóságos epikai értékei inkább a falusi élet köznapijainak leírásából, a székely folklór gazdagságának felidézéséből és természetesen az író varázslatos nyelvi erejéből származnak. Hasonló tulajdonságokat mutatnak a harmincas évek végén, a negyvenes évek elején született elbeszélések, valamint a székely népnek a román uralom idején elszenvedett sérelmeit és a népi ellenállás készségét bemutató (egyszersmind mitizáló) regénye: a *Magyari rózsafa* (1941) is. Ezeknek az esztendőknél nagyszabású és hiteles írói eredménye a *Szülőföldem* (1939) című önéletrajzi beszámoló, amely a falurajz, a családtörténet és a személyes vallomás epikai szándékait egyesítve emelkedett az akkori magyar memoáriródalom legjobb teljesítményei közé.

Saitos Lajos

Ha lesz feltámadás

Az álom – az álom tökéletes
 Kinézek szobámból az ablakon
 S látom egy éjszaka minden fát
 Kivágtak a szomszédos malomudvarban
 Oly világos lett hirtelen a táj
 Mint amikor egy árnyas képre
 Rávetítenek egy napfényest
 Összemontácsolják s újra nőhet
 A fű fa virág és meg kellett mutatnom
 A csodát családodnak – álmomban...
 Ha lesz feltámadás az is így történik
 A temető kertekben majd...
 A feltámadottak kiülnek a sírhantjukra
 Mind-mind megannyian
 Anyám apám nagyapám s az összes
 Falumbeli rokon ismerős barát iskolatárs
 És diskurálnak – várják hogy szeretteik
 Menjenek és vigyék haza őket
 Az ünnepi asztalhoz végre
 Ami már megterítettett!

Hetéráknál

Előbb a szemközti pizzázó riasztója
 aztán a szomszéd néni kakasa
 riasztott hajnali álmodból
 pedig a hetérák kertjében jártál
 hol nem volt kicsi-nagy s még nagyobb
 csak a szeretve szeretni isteni
 elv ami irányított mindent s mindenki
 sorra került a soron kívüliségben
 a szeretve szeretettségben...
 s hetérákkal hempergésben szüntelen
 mire megszólaltak a riasztók körötted
 s megbredtél mint éhes disznó
 ki – tudjuk – makkal álmodik
 megint s megint.

Németh István Péter

7 lap szonettes irkából**I.**

„Szakadj, Magdolna-zápor,
 szoknyáiddal suhogva...”
 (Baka István)

Nyakamba szakadott reggel
 Magdolna-napi zápor,
 nevet adott, megkeresztelt
 újra és legigazából.
 A seprők már nem is tudták,
 de mosta az aszfalt szutykát,
 és gyűlt tócsák tükörében
 láthattam valódi képem:
 egyedül hajad aranya,
 mitől rajt' menny csillámlana,
 míg szívszakadva hallgatok.
 Egyszer csak meg így adatik;
 nem csupán szerencsés vagyok,
 ám boldog veled büntudatig.

II.

Medencevíznél és füvek felett
 föl húznod s nyújtánod elég volt lábfejed,
 hogy egy csoda még nyaramat betöltse;
 körmöd tűzpirosa örökzöld ág gyümölcse –
 mellőled hosszan ámulhattam hanyatt
 bárhogy is vakított az augusztusi nap,
 boldog volt újra értelmével a fa,
 mit az ember herdált el valaha.
 Most nyújtánod föl lábfejed elég volt:
 felhő-báránnyait örömmel úsztatta az égbolt
 és a fehér nyáj addig szét sem széledett,
 míg be nem várta vizen közénk-léptedet,
 s mint aki el sem akarna szállani többet
 naptej-mannás ujjhegyedre menny-kék gyöngylepke röppent.

III.

Lásd, nem raktam tornyot az évek
 alatt s gyöngykavicsot puttonyozni sem
 kell, csak pár szavam léssen szüreti ének,
 pár szem pogácsád egymáson: magasság, hiszem.
 Míg ügyekért emberek tömörülnek,
 bár földi szerelem szült csak engem
 is, szívemet rajtuk túlemelnem ünnep,
 Meghagyhatnának minket, kettőnket,
 most már az őszi örömnünknek.
 A hatalom nem övék felettem.
 Mert ha te ültetsz konyhaszékedre
 s ennem adsz, én – hogy átölelve tégedet
 öledbe hajthassam fejem le –
 boldogan elédbe térdelek.

IV.

Mi történt velem? Azt hittem, reggelre
 a mályvafa volt, ki szirmát alápergette,
 úgy fehérlett horgadott fejem előtt
 a kertben minden szál fű hegye, föld.
 Aztán egész testem beledöbbsent
 ahogy néztem, néztem csak már szemüvegben,
 hogy lábam előtt hósín pihékből teríték
 egy galamb, kit macskák téptek szerteszt.
 Ujjaid nem gereblyézik már hajamat,
 kint a kötélén száradni ingem nem marad,
 bent halványan világol fejemnél éjszaka
 akárha virágaival a mályvafa
 míg csak rá nem veti magát egy pillanat
 alatt, mint rám ez a vénség, a fagy.

V.

Borzongat balatoni víz s hegyek kék
 hűvösse, hiába lángol előttük a jegenyék
 okker-lombja, nélküled vágok Keszthely
 ritkuló ligetén át, kísér, nem ereszt el
 a költők száradott fájának mezítelen
 törzsén megannyi bevéselt monogram
 s szív, hazáig jön valamennyi velem,
 ki mint fagyba-nyüvekbe belé sose roppan,
 századig tart? örökéig? az övé volt pillanat.
 Még csak néhány hete volt, hogy ha
 neveltünk, a bokádon is megcsókolhattalak,
 de már az avar szisszen a lábam alatt
 s a szerelem akárha sünike összekuporodva
 most messzibbre gurul lombkupacokba.

VI.**(Alba)**

Szál szandálban lábad a Püspök utcát rója –
 itt Aquincum faragott köveiből is van,
 őrzi a többi a bazilika-apszisban;
 de hol már innen Szent István saruja!
 Kétélű kardokat, ezüst koronákat
 vet fényre az idő. Ingnak arany ágak
 az őszbe, amíg nem tör tatár-éjszaka,
 lesz lombok, scriptumok csípős füstszaga.
 S mire utolér, bár ködökkel kergetőz,
 belészüremlik valami szilvalekvár-gőz
 hogy ingujjban két barokk angyalka
 századokat unva utánad mezítlábolna
 velem, holott nem lesz fehérebb, merre jártál,
 az első hó sem e királyi szarkofágnál.

VII. (Füredfürdői tea-idő)

Kékes-szürke a tó, és a sétány
csak tovább sötétedik.

Aludni szárnyukba fordítják fejük a vadkacsák, s csupán
egy sirály rója még sírva utolsó köreit
a platánok fölött, aztán elül valahol,
ha fél öt tájban a parti fények gyúlnak.
És kíséri lépteimet e lámpasor
vagy előreszaladva, úgy csak,
a ködbe vész.

És
nádszissenésnyi neszt sem hallani
már, és a gyöngykavicsra érve
látod: akárha Szent László megannyi szétszórt pénze -
kihunytt szilveszteri rakéták elhullt papír-korongjai.



A kékszakállú herceg vára (2006, linómetszet)

Nagy Zita

Az alkotás abszolútumai

*Vitéz Ferenc: Könyvek angyalai*¹

Vitéz Ferenc két korábbi – 2014-es és 2016-os datálású – kötetének (az *Angyalkapuk és szövegjáratok*, valamint az *Angyalok a labirintusban*) dilógiája az értékre-remtő alkotóosztón lelkiismeretének lendületével, meg nem alkuvó munkabírá-sával, szinte hihetetlen gyorsasággal nemesedett trilógiává. A számmisztikában kitüntetett szerepkörben fürdő hármast a *Könyvek angyalai* titulussal büszkélke-dő, legfrissebb esszégyűjteménye teljesíti ki, nívójában az írótól már megszokott kikezdhetetlen acélkompetenciájú eleganciával.

Az „angyalos” kötetcsalád harmadik – oldalbősegeiben legszélesebbre csepere-dett – tagja, akár elődei, kendőzetlenül vall auktorának irdatlan ismeretanyagáról. „Reneszánsz típusú polihisztor személyiség” – miképpen Kődöböcz Gábor szokta talányosan illetni a szerzőt, és a hozzá hasonló kimeríthetetlen érdeklődésű, jár-tasságuk palettájában sokszínű, tehetségükben páratlan, perpetuum gondolkodó és alkotóembereket. Számptalan metamorfózisában – a teljesség igénye nélkül - többek közt költői, prózaírói, műfordítói, oktatói, szerkesztői arculattal van jelen és mindnek egyaránt kitűnő művelője. Így temérdek tárgykörét játszi otthonossággal, megtalált azonossággal, rokon identitásában megértő és átélő, tapasztalt tudattal bontja ki. Impresszív közvetítéseit témáinak és az alkotó-értelmező saját szubjek-tumának szimultán együttese végteleníti a majdani olvasó befogadói tudatának habitusa szerint. Ezzel összefüggésben érdekes és élvezetes a kezdő topikok „nyitott mű” kérdését analizáló szegmensei. A kezdő akkordok Umberto Eco jól ismert mű-vein (*A rózsza nevében; Loana királynő titokzatos tüze, A prágai temető*) keresztül manifesztálódnak; a kép- és szövegterrénumok sajátosságain át értelmezett műal-kotás révén a képi és írott kreációk különbözőségei, hasonlóságai is felmerülnek. „...Nehéz feladat a merő absztrakcióval (nyelvvél) képi hatásokat érzékeltetni, mint ahogy a kép sem igazán alkalmas az epikus elbeszélés helyettesítésére. [...] Szöveg és kép között hol szélesebb, hol szűkebb az átjárhatóság, [...]” – de ami a legfontosabb! – „... referenciális kapcsolatuk azonban soha nem szűnik meg.”² Akhilleusz paj-zsának költői leírása, mint a látható, vizuális valóság szövegvilági túlszárnyalása megjelenik a viszonyítás során, az *Iliás*znak e részlete általam is kedvelt kifejező hivatkozási pont a festészet és a költészet összemérése során.

¹ Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017

² Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017 (11.old.)

A „kép és emlékezet” együttesének – pszichológiailag is releváns – reliefe a *Loana királynő titokzatos tüze* apropóján kerül górcső alá. Maga a tudományos világ is bő egy évtizede publikálta az amnéziával ellenkontrasztú, hipermnézia megjelöléssel illetett – gyakran az érzékbeli szinesztéziával együttjáró és együtt-ható – „túlemlékezésre” képes tünetet, amellyel a művészi kifejező tárház szinte a kezdetek óta dolgozik. Az alkotó természet egyébként is hajlamosabb a pontos múltidéző képességre, amelyet a képvilág akkurátus felelevenedése mellett az illatok emlékezetindító katalizátora jellemez. Az utóbbi egyáltalán nem szokatlan, hiszen az illatérzékelést végző, limbikus rendszer része, az amygdala felelős az érzelmekért és az emlékekért is, művészi szinten ez jelenik meg Proust *Az eltűnt idő nyomában* című írásának madeleine illataként is.

A műértelelmzések nyitottsága, mindenkori flexibilitása a továbbiakban majd a (szintén olasz származású) Italo Calvino nagyhatású, máig variábilis értelmezhetőséggel bíró klasszikusa a *Ha egy téli éjszakán egy utazó vonatkozásában* nyer teret: „a Mű befejezettsége (a zártság) a Mű halála. Az Olvasó értelmezésének győzelme (a nyitottság) a Mű győzelme is egyben.”³ Metafizikai értelemben Kierkegaard filozófiájában folytatódik tovább a művek „fölfelé” való, transzcendentális nyitottsága.

A megelőző kötet, az *Angyalok labirintusa* reflexiójaként az útvesztő szimbolikája – bár jóval, kisebb entitással – de ismét átkanyarog a sorok multiplex jelentésrétegén, amelynek bonyolult, de felfedezésében mégis kalandos tekervényein, akár a kiindulópont-hoz való visszatérésünk, visszatévedésünk?, akár önmagunk és világunk megismerhetőségének végtelenjeivel kacérkodó kurázsink és az egyéni szubjektumainkba való beágyazódottságunk egyvelege kijelöli perspektívánkat, megveti fátumunkat.

Az öt bázisfejezetre (*Nyitások, Szövegek és képek, Irodalom és újságírás, „Protestáns hősök”, Könyvek között*) csoportosított esszégyűjtemény gondolatai – a megjelölések szerint – főként 2006 és 2017 között láttak napvilágot, a kötet tehát mintegy 11 év sikeres szüretét érlelte be. Felváltva rostálva némelyüket az élőszóban elhangzott beszédek, a *Debreceni Szemle*, a *Mediárium* és francia újhullám rendezői film példájához (pl. Truffaut) mért „szerzői folyóirat”⁴, az apadhatatlan energiával való, saját szerkesztésű folyóirat, a *Néző•Pont* hasábjairól.

A „Nyitások” kötetindító grádcisain végül a fejezetzáró, a haiku költészet megkapó ritmusainak magasságáig orientálódunk. A tömör rövidege miatt modern és a csúcsponton való hirtelen elnémulásának („*hogyan folytatást az olvasóra biz-*

³ Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017 (42. old.)

⁴ uo. (417. old.)

hassa”⁵) technikája beilleszti a „nyitott művek” csoportjába. A szerző-költő a forma biztos kezű forgatója, maga is kimagasló haikukat komponál (pl. *Lábjegyzetek* című verseskötetében), „*ebben a műformában is messzire sikerült jutnia*”⁶, így elemzése mérhetetlen közeli és szakszerű.

A világirodalmi relációk többsége az overture fejezetébe agglomerálódik, a továbbiakban hazai és a határainkon túli magyar irodalom és képzőművészet opusai reflektorozódnak. A „*Szövegek és képek*” soraiba a vizuális szférák nivellálódnak a szövegvilág berkeihez, olyan textusközeli műfajokkal, mint például az *ex libris* (pl. *Haranghy Jenő*, az *Államokba emigrált Németh Nándor*), grafikák, fametszetek (*Gáborjáni Szabó Kálmán*), irodalmi illusztrációk (pl. *Kass János* Madách-művek expresszív illusztrációi), kalendáriumok. Továbbá méltó helyet kap Bényi Árpád festőművészete (a 2016-os *Rácsok és virágok* kötet líráit szintúgy Bényi grafikái indukálták), valamint szakrális felhangokkal kooperáló művészetek (pl. *Réti Zoltán Mózes-sorozata* vagy a borítóihlető *Aknay János* festészete *Szakolczay Lajos* értő tolmácsolásában).

Az „*Irodalom és újságírás*” intervallumában klasszikus szépíróink (pl. *Kosztolányi, Móra Ferenc, Bródy, Krúdy, Radnóti* stb.) hagyományos megközelítésén túl teremt újszerű perspektívákat és publikációs tevékenységeik mibenlétét reprezentálja, amely műfaj szintúgy a szerző zsigereiben rezonál. Ezekbe ágyazva hangsúlyos nyelvfilozófiai, nyelvtudományi értekezések csengnek össze harsogva az anyanyelv szüntelen, szerető méltatásával, miszerint „*a nyelv a nemzet leghatásosabb fegyvere.*”⁷

A „*Protestáns hősök*” arcképcsarnokát az egyedi aspektusból felskiccelt biográfiai és pályauti gesztusok jellemzik, a „*jót s jól*”⁸ vezérgondolatával értékjelölő elsőként megjelenített Kazinczy „*irodalmi diktátor*”⁹ sziluettjével. Diakronikusan summázva folytatja a sort, Debrecen ikonikus szülőtte Csokonai, egészen Sütő Andrással bezáróan. A Hamvas Béla cikkelyben hangzik el; „*ahány személyiség, annyi Hamvas Béla-élmény.*”¹⁰ Ezt a kijelentést akár induktív következtetésként tükrözve a felvezető eszmesorra, a művek nyitottságának fogalomkörére és a művek létrehozásán, valamint befogadásán önkéntelen is megjelenő egyéni szubjektum színezetének értelmében egy ismert schopenhaueri tétel lép érvénybe. Mi-

⁵ uo. (67. old.)

⁶ Kődöböcz Gábor: „*Talán, ha katedrális lennél...*” – Vitéz Ferenc: *Lábjegyzetek* (Burai István grafikáival), *Agria* folyóirat, 2013. tél (277. old.)

⁷ Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017 (155. old.)

⁸ uo. (257. old.)

⁹ Szerb Antal meghatározása, in: Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017 (256. old.)

¹⁰ uo. (288. old.)

szerint „a világ dolgai csak, mint képzet adatik meg számunkra, azaz: A dolgról, az objektumról soha nem tudhatok meg többet, lényegibbet, mint amennyi belőle a szubjektum számára megjelenik. Csak a számomra megjelenőt ismerhetem, és azt is csak mint számomra megjelenőt. Nem tudhatom, mi az illető dolog [...] mint számomra nem megjelenő: nem tudhatom, mi a dolog önmagában, az én szubjektivitásomtól egészen függetlenül, [...] Amit tudhatok, az a világ külseje, ahogyan az az objektum és szubjektum összjátékában, mint képzet megjelenik.”¹¹ Bár „Hamvas és Kierkegaard vallásfölfogása rokon, s a legmaradandóbb [...] Schopenhauer és Nietzsche olvasása megelőzte a Kierkegaard-hatást.”¹²

Az utolsó, a „Könyvek között” leleményes meghatározással nevesített passzus bőséges tematikai arzenáljában az alkotói monográfiákról szóló ismertetések mellett egyéb műfajok is változatosan tűnnek föl. Akár egy, a napok etimológiai vizsgálatával foglalkozó írás (*Vándorló napok – Maticsák Sándor könyvéről*) vagy épp egy interjúkötet (*Rendhagyó irodalmi kézikönyv: 100 interjú a mai magyar irodalomból*) recenziója, amely szépen összecseng a könyv végére invenciózusan szerkesztett szerzői interjúval (*Csontos János beszélgetés a szerzővel – Minden írás: nyomozás*).

Fontos momentumai a fejezetnek „az egészséges, önazonos magyarságtudatot, a természetes nemzeti összetartozás érzetét”¹³, a „nyelvben és nemzetben való megmaradás”¹⁴, a kisebbségi magyar irodalmakat is közrefogó, vigyázó tekintetű értékmentő kiállítás. (A téma alapos körüljárása domborodik például a Bertha Zoltán, Ködöböcz Gábor, Görömbei András, Göncz László stb. munkáiról szóló értekezésekben.)

Területi-földrajzi tekintetben a szerzői figyelem egyetemessé szélesített, de a kiindulópont, a szűkebb élőkönyvet iránti állandó szeretetteljes tisztelet és kötődő alázat („Debrecentől ugyanolyan messze vannak a csillagok, mint Pesttől, Párizstól vagy Berlintől.”) a couleur locale színezetével látja el írásművészetét, témaválasztásait. A lendületes, precíz interpretációk során „elejtett” olyan meghatározásokban pedig; mint „egészében ragadja meg az írói személyiséglényeget”¹⁵; „fontosnak tarja az azonosság mellett az azonosulást”¹⁶; „közben akarva-akaratlanul vall magáról, értékvilágáról a monográfus is”¹⁷; „tanárember is, így a tudás közzététele

¹¹ Arthur Schopenhauer: *A világ mint akarat és képzet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2002 (ford.: Tandori Ágnes és Tandori Dezső)

¹² Vitéz Ferenc: *Könyvek angyalai*, Néző•Pont, Debrecen, 2017 (289. old.)

¹³ uo. (299. old.)

¹⁴ uo. (316. old.)

¹⁵ uo. (303. old.)

¹⁶ uo. (303. old.)

¹⁷ uo. (312. old.)

természetes dolog a számára”¹⁸ ugyanúgy a szerző attribútumaira is rekognoszálhatunk. Írásaiban verzátus tehetséggel egyensúlyoz a témájához való elemi, szubjektív közelség és az objektív tisztánlátó távolságtartás közt.

Az „angyal-sorozat” esszészövegeinek külön erőssége felelhető a mélyen személyes hanggal, ugyanakkor a hitelességben és konkrétságban gyökerező, tényszerű kikezdhetetlen ismeretanyaggal, részleteiben is egységet alkotó és egységeiben is részletezve működő, élménybőséggel előadott sorokban, amelyekből hol a költő, hol az oktató akusztikája lép előtérbe. Szakavatott fejtegetései mindenkor egyszerűre filozófiai és szakrális igénnyel, elegáns könnyedséggel ívelnek a végtelen felé.

Írásaiban a tökéletességre törekvő remekműveken zongorázik, miképpen legújabb kötetének gyűjteménye is artisztikus abszolútummá válik. A művészetben való feloldódás, a teljesség megkísértésében való makulátlan kibontakozás ez. „Könyvek angyalai” fabulázza a cím és a tartalommal szintézisben felidéz egy korábbi „kegyes” haiku ritmust:

„Még csak táncolunk.
Majd szárnyakat cserélünk
az angyalokkal.”¹⁹

¹⁸ uo. (313. old.)

¹⁹ *Lábjegyzetek (2013): Kegyes haikuk in: Vitéz 250 – Vitéz Ferenc válogatott versei*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2016

M. Fehérvári Judit

Csillagokra feszülten – Krisztusi harminchármas

Világhiányban éltem,
 Apám elhagyott.
 Bújtam volna pedig hozzá,
 miközben leemeltem fönről
 az „Égi Csillagot”...
 Magzatoddá lettem,
 kékitőddé a padlás ajtaján,
 vegyültem szappanbuborékokkal,
 röpülni tanultunk: megigézett a fönt,
 ó, én balga Ikarosz, zuhanásom
 csak pubertáskori nyavalyákat hozott.
 A semminek kicsinyke, csupasz ágán
 kinevettem a szépséget, mert csupán
 koldultam árva kenyérét, s barátom
 a Gazda, az Isten nevetettében, ha
 rám nézett, folyton törölgette
 könnyektől vidám szemét.
 Mértém volna magam a mindenséggel,
 de csak tehervonatok jártak ott,
 hol zakatolásuk „holt vidék” álmokat hozott
 és éjeket a külvárosban a „város peremén”...
 S ekkor Attilaként felsejlett Pista létem,
 dadogva kérdeztem csak, miként lettem skizofrén...
 Szép lassan csak az iszonyat maradt lelkemben,
 így eszméltem érett férfivá én.
 „Nagyon fáj” a Gát utca - keserves hazakép...
 Születésnapok és Horger Antalok ácsolták
 háromszázhatvanöt napnyi későbbi kenyérét.
 Éltetett Márta, Judit, Edit, Flóra, de Rorschach- lepkékké
 gubóztak mind vissza, ha szárnyaaim emeltem szép szóval
 egyre dideregve, remegve egy csöppnyi szerelem - vigaszért...
 Ugye, tudjátok, fennakadtak könnyeim, akár a hosszú tél
 rozsdafoltjai a vágányokon, mielőtt a vonat végleg elítélt?!

Az önmegsemmisítés balladája, amelyben magister Francois könyörög mielőbbi haláltáncáért

Hallod Uram, hármat szólott a madár,
 Lajstromba szedni bűneim nincs idő.
 Lassan omladozik minden kártyavár.
 A hazugságok átka loncsos felhő.
 Lábad mosom, légy hozzám kegyelmes!
 Emberronccsá lettem volt szelíd gyermek.
 Uram, szemeid fordítsd minden holtra,
 Mentsd lelkét azoknak is, kik vétkesek,
 Hisz bennük is él kísértés a jóra!

Földi létünk ma zajos, cifra vásár,
 Már a neten veszünk új testet, lelket.
 Nem vagyunk különbek, mint ama kufár,
 Ki pénzt váltott a templomban, adott, vett,
 Csodát remélni azonban nem lehet.
 Hiába házadban Biblia, Tóra,
 Ájtatosoknak nincs szüksége Hitre,
 Hajlongó keresztvetésre, egy szóra.

Versem darabokra szedik más költők.
 -Nem számít értéket ad vagy vesz szavam.-
 Harminc ezüstpénzért koporsóm mérők,
 Nem értik, milyen erős az a számla,
 Hiszen a teljes embert veszi számba:
 Esendő az ember, néha megbotlik,
 A Tíz Csapás sem kímélt varázslókat,
 Hogy ki jó ember kipislogott itt is.

Ajánlás:

Uram! Nem éreztem eddig, csak átkod,
 Persze, bolond, aki magára veszi
 Az „égi csodák” méreg-patikáját,
 Mert jelenem nincs, elvitte a múltam.

Tíz dzsiszei

Viaduktokról
zúduló könnycseppek nem
látják az Eget.

Fénytelen élet,
búcsúcsókot sosem hajt.
Szoborárván rí.

Verbalizálom
az irgalmatlan frázist:
nincs többé Lányom.

Könyvszerelmen túl,
csosszan a lélek is, mert
gyászol egy betű.

Előszó híján
a teremtő is zokog.
Pihen az ÉN-TÉR.

Vonattemetők
elterelt pályáin túl
síklik a bonckés.

Dobban a lüktet
lüktet a dobban gyászol
az elhagyott láng.

Savas a szájíz
vastag porréteg gyomor
nagyokat reccsen.

Két vaksötét fény
undorodva cikázik
a fényes mennyben.

Meghurkolt kötél
lélegzetfájó álma
fejfa-merevség.

Például

Ma azt írta a papíromra egy pszichológus,
hogy „kórosan elhúzódó gyászreakció”.
Nem értem, mitől lenne kóros, hogy
Zsófi elment és nem jött haza.
Pedig várom.
A szobája mennybéli tavirózsákkal tele.
Fehérek, akár a hó.
Elképzelni sem merem, hova utazott el
ilyen sokáig.
Még Kanadából is többször hazajött.
Ott nagy a hideg.
Biztosan, csípte Zsófi arcát is a hajnali
zúzmarra, de azért buszozott, tanult, tanított.
A gyermekem egy zseni.
Nem én találtam ki, sokan mondták azt is,
mekkora tehetség.
Ha Zsófi rajzol és fest, szétnyílnak a
tavirózsák, s színáradattal telik meg a szoba.
Olyan ez, mint az impresszionisták képein
a percenként feltündöklő Nap.
Szeretem, ahogyan dolgozik, meg mindent,
amit elmesél egy-egy készülő munkájáról:
hova tervezi, milyen lesz...
Zsófi hangorgánuma is gyönyörű.
Legszebben verseket mond, de a
prózáat is szereti.
Ma hosszan néztem a fényképeit,
mert nincs még egy huszonöt éves -
ilyen ragyogó.
Erre ráírják a papíromra, hogy „kóros”.
Talán azért tették, mert elmondtam nekik,
hogy Zsófit lassan két éve meghalasztotta a
S O R S.

Bozó Zsuzsanna

Reszkető kézzel ...

Reszkető kézzel nyúl tűnő élet után,
szavai tétován hullnak a semmibe.
Tompán csillog hajdan fénylő tekintete,
kétségbeesve keres szabadulást.

Érthetlenné vált számára a világ,
nem talál utat, kutatva sűrű ködben.
Egyedül maradt a fojtogató csöndben.
Kétségbeesve keres szabadulást.

Csak ő maradt itt, mint felesleges kacat,
mindenki elment, ki kezét fogta hajdan,
s volt értelme tovaszálló napjainak.
Uram! Mikor szabadulhatok?

Tükörkép

Szemlélem az arcát,
ismerősnek tűnik.
Láttam valahol már,
de az idő múlik.

Távoli időkben,
talán találkoztunk.
Vagy csak képzeletben
épp összefutottunk.

Mégis oly idegen,
furcsa a mosolya.
Pillantása jeges,
gondterhes homloka.

Útjaink elváltnak.
nem köszöntjük egymást.
Egykor ő én voltam.
Ma én ő vagyok már.

Soha

Hús november ködös alkony,
lápi fények hívogatnak.
Régről rémlő régi dalok,
emlékeim ködön lógnak.

Süvít a szél, sírnak a fák,
baljós hangon énekelnek.
Szép leányok, fess daliák,
mulatnak a vidám éjben.

Árva leányt, tündér Emmát,
minden legény megforgatja.
Kérője is lenne immár,
egyikükkel sem áll szóba.

Menyasszony már három éve,
választottja messzire jár.
Más legényre rá sem nézne,
Hűségeseen csak reá vár.

Táncról szédül kimelegszik,
szelíd szíve hevesen ver.
Kendőjébe burkolózik,
elsiet a komor éjben.

Tündér Emmát utoléri,
bárhogy kéri, nem ereszti.
Hófehér a ruha fodra,
tisztá lélek hullik sárba.

Hús november ködös alkony,
lápi fények hívogatnak.
Emma érti ezt a hangot,
ködpamacskok táncot ropnak.

Az a legény évről évre,
kimegyen a temetőbe.
Riadt arcát mindig látja,
ruha fodrát megsimítja.

Menekülne, de nincs merre,
békességet sosem lelne.
Fut, ahogy a lába bírja,
a sötét lóp befogadja.

Sebestyén Péter

Hegymama

Nem fog rajta az idő. Szíjas tagjai nyolcvanhat éve viszik, szüntelenül. Ha nem tudna menni, már rég eltemették volna. Egyedül intézi a házi teendőket, saját kezűleg teremti elő a mindennapit. Fogai évek óta a csiporban hevernek, a kredenc tetején. Már vizet se tölt rájuk, minek. Jobban csúszik az étel fog nélkül. Kicsit meglobbantja, s nem kell akkor rágni a húst sem, zöldséget sem. Korát meghazudtoló frissességgel bírja a terheket, cipeli a keresztjét, akár a rózsét, s csak úgy penderíti le a válláról. Ha kell, még a szomszédnak is, aki nyaralójában hétvégeként azon találja magát, hogy megint friss tüzelő van a kapu előtt. Pedig még tavaly házszenteléskor is azt válaszolta a papnak: – Én jól vagyok, plébános úr, csak a lábaim ne lennének!

A természettel kel s fekszik. A nap járása, a holdfázisok, a harangszó adja a ritmust. Pirospozsgás arcáról, ráncoktól barázdált homlokáról, a nagy hegyeket pásztázó tekintetéből lüktet az élet. Minden nap úgy kel fel, hogy neki dolga van. Enni adni a majorságnak, fát hozni, megaljazni a malacoknak, kihajtani a bárányokat. Nem unja magát egyáltalán. A halál sem ijeszti meg, a mennyország neki itt már elkezdődött, odaát csak kiteljesedik. A reménykedés meg beteljesül... Megboldogult férje idestova húsz éve elköltözött a mennybe, a gyermekek a városban kötöttek ki, a karácsonyi disznóvágáson látja az unokákat is. A kicsiny görényfogó táskarádióból hallja a híreket, tudja, mi történik a nagyvilágban. Szomszédai átjönnek, ha szükséges, de itt a tanya szélén inkább egyedül van. Vagyis inkább magára hagyva, de mégsem egyedül, hisz övé a természet. Ahogy reggelente kilép a kunyhó ajtaján, átöleli őt a mindenség. Szinte kézzel foghatóan érzi, hogy szereti őt az Isten. Szó sincs magányosságról. A madárfütty, a farkasok vonagló ordítása, az éber kutyaugatás, a kert alatt elvonuló csorda kolompja, a szellő susogása, a csillagok fénye, a hold árnyéka, a nap melege egész jó társaság. És nyugalmat áraszt a nagy csend, kinn az erdő szélén, távol a világ zajától. Nem is édeklí őt már a pletyka, nem fontosak már a részletek. Nincs értelme belegabalyodni ebbe az amúgyis összekuszált világba. Nem a felszínen él, hanem egész mélyen, az élet szívében. Az igazán nagy dolgok benn történnek, s ezekkel ő tisztában van. Örül az életnek. Minden pillanatért hálát ad a Teremtőnek, mert ami körülveszi, az benne is testet öltött. Lelke rég lecsendesedett. Elsimultak a hullámok, elcsitultak a lázadó hangok. Béke tölti be egész lényét. Annyira, hogy minden látogatójára kisugárzik.

Jönnek is Berta nénihez rendszeren. Ki csodát látni, ki gyógynövényt kérni, ki tojást vásárolni. A polgármester nem olyan rég megvette a vizimalmát. Az iskola-

igazgató megcsinálta a kerítését. A szomszéd telekre egy közeli városból gyógynövénytermesztő vállalkozó telepedett, de amiket ő gyűjtöget és szárít, különleges kiszerezés nélkül is jobban fogynak. Úgy viszik, mint a cukrot. Berta néni gyógyteája maga a reklám.

Többen kérdezték tőle: nem fél a vadaktól? Ilyenkor elmosolyodik, megsimítja fehér hajtincseit, s azt mondja: – Olyan vén vagyok, a medvének se kellek... Nem is bántották, rég megszerette őket. Együtt élt velük. Eleinte a róka is odakapott, de aztán egy-két tyúk után elment a kedve, mert a döglött tyúkhús valamiért nem esett jól neki. Megütetett vagy tíz hörcsögöt is, aztán az utódok arrébb húzódtak a csűr mellől. A medve még nem járt be, de tavaly nyáron olyan észrevétlen szedték együtt a kokozját s a málnát, hogy alig pár méterre voltak egymástól. A nagy bokrok takarásában, csak az ágak reccsenéséből tudta meg, miután felnézett, hogy a mackó épp arra járt. Néha még pisztrángot is sikerül kifognia a patakából. Volt úgy, hogy egy régi vasnyárral csapott be a lapos kő alá, a gázló egyik gübéjében. Talált is egy vacsorára való pettyest. Mesélte az unokáknak, hogy ő bizony a kígyóktól se fél. Egyik akkora volt, mint a kankóspálcája, úgy intézte el, hogy egy frissen vágott mogyorófaágat kettéhasított, s amikor a vipera másodszor is sziszegve kibújt a küszöb alól, beszorította a kígyó fejét az ágba, majd felakasztotta az almafára. Nem telt bele egy óra, az ülü le is csapott rá.

Berta néni csak akkor látta orvos, ha kiszállt hozzá, a hegyi tanyára. Mindene fáj, ezt a kor is hozza, ám valahogy újjászületik mindennap, amióta csak kinn van a természetben. Legalább húsz éve ki nem tette a lábát még a közeli faluba sem. A maga egyszerűségében mégis mindenről megvan a véleménye, ha kérdik. És kérdik is, mert szeretik látni-hallani a tovatűnt világot, ami benne rejtőzik, de még itt van. Ő az aranyfedezete a nép bölcsességének, kicsiben. Miközben változott sokat a világ, ő mintha nem változott volna. S ez az állandóság nála nem elmaradottságot vagy együgyűséget jelent, hanem a gyökerek megtartó szívósságát. Ő attól hiteles, hogy nem kellett változnia. Mert amire feltette az életét, az biztos alap. Hite nem ingott meg, erkölce szilárd maradt mindvégig, értékrendjében nem kételkedett egy percig sem. Nem tusakodott a sors ellen, de nem is hívta ki maga ellen soha. Azt azonban alázattal elismerte, hogy van, aki attól hiteles, ha képes változni. Ha kell. Aki belátta, hogy amit eddig csinált, erőltetett, amerre eddig elindult, az zsákutca.

De Berta néni úgy maradt hiteles, hogy nem változott a forgandó szerencse szerint. Erdei kunyhóján nincs forgó szélkakas. Anélkül is tudja, merre van észak, hol kel fel a nap. Amikor panaszkodni járnak hozzá, értelmiségiek és egyszerűbbek, mindegyik kap valamit tőle, amit hazafelé, s majd évekig ízlelgethet magában. Egy lelki morzsát, egy gondolatot, ami visszhangzik benne, s nem hagyja nyugodni. Amitől akár meg is változik.

Nyolcvanhatodik születésnapján köszöntötte fel a község képviselőjében egy fiatal hivatalnok. Tortát, csokor virágot, no meg emléklapot adott át a néninek. Megpusztilta, majd félszegen leült, hogy egy kicsit beszélgessenek. Szó szót hozott, s az állam embere a hetedik kanyar után azt is kibökte, hogy voltaképpen azért van itt, hogy megbeszéljék Berta néni évek óta felhalmozódott adósságát, amit a kertjéért kellett volna, hogy befizessen, adóba. A sok kicsi mára már annyira felgyűlt, hogy azzal az öreg házzal is megvásárolhatta volna Berta mama, azt, amiben lakott...

Kint egyre melegebben sütött az őszi nap. A lágyszél vidáman suhant a fák között, néhány sárga levél ernyedten ereszkedett a szikkadt földre. Berta mama rakott még két hasábot a kályhába, hadd ne fázzon a vendég. Szeméből szép kövér könnyecsek ereszkedtek alá.

– Most mit tudjak tenni?? Nincs egy vasam sem, éppen csak a temetésemre félretett pénz a Csekkben, de az semmire nem elég, akkora nagy összeget mondott ez a fiatalember... Jajj, Uramisten! – morfondírozott magában, miközben a köténye sarkával törölgette a szemét.

Pálinkát töltött a ficsúrnak, és még vagy fertályóraig osztották a világ sorsát. A fiatalember nagy hévvel szapult a falut. Hogy aszongya, milyenek az emberek. Hogy merre tart ez a világ, s hogy az emberek hogy elromlottak, nem ismernek sem Istent, sem embert. Lassan fele gazember, fele alkoholista.

A hegyimama még töltött egy pohárral, jószívű volt, majd csendesén visszakérdezett:

– Te Berci, s te melyik feléhez tartozol?...

Ebben a minutumban künn fogni kezdtek a kutyák. Előbb az öregasszonyé, a pajta mellett, majd a szomszédoké, mind a négy, de egyre hevesebben. Szokatlan ugatás volt ez, mint amikor nagyidő vagy földrengés támad. Mintha vadat szimatoltak volna. Perceken belül hatalmas morgás hallatszott, amely egyre erősödve közeledett a pajta felől. A fiatalember lecsapta a pálinkáspoharat, majd eszeveszetten tépte fel az ajtót:

– Húzdjék félre, mama, itt a medve! – ordította, s azzal kirohant. A mama megdermedt ültében.

A legény az autójához indult, hogy a riasztó sprét, s a fejszét időben elkapja. Ekkorra már a medve a pajta deszkáit tépte, a süldők rémulten visítottak. A hivatalnok sietve kirántotta a kocsiajtót, a fejszét már hajította is a pajta felé, de nem talált. Még közelebb merészkedett, és a nagy hatósugarú palack tartalmát spriccelni kezdte a vadállatra, közben ordított: – Takarodj, te dög!

A medve ekkor megfordult, és két lábra emelkedve vicsorította állkapcsát a legény felé. A legénynek még annyi ideje sem volt, hogy a ház felé szaladjon, nem mérte jól fel a távolságot. A medve egyik mancsával elkapta a férfi vállát, és fel-

szántotta annak hátát. Földre estében a legény még odafújta egyet a vad pofájába, erre az még inkább felbőszült. A fiatalember elkiáltotta magát:

– Vigyázzon Berta néni!

Vállából már iszonyatosan folyt a vér, jó nagy területen lehasadt a bőr, mintha tenyérnyi vastag szíjat hasítottak volna ki belőle. Fél karjával még próbálta védeni magát, nehogy a medve szemből támadjon. Ekkor a küszöbön megjelent az öregasszony, kezében kapott két égő hasábfával, amit a medve irányába célzott.

A vad megriadt a tűzcsóvától, hirtelen megtorpant, átlépett a fekvő sebesültön, majd mély horkanással jelezte, meghátrál. Megfordult, s a nyíres felé vette útját.

Az öregasszony vizet hozott, s egy fehér, tiszta rongyot, hogy elkössék a sebet. Felsegítette az elalélt embert, a küszöb elé, háttal a tornácnak támasztva, majd átrohant a szomszédba mentőt hívatni, mert csak ott van telefon. Mentében még odaszólt a jajgató fiatalembernek:

– Látod fiam, jóval többet kéne törődjete a medvékkel, mint az én adómmal.



A végeken (2004, linómetszet)

Marton Réka Zsófia
Halottak napja

Hajnali fény birizgálja a fák fázós derekát.
 Felnyújtott kezekként mozdul a mécsesek
 lángja a trónfoglaló ködben.
 A tiszta üvegen távolodó épületek képe:
 megváltásunk betelve.

Az első lovas érkezésekor

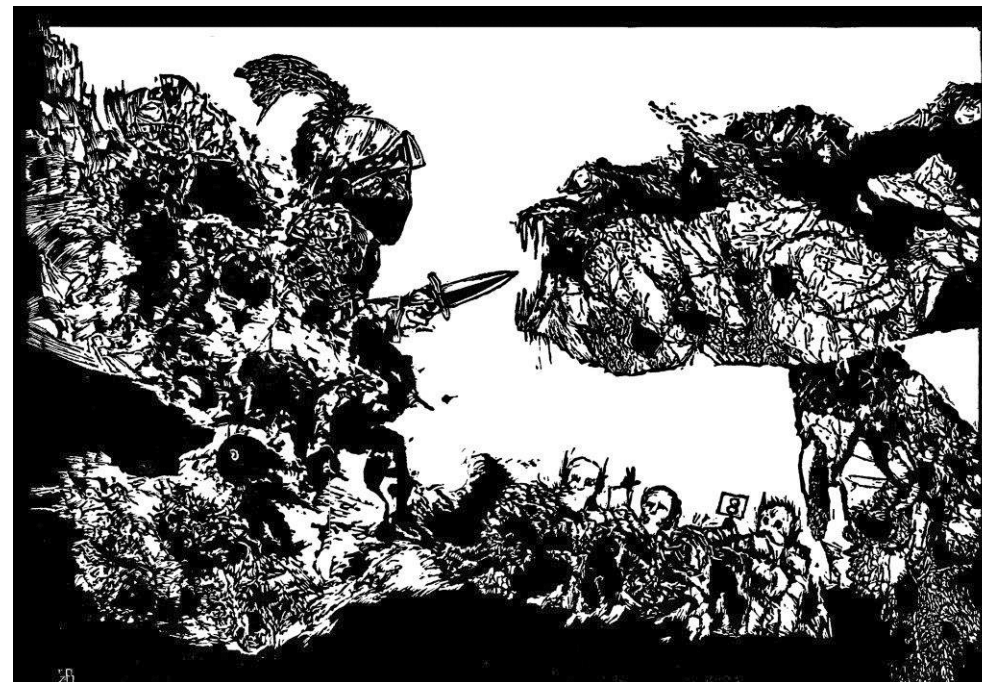
Lomtalanított éjszakákat
 mos el a tavaszi eső.
 Szelet árasztva
 árnyékában marad
 a némaság.
 Nem hallatszik más,
 csak nyugodt szuszogás:
 pusztítást lélegez ki
 a meglevenedett sár.

Metamorfózis

Láthatóvá válnak
 a régi temetők
 Ha lehullnak a nyár lombjai
 S bennük a sírok már nem is emlékeztetnek
 régi önmagukra
 -csakúgy, mint az alatt lévők sem-
 Rajtuk az írás faerezetté nyúlik szét
 Egészen beleolvad a fejnövényzetbe
 S mint megannyi rügy
 Él benne tovább az egykori ezernyi lázadás és lemondás.

Hókörorok

Hóba lépdelt köreidet elmossa a télben tavasz
 S nem tudod mitől félsz jobban:
 A halottaktól vagy a magányos helyektől
 – El, csak el innen –
 De még előtte dobozba zárni a pillanatot
 a lencse egyik oldaláról,
 Mielőtt a földek mozgása arrébb gördíti a nem élőket
 Azt hiszed, csak a szél teszi,
 Pedig a rögök kelnek ki magukból
 És akkor már hiába keresed a hóköroket
 Kráterre lettek sárgult fényképek rostjain.



Kalandra fel! (1998, linómetszet)

Bereti Gábor

Az emlék megközelítése

Ez már a hetedik gúla. A csönd és a zaj, akár a hasábok, egymásra rakva. Közöttük érett, barna dohánylevelek. Ha meggyújtánám nedves füst fojtogatná a tüzet.

Mégis ég.

A lassú izzás, akár a cigarettaparázs a szél lélegzetében – kihuny és világít.

Ősz hajú pára inog.

A reggel ráhajlik a délutánra.

A színtelen levegőben kifosztott, üres hangok az ének. Összekeveredik a tűz fölött pattogva hullámozó könnyű, hófehér kukoricarajokkal. Mintha összeérő galaxisok súrolnák egymást, torlódnak, gyűrődnek szét a hangok. A rázkódó, remegő gúla, akár a kártyavár, vékonyka réz és ólomlemezekké hullnak. A szilánknyi rések közül a füstöt kiráncigálja a szél. Mindenütt csak az úr, csak a másvilági lassú parázs, a fuldoklás marad. Pedig a vakolatlan, vöröslő téglafalak között változatlanul kavargó, órlódik a század. Még várok. Hátha megérkezik az ének, a teljes, az igazi.

A lehetséges és a lehetetlen

Másként itt.

Másként nem lehet.

A folyóból kifolyó folyó,

s az ottmaradt part.

Hang nélkül nézzük

a szóroncsokat.

Itt összegyűlt minden.

De eltűntek a róluk szóló történetek.

A délután hazahívó harangszavai

egybefonódtak az elvékonyodó

suttogásokkal; a három és négyszögletű

vízcseppek csörgése menthetetlenül

összekeveredett a lefolyó hörgésével.

A zeneárokban hangolt a zenekar.

S ahogy lendült a karmester pálcája

minden érthetővé vált.

Vallomás

Engem a sorsom nem jól utánoz
Sehogy sem illek én még a gyászhoz
Hagynia kéne éljek egészen
Ne zaklasson hogy semmim sincs készen

Hagynia kéne félnem ne kelljen
Lát-e vajon vagy elhagy az isten
Tudom hogy figyel látja hogy élek
Ne higgye azt hogy gyáva ha félek

Engem a sorsom rosszul utánoz
Hogyha a csendért mégis feláldoz
Szólnom a jóért magamnak kelljen
Ne hulljon szét a hangom a csendben

Mert csak a múzsák akikkel élek
Ők tartják meg a világot szépnek
Sorsommal is csak így vagyok rendben
Akkor is hogyha sosem lesz készen

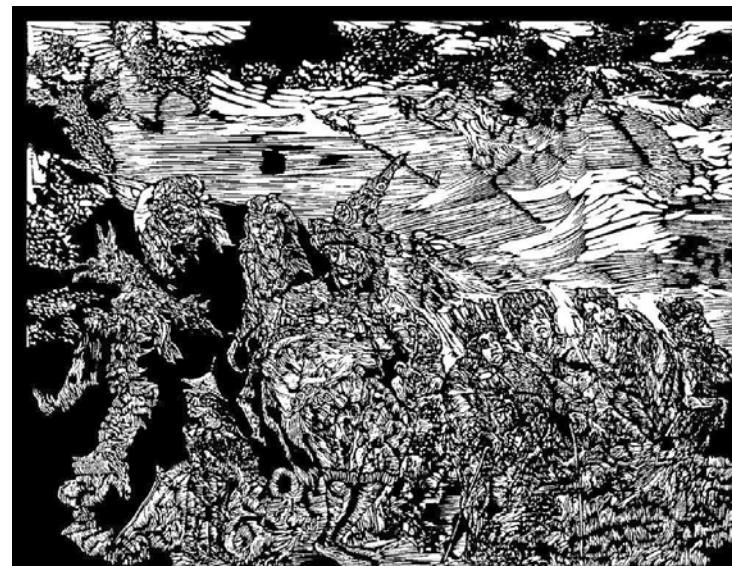
Mit úgy akartam

Mit úgy akartam, a földet, jutalmul
majd én is megkapom. S ha remegtem
érte, úgy legyen, lógjon fürtökben
életem a nagy ősz előtt. Rám borul

gyümölcse, a sok földlevél. Átdobog
rajta száraz ér, foltos csont, tüdő,
sápadt mályvahang, szomjas levegő,
s a bokrok tövén a bomló szótagok:

egyre kérdezik? Hát ezt akartam én?
Sárból font fonállal kivarrja az éj
számra válaszom: ÉN EZT AKARTAM!

Félelem nélkül, emberül élni itt.
S ha fent nem lehet, hát lent, akár a hit –,
a mélyből sugározva hatalmam!



Cortez Tlaxcalában (2003, linómetszet)

G. Komoróczy Emőke

Az ÖRÖKEGYbe visszavágyva kezd búcsútáncba a szíved...

Cseke J. Szabolcs: *Megtagadt nemlét*

„Hol Rimbaud csillagmuzsikája?
Lábam lógatom csend tavába.
A teret mérem. Várom, hátha
Szállhatok Göncöl hintájára.

/.../

Ősz tüze csipkebokor ágon,
Ellobban sorsedzett magányom
Fehérizzású végtelenben...”

(Ősz tüze)

Cseke J. Szabolcs (sz. 1947) mindössze egy évtizede van jelen az irodalmi életben, de már szélesebb körökben is ismertté vált. A 2000-ben alapított *Győri Antológia* kiadványaiban rendszeresen fel-feltűnt neve, majd csakhamar ő is a szerkesztőbizottság tagja lett. Az *Antológia*-sorozat (felelős szerkesztő: Csáky Anna) hosszú távú sikerét bizonyítja, hogy 1917 januárjában „Győr város kulturális életében végzett több évtizedes kimagasló művészeti tevékenysége elismerésül” a *Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotóközösség* elnyerte a GYŐR MŰVÉSZETÉ-ÉRT magas rangú díjat. Cseke J. Szabolcs pedig első két kötete (*Új Gilgames*, 2008; *Áldatlan aratás*, 2011) után és mellett most már „átválogatott és új versei” gyűjteményét adta ki (*Megtagadt nemlét*, versek 2008–2017).

Kései indulása ellenére senki sem mondhatja róla, hogy kezdő költő lenne, hiszen poétikailag mívesen csiszolt, gondolatgazdag, széles körű kulturális háttérbe ágyazódó versei a jelenkor valóságából nőnek ki, s személyes és társadalmi létünk alap-ellentmondásait elegáns könnyedséggel tudatosítja bennük. Otthonosan kötődik az antikvitáshoz és a reneszánszhoz: a régmúltat és a jelent *egységként* szemlélve, figyelmen kívül hagyja irodalmi életünk áldatlan megosztottságát (már-már vérre menő harcait) hagyomány és újítás kérdéskörében. Nincsenek harsány „kiáltásai”, kerüli a blaszfém kifejezéseket, a posztmodern lazaságot; kedveli és többféle variációban használja is a (sokak által lenézett) szonettformát („ki pepecsel ilyen avítt formával itt?”); de nem ragaszkodik hozzá kizárólagosan. Ő

(még és már) ismeri „a Múza titkát”: „Illetlen kézről mint a lepke / A meghitt varázs libben messze / S becsukja angyalszárnyait” (*Szonett-búcsú*). A szonettet nem egyszerű formakonstrukciónak, hanem „égi üzenet” hordozójának tekinti: a TEREMTŐ ISTEN létének bizonyítékaként égi ihletettségű költők (Petrarca – Dante – Shakespeare) *teremtették*. Itáliából hozta haza első európai léptékű és jelentőségű költőnk, Janus Pannonius mind a reneszánsz életérzést, mind a formát.

Költőnk (eredetileg magyar–történelem szakos tanár lévén) e fényragyogású mesterformával az Isten teremtő erejével átítatott természeti világképet is átmeneti törekszik kopár, a spiritualitást megtagadó jelenünkbe. „Lépdelve Róma holt porában / a feltört Fórumot csodálva” szinte irigyen gondol nagy elődjére, aki még együttesen érzékelté-tapasztalta az antikvitás és a reneszánsz szabad szellemiségét, a lélek szárnyalását, s megsejtette, „milyen csoda rejtezhet múlt-bölcsőbe zárva” a Forum Romanum fenséges romjai alatt. „Innen hoztad ihlet-imádat / Tagadva-áldott Pannoniádnak”. S bár Janus – püspök létére – Galeotto Martiohoz írt episztolájában kijelentette: „hívó ember költő nem lehet”; kései utódja úgy véli: Janus egész léte, *teremtő* költészete épp azt bizonyítja: „költő hitetlen nem lehet”. A lírai én tehát a maga s költőelődje nevében tesz hitet: „Már újra hiszek az Istenben / ki öltözködik fűbe-fába / visszahitemben hogyan hinném / kinek a világ ruhatára //...// ajándéka poéta-tollam / egétől kéklík azúr tintám / mi néha szurokfeketén / folyik össze a BETŰHINTÁN // püspökpalástom Ő / 'karingem' / miben a sorsomat keringem”. A KÖLTŐ, bármit is mondjon, *hisz*: egész költészeteivel azt vallja, hogy teremtőerejét Istentől kapta. Alkotásai a bizonyítékok, hogy TEREMTŐje *eredendően* hitt őbenne – „hiszen a STIGMA én vagyok” (*Janus Pannoniushoz*; + *Betűhintán* + – *Rímes Janus Hiszekegyje*), Cseke J. Szabolcs tehát a saját lelki metamorfózisát /is/ belevetíti Janus-verseibe, hiszen – bár soha nem volt istentagadó – hívőnek se tartotta magát. Gondolkodásmódja egy súlyos autóbaleset következtében alakult át: ekkor tört fel benne váratlanul az Istenbe vetett hit, bizalom. A megrázkódtatás átformálta egész életszemléletét, s gyógyulását csodaként élte meg. Azóta írja ihletett, spirituálisan átszínezett, olykor talányos meditatív verseit.

Mint aki egyszer már szétesett, részeire hullt, s tudata kiszökött testéből – élte át újra később a rémületet: a latyakos lejtőn megcsúszó autót képtelen megfékezni. Majd a felfedezés boldogsága járta át: „hál'sten egyben még testem-lelkem!” Felujjong: „Megúsztam újra! /.../ Egom testembe gyömöszölve / nem kell cipelnem hospitálba”. Ahogy Odüsszeusz hajdanán hosszú vándorútjáról hazaérkezve Ithaka földjére, a Béke Szigetére – szinte újjászületett ő is, s megértette: *test és lélek* szorosan összetartozik, egyik sem létezhet a másik nélkül. Kettejük Egysége nélkülözhetetlen feltétele a benső békének, a harmonikus életnek, hiszen csak a lélek tud kaput nyitni a Világmindenség felé. „Mégis, míg testünk csukott ajtó,

/ forr saját levében a benső: / Első szavunk volt az utolsó, / avagy a végső lesz az első? (Vándorének I–III.).

Cseke J. Szabolcs szűkebb pátriája a Nyugat-Dunántúl. Szellemi „felségterületei”: GYŐR (itt született, itt élte le élete nagy részét, most is itt lakik, s részt vesz a város kulturális életében); SZÉKESFEHÉRVÁR (itt kezdett tanítani, ide nősült, ezáltal ide /is/ kapcsolódik költő-léte: a Vörösmarty Társasághoz és a VÁR című folyóirathoz); valamint a kis „tiburi” telek, nyaralóval a VELENCEI-TÓNÁL. Értékes történelmi emlékekkel, az antik kultúra romjaival, dicső honfoglalásunk és az Árpád-kor relikviáival, keresztény hitünk tanúköveivel telt országrész ez. Szimbóluma Magyarország hajdani virágzásának és jelenkori („nyugatias”) metamorfózisának. Költőnk mindkét várost – mint szellemi szülőföldjét – hódolattal köszönti (Örök vártán, Zarándokének Székesfehérvárhoz).

Az egykori *Arrabona* központja a „kelta-dombon”, a hajdani Római Birodalom őrtornyaként felmagasodó vár köré épült. A Püspökvár ma is a város díszé, centruma; „a templomok tornya, csipkés álma / a régmúlt dalát zsolozsmázza”. Körötte az egymást követő történelmi korok híres, mindmáig eleven, titkokat őrző emlékei („ráépült a jelen a voltakra”). Egy-egy helyen még ma is láthatók a középkor, a reneszánsz épen maradt épületei, kiegészülve a barokk kori emlékekkel (itt „egymásra csúsznak az időrétegek”). „Király utca, itt folyt Ó-Rába / Várkapun Koppány koponyája”; amott „késő-reneszánsz fülesbástya - / Napóleon is megcsodálta”. A neves Liszt Ferenc utcában Hunyadi, azaz „törökverő János” emléktáblája; egyik kanyargós utcácskán „magyar ispita, dupla udvar”, aztán „a Nobilitás-ház, Beszállóudvar, / itáliai hangulattal”: „Toszkán oszlopok, házak sora / vesztek bele a barokk korba”. Ilyen környezetben felnőni, iskolázódni, kiváló történelem- és irodalomtanároktól megismerni az antikvitástól a jelenkorig az európai és a magyar kultúrát – szinte eleve arra predestinálta költőnk, hogy ő is a kultúraterjesztő nagyok nyomdokaiba lépjen.

Ódai szárnyalással, rajongva köszönti hát szülővárosát: „Nyugat kapuja, büszke bástya / vagy ma is nagy dolgokra szánva! /.../ Arrabona, te dús ajándék / égj a szívemen öröklángként! / Legyél létünknek reneszánsza / Hűség, szépség felett a várta!”

S valóban: Győr ma is az ország egyik legszebb, az ősi és a modern kultúrájának egyaránt otthont adó, az antikot őrző, mégis nyugatias s példaszerűen magas élet-színvonalú városa. A XXI. századi Magyarország egyik mintavárosa.

De költőnk szívének éppoly kedves Székesfehérvár is., eme „hajdani lápok, vízfolyások fölött őrt álló őshalom”, amely ugyancsak szervesen integrálta történelmünk különböző időszakait. A 2013-as Szent István-emlékév alkalmából írt *Zarándokének* a keresztény hitre térésünk, Árpád-házi királyaink hősi küzdelmeit, majd a törökkel vívott harcaink emlékét eleveníti meg („kőbe színtezett temp-

lomrom-szirmok / első hitvallók fészekalja”, s mellette „nagyra-nőtt utód-Bazilika /.../ Allahot elűző Szent Anna-kápolnája / gótika gyöngye / félhold felett kettős kereszt”). A romkert közelében „Árpád-házi királylány-tábla”; „Apostol királyunk szobra távolabb”; köröskörül Kossuth – Vörösmarty – Petőfi – Arany János - utcák, „jövőt gyökérező KEGYHELYEK” sugározzák a Múlt erejét a MÁba.

A versbeszélő „bűnbánóan” idézi meg ifjúkorát: „Nem tagadom, itt lettem árva / itt álltam anno saját lábára. / de hitedet ósdiinak hitten / elfecséreltem más csodákra”. Ezért ajánlja fel most megkésett Canossa-járását engesztelésül a Városnak: „áldottabb lenne holnap terhe, / ha visszaölelsz a szívedre”. S a Város visszaölelte. Ez ad erőt a lírai éneknek, hogy saját belső értékrendjét megóvva felül tudjon emelkedni napjaink ádáz politikai harcain, s „történéshöz” illő távolságtartással szemlélje a morálisan egyre jobban lepusztuló jelenünket. A Hit tartja benne a Reményt, hogy a végső szót úgyszólván Isten mondja ki a magyarság ügyében (is).

A kötet élére emelt vers (*Zrínyi titkos utolsó éneke*) visszaül Kölcsey kora reformkori jóslatára (*Zrínyi második éneke*), melyben a nemzet pusztulására figyelmeztetett – ha nem tudunk nyelvünkben, létünkben megújulni, elnyel bennünket a környező népek tengere. Az ezredforduló költője /is/ e sötét jövőtől tart: ha feladjuk védbástyánkat („árva hazánk tündéri nyelvét”), végünk (hiszen „nyelvében él a nemzet”). Elfogadjuk, hogy „más szózzal más keblű nép / tépi magát, játssza eszét / szittyósrá szikkadt Duna-tájon?” – vagy a költészet erejével védjük végvárainkat: „versünk segedelünk, mentőcsónakunk lehet”. Csak ez képes megtartani szellemben, lélekben széthullott nemzetünket – átívelve a mesterséges határokon. „Utókor, soha ne feledd! – habár nincs összekötve csokra / a sors akárhány részre osztja / NEM ILLATOZ MÁST A VIRÁG / csupán a MAGA IGAZÁT!” A közös Igazságot.

A lírai ÉN – a Múzsával eljegyezvén magát – egyre inkább a Költészet FÉNY-házába vágyik, ahol „kisimul a lélek”, s földi nehezekeit letéve, „fénydalra fakad”. Átlép egy másik dimenzióba, hol „gyöngyházfény dereng”, s ahol valós életre kelnek újra a mítoszi hősök, sorstragédiájukat „szívbeli muzsikával” panaszolván (*Fénydal, Létszaltó – Ikarosz dala*). A Költészet-várral, amelyet nemrégiben kezdett építeni, jelet akar hagyni maga után, ha a „megnevezhetetlen /.../ nagy ŪR” ad még neki „forgács időt, maroknyi évet”. Hiszen *amit ő tapasztalt meg* a világból, azt senki más nem mondhatja helyette el („ugyan ki tenné helyettem meg?”). A „nyelvtelen” létből felkiabálva kéri tehát az Urat: ne fossza meg a közlés lehetőségétől, ne vegye el tőle a SZÓT - „légy velem emberibb!” (*„Hasonmás”-dal*). S mint ahogy vihar után „szivárvány-sztráda” nyílt az Ararátra – úgy tör fel benne a remény: „Titokra TITOK nyit ablakot /.../ Spirálkarjában fraktál-Éden. / És nézd csak, hopp! / Mi vagyunk éppen / A ránk mutató UJJBEGYÉBEN” (*Vihar után*).

Órangyala segítségét kéri, ki az Ősidők méhében már mellette állt: „Óvó karod

/ Védelmet még létezem! /.../ Mert énem lassan elperreg, / Szétomlik, mint a homokóra / Ha homályosul üvege, / S megpattan első kakasszóra. / Ne hagyj most se, védangyalom, / Pusztában bolyongó testvéred! / Emelj lepe-szárnyaidon, / Erősítsd testem, menedéked!" Hiszen elementárisan ég még benne a teremtésvágy („Tehetségében él az ember!"). Őt, aki képzeletben már sok-sok életkört befutott (a Piramisok hazájában élt egykoron, majd Athénben, az Aranykertben tanult senecai bölceletet, s a középkorban az Inkvízió foglya volt), most is feszíti a vágy: „átállni az ismeretlen / Határtalan határait!" A Velencei-tó partján, kedves Minimunduszán „perzselő kövön" meditálva, a Múlt s Jövő időtengerében alámerülve – miközben „akár a nevető halál / tókék felett tajtékzöld sereg / a nádtenger felorgonál" – megérti: „Az ész a szívnek vigaszt nem nyújt. / Véd vagy vádbeszéd közhely, talmi. / El kell engedni, ami elmúlt, / Ha nem akarunk vele halni" (*Tóparti elégia*).

Költőnk szinte a mélytudati áramból hozza felszínre egyszerre plasztikus, tapinthatóan valóságos, mégis elvont, áttételes képeit, amelyek mintegy sugallják: az ember belső szabadsága csak akkor /lehet/ teljes, ha semmiféle külső, lelkétől idegen szempont nem köti meg (se érdek – se kötelesség – se megalázó élmények emléke nem láncolja a földi világhoz). Tehát ha egyedül áll szemben Teremtőjével, legbenső önmagával; s át lényegülésre készen, Őrangyalával közös lelki burokban egyesül a Határtalannal.

Akit a Múzsza csókja megjelölt, nem élhet többé csupán a hétköznapiaknak. A lírai én *Szonett-trió*ban örökíti meg a lelkében lezajló változásokat. „Csavargótársakká" válva a Múzsával, immár együtt bolyonganak a lélek benső tájain: „Magányt oldó karodba zárja / kételkedésem szereteted. // Nem kell kérdeznem, mi az ára / Ha ihlet emel a szárnyára: / Adsz teljességet, semmiért. / Kiigazul az önhiba, / Göröngyös útból lesz sima: / Gyalogversünk az Égig ért" (*Szárnyalás*). A Múzsza könnyed érintése átformálta életszemléletét: a *testről* mindinkább a *lélekre* tevődött át a hangsúly. Bár „a test az élet gyökere, / jelzőzászlója, bóbítája", a benső lassú átforgatásban a lélek – az ÖRÖKEGYbe visszavágyva – kezdi levetni bilincseit. „Váltságdíját a LÉTREMÉNYnek / Onnantól már a lélek állja: / Szó sírunk fölé szebb hitet" (*Test és lélek*). S ettől fogva a Csend igézetében él. „Talán nekem is jut belépő / Talpam alá fut szentelt lépcső / Terhét nem érzi többé lelkem" – reméli; s várja, hogy „Göncöl hintájára" szállva, ellebegjen „a fehér izzású Végtelenben" (*Ősz tüze*).

Harangszóval ünnepli újjászületését: „Öltözzél díszbe, kis szonettem! / Szólj harangszóval! Ékebben, / Mint ó mesékből zengő Éden. // Reppenjél lelkünk égi ágra! / Jöjj, ifjú BÉKE, vén világba / Betlehemes, fényt szülő éjben" (*Harangszóval - Aranyszonett*). Elemelkedve a köznapi élettől, a versbeszélő egyre inkább úgy érzi: múltja s mindaz, ami korábban történt vele, összezsugorodik, mind jelentéktele-

nebbé válik számára. Megtisztulva korábbi tévedéseitől, Isten szemével próbálja nézni földi valóját és az evilági történéseket.

S az eredmény?

Utam című háromtétéles kompozíciójában a *Minden és Semmi* viszonylatába állítja életperiódusait, amelyek az előrehaladások – megtorpanások, a FENT – LENT hintajátékában alakultak. /I./ A *hit* és *nemhit* dimenziójában hol kereste, hol szem elől veszítette metafizikai távlatait („Csináltam annyi mindent / elértem szinte semmit /.../ társaim furcsa álmok / lábam a szelet tojja / cigánykereket hanyok / pörgök mint szélmotolla"). De (balesetével) figyelmeztetést kapott – s azóta a Minden igézetében él („ó, te két/ségbe hullt hit / misepalástod szívem?"). /II./ Sok belső vívódás után végre rátalált az Útra, amely az evilági nyüzsgésből, sürgés-forgásból kivezeti – s amely épp ellentétes eddigi útjával: „sima lesz a fordított / fordítottja meg sima / imával káromítok / káromkodásom ima // mert bent és kint is más van / LELKEVESZTETT VILÁGBAN". Megértette: neki az érdekharcokba süppedt világból kiszakadva a maga „keskeny útján" kell haladnia. /III./ De a keresés („mily szóra nyílik Isten titkának terminálja?") még ma is tart. „Ó, bár lehetne hinnem: / Semmim a Minden párja / felfoghatatlan frigyben / megfogant mátkaságra". Hiszen a „lelkevesztett világban" az utunk csakis az evangéliumi út (Jézus útja) lehet.

Most már felismerte: mi, földi verebek, akik a morzsákat egymás elől csipegetjük fel, örökké egymással vagdalkozva – *mindannyian* vétkesek vagyunk, s kegyelemre szorulunk. De a kegyelmet csak úgy érdemelhetjük ki, ha – mint az égi madarak – mindenben rábizzuk magunkat a Gondviselésre. Esdve fordul tehát az Úrhoz: „URAM, kit felkent / porlétünk súlya / verébnyi *hitet* / oltsál korunkba" – s máris jobb lesz a világ (*Verébdal*). Saját maga számára pedig tisztulást remél: „Őszülő fejjel mégis várom / mint rég – hűsvéti tisztuláson / Mérjen rám penitenciát / Világomtól *más* másvilág" (*Őszidőben*).

Versei mindinkább eltávolodnak az evilágiságtól, a mindennapos életproblémáktól. Egyre fontosabb szerepet kap nála a *táj*, mint a lélek szabad szárnyalásának, a meditációnak ihletője és színtere. A Velencei-tó partján vagy éppen a „nadas tavon", csónakban ringatózva, Vajda János merengő gondolati lírája ihletésében írja legszebb meditatív költeményeit. A „kotyás tavon", Ég s Föld között lebegve, az Örökkévalóság távlatába emeli a Pillanat varázslatát: „Csalódás csak mit szemmel látunk? / MESE a FÖLDI ÉLETKEDVRE? / ÁLOMnak higgyük zord halálunk / Mindentudásra törekedve?" Nemcsak Vajda képeit, hanem egész bölcselői látásmódját megidézve töpreng a létkérdéseken, élet/halál határmezsgyéjén lebegve: „Bőrön lúdbőrzik tovább hullám / Kákán bogot keres a lélek / Lőtt madárként a vízre hullván / az ÉG bennünk lel menedéket". A FENT a LENT, a *benn* a *kinn* elmosódó körvonalai irizált fénytáncba kezdenek – s az egész látvány mint

elemi részecskék csodás pantomimja kavargó körötte. Látszatvilág lenne mindez a Szépség? – miközben „talpunk alatt suhog a pallos”, életek, sorsok hullnak a semmibe. Mégis: szemünk issza a káprázatot, lelkünk átítatódik fényvel, s mintha „földi életünk, halálunk” – ahogy Vajda írta – „csak mese, csalódás, álom” lenne – amelyen túl kezdődik valódi életünk (*Pantomim*).

A természeti valóság szinte édeni boldogsággal tölti el. Nagymamája virágzó gyümölcsöskertjére emlékezteti, mintha az maga a Paradicsom lenne. „Alma s barackfák áriája / Felhabzó virágáradatban / A Költészet ősmákonyára / Tiltott gyümölcsként ott akadtam” – ujjong fel (*Visszanyert Éden*). A Természetből elesett pillanatképek sorában örökíti meg az évszakok pergő változását (*Télkergetők, Nyárelő, Villanások, Ősz, Hótánc* stb.). A *Hajnali kánon* ciklus fénykép-mozaikjai „üzenetmorzsák” a Jövőbe, s nem utolsósorban magabiztatás: „Tisztítsad meg a lelkedet! / Mielőtt tollad kapod kézbe”. Mert csak tiszta lélekkel, tiszta fejjel lehet megélni és továbbadni a „magaslati” élményekből egy keveset mindinkább romló, anyagiségba süppedő világunknak. A Velencei-tavon úszkáló „fényhalacska aranyló teste” talán még néhány álmódzóban ellensúlyozni tudja a „füledt újjazdag panoráma” sivatagi kopárságát; de a leszálló este elhomályosítja ezt a Szépségélményt is: „a gyümölcsfák le / tetejezve / tavaszunk szögezve keresztre / elakadt sor / pár koppanás / jajong egy eltévedt darázs” (*Mielőtt, Fény/Kép, Panoráma, Esteledve* stb.).

A *Velencei elégia* ciklusban (*Harangszó lebben, Elégia fűnyírásra, Esőkönnyek, Tóparti elégia*) a lírai én mintegy a külvilág kietlensége, lelki üressége ellenpontjaként mutatja be kis evilági „Paradicsomát”, ahol – bár a tikkasztóan forró nyárban itt is „töpped az ágon már az alma”, mégis – a diófa árnyékában enyhet, lelki menedéket talál. *Odakiűnn* „panelok, chipek, verseny-teamek, / projektek hada miriád, / imamalmok, unt hiedelmek”; s a „divatja múlt natúr erő” szinte megfulasztja („ahol az ócskább tűnik hősnek / rákként zabálja fel erőd”). *Idebenn* viszont minden nyugalmat áraszt: „A TÓ felett *harangszó lebben* / Riad rá réce-hápgóság. / Fél szárnyú csend. Az alélt kertben / Kopogni kezd a fakopács”.

Fűnyírás közben a vers-én ifjúkora sugárzó emlékeit hívja elő mélytudatából („Mikor még színe volt a szélnek, / Nem lepott semmit ó korom, / S az ízek is felfedezések. /.../ A felhőkkel is szót értettem, / Szálljanak már alacsonyabbra! / Mesebeli óriástöklök / Lehessen tele majd a kamra”). Azóta persze minden megváltozott (talán nem is a kertben, csupán az ő lelkében?): „Rám kérgezik az idő / ami öneki mitse számít”. Hiszen az Idő, a Kozmosz örökkévaló, s maga a Természet is. „Csak az ember megválthatatlan!” – hiszen míg él, vágyai foglya: „Terkeit önhúsába vájja. / Vágyódik látva, látatlanban / Mindig újra, örökké másra!” Végül vágyai csapdájában – a „formatervezett jövő” áldozataként – pusztul el. A gyümölcsfa viszont túléli a kor változásait („Bárhol is nyessed le az ágat / Másik oldalon újranő”).

Az ember lelke csak a Természetben tud igazán megújulni. A tisztító viharok katartikusan átformálják, hiszen ilyenkor érzi: a világban nála hatalmasabb, fenségesebb demiurgoszi erők működnek, amelyek az ő sorsára is kihatnak. A nyári kert rekkenő melegében minden az éltető esőre szomjazik. A versbeszélő érzi: vihar közeleg. „Hú ebe” társaságában mégse fél: felidézi egy veszélyes, mégis gyönyörű „kalandját” az erdélyi havasokban, mikor a meredélyen „halálra váltan, ézengés-vihar mámorában” állt. „Megcsúszva mohos sziklaélen / karom kitarva szállni vágytam / oda a Nagyhavas csúcsára / de óvón gyökere boglyába / ölelt egy éber óriásfa”, s arcán *esőkönnyek* folytak végig. A feledhetetlen élményt mobilcsörrenés zavarta meg: „visszacsaltak akik a járt úton maradtak” – s ő felocsúdva a káprázatból, még fentről, egyedül nézi Brassó fényeit. Szívében ekkor nyílt ablak „a Magánvaló”-ra, s azóta nem fél semmitől. Hiszen „füvek virágok bokrok és fák / testvér-eleven dzsungelében” otthon érzi magát – *szívével* látja /újra/ a Természetet; s mintha „feladatát” is megkapta volna az Égiektől: „Érezd összejtünk álmait! / *Esőkönnyekre* emlékezni / tanítsd könnyelmű társaid!”

Költőnk tehát Velence-parti kis családi „birtokukon” oltalmat, menedéket keres / talál a modern kor ártó hatalmaival szemben. A *panelvilág* uniformizált életmódjából (győri lakásából) ide menekül már kora tavasszal, s itt „rejtőzik” a nyüzsgés elől egészen késő őszig. Fájdóan tapasztalja azonban, hogy már Ó-Velence sem érintetlen az újjazdagok harsány versengésétől és izléstelenségétől; bár itt-ott még meg lehet találni a régi présházak békés, meghitt maradványait. A vers-én sétája közben borzadva fedezi fel, hogy a hajdani Vörösmarty-pincén írás díszlik: „ElaDó Wörösmartyi PrishÁZZ” – ablaka bedeszakázva; s hol *egykoron* „fürttel rakott szekerekkel / nyikorgott fel a jószerecs”, *most* „feszített tükrű vízmedence / újjazdag öntudattal telve. / Szüret helyett autólárma / tolat bele az éjszakába; / *vén cigány* eldobja vonóját / APEH húzza el majd a nótát”. Sukoró mint „turistalátvány” vonzza a bárdolatlan pénzes vendégeket: „Átellen parton fényfüzerek: / tavi élet ott ér majd véget”. A versbeszélő mintha halk suhanást, ajtócsukódást hallana: „Tán most hagyja el végleg lelke / az idegenné züllött telket / elporladt hitek gazdájának” (*Szüret helyett*). Ezzel egy egész történelmi korszak végetért...

A lírai én megrendülten veszi tudomásul: a régi értékek, lelki-szellemi kincsek modern világunkból örökre eltűnni látszanak. A talmi fényűzésre, szórakozásra vágyó újjazdagok egészen más életformát alakítanak ki. Kelet és Nyugat ütközőzónájában, Közép-Európában a szélsőséges nézetek megdöbbségtől, torz keveredésben, a legprimitívebb mohó élvezetvággyal, gátlástalan szerzésvágygal párosulva jelentek meg, mindkét életformából a legrosszabbat egyesítve. „Nyugaton ím a posztkap’ / Posztkomm’ Keleten rákap: / Eszi – nem eszi, hipp-hopp! / Itt a lépesmész *kom-poszt*. /.../ Eszmeköntöst levette / nincs szükség ó-hitekre. /.../ Legújabb terminálba / zárva a Jövő álma (*Viziók*). Itt minden hamis és álságos: az

emberek a virtuális jólét ígázatában élnek (hitelekből, kiszolgáltatva a bankoknak, kufárok kényének-kedvének). A *Panelkor* megölte a Költészetet, s megöli a Természetet is. „Heraklész pajzsán ózonlyuk. / Erdők, ligetek, Parnasszus / - hétágra szakadt iszonyat! - / forrásai felforranak”. De a Költészetnek nincs helye a modern szerzés- és élvezet-vallás híveinek körében sem. A lírai én számára nincs más lehetőség, mint siratni „a virtuális ég alatt” mindazt, amely szívének valaha kedves volt. „Új Ég: New Age! Csak Délibáb / lenne a teremtett Világ? / Szekérnyikorgás unt ima? / Művészet, hit csak műhiba? / Elődünk, tekintsd Pénzfiát! / Széttépik önös praktikák. / Porból lett felölt porlepelt... / Üres a kas! A sors betelt?” (*Paneldal, Paneltrend, Panel-sonett, Panelvilág virágai* – a' la Baudelaire: *A romlás virágai; Ómen?* stb.).

Költőnk tehát az első ember, Ádám alteregójaként minden utódja nevében bűnbánatot tart, felismervén Ősünk hajdani vétke következményeit. „A teret mit börtönömül kaptam / Milliárd alakban belaktam. / Fölülve öneszkábált trónra / Lettem rabságom helytartója”. A „luciferi” /a hideg tudás-vezette/ út hamisnak bizonyult: aki annak a lidércfényét követi, csapdába esik: elveszti hitét, a Teremtésbe vetett ösbizalmát, s a Kígyó körülöleli csábvarázsával. Elveszti ártatlanságát. „Bechapott tiltott fáról alma / Elkábított a Pénz hatalma / Büszkeség, bírvágy, erotika, / Szégyellt siker, tagadott hiba. / Pedig csak annyi lett rám bízva: / Lelkem kertje maradjon tiszta”. Visszatérni az Eredethez persze lehetetlen: a KÉPZELT VALÓSÁG már körülfonta az utódokat is („Rossz gazdánál férges a jószág: / Béklyót vet szabad akaratra, / Műhibapert Jóra akasztna, / Vajákolást kér áltünetre, / okokat okozatra fűzve”). Ádám fiai azóta is tévelyegnek-keresnek, de nem találják; hacsak nem az IMA által. Aki ezt felismeri s mint a „jobb lator”, kegyelmet kér: megmenekül. „Akár így volt, Uram, akár nem: / Múсорunk végén jár az ÁMEN?” (*Ádám imái*).

Jókai Anna – személyes levelében méltatva Cseke J. Szabolcs kötetét – az *Ádám imáit* „summázat”- értékűnek tartja: „Egyszerre itt lenni – és odaát is! Legalább az irányt tartani!” Az ima „erőt ad a belső küzdelemhez”; előbb-utóbb elvezet bennünket Istenhez. És talán bízhatunk is benne, hogy „célba érnek az imák”.

Költőnk – Jókai Anna spirituális, már-már antropozofikus szemléletmódjára utalva – viszontválaszképp egy *kétsorossal* köszönti: „NEMCSAK IGÉVEL ÉL AZ EMBER” – DE IGE NÉLKÜL MENNYIT ÉL? (*Bíborban* – Jókai Annára). Az Örökkévalóságot tagadó ember számára a *kurta* földi élet az ÉLET; no de mit ér vele? Ezért a költő egy másik kétsorossal is kiegészíti a szentenciát, amelyet Spányi Antal székesfehérvári püspöknek ajánl: „NEMCSAK IGÉVEL ÉL AZ EMBER” – DE IGE NÉLKÜL MENNYIT ÉR EL! (*Fehérben* – Spányi Antal főlelképástorra). A kétsorosok – egymásra ráfelelve – nemcsak aforizmaként hatnak, hanem arra is utalnak: minden ember maga választ/hat/ a kétféle kérdésfelvetés közül: a kurta

evilági élet – avagy a végtelen Örökkévalóság a fontosabb számára? Ezért az (összevont) címszó: *Kétsor/s/osak*. Minden embernek valójában kétféle sorslehetősége van – maga dönt: melyiket tartja fontosabbnak, s aszerint él.

Cseke J. Szabolcs természetesen a püspök Úrnak is elküldte kötetét, aki új esztendei jókívánásaival egyetemben „további örömteli alkotásokat és sok sikert”, „Isten áldását és Tőle kapott ihletet” kívánt a szerzőnek, külön kiemelve versei jelentőségét: „nemcsak az irodalmi értéket, hanem a hit megélését, annak örömét és vívódását is” magukban hordozzák.

Költőnk – az életút hosszú labirintusában bolyongva – immár megértette: mindannyian tévutakon járunk; s ha *csak* a saját fejünk után megyünk – előbb-utóbb belépünk a Kígyó bűvkörébe. Azt *hisszük*, sokszor a legtisztább és legjobb szándékkal, hogy javítani tudunk a világ folyásán és az általunk felvállalt ügy, eszme az Igazság evilági győzelmét szolgálja. Aztán kiderül: az általunk képviselt igazság korántsem azonos az Igazsággal, hiszen mindenkinek csak részigeza van, mert nem lát/hat/ja át a Teljességet. Ha ezt felismertük – mindjárt toleránsabbak leszünk mások iránt, és figyelni kezdünk Isten szavára, az egyetlen és valódi Igazságra. Vagyis *megettérünk*, és többé nincs hatalma fölöttünk a Kígyónak. És akkor elindulhatunk az Egyetlen Úton Isten felé, s bízhatunk megbocsátó Irgalmában.

A KERESZT/METSZET ciklusba (*Átválogatás az Irgalmasság évére*) költőnk egy csokornyit verset átemel *Áldatlan aratás* című kötetéből – ezzel jelezve, hogy megtérésének útja még nem zárult le; de már tisztán látja: merre tovább?

Mottóul HŰS/VÉT (korábbi) költeményének első versszakát választja: „Meghalt miértünk Krisztus Urunk / Magára véve bűneinket / Azóta is csak tékozolunk”, újra és újra feláldozva a Bárányt („Vegye át avas vétkeinket / Vigye Ó-Golgoták hegyére!”). Bűnbánat, vezeklés helyett „a keresztút-keserv” magunktól való elhárításán (nem pedig vállalásán) fáradozunk. Pedig ha nem ismerjük /f/el Urunk megváltó kínhalálát mint irántunk való szeretetből értünk hozott *önkéntes* áldozatot, hogyan is tisztulhatnánk meg vétkeinktől? Enélkül hogy válthatna meg bennünket a formális vallásosság – „ima s alleluja”? Az EGÓjába zárt egyed soha nem lesz képes megérteni az ugyancsak EGÓjába zárt Másikat – a többi embert; hogy remélhetnénk hát, hogy valaha is békesség lesz a Földön?

Költőnk ironikusan szemléli a profán emberi viszonyokat, amelyeket 2000 év alatt sem hatott át a keresztény szellemiség. Köröttünk csupa torz kapcsolatba fulladt élet, mértéktelenség, a pénz és az élvezetek utáni hajsza. Önkörébe zártan, úri magányban vergődik egymás mellett férfi és nő – ki-ki a másikat okolja saját kudarcáért („Test leépül, lélek kivásik / díszektől fosztott önmagunk / fekete báránya a másik”). „Mióta észit imád az ember” (vagyis nagyjából a felvilágosodás kora óta) egyre gyanakvóbbak, harciasabbak, gyűlölködőbbek vagyunk – míg végül „a nem-mesebeli LABIRINTUS” felfal mindnyájunkat. A régiek még őrizték

és továbbadták a Titkot: „Ami bajod van a világgal / Világnak épp az teveled /.../ Ne lásd mind bajnak, ami ért! / Magaddal küzdj meg magadért!” Aki képtelen a mások iránti toleranciára, az magára marad. De a „bölcset nem uralja sorsa: / kétségek raját másra hagyja” (*Anziks, Intés magunkhoz I–II.*)

A vers-én költemények sorában lakonikusan ecseteli ezredvégi végzetünk. „Piramisok, parthenonok, / Pompejik, Szantorinik képe / jelzi az idők kezdete / csupán a Végnek előzéke. / Odüsszeusz és Ábrahám / Ádám nekik éltet ad ám. / Bár Kain ma is megcsapolja / Ábel vérét átömlesztésre / s az emberiség mint a sáska / lecsap végzete mezejére”. Mi mást tehetnénk hát, minthogy bűnbocsánatért esdünk a „magunk-rakta gyehenna-tűz” miatt? S kérhetjük: ne zuhanjunk újra és újra vissza a porba. A megoldás csakis az lehet: elfogadni Isten ajándékát („Ő értünk adta EGY-FIÁT”: – a TESTté lett IGÉT. Eszerint kell/ene/ élnünk). Költőnk ezért Égi TANÍTÓNKhoz /a Szentlélekhez/ fohászkodik: „Jó tanár, tanítsd JELEN/ÉSED / hol fenyeget új rianás / vissza – lelkedbe – hogyan térhet az örökkön más örökmás? (*Anziks, Napvihar, JELEN/ÉSEK* stb.).

A versbeszélő mindannyiunk nevében könyörög úrjövétért: „Háromkirályok futnak sírva /.../ Szeretet júdáspénzre váltva / folyik modern kísértés-játszma / teremtés teremtett gyászol / lobbanj utolsó gyertya lángja / hozz ifjú békét vén világba. / Ne maradj üres áldott jászol!” (*Kyrie*).

Talán mégis Platónnak volt igaza? – töpreng a lírai én. EGŐnk voltaképpen többféle szerepből, látszatéből tevődik össze: más-más arcunkat mutatjuk más-más szituációkban a külvilág felé. S valódi /mag-léniünk talán még önmagunk számára is ismeretlen (legalábbis nem tudatosul); azt csak az képes szívével megérezni, aki hozzánk igazán közel áll. De magát a külső valóságot soha nem tudjuk teljesen megismerni, megérteni, hiszen az is más-más arcát mutatja felénk. Ezért a belső valóság tiszta képe /az Idea/ mindennél fontosabb: „álomvilág mi külvilág /.../ Mi látszik, csupán árnyalat / csak az van, / mire nincs szavad” (*Platónra*).

Hiszen „tudomány, hit és álom – mind másképp mérlegel”. Az embert *vágyai* csalogatják új s újabb élmények felé; „ő is hegyeket mozdít, a semmiből teremt /.../ nélküle nem nyílik ki / a *pünkösdi világ* / hiába kiabálnak vérszagú dáiák”. A VÁGY, azaz sejtéseink, sejtelmek teremtik magát a Költészetet is, amely – ha valódi hitre épül – legközelebb áll a *Titokhoz*. S ha „a költészet elcsapja / 'szárnyatorított lovát' (a Pegazust) – avar magányba hálnak színek, metaforák”. És megnyílik az ÉG: felsejlik a titkok TITKA (*A vágy – a' la Pilinszky*). És akkor bepillantunk abba a *más világba*, amelyről csak álmodhatunk, ahova vágyhatunk, de biztos tudásunk nem lehet róla. „Test-időnk behatárol / mord határőr eszünk, / de lelkünk addig szárnyal, / míg álmodni merünk” (*Kóboráram*).

Költőnk felismerései-sejtései részint olvasmányélményeiből táplálkoznak, másrészt sok-sok töprengés, meditáció nyomán, valós élettapasztalatai feldolgozásá-

ból fakadnak. A HIT útjára lépve, immár megváltozott tekintettel nézi a világot – sőt saját korábbi életét is. Átrendezi-átértékeli önmagához, környezetéhez, a külvilághoz való viszonyát; s eme spirituális tapasztalatok továbbadása válik számára a legfontosabbá. Ebből születik költészete.

Még feleségével való kapcsolata is átformálódik bizonyos értelemben.

Élete párja nem tudja elfogadni új életformáját, költő-mivolta idegen az ő számára; *vesztésé*ként éli meg férje „elkalandozását” a szabvány-hétköznapiaktól. Pedig jóban-rosszban hű társa most is szeretettel engeszteli: „hátrány tégedet misem ér / velem vagy / minden verssoromban / a jó rím kettőnket dicsér. /.../ Kellesz létemhez / mint a vér /.../ légy barátom, / fogadd el új identitásom / most is, / amiként hajdanán // lépünk megújult szövetségre / megunt vitákat / félretéve / ünnepi köntös / a remény // s talán a / legszebb költemény” (*Kérlelő*). De Gabriella hajthatatlan: magányba, sértettségbe burkolózva egyre távolabb kerül léleklében párjától, aki letörten, megdöbbenve fogadja „idegenségét”: „Itt állunk másfél lépésre / csupán százezer fényéve / Attól kik voltunk félve. // A testünkbe zárt túlvilág / Vajon cserélhet még ruhát? // S lelkünk sem bánja, amit lát?” (*Holdfogyatkozás*).

Talán ha gyereük, unokájuk lenne – felesége életének is lenne még személyes perspektívája. De ifjúkoruk virágjában egy méhen kívüli terhesség majdnem elvitte az anya életét is: alig tudták őt megmenteni. A régi fájdalom most újult erővel szakad fel a lírai énben: „Bár nem készültem papnak, mégse / Lehettem utódoknak őse, / Asszonyaimnak kényes méhe / Szerelmünk gyümölcsét nem kérte”. Az istenek „két halál helyett” szerencsére beérték eggyel – de ezt a megrázkódtatást soha nem lehet elfelejteni. Nem véletlen tehát, hogy a görög mitológiában oly járatos költőnk *Orpheusz* álarcában siratja Eurüdikéjét, akit most szintén elnyelni látszik az Alvilág. Tudja: akit Hádész magához ragad, azt többé visszahozni lehetetlen – a *sötétség* foglya marad. Feleségével egykor együtt barangolták be Görögországot, s Delphoi ősi jósdájában a lírai én sugallatot kapott: „Magamnak lehetnék utódja / Ha nem élnék ily titkolódzva”. A jóslat többértelmű (mint minden delphoi jóslat): költőként új életet kezdve valóban saját maga (régielete) utódja lett. Ulysszeszként hanyódván, tört vitorlával az Élet tengerén, szirénhangokra figyelt – s most úgy véli: „Ugyan mit vesztek az egészen / Bánat- öröm- vagy reménypénzben, / Ha tövisekre hullott létem / Szívem lantján pengetem széjjel?” (*Orpheusz*). Eurüdikéjét is az ő dala őrzi meg a jövőnek. *Orpheusz búcsúja* hát – bár kissé fölényesnek tűnik – mégis jogos: „talán az Ég sem tehet róla / hogy végtelenné vált a nóta / síránczód meg nem hathat / ereje fölénk nőtt a dalnak. // Ne kezd többé kérlek kötődés / nem ámitlak, hogy visszatérek”.

Költőnk *Ál-antik szonett*ben vonja le a konklúziót: „Bizony az évek elévelnek / El nem fogadott esélyeknek / Felelnek egyre nagyobb csendek. //...// Íme a Sorsunk

képirással: / Lélek elmerülsz ha idővel / Nem leszel tollpihénél könnyebb. / Töröld le hát Ozirisz-könnyed! / Mit másoktól vársz sosem jó el”.

Az *orpheuszi dalok* a vers-én számára nem pusztán szereplíra: bennük önmagával s kapcsolatuk valódi minőségével, értékállóságával néz szembe. Összetartoznak-e valóban, a lelkük legmélyebb régióiban is – avagy csak „felületi” volt életségük? – Némi lelkifurdalás gyötri: talán felesége is másként képzelte tervezte közös életük alkonyát. „Mert nem akarunk veszíteni / mindig elrontunk valamit / abból mit egykor birtokoltunk, / s közben az önhit elvakít. //...// Szánom, hogy én is bántottalak / bánom, bűneim édig érnek; / most már tudjuk: / a Múzsáknak / a forrása: siratóének” (*Siratóének*).

Őszinte fájdalommal tekint vissza költőnk egy szép allegorikus költeményben közös /élet/útjukra, amely a Csúcsos Hegyre felfelé zavartalannak látszott; odafent csodás panoráma várta őket („lenn borzongott a Duna-kanyar / átnézett Visegrád fanyar / fellegvára”). De alkonyatkor lefelé már „egymást el-elhagyva / fáradt morcosan szótlanul” botorkáltak– igyekezve, hogy még sötétedés előtt leérjenek. A vers-én el-eltöpreng: „Lépést tartani mért nehezebb a hegy csúcsától lefelé?” (*Ránksötétül?*)

A lírai én úgy összegez, mint aki már-már búcsúzik (eddigi) életétől. De mielőtt a Sors lezárná előttük az egymáshoz (vissza)vezető utat, megkísérli helyreállítani kettejük régvolt Egységét. Az ugyancsak allegorikus *Évszakok*ban a Természet örök körforgásába ágyazottan szemléli közös útjukat, elő- és utótörténetükkel egybeletva. „*Tavasznak* ízét nem találom” – messze tűnt az Időben. A *nyár* a hétköznapok, öröme-fájdalmak, megpróbáltatások között telt: „Létkerék poros tájon fut már //...// mögöttünk hetedhét határ”. „Az ős, a morbid agglegény”, nem hozott derűs megbékélést: „szerelmünk szárnya földet ér”. De a lírai én nem törődik bele, hogy kapcsolatuk, életségük így érjen véget: „Mégis, *tél előtt* engedj hinnie: / Egynek szánt kettőnk az Isten / Világévszakok kezdetén” (*Évszakok*).

De hát *bűn*-e a költő-lét? Miért tartja a közfelfogás bűnösnek (deviánsnak) a művészeket? Igaz, ők valóban ritkán élnek „szabályos” életet; többnyire támadóan, legalábbis ironikusan szemlélik a polgári életforma, a politika, a társadalmi valóság fonákságait, s tükröt tartanak a hazugságösszjátékba alámerült világnak. És ezt a „szokásrend” szerint élő, a konvenciókat elfogadó, a közfelfogásba belesimuló átlagpolgár nemigen kedveli: ellenséget lát az életigazságokra rátapintó, szókimondó művészekben, akik bizony még arra is felszólítják őt olykor-olykor: „Változtasd meg életed!” (Rilke). A lélek folytonos izzását, az esetleges „kicsapongásokat” pedig a lelki romlottság jelének tartják. Holott sokszor csak a belső láz, az alkotásvágy, az ihlet feszültségéből fakadnak.

S miért éppen a „pokoljáró költőket” tartják a legbűnösebbnek? Hiszen a hybrisz már önmagában véve is *tragikus* vétség („isteni erő” tulajdonítanak maguknak!

– mondják – tragikus sorsukat tehát megérdemlik). A modern kor nem ismeri azt a természeti, tiszta fényragyogást, amely a görögség egén sugárzott egykoron, s a görög ifjak Phoiboszi Apollon templománál, test – lélek – szellem önfeléd harmóniájában, boldog létörömben lantkísérettel ropták táncukat (*Delphoi más-képp*).

Cseke J. Szabolcs tehát szembenéz azzal, hogy akarva-akaratlan „tragikus vétséget” követett el ő is: a „hybrisz bűnébe” esett, mikor – megválva korábbi „közszolga”-énjétől – költőként újrafogalmazta benső identitását. Lehetett volna a Természet szépségeit élvező, köznapian boldog nyugdíjas, amilyennek talán Gabriella szeretné látni őt. – „DECSUPÁN KÖLTŐ LETTEM / ki szókat ültet el // világtágító énem / magánnyal körbeékel / VERSET ÍROK – TEHÁT VAGYOK / URAM! / Bűn ez vagy érdem?” (*DECSUPÁN*).

Gyógyít-e a költő szava? Bekötözi-e az emberi lélek sebeit? „A szóvarázsló” tehet-e annyit másokért, mint az orvos, vagy a szenvedést „lelki borogatással” enyhítő pap? És önmaga sebeit gyógyítja-e azzal, hogy „kiírja” magából szenvedéseit – vívódásait? „Pályám végére érve / tűnődöm hogy mivégre / magamat gyógyítgatom / szívemre verset tépve / hogy bírja ki míg dobban / párat a jóban-rosszban” (*Vaksors*). De tudja: Költészet nélkül már nem lenne értelme életének. Ezért tart ki a maga-választotta „veszélyes út” mellett. „Akadozik a zsoldár / (Uram, vagy még, vagy voltál?) / lélek reményért sort áll – tör lakatot // lábad ha légygökér lett / fejed koccantva égnek / szakadt egód sebére / tedd csillagod!” (*Tisztulás*).

Nem véletlenül utal hát Cseke J. Szabolcs kötetcímadó versével (*Megtagadt nemlét*) egyik legnagyobb pokoljáró költőnk, „József Attila honlapjára”. Tragikumának forrását elsősorban az őt elutasító, köznapis gondolkodású és a méltatlan életviszonyokat elfogadó, az embertelenséget és a személyi szabadság hiányát szótlanul elviselő társadalmi környezete közönyében látja; s különösen abban, hogy – bár kereste Istent – mégsem volt kibén megkapaszkodnia. „Felsír a lélek / Ilyen az Élet. / Megtagadt nemlét / valami ami / magán tart szemlét”. József Attila, aki úgy hitte: „rám tekint pártfogón a század”, s bízott a közösség erejében, „a világ árvája” lett; s „a Semmi ágába” fogódzva végül „bohóc-halál” várt rá: „trapézról fejest ugrik a Semmibe”. Így lett az élet minden dimenziójában elárult és mindenki által elárult, teljes magányra és létszenvedésre kárhozott költő-zsenink a jelenkori ember/iség/ létállapotának szimbolikus megtestesítője. Nem Isten hagyta őt magára, hanem ő engedte el Isten kezét. S mikor már keresni kezdte: késő volt. „Nem kellett a segítő kéz / magad uraként araszolgatsz / hajszol a sorsod ostora //...// bár legbelül már szánod-bánod /.../ kósza por hamvaz mielőtt önmagad porává hamvadsz / üszöggé válva vágyódsz váltig a letagadott másvilágig”.

József Attila neve tehát szimbólum lett az utókor szemében; szimbóluma a hiábavaló, Isten nélkül sehová sem vezető létküzdelemnek. A modern ember

„virtualizált álvilágába” zártan – mint maga-építette börtönben – fuldoklik: nem kap fényt, nem lát kiutat semerre. Sejtí már, hol s miben vétkezett – valójában nem is az ÚR, hanem önmaga ellen, s talán bánja is, de nem tud tévútjáról visszafordulni: „Éned tiszta lángjait nem védtem kósza szelek ellen / az istenit és emberit öncéljaimért / szétfelezttem /.../ végső megbánás szavait fogadd el végtelen kegyeddél / segíts az önszáműzötten” (*Kockák* című prózamozaik).

Aki „szétfelezi” az istenit és az emberit, az nem találhat rá az igaz útra. Aki bezárja magát a *csak*-emberi szférába, s nem nyit kaput az Égre – annak az életét nem tudja átjárni az isteni minőség, s halálában is csupán a földé marad („porrá leszel”). Ezért kell fényhidat építeni már életünkben az ÉG felé. De hát a kor, amelybe költőnk beleszületett, Isten nélkül akarta megoldani az emberi létproblémákat; így érthetően minden jobbra törekvése kudarcba fúlt. „Hamis leckéket kaptunk / az élet-iskolán, / s a közösjólét-vágytól / lekozmaált lakománk. / A bőség kosarából / maradt a férgese, / a jognak asztalánál / helyünk a bank kegye. / A szellem napvilágát / elfedi a szemét. / Sorsunk szekere billeg. / Ellopták kerekét” – írja költőnk a székesfehérvári poéta-barát, Bobory Zoltán *Hősorsú eskük* kötete kapcsán. S mi a keserű tanulság mindebből? „Testvér! Bár kérgesedve fáradj, / nem 'tekint pártfogón e század' /se/ rád, se ránk. / Míg álmodtuk az Új Világot, / magunkra rontottuk az álmot, / hogy legyen megváltó mostohánk” (*A visszavonás balladája – Ajánlás*).

Cseke J. Szabolcs – mindezt felismerve s szívével is megértve – immár ráta-lált az Egyetlen Útra: „GYÖKÉR KÖZT FAGY-KÍGYÓ SZISZEG / ÉLEZŐDNEK A FEGYVEREK /.../ FELUGATNAK A SZÉLKUTYÁK / LÉLEK ÖLTS MELEGEBB RUHÁT! / NE HAGYD KIHÚLNI HITEDET! // A REMÉNY JÁR A VÍZ FELETT” (*CREDO*).

Minden ellenkező tévhittel szemben ő bízik benne: Istennek van még szava hoz-zánk, önmagunkkal eltelt emberekhez; s talán ez a SZÓ áthatol a lelkek sivársá-gán, és letépi a szemekről a maya-fátylat (a *látszatot a valósággal összetévesztő* ál-reményt). „Tekints a KERESZTFÁRA!” – szólít meg bennünket, bűnösöket; hiszen Krisztus a Kereszten értünk viselte el a szenvedést, s a mi bűneinkért adta váltságul életét. Az Ő fájdalmas-megbocsátó tekintetéből kell tehát ellesnünk a mások felé kinyíló szív irgalmas könyörületét (*Irgalom*).

Költőnk maga is most kezdi felismerni az élet és a LÉT közötti keskeny határ-mezsgyét, s próbálja ellesni a távozók tekintetét (*Ultima hora* – versmondó-ba-rátja, Hőgye Attila halálára; *Egy költőtárs emlékére*). Volt tanítványa, Ámon Bálint korai halála a túlvilági létbe enged számára bepillantást: „abban a HÁZban nincs / sem ostor, sem bilincs / szavakat hagyva / fakadatsz fénydalra / jussod lett a BÉKE / - ura vagy s edénye // jelenbe zárt múltban: / ÖRÖKLAKÁSUNKBAN” (*Fénydal*). Nagymamája, apja s édesanyja halála pedig azt az érzést kelti benne,

mintha el sem mentek volna: itt élnek ma is körötte, vele, benne (*Visszanyert Éden, Emlék, Finita, Mindenszentekre*).

De a másvilág titkát földi halandónak megismerni mégsem lehet. Álmában a lírai én „gomolygó sehol földjén állva /.../ testmelegre ácsingózó árnyak” között egy tétova angyalt pillant meg: „szeme helyén két fagyott könnycsepp / ahogy arcát vállamra hajtja / szívem is döbbenetbe dermed”. Próbálja gyengéden megszólítani: „lelkem anyám hát így kell látnom / édes lényedet elromolva? – / dadogtam nem emberi nyelven / álmomban álmot szólongatva // s ő hangtalanul elzokogta, / hogy olyan idegen vagy, fiam” (*Epitáfium helyett*). Kapcsolatot teremteni lehetetlen, hiszen a holtak már messze kerültek életüktől; s ahogy Orpheusz nem hozhatta vissza Eurüdikéjét – mi sem hívhatunk senkit vissza a halálból.

Költőnk – immár 70-évesen – maga is lassan összegezni kezd. Méghozzá kettős nézőpontból: földi és „isteni” szemmel (*Panelzsoltár I–II.*). Hálát ad Istennek az életéért, a hit-remény-szeretet ajándékaért; hisz tudja: TESTÉT–LELKÉT neki köszönheti, s mindazt, ami e világon történt, történik vele. Tisztában van azzal, hogy egész létével az Úr, s mint Isten gyermeke – mindenért *köszönettel* tartozik neki (I.). Az ellentétes nézőpontból (az ÚR felől nézve) viszont e köszönet fölös-legesnek tűnik, hiszen a bennünket végtelenül szerető Isten nem vár köszönetet kedves gyermekeitől. A vers-én tehát életét, TESTÉT–LELKÉT, félelmeit-remé-nyeit, hitét s kételkedését mégsem köszöni meg: „Tudom – Neked köszönöm *nem kell*” (II.). A két – egymásra ráfelelő – költemény parabolisztikus szerkesztés-módja, a paralelizmusok és ismétlések, az egymást kizáró oxymoron-szerű struk-túrák egymásba építése világossá teszi a szemléletmódok különbözőségét és az isteni nézőpont magasabbrendűségét.

Azonban mindkét vers záróstrófiája az *emberi* világon belül marad – és ember-társunkhoz (az Isten által mellénk rendelt TÁRShoz) szól. Aki jóban-rosszban kitarzott mellettünk egy életen át, annak mindenképpen köszönet jár. Tehát: „Kö-zsönöm mit köszönni meg mer / Egy embernek a MÁSIK EMBER” (I.). Akivel vé-gül is egyenrangúként, egymást segítve éltek, s TESTVÉRKént állnak az ÚR színe előtt. Így lesz a II. zsoltár zárólata egyúttal életrészlet: „Ki önként önkét'len társam lettél / Hogy mit adtál, visszavehessél / NEKED KELL csupán megköszön-öm / Minden átkom és minden üdvöm”.

Hiszen egymásért vagyunk teremtve, egymást kell szeretnünk-segítenünk (nemcsak társunkat: minden embert), ha azt akarjuk, hogy az ÚR előtt kedvesek legyünk. Mindannyian az Ő gyermekei vagyunk, s ő *egyformán* szeret bennünket: megbocsátja, elengedi vétkeinket. S akkor *valóban* megnyílnak előttünk a ragyo-gó csillag-körök, és megváltozik az életünk. „Csak káprázat a földi óra / kört körre hányó mutatója / nem mérhet magából kinőtt / demiurgoszi téridőt // de ajándéka a remény – / felsíró pelyhes költemény” (*Arany metszés*). Költőnk ezzel a gyönyörű

verssel Varga László tanár úrnak üzen – immár odaáttra; jelezve, hogy a hajdani irodalomórák emléke nem múlt el nyomtalanul. A csillagkörökben lakó „fényszövők” ma is élnek s hatnak; segítik a nemlét megtagadását s „ápolgatják a jövőt / hidat ácsolnak énemen / hogy bírjam ki az életem”.

Cseke J. Szabolcs költészetében tehát a *megettérés* (vagy inkább: *visszatérés* – hiszen gyermekkorában *élő* hite volt!) *fázisait* követhetjük nyomon. A naiv hitet ifjúkorban felváltotta a kételkedés, sőt egy időre a tagadás, majd az Istenkeresés (hol perlekedő, hol bízó); majd az immár kiküzdött, kiérlelt hit: a meggyőződés biztonsága. Felismerte és másokban is tudatosítani akarja, hogy „globalizálódó”, az evangéliumi értékeket tagadó, sőt felőrölni törekvő, ateista korunkban az egyén számára csakis a nihillel szembeszegülő HIT útja lehet a „használni”, a másokért tenni akaró élet forrása. A társadalmi élet minden szféráját átítató, átható nihil ellen csak az tud védekezni, aki a transzcendens „Magánvalót” (Istent) előbbre helyezve mindennél és mindenkinél, levetkőzi az EGO önhittségét, legyőzi önmagában a szinte mindenkire jellemző önzést.

Még nem ért útja végére: „Sorsom ma önhittség-telt kétely. / Bocsásd meg Uram tévedésem” (*Pillanat*). De *úton van* Isten felé. Bízunk az ember – Istentől kapott – teremtő erejében; az alkotást e teremtő erő evilági lesugárzásának tekinti: Isten „arcéle” rajzolódik ki benne („teremtődik a teremtetlen / teremtés a teremtődőben”). A „tiltott alma” a Tudás fájáról valóban sok szenvedést hozott az emberiségre – de utunk végén talán egy magasabb rendű Tudáshoz jutunk általa, s így visszatérhetünk Teremtőnk Kertjébe (*Barkohba*).

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016)

Koncsek József Rózsák, dáliák...

ősz éjszakában
 őszi esők alatt
 ringanak
 az osztály
 sárga dáliái
 kockaépület
 vakolata
 szögletek rendje
 világít
 arcok ablakban
 keretbe vagy zárva
 nem jutok be
 hozzád
 őszi ég alatt
 hull a szél virága
 koppanó bakancsom
 sárrögök pofozzák
 őszi eső alatt
 őszi éjszakában
 így van
 így volt régen

őszi eső alatt
 szerelem ez kába
 csípőhöz nőtt öklöt
 hord kabátzsebében
 őszi eső alatt
 az idő falára
 fölírlok én téged
 zugjatok rózsák
 hulljatok dáliák
 miért és miért nem
 őszi ég alatt
 majd az idő eljő
 de most éjszaka van
 éjfélnél
 délre húznak
 íves madárrajok
 fehér fal világít
 s merev
 hanyatt fekvő
 álmaim elúsznak.

Kerék Imre

Tavaszi szonáta

Fehér fürgeteg kavarog,
virágszagot sodor a szél a berken.
A virradatban énekel egy erdő.
Madarakkal labdáznak tömzsi bokrok.
Barkák biccentenek, tündököl,
ringadoz az aranyeső.

Ülj ide mellém, kedvesem, nézd,
amint sebesen terjeng a növényi
nyugtalanság: fűzek és nyírek
fűzérei hajladoznak mohos
sírkövek között, a vaslándzsás
kerítések résein átsurranna
föltarthatatlanul: Tavasz van!

Szép vagy, gyönyörűm! Nézd, tipeg egy gerle
közeledben. Röpke fuvallat
gyöngyharmat – esőt hullat
homlokodra, szádra, szemedre...

Énekek éneke

Szerelmesem, gyönyörű vagy, ébenfekete sörényed,
mint a musztáng lovacskaé, amikor szerte kibomlik.
Íves bokád, hosszú combod – ámulatba esve nézlek.
Két emlőd két kisbárányka szelídségéhez hasonlít.

Ingerel simogatásra tomporodnak kereksege,
lábszárad két márávnyoszlop, gyöngyfehéren felszökellő.
Köldököd olaj nyomától síkos, drágalátos csésze,
szemed mint a kék halastó, mikor nem borzolja szellő.

S arcod ékessége mennyi! Van-e hozzájuk hasonló?
Libanon hegyét formázza a te karcsú nyakad tornya? –
S mert a szerelem komor, mint a leszögezett koporsó:
tégy pecsétnek kebeledre s ámbraillatú karodra.



Herceg fehér ló nélkül (1996, linómetszet)

Farkas András

Kezdjük a mellével

Kezdjük a mellével iszapból! Gyorsan Siklik rajta a kéz. Két kúp simul éppen. Két félgömb legyen inkább. Fekvő alakon. A ballal kezdjük eképpen. A képlékeny Végén csuda szép a dudor. Hegyes az. Kiszúrja a térben a szép szerelem. A férfi keze sikamlós testre talál. Nem Pazarolja a mozdulatot. Csak az érzékek Birodalma az úr. Szeme hunyva a létre. Kiformálja a fél gömböt hevenyészve, És simítja, mert kellemet ad, ki heverészve A földön. A mellkasa jön sorra. A bordákat egyengeti a szépmívű testhez. Karcsú derék, átfogja a kéz, mindez iszapból. A két karja marad kitárva, hogy öleljen. A csípő nőies, termékeny nőktől a minta. Locsolni vízzel ne sajnáld. Mert a nap tüze Ellenség, kireped a bőr az iszapból. Most a fejét, A nyakát, mint hattyút, előbb. Siklik a kéz. Az ujjbegyeden sok sár összegyülemlik. Abból lesz az ajak, a száj duzzadt terebélye. A szemhéj csukva, mert félti szemérem. Domború homlok, nagy ívű szemöldök. A fül csenevész, a haj takará. Az orra Kicsiny, mert nő a fél dombormű, a drága. Az alakot, csak remegve folytatja a kéz, Mert iszapból nem könnyű megejtő nyugalom. Vénusz dombja a két comb között rejlik. Miként Az iszap nem enged, vágatot rá vésvén. Szúzi Csábos a sima domborulat. Ezzel elbajlódik Az estig. Mert a vágat az fontos a képben. A térd, a boka, lábfej csak futólag, legyen kész! Ez a lényeg. És jön az éjfél. Hold sugaránál Megmozdul, kiegészül a test térben. Fél térdre Emelkedve már látszik az élet. Gólem

Irigyli a nőt. Hús-vér, mire már nem alél. Szinekkal telik a bőr, haj, szeme fénye. És csókot ad. A követ már behelyezte A szájba. Az írva vagyon rá, csak vele Hálhat. Kész a varázslat. Deli teste a nőnek. Neve legyen Aphrodité.

Köves István

Titkárnök-tanulmány (retro)

Úgy siettem keresztül a portán, ahogy a fontos elvtársaktól láttam, fölszegett fejvel, nem nézve se jobbra, se balra, épp csak egy súroló pillantásra érdemesítettem az ott ténfergőket. A lift előtt toporogva várt rám Juditka, az osztály adminisztrátor-titkárnökféleje. Már messziről integetve igyekezett magára vonni a figyelmemet, baljában, hivatalbeli fontosságát hangsúlyozandó, egy méretes határidőnaplót szorongatott. Mereven, egész karját előre lendítve nyújtott kezet, s minden áron előre akart tuszkolni a liftbe. A második vagy harmadik szintig emelkedtünk, de ennek, később kiderült, alig volt jelentősége, mert kiszállva azután még a különféle folyosókon nemcsak jobbra, balra kanyarodtunk rengeteget, de időnként félemeletnyi lépcsősorokon föl és le is mentünk, olyannyira, hogy hamarosan fogalmam sem volt, merre járunk, miközben Juditka folyamatosan biztatgatott, hogy türelem, csak még itt kanyarodunk egyet, s ott is vagyunk.

Már a felvonófülke szűk terében szemügyre vettem a kíséromet, és sajnálkozva állapítottam meg, hogy a tekintetemet szorongva kerülő Juditkában egy megbízható elvtársnőt tisztelhetek. Hogy milyen volt akkoriban egy igazi megbízható titkárnök elvtársnő? Szinte tökéletesen olyan, mint Juditka.

Tulajdonképpen egy egércarcú kis vakarcs, egy sápadt, riadt, önbizalomhiányos egérke, akinek apró, mélyre süppedt szembogara szüntelenül ide-oda jár, bizalmatlanul, éberén és ugyanakkor mohón, hogy semmi érdemeset el ne mulasszon. Ez a szem egyébként is olyan, mint egy örökké éhes és rettegő kis rágcásalóé, közel ülő és izgatott, hogy aki belenéz, az maga is nyomban nyugtalanná, bizonytalanná válik, mert azok a kis gombszemek állandóan vizslatják, mintha még a levegőt is elemeznie kellene maga körül. Az orra előre meredő, egyidejűleg szögletes és hegyes, sehol sem gömbölyödik vagy kerekedik, s még a fülei is mintha hegyesen merednének elő a mindig kicsit csapzottan összetapadó hajfürtök közül. A lába vastag. Vastag és láthatóan szőrös. Azért arányosan vastag, vádli és boka egyaránt erős, aránytalanul masszív alap egy ilyen nőiességet alig mutató felsőtestnek – a se kicsiny, se nagy keblek elvi következetességgel drótkeretes melltartókba fegyelmézve –, amely amúgy meg semmiképp sem mondható az utolsó divat szerint ápoltnak és öltözöttnek. És mégis van ebben a nőtípusban valami, ami tévedhetetlenül vonzza az elvtársakat. Talán az engedelmisségük, a folyamatosan kinyilvánított alávetettség készségük. No meg a testillatuk. A félelem és a feszültség kiváltotta verejtékezés dezodorokkal, egyéb illatszerekkel alig enyhíthető, elnyomhatatlan pezsmaszaga. A hónaljából és mellközből kipárálló jellegzetes párázást, amitől a legrondább virágokra is rajokban érkeznek a darazsak és a

méhek. E megbízható elvtársnők a különféle titkárságokon szüntelenül hirdették létükkal: a gyomok is virágok, csak éppen senki nem szedi csokorba őket.

Néhány hét alatt azonban alaposan megváltozott minden, és nem csak a nagyvilágban. Bármilyen morcos-tüskésen érkeztem is az augusztus végi, soron következő megbeszélésre, nem tudtam nem észrevenni az előtérben tébláboló Juditka küllemében bekövetkezett meghökkenítő változásokat. Kezdjük az arcával, illetve az arckifejezésével, a szemével, még pontosabban a tekintetével. A liftkabin teremtette intim közelségben zavartalanul tanulmányozhattam a szemöldökritkítás és a szempillafestés technikai tökéletlenségeit is, de ennél lényegesebb fölfedezés volt, hogy az elvtársnő ezúttal nem engem néz, hanem rám néz, ha értik, mire gondolok, nem megfigyel engem, hanem rám figyel: érdeklődés, kíváncsiság bujkál szemsugarában. Aztán minden mozdulatára újabb és újabb friss zöldalmaillat-hullám tolt felém, mintha gyakorlatlanságában reggel túl sokat permetezett volna a hóna alá s egyéb izgató hajlataiba, vagy ami még valószínűbb, nemrég frissítette volna föl magát ilyen vehemensen. Csak nem az én érkezésemre készült? – tettem föl magamnak kissé riadtan s nem kissé elbizakodottan a kérdést. Minden esetre ezekkel a változtatásokkal kétségtelenül elérte, hogy ha rövid ideig is, lehetséges zsákmányállatkaként méregessem, s újraértékeljem a folyosókanyarban előttem billegő testdomborulatait. Az még csak hagyján, hogy a megszokott, kerek gallérú fehér puplinblúz helyett egy egészen keskeny pántos fekete póló feszült rajta, de míg leszaladtunk egy rövidke lépcsősoron, két apró melle úgy hullámozott alatta, mint kétségbeesett bóják a nyugtalan tengeren, azt is tudatosítanom kellett magamban, hogy az acélkosaras melltartóját is sutba vágta ezúttal valamiért. Vagy valakiért? Sok töprengésre nem hagyott időt.

– *Magának miért nincs otthon telefonja? Nem tudtam értesíteni, hogy ma nem kell bejönnie. A többiek osztályértekezleten vannak* – s körbemutatott a valóban üres szobácskában, amely ezúttal, talán a rendesen asztalhoz tolt széksor, a korai szellőztetés miatt valamivel barátságosabbnak tűnt –, *most be kell érnie velem.*

Rekedt kacérkodás bujkált a hangjában.

– *És magának nem ott lenne a helye?* – próbáltam időt nyerni.

– *Szóltam, meg kell, várjam magát. Kér egy kávét?*

Még biccenteni sem volt időm, már töltötte is a foncsor-szájú termoszból a még melegen gőzölgő feketekávét, amelynek párálló illata valahogy természetesebbé oldotta ottlétünket, kimondatlan, cinkos hangulatot teremtett. Az asztalnak dőlve leereszkedett a mellettem levő székre, magának is töltött, poharát melegedő mozdulattal két kezébe rejtette. Mintha elbújtunk volna valahol, tekintete bepárasodott, még a hangját is visszafojtotta:

– *Örülök, hogy kettesben maradtunk. Rég szerettem volna valamit megkérdezni magától.*

Nem könnyítettem meg a dolgát, némán kavargattam tovább a kávémban olvadó kockacukrot, de azért biztatón fölnéztem rá.

– *Mondja meg őszintén: nem tetszem magának?* – folytatta.

Gyorsan hörpintettem egy kortyot, körülményesen visszahelyeztem a kávéspoharat magam elé, s megpróbáltam kitérni:

– *Ugyan már, Juditka, mit akar hallani? Maga egy kellemes, vonzó fiatal nő ...*

– *Mégis úgy tett, mint aki meg sem lát. Miért? Meg sem fordult a fejében?*

Természetesen nem várt választ, most, hogy végre sort keríthetett erre a beszélgetésre, amire láthatóan jó ideje készült, egy lélegzetre, gátszakadásszerűen ömlött belőle a szó:

– *Ezek itt – s fejével az ajtó felé intett – mind próbálkoztak már nálam. Az egyik csak törleszkedett, hízelgett, a másik megjátszotta a nagyfiút, volt, amelyik erőszakosan nekem támadt, valahányszor kettesben maradhatott velem. Néha olyanok, mint egy megvadult falka, majd csak elcsöppen a nyáluk!*

Várta, hogy mondjak valamit, de én makacsul a poharam alját bámultam.

– *A legjobban azokat utálok, akik közben arra célozgatnak, hogy ki is rúgathatnak, ha nem viselkedek elég okosan! De tudja, hogy magához is micsoda szemetek ezek?*

Erre már csak meg kellett szólalnom:

– *Sejtem...*

– *Azt maga el sem tudja képzelni! Ha hallaná, miket mondanak a háta mögött! Alig várják, hogy kimenjen az ajtón, már mondják is. Kigúnyolják, kinevetik, mindennek elmondják!*

– *Hát, ha ez nekik örömet okoz!*

Rövid időre csönd telepedett közénk. Juditka elvette előlem az üres poharat, összefogta ügyesen a magáéval, s egy pillanatra eltűnt vele a nagyszekrény mellett, egy függönnyel leválasztott beugróban.

Amikor visszajött mellém, láttam rajta, megpróbálja dülőre vinni a dolgot. Ennek megfelelően folytatta:

– *Lehet, azt fogja hallani valamelyiktől, hogy megkapott, de az nem igaz. Néha úgy látszólag elbolondoztam velük, de semmi több. Nekem az ilyenek nem imponálnak!*

– *Hanem? Magának milyen kellene?*

– *Minden pasas lehet izgató, még ha kopasz vagy pocakos is, az sem számít. Legfontosabb a szaga. Ha férfiszaga van, akkor ő a nyerő. Arra a jellegzetes szagra gondolok, amin erő és határozottság érződik. Egyszóval az, hogy férfi!*

– *Határozott legyen, rámenős?*

– *A csöndes férfi jobb, mint a hangos, mert az csak lármázik. Harsog, szaval, mindenütt az előtérbe tolakszik, a jól értesültet vagy a nagyfőnököt játssza, csak*

úgy zeng a terem a fontos mondókájától. De az ágyban nulla. Annak elismerés kell, nem tud viszonzni, az olyan csak önmagát szereti, és ráadásul szorong, azért muszáj neki mindig fölülkerekedni, azért nagy a hangja. Jobb a nyugodt, hallgatag férfi, aki zavarában lesüti a szemét, látszólag megkukul, de közben egyenesen a szemembe néz, és addig néz szó nélkül, míg bizseregni kezd a bőröm; akkor meg kell szimatolni, milyen a szaga, mert talán érdemes vele foglalkozni, esélyt adni neki.

Mögém lépett, vállamra tette a kezét, előrehajolt, és beleszimatozott a hajamba:

– *Nyugodt erő és férfiszag, csak ez számít!*

A kialakult helyzet, a szűk, hirtelenjében levegőtlené vált szoba hangulata kezdett olyan egyértelmű, fülledt lenni, hogy még egy nálam kevésbé erotomán férfi sem fért volna a gatyájába. Csakhogy nekem épp akkoriban kezdett elegendő lenni csavargóvérem diktálta könnyelműségeimből, melyek újabb és újabb méltatlan, bár kétségtelen, tapasztalatokban és tanulságokban is bővelkedő, kérészetű kapcsolatokba sodortak, s éppen ezért elhatároztam, ki tudja, hányadszor, hogy ezután csak olyan hölgyek ágyába bújok, akikkel azután nem röstellek fölszállni a tömött autóbuszra sem.

Elég egyértelműnek látszott, hogy Juditka nem olyan. Ezzel szemben egyre türelmetlenebbül lihegett a fülemben ez az önmagát egyre nagyobb izgalomba hergélő *numeravera*, s keze is egyre célirányosabban matatott a tarkómon.

Hátralökve magam alól a széket, föl pattantam, s egy túlméretezett karmozdulattal a levegőbe suhintva, sejtelmesen, sokat ígérően mondtam:

– *Rögtön jövök, Juditka, tudja, mindjárt...* – s kivágtattam a koszos műbőr borítású ajtón, s azzal sem nagyon törődve, hogy akár nevetségessé is válhatok, futva menekültem a Múzeum körüti villamosmegálló felé.

Hazaérve szertartásosan kezet-arcot mostam, vizes tenyérrel végigsimítottam a tarkómon is, s próbáltam magamban valami megnyugtató válaszfélét találni a történetekre, de nem találtam semmi magasztos gondolatra.

– *Okosabb lenne hozzászokni a kelet-európai svédasztalhoz: azt választod, amennyi beléd fér!* – dűnnyögtem hát magam elé, s elkezdtem újra összerakni megmaradt önérzetem hímsovíniszta cserepeit.

Pataki István eligazítás egy ifjú poétahölgynek

ne mind erőszakolja
a nyelvet
hatalmasabb és erősebb
kificáncol
nem marad alól

inkább
vesse rám magát
mint hajnali ihlet
én majd központosom
lesz vessző meg ékezet
érezheti a versvarázst
ívelését
ritmusát
lűktetését
dallamát
ahogy formát köt és bont
a mélyen ható
magvas mondanivaló

mint ölyv

vasúti váróteremben
olvas a padon
vágam már úgyis apadón
mikor megpillantom
mint nyúlfiókat az ölyv
kezében nyitott könyv
könyve alatt nyitott világ
csomópont
melybe az ölyv belelát
minden induló s érkező csodát

értem én hogy könyvmoly
de ha egymást lapozgatnánk
csillapítanám
oltanám tudásszomját
végessel a végtelent
egymásra rakott lábakkal
amúgy is egészségtelen

utolsó jó cselekedetem

selyembáránnyal ölemben
száz éves koromban
tarka varjú fiókat nevelek
legyen mi károgjon felettem

nézzétek el

hej fiaim a vén bolond apátok
 ásót fog még fejszét kapát lapátot
 nézzétek el ha néha mást is fogdos
 nem csak tüzet rak ő is tüzet fog
 és ételen kívül múzsát is főz
 míg körötte szögdeleg megannyi őz

érdemli hisz hányszor már
 járogatott vércsapán
 túlélve a hét csapást
 s nevetve a hét fogást

dedikálás

hölgyem
 szabad-e nevét
 hogy miután
 megismertem hevét
 s mellette heverésem
 újra vágyva
 tudjam:
 nevem kinek hevenyészem
 alája

rögzítő

üdvözöllek
 Pataki István vagyok
 Pataki István voltam
 Pataki István leszek

miután füttyültem
 füttyültem egy nagyot
 az egészre
 a jóistennél
 hagyj üzenetet

a vásárló hölgy

szemben lehajol
 mint zsenge fűszál
 az erős szélben
 s ahogy az almákat
 szatyrába rakja
 felsejlik tündököl
 két hamvasa
 majd háttal domborul
 s másik szatyrából
 kikapva pénztárcáját
 (már deleje átjár)
 combjai közé szorítja
 és markolva markolva
 a répákat
 ujjbeggyel pakolja

ó hölgyem
 kezelje helyén a dolgokat
 jó jó hogy a piros génmódosított
 szatyrába való meg fazékba
 zsengén hidegen
 de a pénztárca
 combjai között tájjidegen
 mint alföldön a fenyő
 valami őshonos kell helyén
 mely kies kertjében
 sugárzásától fejlődik felnő

Diószegi Szabó Pál

Túl az Időn...

*„Délszülte partok kisimult vágyára
 árnyak zuhognak, tüzes nyílhegyek”*

– Kelemen Erzsébet

Túl az Időn, padsoron,
 szeme, szemek közt rokon,
 hátra fordul, sebez-e?
 Ha látom őt, keresem,
 tüzes mosolyt küld nekem,
 lóháton ül, Fekete...

árnyalakként, ha hagyom,
 mint egy íjász amazon,
 nyilait rám szegezi;
 felélednek a lapok,
 csatasorban szaladok,
 fegyvereim leteszi...

Mint az íjnak húrja, lő;
 kortalan Vágy, nem Idő,
 ha eltalál, keserít.
 Örömben gomolyog
 a földi érzés: mosolyod
 vidáman is leterít!

Háborúmban koszorú,
 békességben háború,
 villámait szeretem;
 mint nyílvevessző eltalál,
 életem – veled – halál
 s tekinteted keresem...

Madarász Imre

Alfieri és Petrarca

È questo il nido, onde i sospir tuoi casti,
Cigno di Sorga, all'aure ivi spargendo?
Qui di tua donna privo, in lutto orrendo,
Del tuo viver l'avanzo a lei sacrasti?

In quelle angosce, che sì ben cantasti,
Io pure immerso (ahi misero!) vivendo,
Se di mio supplicar te non offendo,
Vena ti chieggo che a narrarle basti.

Quella, che sola in vita mi ritiene,
È tal, che ai pregi suoi stil non si agguaglia;
Onde, a laudarla, lagrimar conviene:

Ma di quel pianto, che a far pianger vaglia;
Di quel, con che scrivendo le tue pene,
Muovi d'affetti tanti in noi battaglia.¹

Simon Gyula műfordításában:

Ez hát a fészek, honnan szerteszálltak,
költöm, hű sóhajaid a szelekben?
Megfosztva hölgyedtől gyászban, keservben
mi éltedből maradt, itt néki szántad?

Mit elzengtek dalaid, az a bánat
enyém is, benne tengődöm leverten,
költői erőddel segíts, esengem,
hogyan hangot adjak a szomorúságnak.

A hölgynek, aki engem váltig éltet,
értékét nem fedi szó, csak a könnyek
ereje bizonyul hozzá elégnek;

rokonérzést keltők ezek a könnyek;
attól, ahogy leírtad szenvedésed:
érzéseink áradatban kitörnek.²

Dante és Petrarca csillagpárként ragyogtak Alfieri költői világának égboltozatán. Róluk szóló két-két csodálatos szonettje is – mint azt önéletrajzából (IV., 10.) megtudjuk³ – ugyanabban az évben, 1783-ban, egyazon irodalmi zárandokút során, azonos élménysorban, ihletkörben íródott. Ám ami a kultuszépítést illeti, Petrarcanál Alfieri egészen másféle „emlékezetmunkát” végzett, mint Dante esetében: az *Isteni Színjáték* alkotója kultuszának az elindítója lett, a *Daloskönyv* poétájának a, mondjuk így, helyreigazítója. Petrarca ugyanis az ő fellépése előtt már több évszázada kultikus költő volt. A petrarkizmus minimum a quattrocentótól kezdve – „hivatalosan” a cinquecentóban Pietro Bembo által kanonizálva – az olasz líra „fősodrát” jelentette, kivált a szerelmi költészetben, hogy európai dominanciájáról most ne is szóljunk. Ám követőinek utánzó volta, poézisük kiüresedése éppen a („kisebb”) settecentóban vált nyilvánvalóvá⁴: az Árkádia másod-petrarkizmusa, az utánzók utánzásának divatja totálisan kiábrándította Alfierit. „Az isteni Petrarcát – írta A fejedelemtől és az irodalomról (Del principe e delle lettere) című értekezésében (III, 2.) – szerencsétlenül utánozták mondatszerkesztésében, még szerencsétlenebbül érzéseiben, és se nem érezték át, se nem utánozták magas és erőteljes gondolatait és kifejezésüket...”⁵ E kiábrándulás azonban őt nem Petrarca-ellenességre vezette, hanem éppenséggel az eredeti, az igazi Petrarcának, magának a mesternek a felfedezéséhez, a visszatéréshez „ad fontes”. Mint arra korábban már rámutattunk, Alfierinek a petrarcai művészet formakincsével létrejött viszonyára is érvényes az, amit Gioberti a tragédia klasszikus, „hármasegységes” szabályával való kapcsolatáról megállapított: „ha nem lett volna ismert és elismert Alfieri korábban, ez a költő feltalálta volna”.⁶ Míg Alfieri számára Dante „a költők ura” volt és „nagy atya”, akire a tanítvány s a fiú alázatával tekintett föl, Petrarcához testvéri lelkülettel közelített. Helyesebben azzal a megértő-átérző rokon lélekkel, amelyet Petrarca várt-remélt ideális olvasóitól már kötetnyitó szonettjében (Voi ch'ascoltate...)⁸ Alfieri ideális Petrarca-olvasóból ideális – eredeti, méltó, nem utánzó – költő-utódja, költőtársa lett Petrarcának. Fényesen bizonyítja az LIX. (59.) számú vers, amelyet „1783. június 17-én Rovigo és Ferrara között” írt (valamint közvetlen előzménye, Szoba, melynek lakója ama nagy volt... [O cameretta, che già in te chudesti...])⁹

Alfieri akkor továbbutazóban volt Arquából, ahol – mint az Életemben (Vita) olvashatjuk – meglátogatta „a szerelem mesterének (maestro d'amore) házát és sírját... egy egész napot szentelve a könnyeknek s a verseknek, melyekben kiöntötte túláradó szívét”.¹⁰ „Maestro d'amore”: tökéletes, felülmúlhatatlan tömörségű összefoglalása annak, mit jelentett Petrarca Alfieri számára – és, tegyük hozzá, (mutatis mutandis) a „nyugati világ” számára, mely Petrarcától tanult szerelmi költészetet és szerelmi kultúrát, egyáltalában: szerelmet.¹¹ Alfieri a „maestro” legjobb tanítványa volt, de azért, mert tanítása természetes talajra, optimális befogadóra, lelki fivérre talált nála, benne, azt tudatosítva, amit ő már érzett.

Hogy Alfieri mennyire számíthatott olvasóközönsége részéről Petrarca „cult” ismeretére, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy meg sem kellett neveznie: a „Sorga [folyócska] hattyúja” (Cigno di Sorga) ma már igencsak homályos (a magyar fordításban nem is szereplő) megjelölést akkoriban egyértelmű utalásnak tartotta minden művelt olasz ember számára. A „hattyúnak” a „fészke” (nido) – mely szó intimitást sugall (szerelmi fészkek) – nem pusztán (egyre elcsépeltebb mai divatszóval) „emlékezethely”, de zarándokhely, valóságos szentély, ezt érzékelteti a „sacra” (szentelt) ige is: a Szerelem és a Költészet, a szerelmi költészet temploma a – mint az előző szonettből tudjuk – elhagyatott (solitario) és mellőzött (inonorato) házikó.¹² Benne Alfieri azért „rezeghetett” diapazonként egykori lakója ihlető szerelmére, mert – miként a Rime „könnyes” verseiből és önéletírása már idézett fejezetéből is kiderül – magányos útja során rettenetesen gyötörte „egyetlen hölgye”, Stolberg grófnő hiánya, távolléte¹³. Ekkor és ezért érezhette hasonlatosnak „szűzies sóhajait” (sospir... casti) a Petrarcaéihoz, hisz egyébként, máskor ő, Laura imádójától eltérően, együtt élt szerelmesével. Hölgye iránti érzéseit a könnyek jobban kifejezik, mint a könyvek, a sírás jobban, mint a versírás: ez a gondolat megjelent már az Oh, hölgy, szeretlek-é... (S'io t'amo? oh donna!...) kezdetű költeményben.¹⁴

Petrarcát, a „vágy költőjét”¹⁵ így „vezette át” Alfieri a tizenharmadik századból a tizenkilencedikbe, az Árkádia és a felvilágosodás korából a romantikába, az olasz irodalom egyik legnagyobb paradigmaváltásán keresztül. Umberto Calosso helyesen állapította meg: az olasz irodalomban „Petrarca óta nem volt ilyen nagy szakítás (strappo) és ütközés (urto)”, mint amit Alfieri költészete jelentett.¹⁶ Így biztosította a Canzoniere dalnokának „fortuna”-jában is a „tradíciónak” azt a folyamatos-töretlen „élményszerűségét”, mely Prohászka Lajos szerint az „olasz műveltség”, az „olasz szellem” legjellemzőbb sajátossága, a „humanista” tradicionalizmus lényege.¹⁷

Jegyzetek

1. Vittorio Alfieri: Rime (a cura di Francesco Maggini), Le Monnier, Firenze, 1933, 59–60. o.
2. Vittorio Alfieri: Versek – Rime, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2007, 51. o.
3. Vittorio Alfieri: Vita, Garzanti, Milano, 1977, 212–213. o.
4. Madarász Imre: Az olasz irodalom története, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993, 128–130., 197–200. o.
5. Vittorio Alfieri: Del principe e delle lettere, Loescher, Torino, 1972, 148. o.
6. Vincenzo Gioberti: Vittorio Alfieri in Critici dell'età romantica (a cura di Carmelo Cappuccio), UTET, Torino, 1978, 545. o.
Madarász Imre: Vittorio Alfieri életműve felvilágosodás és Risorgimento, klasszicizmus és romantika között, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2004, 69. o.

7. Alfieri: Rime (Maggini), 55–56. o.
8. Madarász Imre: „Ámor és én”, Petrarca-versek elemzése, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016, 25–35. o.
9. Alfieri: Rime (Maggini), 59. o.
Alfieri: Versek – Rime, 51. o.
10. Alfieri: Vita, 213. o.
11. Denis de Rougemont: A szerelem és a nyugati világ (1939), Helikon Kiadó, Budapest, 1998, 123–126. o.
Madarász: „Ámor és én”, 10. o.
12. Alfieri: Rime (Maggini), 59. o.
Vittorio Alfieri: Rime (a cura di Rosolino Guastalla), Sansoni, Firenze, 1963, 53. o.
13. Alfieri: Rime (Maggini), 58–59. o.
Alfieri: Vita, 211–219. o.
14. Alfieri: Rime (Maggini), 22. o.
15. Marco Santagata: L'amoroso pensiero. Petrarca e il romanzo di Laura, Mondadori, Milano, 2014, 4. o.
16. Umberto Calosso: L'anarchia di Vittorio Alfieri, Laterza, Bari, 1949, 99. o.
17. Prohászka Lajos: A Vándor és a Bujdosó (1936), Universum Kiadó, Szeged, 1990, 44–51. o.
Madarász Imre: A „humanista” és a „bujdosó” Prohászka Lajos nemzetkarakterológiájában. In: Madarász Imre: Kalandozások az olasz Parnasszuson. Italianisztikai tanulmányok, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1996, 135–141. o.
Vö. Arnaldo di Benedetto: Con e intorno a Vittorio Alfieri, Società Editrice Fiorentina, Firenze, 2013, 145–150. o.

Csatáné Bartha Irénke

Arcod vonásait

Suhognak már a kedves szárnyak,
hozzák a kikelet éltető melegét,
hogyan ibolyákkal szórja elénk
boldog ifjúságunk idejét.

Most a „hajdan volt” bűvöletében
lángra gyújt, titkokat elevenít,
s én újra bűvöleten nézem
arcodnak drága vonásait.

Számvetés

Estefelé a ház előtti kispadon
pipázó öregek üldögélnek,
ablakokban hunyorgó fények
sorsukra engesztelően néznek.

Arcuk goromba ág karmolta,
lelküket sokféle tüske tépte,
most hosszú útra indulnak,
batyujukkal Isten elébe.

Még fürkészőn szétnéznek,
mennyi harc, kín, keserű szenvedések,
csak kevéske boldogság volt életük része.

A szerelem s a rózsá dalukba bekötve,
gyötrelmek kíneservét hogy enyhítse,
s az utolsó stációhoz érve,
Uram, több tövis lelküket ne sebezze!

Felhőbe hanyatlik a Nap,
a régi láncok elszakadnak,
az élet törvénye szerint
a bánatkutak elapadnak,
és megkövülnek csendjeik...

Jelenléted

(Cseh Károlyra emlékezve)

Az asztalon golyóstoll,
mellette nyitott jegyzeted,
jelenléted tárgyakban folytatódik,
mintha egy élet utáni tárlat lenne.

Üres kávéscsésze, verstöredékek
árválkodnak a kietlen csöndben,
s az emlékek daktiluszokban
és míves metaforákban visszatérnek.

A halál hóvihara dúlt erre,
csend és magány találkozására,
s az emlékezés sötétjében
fuldokló gyertya remegő lángja...

Kint hópelyhek keringenek,
esélyeket latolgat minden,
megelevenednek a kontúrok,
mintha varázslat történne, mintha élne...

Vagy ez csak a léten túli tündöklése?
Feloldozást nyert s üdvözült nyugtalan lelke.

Szavak forgószeleiben

(Cseh Károly emlékének)

Üres szavak forgószeleiben
életünk sokféle kérdőjel keseríti,
szóárnyékban - borsodgeszti Éden-
a Csend akart játszótársad lenni.

Fényes füvekből raktál fészket,
csend szigetére száműzött madár,
tombolhat harsányan az élet,
nyugalmad lelkünkben fészkekre talál.

Körülfontatja magányod űző
hangos sereg, duhaj áradat,
beszédüktől lelkünkben csak az úr nő,
hozzád menekülünk: töltsék be fényteli
szavak.

Menyhei József

Pihenő a tónál

Verőfényes őszi délutánon, mikor már a nap csak a szépségét nyújtja; Zsolt magához vette a tizenhatost, a töltényövet, a bőrtarisznyáját meg az összes szükséges holmit, hogy elinduljon a tóra. Jó korán nekikészülődött, hogy legyen ideje szemlélődni.

A kocsit a pusztaszélén hagyta, nem akart vele tovább bajlódni, örült, hogy egy kis időre megszabadulhat tőle. Megindult a halom felé, aztán óvatosan átsettenkedett a rozoga fahídon, melyet már rég nem javított senki. A pásztor a gulyával átgázolt a tocsogós vízen, rajta kívül meg nem igen jár már itt más. A pusztaszél elnéptelenedett. Csak a gépek jelentek meg időnként egy kis látogatásra, és rövid idő alatt betakarította velük az ember a szénát, amit azelőtt napestig tartó izzadsággal tehetett meg.

Zsolt a Rókasziget felé tartott, ahol akácok, füzes csoportosuláson bakcsók, selyemgém és szürke gém kolóniák fészkeltek, jó meghúzódva a táj szívében. Tavasszal járt itt utoljára. Akkor fedezett fel két függőcinege-fészket, melyeket lehajló fűzágakhoz hánccszálakkal szöttek gondos építőik. A mestermunkát sehogyan nem találta meg, így hát tudomásul kellett vennie, hogy a fészkek hiányoznak. Nyomokat nem talált már, de úgy sejtette, hogy emberi kezek ludasok a dologban. Látott már lakásokba díszként behurcolt fészkeket, melyeket tulajdonosaik mint a természetimádat bizonyítékát mutogattak.

Elindult a nyúlgát felé, ahol keskeny csapás jelezte, hogy időnként jár erre valaki. A nád jóval magasabb volt, mint ő, és vállmagasságban összeborult előtte, így folyvást terelnie kellett a buja növényzetet. Vagy 40 méterre talált egy kitaposott lőállást, de ahogy meglátta, hogy a csapás tovább folytatódik, ő is tovább ment rajta. 15-20 lépésnyire talált még négy állást. Az utolsóban még egy rossz hordó is hevert, ami alkalmasint a kifogott halaknak vagy ülőalkalmatosságnak szolgálhatott. Úgy hallotta, hogy orosz tisztek járnak ide.

Leült a hordóra, letámasztotta a fegyvert, a zsebébe nyúlt, és előhúzott egy szál cigarettát. Rágyújtott. Szeretett a szabadban dohányozni, mert itt nem maradt utána fullasztó a levegő, mint otthoni kis szobájában. A családjára gondolt, akiktől már jó ideje távol maradt, mert elszólította a munkája.

Nézte a vizet, a vízből kibukkanó ezüstösen csillogó halakat, hallgatta a csobbanásait, és arra gondolt, hogy mikor is fogja végre azt csinálni, amit nagyon szeretne. Tele volt tervekkel, amiket még nem adott fel, de valahogy még nem jöttek össze a dolgok. Kis fekete epizódok jutottak eszébe, és úgy érezte, hogy még idejében rájött arra, hogy a vállára nehezedő gondok kavarnak és befedik, mint

valami rejtelmes inkubátor, melynek ködös foszlányai kirekesztik a tisztánlátás jogától.

Vannak dolgok, amiket az embernek magában kell elintéznie, hogy sikerüljön megtisztulni a tegnaptól, és megújulva léphessen tovább – nyomta el magában a gondolatot.

Terjedelmes halastó vette körül, amelybe ártézi kutak táplálták a vizet, bár egyik – másik már kiadta a lelkét, és éppen hogy csak csordogált belőle az enyhén gázos lágy víz. A gondolataiból egy bölömbika hangja hívta vissza, akinek, ki tudja, milyen közölni valója akadt rejtett, magányos pihenőhelyéről.

A tőkésrécék hangja viszont sehonnan sem hallatszott, pedig itt fészkelőként is előfordultak. Ugyan hallott róla, hogy a nyáron csapatostul hullottak el a kolerától mégis úgy döntött, hogy ezen a helyen próbálkozik. Nem messze egy etető oszlop mintha hirtelen megnyúlt volna. Egy szürke gém telepedett rá, és mintegy jól megfaragott szobor, karcsú, hosszú testével folytatását adta a vízből kiálló tárgynak. Zsolt sajnálta, hogy nincsen nála távcső. Csodálta ezt a mozdulatlanságot a gémeknél. Hosszú idő telt el, míg a madara pózt változtatott. – Mereven előrenyújtott nyakát vállá közé húzta. Ahogyan a nap távozni készült, úgy elevenedett a határ. A közelben egy fácánkakas rikácsolva verte a nádat, aztán több más társa is bekapcsolódott a riadt társalgásba. Róka jár a közelben – gondolta Zsolt. A szürke gém is felemelkedett az oszlopról, és kimért szárnycsapásokkal, nyakát behúzva elevezett a távolba. Alkonyodott. Zsolt várta a récéket, de úgy látszott, az átvonulók most kikerülték ezt a helyet. Hanem a gémekegyüttében szállingóztak a Tisza vonala felé, a Szeri-pusztá irányába. Az egyik nagyokat karrogva a feje fölött haladt, mikor eldőrdült a puska. A gém hátracsapta a fejét, mely hosszú nyakával a hátára csuklott, lábait felkapva, összerogyva, gombócként hullt alá a sűrű nád közé.

Sose lőtt még gémet, nem is vágyott rá, sőt szégyellte is volna mások előtt. A halastávon azonban lőtték őket. – Ahogyan a gémekegyütték ritkították a halat, a halászok úgy gyéritették a gémet. Az idők viszont változtak, és változtak a lelkek is. Zsolt érezte, hogy kíváncsisága piszkálta fel ösztöneit, meg talán a récehiány, amiről mélyen érezte, hogy csak indok. Mikor megtalálta a gémet, lelkiismeretfurdalással vette kézbe a törekeny, pazar felépítésű testet. A madár lábán az ornitológia 76-os gyűrűje jelezte, hogy nem először van kézben. Zsolt érezte, hogy ezt a napot nem a nyári füllesztő, aszályos víz nélküli hőség rontotta el, és nem is a következménye, hanem ő okozta magának, mint már annyi mindent az életben.

Elindult ki a rét felé. Időnként nagyokat csobbant a víz – nagy a fickándozás még a pézsmavárak környékén – gondolta, és átvágott egy zombékoson, ahonnan a nedves puha rétre ért. Elég könnyen megtalálta a halórök régi kunyhóját, ahol éjszakára tanyát akart verni. Mikor elkészítette szálláshelyét, még sokáig gondol-

kodott arról, akit szeretett. Jó lett volna összebújni vele, érezni a melegét, elúzi a magányt.

Aztán a vadásztársaira gondolt, akikkel holnap találkozni fog, és már előre örült nekik. Még érezte a víz mocsaras szagát, mellyel keveredett a dús növényzet illata. Enyhén fújdogált a szellő, mozgott a nádas, apró zörejjel verődtek össze a még zöld levelek. Susogó, mámoros hangon mesélt a világnak, szomorkásan dalolt, majd végtelen hullámvásba váltott, mintha misztikus lovak vágáltak volna a végtelenbe a bíborszín alkonyat kupolája alatt. A vadász, lecsukódott szemhéja mögött a tétova álomhatáron, érzelmek képei távolodtak, és mire páráként felszálltak, mintha valaki a tenyerén tartotta volna, mélyen elaludt.



Szt. Antal megkísértése (1995, linómetszet)

Magyar Gyuláné Káprázat

Hosszú, vagy rövid tér a világ!
Néz a Lélek, s egy résen belát;
Oda, hol fény van, s nincsen forma,
mintha a látás káprázat volna.
Utánzat a kép, virág, s a fák,
nem igaz, hogy fehér a virág.
Mert hamis, hamis az is,
utánzat vagy te tán magad is.
Itt minden csupa könny, csupa seb,
ha angyal járt itt, az is vétkezett.
Próbautazás! Visz a lépcső,
vonakodj attól, ami fénylő.
Aki átölel, folyondár az is,
hát vigyázz, mert rád tekeredik.

Morse jelek

Diókopogás, halk morzejelek;
én elmosott nyári glóriámba',
vörös-zöldes, bő lombruhámba',
beleremegek, és elképedek.
Szünetjelekkel pont, pont koppanását
hallom, és elengedem az ágot,
merek a selyme a zöld palástnak,
fekete szárnyú varjak járnak.
Az érés túlhaladott ideje,
az értelem veszi, a vér megáll,
zöld, illóolaj illatú ruhán,
motosz, old, a múlás száraz keze:
a Halál.

Mátyási József emlékezetére

„Verseim, amikor juttok szabadságra,
menjete el Magyar, és Erdély országra.”

Mielőtt elmúltak még a földi lázak,
versekkel üzentél a Magyar Hazának!
Tolladba szavakat a Teremtő adta,
azok ura voltál, s egyszerű parasztja.
Mélyről jött hangommal messziről idézlek –
(lelki rokon, kicsi, itt felejtett Lélek).
Hangodnak zenéjét, összegyűjtött mézét
vallom, és mívelem - én is, mesterségét.
Ki, ha imádkozik, azt hiszi, hogy versel,
megszólít, hív, tanít, szellemszerelemmel.
Míg te visszafelé, én a mába látok,
te álmodsz, én látok igaz valóságot.
Az álmod szebb vala, az enyém nehézkes,
mert az álmok szépek, de ha most felébredsz,
milyen verset írnál? Gyászéneket? vagy Dalt?
Látva, körülötted dőlni készül a part.
Erdők száraz fáján ott huhog a bagoly,
alkonyodik – s hallod: ember sír valahol.
A mának embere, ki magasba rakta,
mint madár a házat, s most házának rabja.
Míg hamis kincsekből börtönfalat ácsol,
még fogalma sincsen a szent szabadságról.
Maga tükrében az arcát se látja,
homályos szemével Istent se találja.
Már Lélek fényében onnan, tisztán látod,
hallgassa meg az Úr parasztiatyánkod;
mert a Teremtő, ha szólni hív valakit,
hatalmasat alkot: „Semmiből Valamit!”
Teljesítve kérést, igaz földi vágyat,
ahogy mondtad: „Áldás, Békesség e háznak”!

Bérczessy Lajos

Arcképvázlat irodalmi háttérrel

Sárközi Mátyás

Sárközi Mátyás Londonban élő magyar író, publicista, kritikus. József Attila-díjas. Molnár Ferenc unokája.

Ha „csak” ennyi lenne? Korántsem.

Ahogy elkezdődött, avagy a *Feljegyzések a zöld füzetből*

Raffai István a „bűnös”, a kitűnő *Horizont*, később *Új Horizont* veszprémi irodalmi folyóirat – sajnos már megszűnt – főszerkesztője. Rávette szerzőjüket a Londonból írásokat küldő Sárközi Mátyást, hogy korábbi feljegyzéseit gyűjtse össze, és adják ki kötetben.

Így született meg az előbb említett könyv.

A szerző így foglalja össze az indítást:

„A zöld füzet jegyzeteinek túlnyomó része korábban a veszprémi *Új Horizont*-ban jelent meg. Más feljegyzések a Magyar Rádióban vagy a BBC Magyar Adásában hangzottak el. Közölt e szövegekből a müncheni *Új Látóhatár*, a párizsi *Irodalmi Újság* valamint a budapesti *Élet és Irodalom*. Néhány írás korábbi lelőhelye a *Magyar Napló*, a *Magyar Hírlap* és a *Népszabadság*. Átvettem saját *Korok és Körök* című könyvemből is, de számos itt olvasható történet első közlés.”

Siker lett az alig 160 oldalas könyv. Az *Új Horizont* adta ki Veszprémben 2001-ben. Ezeröttszáz példányban. Ma már aranyért sem lehet kapni. Ez volt Sárközi Mátyás első Magyarországon megjelent könyve. Két rövidke méltatás a műről:

„A kritikusok rokonszenveztek az emigráció világából merített témákkal, karcolatokkal, az itthoni visszasságok karikírozásával. Dicsérték a szerző tömör, elegáns stílusát, könnyed mondatfűzését, választékosságát és finom humorát.” Más: „Éleslátását, a stílus eleganciáját, a megidézett személyek és helyzetek eredeti látatása egyaránt jellemzi az írást. Most látjuk, mennyire hiányzik Sárközi Mátyás nagyvonalúsága és finom iróniája a magyar irodalomból” (Osztoivits Ágnes, Magyar Nemzet)

Első találkozás

Színhely a Pinceszínház, apropó az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmából meghirdetett emlékévben a produkció olyan alkotókat lá-

tott vendégül, akik részt vettek a forradalom eseményeiben. A sorozatcím: *Versek szódával, avagy költők írók másképp*. Moderátor: dr. Lázár Balázs, a Pinceszínház irodalmi referense. *A négy előadás tisztelgés a forradalom 60. évfordulóján azon költőink, íróink előtt, akik kiálltak 1956 szellemisége és öröksége mellett, vállalva meghurcoltatást, börtönt, emigrációt. Az előadások az 1956-os Emlékbizottság támogatásával A magyar szabadság éve elnevezésű programsorozat keretében valósultak meg.*

Sárközi Mátyás a Rádió ostromának szemtanújaként, újságíróként soha-nem hallott történetet mesélt el. 1956. október 23-án fiatal slapajként a *Hétfői Hírek* főszerkesztője Boldizsár Iván elküldte, hogy tudósítson a felvonulásokról. A kor „unalmas forgatókönyve szerinti” összejövetelek nem sok izgalmat ígértek. Beszéd, tapsok sok bla, bla. De ez más volt. A Bem-szobornál a beszéd, szavalatok, emlékezés a lengyelek fölkelésére, szolidaritás nem a szokványos forgatókönyvet tükrözték. (Egy jó pár évvel későbbi fényképen fölismerte magát a felvonuló fiatalok között. Kinagyítva meg is kapta a képet.) A tömeg átvonul a Kossuth-hídon. Nagy Imre beszéde a Kossuth téren az ismert fújolós „elvtársak” megszólítással ugyancsak revelációként hatott. És jöttek az izgalmas forradalmi napok, majd az orosz megszállás Kádár vezényletével. Végül az emigráció kényszerű választása az osztrák akna-határzáron át, egészen Londonig.

S közben leperreg az magánélet, a család élete.

Telt ház. A diákepeket az író jellegzetes finom szarkazmusával kommentálja.

Fölolvas. Néma csend. Nevetés. Taps.

Rutinos előadó, kitűnő a megjelenése, jellegzetesen szép az orgánuma. A közönség az előadás után alig akar oszladozni. Dedikációk. Az éppen kapható könyvek. (Levelek Zugligetből, Tamperdű). Vesszik, vesszük. Beszélgetések. Mint egy család. Az olvasóközönség körülrajongja. Egy régi kedvencemet vittem magammal: *Mit is jelent? Sárközi Mátyás szótára* Osiris Kiadó, Budapest 2005. Örömmel veszi kézbe „gyermekét”, és érdeklődve lapozgatja bejegyzéseimet. Élvezi, hogy preparálták a művét. És az ajánlásban megjegyzi: „Életem egyik fő műve volt – elvégre szavak nélkül mire mennénk. 2016. nov. 3.”

Életem párja a *Levelek Zugligetből*t választja. (Nem bánta meg, remekmű!) És a beírás: „Bérczessy Maricának, kézcsókkal, jókívánásokkal” És mellé rajzolt egy szál virágot. Nem szokványos dedikáció!

Ez a könyv lett családunk kedvence. Rongyosra olvastuk. Közben föl-fölkacagva, hangosan idézve a másik családtagnak a nem hétköznapi mondatokat. Sárközi Mátyás két legnépszerűbb könyvének az előbbihez hozzáillesztve a *Tamperdű*, e kettős levelezés-memoár (át- és egybedolgozott, javított textusban elektronikus-könyvként is olvasható.)

Ha lehet, az író méltató szerző elfogult – miért ne lehetne – *a fenti könyvről „kell” szólni bővebben*. Bátran válhatna erősen ajánlott olvasmánnyá a felnövekvő nemzedékek számára. Egész panorámáját tárja elénk egy sűrű szövésű-diktatórikus korszaknak egy hiperintelligens asszony, Sárközi Márta – Molnár Ferenc leánya – látószögéből. A Londonban élő fiú és az itthon élő anyja között két hangra „komponált” levelezése.

Olvassunk együtt pár sort – a szarkazmust, olykor szabadszájúságot sem nélkülöző – a nagyszerű levelező édesanyától: „*Elgyalogoltunk Aszófő felé és megnéztük Borsosék házát és kertjét, bedugtunk egy névjegyet, és továbbstáztunk Füredre, ahol meglátogattuk Liptákékat, akik olyan műveltek voltak, és olyan irodalmárok, hogy majd meghaltunk tőlük. A lakás úgy meg van tömve népi szűrőkkel meg szarokkal, mint egy céllövölde bódé, és minden tenyérszi falfelületen képek vannak, hogy Gabusnak szeretettel Bernáth Aurél, Gabusnak hálából Egry József és Gabusnak hódolattal Leonardo da Vinci.*” (Lipták Gábor újságíró, kultúrtörténész háza, ahol a kor neves művészei megfordultak és „nyomot hagytak.”)

A fent idézett szöveg azért is érdekes lehet, mert Sárközi Márta rendkívül altruista egyéniség volt, az utolsó szál ingét is odaadta a rászorulóknak, kisemmitetteknek, börtönben ülőknek, nagycsaládosoknak. Ha valaki betoppant váratlanul, hívatlanul hozzá biztosan kapott enni, inni sőt alhatott is ott. (Csak egy kis érdekesség: Moldova György is ott adott nemegyszer „légyottot” éppen aktuális barátjának...)

Felejtethetetlen személyisége a leglehetősebb élethelyzetekben is kisegítette nemcsak magát és családját, hanem a kor neves íróit, költőit. A hatalmas kert gyümölcsseit elosztogatta, esetleg eladta, ha nagyon megszorult anyagilag. Ez utóbbi elég rapszódikus volt, mert a „jövedelmet” a családnak – így nevezeték tréfásan a jogdíjakat – a *Molnár ösztöndíj* jelentette. A mintegy évtizedig tartó levelezés kordokumentum. Színhelye: a „népi demokratikus Magyarország, ahol a proletárdiktatúra az úr” és a nyugati emigrációban élő magyarság színe-java.

E levelezés nem volt egyszerű. A forradalom leverése után megszapordtak a jelentők, a besúgók, a figyelők. Titkos nyelven, titkos, áthallásos nevekkel „beszélgettek” írásban a levelezők. Érdemes a kötet tizenhatodik leveléből idézni Sárközi Márta tudósítását. A dátum 1957. május 21. Álnéven lett megadva a feladó és londoni címzett is „ismeretlen” volt... (A letartóztatás – virágnyelven):

„*Matyikám, gondolom, csodálkozol, ha megírom, hogy megint itt ülök a régi lakásban! Mint irtam, múlt hétre volt tervezve a lakáscsere, hogy beköltözöm Zoli helyére. Csütörtökön jöttek a költöztető emberek (ávósok), örületes rendetlenséget csináltak. Mindent kiszórtak, kiborítottak.*

Végül, miután öt markos férfi volt itt, valahogy végeztek és átköltöztünk. Az új lakás (a fogház)

Nagyon barátságosnak és tágasnak látszott, úgy képzeltem ott fogom leélni hát-ralévő éveimet.

Kezdem berendezkedni. Hát mit tesz isten, szombat délután jön egy értesítés, hogy felső fórum nem hagyta jóvá a lakáscserét. Egy óra alatt kidobtak az új lakásból. Nem tudom kinek a keze van a dologban. Csak valami nagykutya lehetett, aki beleköpött, mert formailag minden rendben volt. Én Joci régi lovagjára (Erdei Ferenc) gyanakodom. Persze ezt sohasem fogom megtudni.”

Nem Erdei Ferenc, hanem Révai József lehetett a beavatkozó potentát. Kórházi ágyához eljutott a hír, hogy Sárközi György özvegyét letartóztatták. S a félig béna nagybeteg azonnal kapcsolatba lépett a pártközponttal.

Második találkozás

Sárközi Mátyás emigrációs évei alatt – midőn konszolidálódott lakhatási és anyagi helyzete – főiskolai tanulmányokat folytatott, grafikusként végzett. Közben természetesen az angol nyelv rejtelseiben is elmélyült. Dolgozott a BBC magyar adásánál, majd a Szabad Európa Rádió magyar adásánál Münchenben, aztán ismét Londonba kerülén a BBC Magyar Osztálya lett a végleges „otthona”, itt lelt társra egy gallomán, elegáns, Kovács Ilona nevű finom magyar hölgy személyében, aki immár közel ötven éve a felesége.

Ezekre az időkre emlékeztek 2017. február 16-án a Petőfi Irodalmi Múzeum esti pódiumbeszélgetésén, hajdanvolt kollégájával Pallai Péterrel. A közönség idősebbik fele emlékezett még a rádió műsorcímeire is, a fiatalokhoz szóló könnyűzenei adások „hullámmó” vételére. (A zavaróállomások állandóan működtek, a rövid-hullámon.)

Harmadik találkozás

Pár hónappal később ugyancsak a Petőfi Irodalmi Múzeum Dísztermében gyűlt össze népes közönség egy szép ünnepre: Sárközi Mátyás – közelgő – 80. születésnapját megünnepelni.

1937. június 19-én született, koraszülöttként, hét hónapra.

Egy alkalommal, korábban, elmesélte – a maga szokásos önirónikus módján – hogy nagyapja látogatásának az időpontjára „időzítette” a világrajövetelét. Ám csalódott, mert Molnár Ferenc ugyan Bécsből átruccant egy színdarabjának bemutatójára Budapestre, de az újszülöttre nem volt kíváncsi...

A köszöntőünnepségen Pröhle Gergely főigazgató mondott szép szavakat, majd Szentmártoni János a Magyar Írószövetség elnöke köszöntötte az ünnepeltet. Szócs Géza a Magyar PEN Club elnöke rövidke laudációját adta elő, Ferdinandy

György író, a Szépirok Társaságának tagja baráti hangú visszaemlékezéseket idézett föl.

Az ünnepelt szót kapván, fölidézte ifjúkorát, hogy majdnem színész lett, de Básti Lajos szigorú fölvetelíztetése után letett erről. Szerencsére – tette hozzá. Aztán a bajusza történetére is kitért, amit – fogadalma szerint – addig nem vág le, amíg Magyarországon ellenforradalomként titulálják a dicső 1956-ot. Ugyanehhez a fogadalomhoz kötődik az is, hogy addig nem teszi magyar földre a lábát, amíg a megszállók ott lesznek.

(Zárójelben mondván több jeles emigrációban élő és alkotó művész vélekedett így. Cs. Szabó László fogadalma annyiban volt más, hogy ő a hazai irodalmi életben történő publikációjának megjelenéséhez kötötte. Ez teljesült, és így fölvette az irodalmi-művészeti kapcsolatok fonalát az otthoni jeles alkotókkal. De erről még később lesz szó.) Márai Sándorról is tudjuk ugyanezt, ő is addig maradt távol a hazától – egyesek szerint óhazától –, amíg nem lesz újra független.

Fölmerült, hogy hazatérne, de egészsége megrendült, és a „megszabadulás” évében, pár hónappal az orosz csapatok kivonulása előtt önkézevel vetett véget életének. Az ünnepségnek kettős eseménye is volt: az egyik Sárközi Mátyás könyveit kiadó Kortárs Könyvkiadó megjelentetett az ünnepnapra egy kötetet: *Levelek Hampsteadbe köszöntjük a nyolcvanéves Sárközi Mátyást* címmel. Meghatódottan vette át „a majdnem újszülött” az ajándékot. A könyvben rokonok, barátok, tisztelők, munkatársak és mindazok, akik szeretik az író, írásait, megjelentek írott gondolataikkal.

A moderátor Lázár Balázs színművész, költő, számos verssel idézte föl az egyes korokhoz kötődő időszakokat, szerzőket. Tréfásan jegyezték meg a résztvevők az ünnepelt írói termékenységére utalva: nyolcvan év – harminc kötet. Az esten az ünneplő közönség megismerkedhetett az író legújabb könyvével a: *Mi erősebb: a dal vagy az orkán?* – Sárközi György *életpályája* című kötetével is.

Negyedik találkozás

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozata a Pesti Vígadó Makovecz termében 2017. október 26-án Cs. Szabó László tiszteletére egész napos emlékülést rendezett. Számos előadó és telt házas érdeklődő, hallgató közönség vett részt a rendezvényen. Külön méltatás helyett idézzük föl a meghívó sorait:

„Bármerre hány a sors, hazámba vet – vallotta Cs. Szabó László, akit szüleivel trianoni omlottságunk Kolozsvárról Budapestre menekített.

S majd száműzöttségének újabb stációját 1949-től Itáliában, aztán Londonban élte. Akik valaha olasz földre mentek, azoknak ajánlotta igen apró részletességgel a megnézni valókat, barátai e tájékoztató-szórakoztató tudományos elmeséléseket

elnevezték Csédekkernek. Művészeti, történelmi, irodalmi esszék százai, novellái, versei mellett szerkesztőként és a budapesti rádió vagy a BBC mikrofonja előtt szólva is mindig áthatotta a szülőföld és a haza iránti gondolat.

Hatalmas életművének változatos fejezeteit idézték az emlékülés előadói: *Illyés Mária, Ablonczy Balázs, Falusi Márton, Kucsera Tamás Gergely, Márkus Béla, Papp Endre, Pásztor Zoltán, Petrik Béla, Sárközi Máttyás, Sulyok Miklós*. Hűségére utalva *Csoóri Sándor* a sárospataki református temetőben így búcsúzott 1984 októberében: „...száműzetéséhez Cs. Szabó igazolást föltétlenül a magyar történelemtől kapott, a koholt pörökbe torkolló bűnöktől, de erkölcsöt ő növesztett hozzá.” *Sárközi Máttyás Csé* címmel írta meg Cs. Szabó László életművét. A Kortárs Kiadó *Tanulmányok* sorozatában látott napvilágot.

Ötödik találkozás

2017. június 8. Ünnepi Könyvhét. Vörösmarty tér. 2015-ben Sárközi Máttyás nyitotta meg az ünnepséget. Abból idézek: „Most nagyközönség előtt mondhatom el, hogy miért szeretek Magyarországra jönni. Azért, mert itt mindenki, aki szembe jön velem az utcán, az potenciális olvasóm. Londonban ez természetesen nem így van, angolul csak nagyon ritkán írok. Ugyanis az az 57 év, amit Albionban töltöttem, nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy az ő nyelvükön kellő pontossággal, stiláris érzékletességgel mondjak el egy történetet.”

A Kortárs pavilonjánál áll a szerző. Körbeveszik a dedikációra várók. Ismerősökkel is lehet találkozni: Ráday Mihály, Gyémánt László, Vámos Miklós. Ez utóbbi író, szerzőtárs is, közösen írták a *Xenophobe's Guide to the Hungarianst*, 1999-ben. Szó esik napi eseményekről, időjárásról, családról. Megbeszéljük, hogy nálunk, Zuglóban találkozunk egy ebéden, és jót beszélgetünk. A tervet egy közbejött nyári diaré meghiúsította.

Hatodik találkozás

2017. október 31. Ahol mi lakunk, csak három betűvel kevesebb, mint a tiétek- fogadjuk kedves vendégeinket. Zugló – Zugliget. Trolival jöttek ezt is konstatáljuk. Más vendég minimum taxival. A Sárközi házaspár – gondolom én – így többet lát a városból. (Londonban is szoktak sétákat tenni.) Apám szokta volt mondani: gyalogolj, többet látsz. Milyen igaza volt! Amikor az ételfeleségekről beszéltünk Matyival/aki közel áll hozzá, azt ne mondjam, szereti, Matyinak szólítja. Ez kedves és illik is az egyéniségéhez. Bár megjegyezte párszor, hogy a *Máttyás* név egyáltalán nem a százhatvancentis kopasz diktátorra utal. Hol volt az még az ő névadásakor?

Szóval megszokta az évtizedek alatt a BBC-nél, hogy későn kel, a késői szolgálat után és egy kávé-süteménnyel indítja a napot, utána könnyű valami, akár szendvicsféle, és a vacsora a kiadósabb. Áthidaló megoldásként életem párja ragulevest főzött/vendéglői nyelven ezt gazdagonnak mondják, utána máglyarakást ettünk, s egy kis Eger csillagával leöblítettük.

Nem dicsekvésként írom, de feleségem kitűnően főz. „Szeret főzni”, és ez nagy dolog. Matyi elmondta egyszer, hogy felesége, Ili magyarosan főz, és paprikás csirkével hódította meg férjeurát.

Hosszasan beszélgettünk, közös ismerősökről, festőkről, egykori londoni galériájukról, további terveikről. Pár könyv is dedikálódott közben. A hazaköltözés is szóba került. Makai, Ferdinandy is hazaköltözött, Kurtág is szeretne Magyarországon élni – teszi hozzá Matyi. Huszonöt éve Budán vettem egy lakást, és most egy nagyobbra kívánják cserélni. Az idő hamar elszaladt, s abban maradtunk, hogy a Nárcisz utcában majd folytatjuk.

Hetedik találkozás

Színhely: Jókai Anna Szalon. Budapest I. Víziváros, Iskola u. 28.

A Lítea Könyvesbolt és a Kortárs Kiadó 2017. november 9-én 18 órakor.

Sárközi Máttyás Mi erősebb: a dal, vagy az orkán? Sárközi György életútját leíró legújabb kötetének bemutatójára gyűlt össze a nagyérdemű közönség. Az ünnepelt szerzővel Fehér Charlotte, a kötet szerkesztője beszélget. Jelen van még Bakó Annamária, a könyvesbolt vezetője. Régi ismerősök a szerzővel. Köszönti Ilona asszonyt is nagy szeretettel. Majd a nyolcvanéves szerzőt halmozza el különleges ajándékokkal. Annyira telt ház van, hogy pótszékeken szorong a közönség. Kisfalusi Lehel színművész olvas föl a kötetből. Néma csend, hatalmas taps. Ünnep. Könyvünnepe. A szerző ünnepe. Több ismerős arcot vélek fölfedezni, rég nem látott öreg barátot.

Különböző médiumok munkatársai, szerkesztői keresik meg Sárközi Máttyást. Szívesen beszélget, ad interjút. Terveiről kérdezik: Talán az idei könyvhétre valamiféle Ládia történelem összeáll. Nagyanyja, Vészi Margit lesz a főhős. Ám bőséges izgalmas levelezése is van, amelyet szívesen megosztana olvasóival. Hármas életet él London, Budapest és a francia tengerparthoz közeli kis „alkotóhely” falucska életének terei. Egy olvasója mondta: a Sárközi-könyvekkel egy baj van, ha elkezded olvasni, nem lehet letenni!

Sárközi Máttyás két legnépszerűbb könyvének a *Levelek Zugligetből* és a *Tamperdü* levelezés-memoároknak együttes e-könyv kiadása. Az át- és egybedolgozott, javított

textusban könnyedén keresgélhet a sok ezer név és adat között, hiszen e munkák szépirodalmi becsük és szórakoztató erényük mellett sok-sok adalékkal szolgálnak az ötvenes-hatvanas évek itthoni és a londoni emigrációbeli mindennapjaiból.

(Sárközi Máttyás: *Levelek Zugligetből – Tamperdü* e-könyv kiadás Megjelenés: 2016)

Sárközi Máttyás: Tamperdü

E művet a szerző népszerű levelezés-memoárja, a *Levelek Zugligetből* újraolvasása hívta életre. Ez a történet is a legendás édesanya, Sárközi Márta Budáról küldött levelei köré szerveződik – mozgalmas családtörténetet, szenvedélyes kor- és mentalitástörténetet nyújtva, szellemesen előadott, intimitásokkal is szolgáló szituációk, csattanós anekdoták és portrék sorával.

Sárközi Máttyás: '34, '44, '56 – PLUSZ

A XX. század e három évszáma köré sorolódnak az elbeszélések. Békeidőktől, világháborún és forradalmon át a jelenig ível a kötet, egy kalandos sorsú londoni magyar fiatalember interjútörténeteivel zárulva. – „Életem hetvennyolc évének két nagy, valóban jelentős történelmi eseménye volt: 1944-ben a háború és a holokauszt, 1956-ban pedig a Forradalom. Író tollára való témák. Családunkban megessett történetet kerekít ki régebbi elbeszélésem, az *Amszterdami asszony*, amelyben a csillagosház atmoszférája a saját gyerekkori élményem. – Tolsztoj szerelmes história keretébe ágyazta a *Háború és béke* történelmi krónikáját, ilyen inspiráció alapján merészkedtem megírni kortanúi novellámat, a *Mariann*t '56-ról, amelyben egy fiatalember igencsak vágyódik a szép ifjú újságíró kolleginája után, de a történések azért képet adnak az újabb nemzedékek számára a forradalom kronológiájának kifejléséről is. A kötetben ezt megtoldom egy emigránssztorival. – A címben szereplő '34 pedig az 1934-ben játszódó novellára utal, mikoron egy, a Károlyi-forradalom után elmenekült, exponált személyiség leányai elhatározták, hogy a konszolidált Magyarországon, a Duna Gyöngyeként hirdetett Budapesten Angliából áttelepülve új életet kezdenek. Ez szépen indult, ám a náciizmus terjeszkedése mindent elrontott. Kissé bizarr ennek az életből merített nyitótörténetnek a vége. De azért csak olvassanak tovább.”

Sárközi Máttyás: A bizarr évei

A szerző a Rákosi-korszak irodalmi-kulturális folyamatainak, történéseinek áttekintésén túl számos anekdotát, személyes emléket is felelevenít – a tőle megszokott élvezetes stílusban. Édesanyja, Sárközi Márta révén (aki a *Válasz* folyóiratot szerkesztette) az ifjú Sárközinek is számos fontos író és kritikus volt mindennapos ismerőse, és közvetlenül megélhette a párthatalom rémisztő és abszurd módszereit, amelyekkel az irodalmi közéletet terrorizálta.

A tanulmány tényfeltáró jelleggel Londonban jelent meg először 1980-ban. E kiadásnak jelentősen bővített változatát veheti most kezébe a hazai közönség.

Sárközi Máttyás Levelek Zugligetből

Sárközi Máttyás sikerkönyve, a *Levelek Zugligetből*, regényes kordokumentuma az ötvenes évek végi, hatvanas évek eleji Magyarországnak. Két hangra komponált mű, anya és fia majd' egy évtizedig tartó levelezése – melynek főszereplője mégsem annyira a később íróvá lett fiatalember, aki 1956-ban elmenekül az országból, és Angliában talál menedéket, mint inkább az itthon maradt édesanya. Sárközi Márta (1907–1966) legendás és emlékezetes alakja a háború utáni magyar szellemi életnek: a koalíciós időkben a *Válasz* című folyóiratot szerkeszti, és lényegében mindazt, ami a háború tragédiái után számára megmaradt, föláldozza a magyar irodalomért.



Tóth Sándor

Bánatban is ünnep

hamvazás szerdája
havaknak órája
ég-szakasztja zápor
zúdul a világra

cinkék sirdogálnak
ág hegyén fény pattan
mikor a hóesés
oltja szakadatlan

korai rügyeit
a cseresznyefáknak
szendergő törzsekben
a lélek nem lázad

átadja híreit
hétalvó gyökérnek
kéregről ágaknak
hamuszín levélnek

mely a zsenge fűnek
szélvédett alomja
míg a nap keltével
meg nem vigasztalja

véget ér akkor majd
hószikrák mámore
kőről tüzet csihol
remények húsvétja

ami volt fehérség
bánatban is ünnep
bűnök rossz virágát
elsirató könnyek

költöznek madárként
közel-ég honába
feloldozást nyernek
szívek záporában

Kaiser László

Őszinte műfajtiszta*H. Varga Gyula köszöntése 70. születésnapja alkalmából*

„Kezdetben vala az Ige” – hogy azt nem mondjam, eléggé egyértelműen. Vagy másképp: műfajilag tisztán; aztán az irodalom megjelenésével és elterjedésével sokáig szinte homogének voltak a műfajok. S végül az amúgy is bolond világ végképp megbolondult, vegyük, hogy a XX. századra, minden keveredett mindennel, a fogódzkodó a pusztítóval és fordítva: nagy-nagy műfaji keveredés kezdődött a prózaverstől az esszéregényig, hosszasan lehetne sorolni, s egyáltalán nem biztos, hogy ez baj. Tény viszont, hogy néhány műfaj megmaradt abszolúte tisztának, nem sok, ezek közé tartozik mindenképpen többek között a nekrológ és a köszöntés. Hát hogyne. Ha már valaki elvállal egy búcsúztatót, biztos, hogy nem beszél és nem beszélhet negatívumokról. Mutatis mutandis: ilyen a köszöntés is.

Most tehát ebben a tisztának maradt műfajban szólnék őszintén, és csakis őszintén, mert másképp nem érdemes. Nem is lehet, illetve lehet hablatyolni-hazudni, de ez nem kenyerem. A dolgom viszont hihetetlenül könnyű, mert végiggondolva a köszöntés elvállalását, majd a megírásra készülődve: döbbenet és örömmel fogalmazódott meg bennem az a felismerés, hogy Varga Gyula azon kevés barátaim és ismerőseim közé tartozik, akiről egyszerűen nem tudok rosszat mondani. Ha akarnék, sem tudnék. És ez hihetetlenül nagy dolog, racionálisan és ugyanakkor meghatottan kell megállapítanom. Németh László szép szava, hogy micsoda nagy „emberfaunával” találkozunk életünk során. És milyen kevés az, aki tényleg egyértelműen melegíti emlékeinket, s ez már az én komor szavam.

Menjünk sorjában. Varga Gyulát már nem olyan fiatalon ismertem meg, 1979-ben. Együtt kezdtük az ELTE magyar kiegészítő szakát, ez köztudottan posztgraduális képzés volt azoknak, akik előtte tanárképzőt végeztek. Nem túlzás: az első pillanattól, az első véletlen, tehát a mából nézve mégsem véletlen beszélgetéstől kezdve szimpátián, egyetemi csoporttársaságon túlmutató barátság kezdődött köztünk. Talán erősítette ezt, hogy Egerből érkezett, apám szülővárosából, talán az is, hogy néha besegített nekem a nyelvészeti felkészülésben, elvégre ő már komolyan foglalkozott ezzel a diszciplínával, a közös értékrend és érdeklődés mindenképp, s talán az is szerepet játszott, hogy néhány évvel idősebb volt nálam, így eleve éreztem iránta szeretettel teli tiszteletet: ennek jegyében fogadtam el akkor és főleg a későbbiekben elsősorban életemet érintő finom kritikákat, de talán legalább ennyire a kommunikáció szakértőjének tüpontos megjegyzéseit munkámmal, írásaimmal, esetleges szereplésemmel, előadásokkal kapcsolatban is. S

ez tart ma is, mert – magamat ismétlem – nincs rossz emlékem, tapasztalatom. Miként csalódásom sincs.

Viszonylag ritkák a nem fiatal korban kötött barátságok, az is ritka, hogy a felnőttkori átmeneti együttlét, munka, tanulás, hosszabb közös program után megmarad a kapcsolat, pláne intenzíven. A nyolcvanas évek elejétől, tehát az egyetem végétől folyamatosan tartottuk a kapcsolatot, s ez mindmáig megvan. Állomásokkal. Tartalmas állomásokkal és találkozókkal.

Kezdem ott, hogy megannyi egri találkozás és jóval kevesebb pesti találkozás. Persze hogy több volt az egri, hiszen nekem volt sok dolgom és teendőm Egerben: temető, később egy idős rokon látogatása, irodalmi szervezések, estek. És jó volt és erőt adó a mindig derűs s tartalmas együttlét: mindig úgy éreztem, hogy a szó legnemesebb értelmében egy vidéki rokonnal találkozom vagy találkoztunk, ha család, netán irodalmi vagy nem irodalmi barát volt velem. S ha már barát: kapcsolatokban, szimpátiákban gyors ítélezésekre és lángpallos villantásra készítő időnkben és emberi természetünkben a mi esetünk oda-vissza igaz volt és működött a tétel: a barátom barátja az én barátom is. Így került hozzám közel Varga Gyula ismerőseinek, szeretteinek jó része, s így kedvelt meg Varga Gyula számos hozzám közelállót. És persze ezek a kapcsolatfonódások sokszor munkába, fontos kulturális tevékenységekbe, fölmutatásokba torkolltak, nemesedtek. Nem mondok neveket, csak a hallatlanul fontos tényrt rögzítem, hogy sokszor a vízcso bogás egyszerűségével és tisztaságával folytak egymásba tevékenységeink. Csak területeket említek: tanítás, könyvkiadás, szervezés, szerkesztés, irodalmi, kulturális események.

Az eddigiekből is kiderült, hogy közös tevékenységekről és találkozásokról vannak fényes, lelket melegítő emlékeim. S ezekben az emberről, a barátról, a kollégáról, a szinte rokonról mondtam dicsérő szavakat – és semmi rosszat, mert nem tudok. De mint előadásainak olykori hallgatója, írásainak, tanulmányainak, könyveinek lelkes és amúgy nem nyelvész olvasója csak jóval és alapossal talákoztam. Valaki a maximalizmust emlegette vele kapcsolatban. Igen, de ez a nagyon emberi maximalista magához is szigorú. Humánus, következetes szigorúság egyenes és közvetlen stílusban.

És hát persze nagyszerű tudós, kandidátus. És hát nagyszerű szervező: a baráti közösségektől, a családi élettől a tanszéken át a konferenciáig. Megannyi ember között élt és él, lételeme a kommunikáció. Az a kommunikáció, melynek elméleti szakértője, oktatója, gyakorlati és gyakorlatias területek vizsgálója, a legfrissebb nyelvi jelenségek kutatója is. Majdnem munkamániás, de mégsem. Mert a munkamániá aránytalanságot tételez föl, Varga Gyulánál pedig az ilyen elképzelhetetlen, hiszen munkája és elvárása a másik emberért, a tanítványokért van főleg, tehát mindig van ideje a másokra: munkában s azon túl is, tehát a hétköznapok

ünneppé emelésében jó szó, őszinte gesztus, esetleg módjával történő, ingyenkedésre hajló koccintás ötvözetében.

A már korábban idézett Németh László írta, hogy a minőségi ember nem csupán munkájában, cselekedeteiben, gondolataiban az, hanem valamilyen sugárzó antropologikum is. A majd negyven éve megismert Varga Gyula ezt a sugárzást őrzi mindmáig, azzal tetézve, hogy tényleg nincs semmi rossz, ami vele kapcsolatban eszembe jutna, földéződne. És ebben nem az a lényeg, hogy kaptam tőle – amúgy kaptam tőle bőven –, hanem az, hogy mindig jó volt vele találkozni, mindig harmonikusan alakultak közös ügyeink a munkától a baráti együttlétig. Most is, ahogy írok róla, mosoly van arcomon, és megnyugvás van bennem. Mert őszintén lehettem műfajtiszta: köszöntésem igazát az írás közbeni jó közérzetem garantálja, négy évtized megidézésének öröme és hálája.



Kelet vándora (2014, linómetszet)

Holló József

Húsvéti üzenet...

„szükség az ember Fiának átadatni a bűnös emberek kezébe
és megfeszíttetni és harmadnapon feltámadni!”

/Lukács 24,7/

Hajnalfény pislog szét Jeruzsálem felett
ez a harmadik nap a szörnyű péntek óta!
Asszonyok sietnek a sziklasír felé:
kimondhatatlan, mély gyászba burkolózva.

És a sírnál nincs ott a kő – nyitott a bejárat,
de nem látják az Urat, csak a földre szórt lepleit.
Egy hang szól odabentről... miért keresitek
a holtak közt az élő? Feltámadt, már nincs itt!

S a jámbor emberi ész még értetlenkedik.
Hogy is foghatná fel az isteni csodát,
hogy az, aki meghalt – harmadnap feltámadt,
mert az Atya akaratán legyőzte a halált.

Óh, te spirituális felfoghatatlanság –
próbálnám érteni, hogy értünk volt Nagypéntek
kínt és kereszthalált Krisztus azért vállalt,
hogy a bűnös ember éljen. Mert a megváltás tervének

így kellett végbemenni Őáltala!
Hisz ezért jött a földre és lett testté az Ige,
hogy magára vegye a világ bűneit
és az ember megfogózzon áldott kegyelmibe.

Ez a harmadik nap; a feltámadás napja.
S az Úr Jézus már ott megy Emmaus felé.
Szögsebes lábnyoma úgy maradt a porba,
mint a megbocsátó, örök szereteté.

Könyörögnék hozzád tétován Uram!
... nekem Péter hitét add, s ne Tamás kételyeit!
Mert *boldogok akik nem láttak és hisznek,*
és rábízzák az Úrra a megbánt vétkeik.

Az isteni csoda - így járja át tudatunk
míg a Titok a lelkünkben reménnyé összeáll.
Bár partra vetett, üres csigaházak vagyunk,
de Krisztus zúg át bennünk, mint örök óceán!

És kimossa belőlünk az életünk szemetét,
hogy az ember megérthesse a Húsvét üzenetét.

Az írás terhével és irgalmával

Bakacsi Ernő Barátomhoz

Mint ismeretlen messzi csábított az írás;
a gondolatra zárt csend révületei.
És a késve indulók hátrányán is hitted:
tudsz a szó irgalmán másoknak üzenni.

Mert vitt kényszeresen az önkimondás vágya.
Hogy mély-magasak közt csapongj szárnyatlanon.
S amíg kerít a szobamély rád feszült magánya
a fantáziád szétszáll boldog, kínmámoren.

És történetté válik a megélt, a kitalált.
Szétszibong lelkedben a múltak hallgatása.
Közben szilaj éned felenged, megolvad
... beleszelidülve az önfeloldozásba.

Sorsok, léthelyzetek kilesett világát
súgja regényekké az elme, a képzelet.
És a megírt tragédiák személyes élményként
járják át az olvasó, emberi lelkeket.

Oly hiteles, őszinte tollad hegyén a szó:
ahogy szétkiáltja magát; a szerelem, gyűlölet.
S a megélt forradalmad néma gyásza előtt
önkéntelen hajtunk Veled mi is fejet.

Nyolcvan esztendő terhével válladon
még álmokat dédelgessz e gorombuló létbe'.
És próbálsz regényeid kitért utcahosszán
reményt kiabálni e kiüresedésbe.

Így viszed az írás terhét és irgalmát:
míg lobog a lelked; az örök nyughatatlan.
Hogy megpróbáld kimosni a mindennap szennyesét
a benned letisztult, leírt gondolatban.

Ellökhet magától e közönyös világ.
Te járod az utad – mit sorsod kiszabott.
S a múlt idő kútjából felhúzott vödörből
a szomjas jelenen túl: a jövőt is itatod.

Lopkodják őszeid a nyaraid melegét.
Hűvös szél simítja deresedő hajad.
Létünk csak pillanat az idő-végtelenben,
de egy percnyi öröklétben megtarthatod magad.

Mert a felejtés, a múlás fölé hidat verhet
a maradandó gondolat... ha ki tudod mondani.
És az adnitudás hitén csimpaszkodó remény
suttog: az igaz szó, képes megtartani.

Bár a késve indulók hátrányával kezdted,
de mögötted hagyott, nagy messzik derengnek.

Ködöböcz Gábor

A határokon járó író

A nyolcvanéves Bakacsi Ernő köszöntése

Bakacsi Ernő az utóbbi két évtizedben folyamatosan a saját határait feszegeti; szüntelenül a határokon járva él és dolgozik. Az akár istenkísértőnek is mondható vállalkozás tiszteletet parancsoló és bizvást megsüvegelendő eredménye a huszadik század történelmi és köznapi realitásait átfogó tizenkilenc kötet. A teljesítmény nagyságát a mennyiség mellett a minőség is jelzi. Ki kell mondanunk, hogy Bakacsi Ernő lényegesen jobb író annál, mint ahogyan azt éveken keresztül gondoltuk. Jóllehet sosem kapott érdemének megfelelő figyelmet és elismerést, a küldetéses emberek hitével, szívós kitartással tette a dolgát. Noha nem jelent meg rangos folyóiratokban, nem került be az irodalmi köztudatba, nem lett az Írószövetség tagja, életmódjának, fegyelmezett munkamódszerének és tehetségének köszönhetően mégis nagyra nőtt, sőt fölülmúlta önmagát.

Bakacsi Ernő bámulatos valóság- és emberismerettel bíró, feltétlenül életigenlő, fokozottan természetközeli író. Történeteiből, figuráiból, beszédmódjából, sőt egész látás- és ábrázolásmódjából is természetesség, elevenség és kerestlen egyszerűség árad.

Az egy híján húsz kötettel rendelkező szerző mértéktartóan stilizált és analizált világa rendre nagy felületen érintkezik a valósággal. Még pontosabban: a látszólag magunk mögött hagyott, de nagyon is velünk és bennünk élő történelemmel. Egyetértésem jeleként idézem az író egyik legfogékonyabb olvasója, Nagy Jenő lényeglátóan pontos véleményét: „Bakacsi Ernő műveiben megjelenik a huszadik század Magyarországa, annak szinte minden történése. Szereplői az élet minden területéről jönnek. Néhányukat még ismerhetjük is. Az író legjellegzetesebb sajátosságát abban látom, hogy műveiben soha sincs gyűlölet. A legaljasabb alakjait, a helyzeteket – jó dokumentaristaként – precízen elemzi, de nem ítélkezik és nem gyűlöl. Meghagyja az olvasónak a véleményformálás lehetőségét”.

A két évtizedes pálya tanúsága szerint Bakacsi Ernő alkotó- és mesélőkedve töretlen és kifogyhatatlan. Olyannyira, hogy a jeles nyolcvanasok közé lépő szerző – mintegy még emlékezetesebbé varázsolva a nevezetes és kerek évfordulót – újabb kötetlepte lepte meg az olvasókat. Tette ezt barátai örömeire, a magyar irodalom üdvére és a Fennvaló nagyobb dicsőségére.

A huszonkét rövidprózai írást felvonultató kötetben az atmoszferikusan jelentéssé címek (*Az elátkozott ház; Hősök vagy áldozatok?; A titkos gát lakója; A hombár rejtélye; A tizedes dilemmája; Alea iacta est; Késő bánat; Öregsors*) már láttatni

engedik a történeti, szociológiai és lélektani érzékenységtől motivált tematikai sokféleséget, illetve élménybeli gazdagságot.

A narrátori pozíciót a dolgokhoz, jelenségekhez, emberekhez közel hajoló, mikrorealista szemléletmód határozza meg. Az erős sodrású történetekben szinte mindig átüt a személyes érintettségből táplálkozó lírai részvét, az esetetek, a megalázottak és megszorítottak iránti együttérzés. Az idill és a tragikum között hullámozó novellákban változatos regiszteren szólal meg a szeretet és a szeretetlenség, a béke és a békétlenség, a boldogság és a boldogtalanság, a hit és a hitetlenség, a remény és a reménytelenség. A magasság és a mélység kölcsönös feltételezettségét és paradox párhuzamosságát ábrázoló példázatos történetekben nemegyszer a spirituális realizmus jellegzetes élmény- és érzékenységformái ismerhetők föl.

A tradicionális prózán nevelkedett olvasók, akik érthető okokból tisztos távolságot tartanak a zavarba ejtő elbeszélések 'póz modern' világától, Bakacsi Ernő keresetlen természetességgel megformált köteteit mindig megnyugvással és örömmel vehetik kézbe. A szép magyarsággal, élvezetes stílusban megírt legújabb könyve, *A hombár rejtélye* is azt mondatja velünk, hogy egy biztos arányérzékkel, jó ízléssel és különleges valóságismerettel megáldott novellistával van dolgunk, akinél semmiféle prózapoétikai zsonglörködés és csöppnyi narrációtechnikai szemfényvesztés sincs, a művek világa mégis érzékletes elevenéggel és atmoszferikus jelentéssel bír.

A nyilvánvaló mesterségbeli gazdagodást mutató, maradandó esztétikai élménnyel és a belefeledkezés örömeivel megajándékozó könyvet jó szívvel ajánlom a reménybeli olvasók figyelmébe.

(Elhangzott az egri Polgármesteri Hivatalban, 2018. április 20-án.)

Sólyom Sándor

A lépcsők

*„és ugyanoda érkeznek,
ahonnan elindultak,
mert nincsen céljuk,
csak a lépcső.”*

(Vitéz Ferenc)

Lépcsők,
a láthatók s láthatatlanok,
megbízhatók és veszélyt rejtők.
Ha akarod és ha nem,
az életed részei ők.

A lépcsők,
olykor márványt csillogtatva
csalogatják lépteid:
lépj bátran rám, mert csak
velem juthatsz tovább!
(Halkan dörmög a tölgy, a megkopott:
menj, ha akarsz és még nem volt
elég a csalódás!)

A lépcsők,
mindig egy másikhoz vezetnek,
mert logikájuk így kerek.
Soha ne törekedj elérni az utolsót,
utána nincs más, csak zuhanás
és nincs több próbálkozás!
Bár ha sorsoddal kiérdemelted,
átölel és ott is elkísér
a lépcsők szelleme.

Találkozás

Szervátiusz Jenő

†1983 és

Szervátiusz Tibor

†2018

Megjöttem s a műterem, mint a Fellegvár
alatt egykor, fényében megfüröszt.
Látom, nem pihentél azóta sem,
a csángó madonnáid itt is köszöntenek
és a földön hagyottak is... emlékeznek
s a kokojzaevők is üzenik,
hogy a szüret, lassan közeledik...
Igen, megviselt az élet s a betegség
- hogy a szekusokat más ne is említeném! -,
és nem véletlen, hogy Dózsa a vastrónján
könnyezett, mikor megtudta, én is elmegyek,
de tudtam Veled leszek s az égi téren
együtt...ha másképpen is...
Tudod, Te voltál az első mesterem
és a példaképem is...és emlékszel
Székely Jancsira, kis versében megírta
a fogságban alkotott majd szétdarabolt
szobrodat, hogy legyen elegendő
szivály agyag a következőhöz...
Lehet, hogy nem mondtam soha,
de tudnod kell, hogy szeretlek,
és öröm Veled élni és alkotni,
mert enélkül élnünk nem lehet!

Lisztóczy László

Búcsú Szervátiusz Tibortól

Május 15-én helyezték örök nyugalomra az április 25-én, nyolcvannyolc éves korában elhunyt Szervátiusz Tibor Kossuth-díjas szobrászművész, a nemzet művésze hamvait Budapesten a Fiumei úti Nemzeti Sírkert művészparcellájában.

A veszteség mérhetetlen. Drága halottunk Bartók Béla egyenes ági leszármazottja a saját művészeti ágában. Jelentőségét Solymár István így összegezte: „A kelet-közép-európai szobrászat legújabb fejezetét az ő nevével lehetne kezdeni.” Művészete azt a bartóki igazságot illusztrálja, hogy a nemzeti hagyományok legősibb és legmélyebb rétegeibe való alámerülés nem vezet provincializmushoz, ellenkezőleg: szükségszerű feltétele és lépcsőfoka az egyetemességnek. A népi kultúra alkotásai nem csupán a nemzetenkénti eredetiség herderi eszméjéről, a „sajátosság méltóságá”-ról tanúskodnak, hanem a „tisztá lét”-ről, a népek összefüggéseiről, közös élményeiről és vágyairól is. A nép tiszta álmához lehajló egyetemesség szólal meg Bartók zenéjében, népi és egyetemes korrelatív egységéről beszélnek ékesszólóan Szervátiusz Tibor alkotásai is.

Pályája Erdélyből indult és Erdély-központú maradt akkor is, amikor – Csiki László szavaival – kényszerűségből a „sánta történelem” egy másik lábnyomába lépett, szülőföldjéről az anyaországba költözött. Meghatóan vallott Erdély iránti érzelmeiről Babiczky–Szervátiusz Klárának: „A házamat Budapesten úgy építettem, hogy az emeleti erkélyen, fenyőgerendákból magam ácsoltam a korlátot. Olyan lett, mint egy gyimesi kerítés. Reggel mindig kiállok oda, betájolom Erdélyt, Kolozsvárt, Gyimest, s arrafelé fordulva kérem a Napot s a Magyarok Nagyasszonyát: Máriát, segítse meg Erdélyt s az erdélyi magyarságot.”

Kincses Kolozsvárt, szobrász édesapja mellett tanulta meg a mesterséget, apa és fia együtt formálta meg Tamási Áron síremlékét Farkaslaka határában. Fiatal szobrászként vázlatokat készített Moldvában, Gyimesben, Csíkban, Kalotaszegen, és tanulmányozta a nyugat-európai modern művészeteket is. A kisebbségi sors szorításában tudatosult benne, hogy a világot gazdagítani kell, nem szegényíteni, gazdagítani azzal, ami a miénk, hiszen – Babits Mihály fogalmazott így – minden nemzet külön szín az emberiség freskóján, külön hang az emberiség koncertjében: az emberiség ellen vétkezik, aki ezt a színt halványítani, ezt a hangot halkítani akarja. A sokféleséget Isten avatta a teremtés egyik legfőbb titkává és értékévé, minden együttműködés és megmaradás alapjává és biztosítékává. A teremtés tervével, Isten álmával, a lét törvényével és parancsával szegül szembe, aki megzavarja vagy megtagadja az élet eredendő polifóniáját, Tamási Áron metaforikus értelme szerint: a hegyeket egyenlővé teszi a sík földdel, hogy magának zugot soha ne találhasson. Isten akaratával egybehangzó evidencia

tehát az is, hogy elvileg egyenrangú minden nemzet, nincs minőségi különbség kis nép és nagy nép között, a kicsik kultúrájuk révén egyértékűvé válhatnak a nagyokkal.

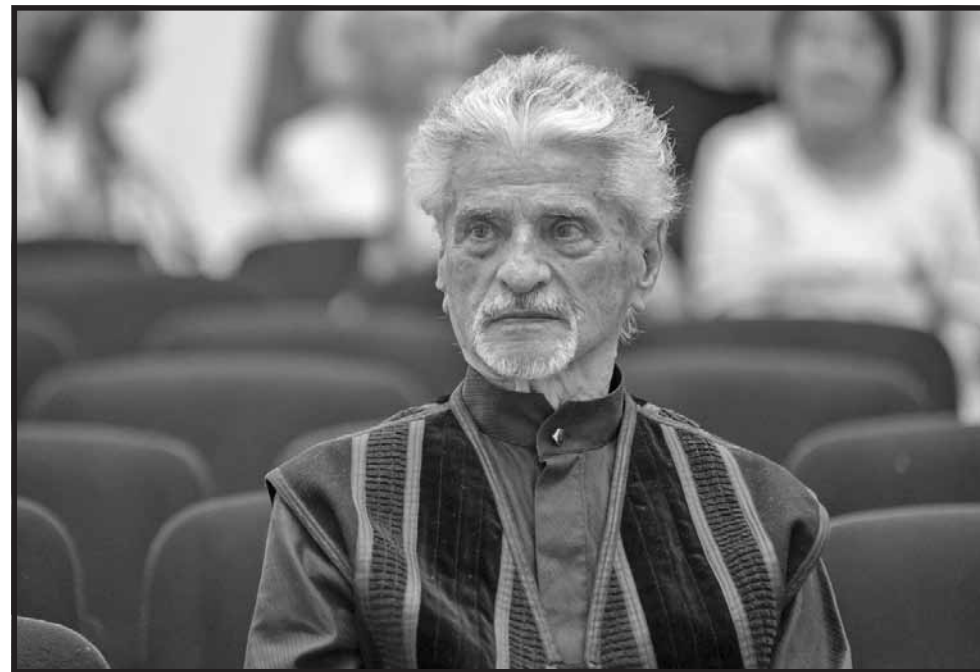
Ezzel a hittel és küldetéstudattal végezte munkáját Szervátiusz Tibor is, amikor Közép-Európa, mindenekelőtt az itt élő magyarság szobrász-szószólója kívánt lenni. Fölmérte a földrajzi elhelyezkedésünkből, keleti származásunkból és nyugat-európai kötődéseinkből adódó konzekvenciákat is. Ő így nyilatkozott erről: „Ha magyarnak születtem, a művészetet is anyanyelvemen kell beszélnem. Vállalom népem hagyományait, sorsát, történelmét, múltját, jelenét és jövőjét. Keleti szép örökségünket Nyugatba ötvözve, a Nyugat figyelmét magunkra irányítva a szobrászat nyelvén erről akarok szólni.” A Németh László által megjelölt „bartóki szintézis” programja tárul föl ebben az ars poeticában, ősi és új, népi és modern, keleti és nyugati egységbe foglalásának igénye.

Hogy milyen messzire nyúlnak vissza az időben Szervátiusz Tibor művészetének a gyökerei, többek között *Kalevala*-illusztrációi is szemléltetik. Megragadta a finn eposz ősi egyszerűsége, természetessége, tisztasága és ereje, a runók néprajzi gazdagsága, pompája és derűje. Az Elias Lönnrot által egybeszerkesztett kollektív remekműben a debreceni Gulyás Pál a közös eredet dalát, a kis népek apológiáját látta meg, a magyarság mély, eltemetett, prehisztorikus erőire, halhatatlan gyökerére döbönt, kultúránk atlantisi sírjához, földalatti folyosójának a bejáratához találta meg a kulcsot. A hősköltemény 16. és 17. éneke arról szól, hogy Vejnemöjnen, a „legkülönb költő”, aki a szó hatalmával közvetlen teremtésre képes, varázsigékkal csónakot épít, de az utolsó három szó nem jut eszébe, ezért munkáját nem tudja befejezni. Elindul a hiányzó szavak megkeresésére, de nem talál rájuk sem a földön, sem az alvilágban. Végül egy egyszerű gulyás Vipunenhez, a fővarázslóhoz, a hajdani vadászemberhez irányítja, aki már eggyé vált az anyafölddel, testén egész erdő nőtt, de alatta maga is tovább él. Vejnemöjnen alászáll a „holt-eleven táltos” testébe, és ott megleli a bűvös szavakat, amelyekkel bevégzi művét.

Erre a jelképes tárnanyitásra, a népi emlékezetben, a történelmi hagyományokban való alámerülésre, a vipuneni mélységek föltárására, az emberi és nemzeti lét totális átélésére és kifejezésére vállalkozott művészetében Szervátiusz Tibor is. Legtöbb szobrát a magyar történelem ihlette. Tanulságként és intelemként föl-fölidézte múltunk tragikus eseményeit. Emléket állított a madéfalvi veszedelemnek, Trianonnak, Szárazajtának, a *Magyar Apokalipszisnek*, az 1956-os forradalomnak és szabadságharcnak s külön a 30-es parcellának, mostoha sorsú szülőföldjének, Erdélynek. Megmintázta Attilát, Isten ostorát, világegyesítő karddal a kezében; Dózsa Györgyöt, „a megevettek királyá”-t, akinek permanens tüzet táplál a teste, trónusa előtt vigyázzba dermedt s a hűségre gondolt egy kárpátaljai költő, Vári Fábián László; Petőfit, aki – mint a fák – állva marad a halálban is; Ady Endrét, a „Vitézi Isten”-t, aki – Nagy László gyönyörű látomása szerint – bűvölve addig figyel a legkeményebb kőből, az andezitből, amíg a végzet szóba nem áll velünk; Móricz Zsigmondot, akiből – Szervátiusz Tibor szavait idézem – „minden gömbölyű piknikussága ellenére nagy alföldi erő, félelmete-

sen ősi földhözköttöttség, parasztiság, rejtelmes, bálványyszerű komolyság” árad; Szabó Dezsőt, akinek mahagóniba faragott fejéből vesébe látó szigor, ellenálló és számonkérő dac és keménység sugárzik. A konok, mindenre elszánt, megalkuvást és kompromisszumot nem ismerő ellenálló, a végzet hatalma ellen lázadók, az életükben, halálukban és halhatatlanságukban is a szenvedés, a pusztulás, a megaláztatás, a kiszolgáltatottság ellen tiltakozók és mozgósítók a hősei, akik csaknem kitornek a legsűrűbb anyagból is, nehéz állni a tekintetüket. Hozzájuk hasonlított Szervátiusz Tibor is: „a fönmaradás és a megmaradás... reményét és szerelmét” öntötte formába legyőzhetetlen, a romániai kisebbségi lét abszurditásai között megedződött vitalitással. *Kolozsvári Krisztusa* sem néma, engedelmes mártír, hanem lázadó hős, aki – Kovács István költő érezte így – az emberek védelmében szembeszáll Istennel, nem engedi megfeszíteni és föltámasztani magát, két méter magas, szürke csontváza felénk zuhan, hogy kitért karjaival és a hatalmas szögekre görbülő tenyerével magához öleljen minket.

Méltán siratja őt mindkét haza. Osztozik felesége gyászában, aki őrangyalként vigyázott rá, gondoskodott róla évtizedeken át. Egyszerre volt hűséges társa s művészetének múzsája és népszerűsítője. Kevéssel a temetés után ösztöndíjat alapított férje emlékére. Szolgáljon vigaszul Sík Sándor *Áldott, aki előre néz* című versének két záró sora, keresztény bölcsessége: „Cselekedd, ami rajtad áll, / Nincsen halál.”



Szakolczay Lajos

Óriás aranyorgona

Kulcsár Ferenc (1949–2018)

Újból, ha az ember sokáig él, mindannyiszor megismétlődik a dráma, újból kiszakadt a szívből egy darab. Ha látom is a pár év előtti kitüntetések a Balassi-karddal való légebe suhintását, Kulcsár Ferenc az égbe költözött. Az angyali türelmű villámok közé, mert maga is az volt: angyali türelmű villám.

Közép-európai sebzettséggel és reneszánsz mosollyal. Ez utóbbi terítette rá a *kishazára* – hogy növekedjék. Bodroghöz a *Kerek világ közepében* élő, sugárzó terrén, amelyhez csak szerelmes szavakkal lehet közelíteni: „Szentjánosbogár ül / virágzó szivemen – / fölé hajol s nézi, / nézi a szerelem”.

Gyerekeknek íródott elomló szavak. Ez is belefért a villámba. De még inkább beletartozott az a filozofikus düh, az erkölcsi ember kifakadása, amely világosan észleli a világ, megannyi földrész elsekélyesedését, torzulását. A mindent veszélyeztető tisztátalanságot. Nem véletlen, hogy az 1971-ben írt sorok több mint három és fél évtizedig csupán kéziratban szunnyadtak. Hogy életre kelhettek, a költő igazságát zengik. „Mosom a glóbuszt, / vízszaggal öblítem / kontinensek szutykát: / folyik alá a koszos lé / Európa, Amerika / arcán” (*Mosom a glóbuszt*).

A sok vihart kavart antológia, az *Egyszemű éjszaka* költője már a kezdet kezdetén tudta, hogy a szavakból épített katedrális igazságát, mert nem hazudik a száj, jöjjön bármely kor, nem lehet kikezdeni. Márvány az, gyémánt keménységgel. Kulcsár Ferenc mindig is „a vers túloldalán” szálldosott a szabadság élőnél élőbb szárnyával, hogy – paradox – az innenső oldal süketjei is értsék a szavait. Önmagában bízó és gögös volt. Szeretettel teli és határozott. „Toll kell nekem – papír / lobbanó ág-bog / s mert ragyognak a sírkövek / agyamban termő / ágacskák nőjenek / toll kell nekem – papír / mert minden költőt kicsi máglyán / elégetni egyszerűen nem lehet” (*Toll papír*).

A világ zűrzavarában – hol az Éden? – az ember „oly magányos, mint a Föld”, és mégis a hűség az a tapasz, amely a néphez (magyarságához), a hazához – a *kishazához* és a *nagy hazához* – odaforrasztja. S nem utolsósorban az emberiséghez. Megint egy korai vers (1973-ban fogalmazódott meg a *Himnusz-töredék*), amely ugyancsak a költő, a *Tízparancsolattal* egyenlő törvényerejű igazságáról regél: „Isten áldd meg a magyart / és a többi nemzetet”.

Mikor dalolt, gyöngyfűzés volt számára a szó. Ahogyan egyik versének címe mondja: *Óriás aranyorgona*. „Ó, anyanyelv! Cserben minket soha nem hagyó, / halottaink szemüregéből is fény felé kúsó, / ünnepnapokon, gyászban is legvégső haza, / óvd a sorsunk: értünk vérző, ismeretlen katona.”

Adysan is énekelt, kosztolányisan is, a Nyugat zenéjét – rímmuzsikáját – kedelve, de nem ódzkodva a vidor és kesernyés groteszktól. Bármelyik nagyság maszkját öltötte magára – a két hazai festőművész, Szabó Gyula és Jakoby Gyula életművét megéneklő hosszúversei egyszerűen zseniális líraegészek (*Liliom Isten kezében*, illetve *Ezeregyéjszaka*) –, saját, egyedi hangon szólalt meg a *világmindenség*.

Mert felvidékiként, szlovákiai magyarként sosem akart kevesebbet – kozmikus ihlettel a lét instrumentumán zongorázni. Az erkölcs billentyűit leütve, a nemes szív telítette kottából. Érzelmesen és szilajon, figyelmeztetőn, és az ember-porszemhez illő imamódban. Egyik költőtársától kölcsönözte a formát, hogy megírhasa *Levél az ENSZ-nek* című versét. „Én, Kulcsár Ferenc Autonóm Köztársaság...”

Valóban az volt, a maga nemében kikezdzhetetlen földrész. Mint említettem volt, angyali türelmű villám. Avval is világított, hogy magára gyújtotta az éjszakát: „éjjen titokban testemen, / lobogjon, lobogjon el velem”.

„Mikor a Nap tüze arcodon lobban, / s tengerről a lábad áldott földre dobban – / hullámzóan, remegve vár a hely, / hogy gyökér helyett földbe térdepelj” (*Szimbólumok*)

Ferikém, a föld lett imazsámolyod! A Magyar Írószövetség nevében búcsúztatlak: Isten veled!

Hogyan is írtad drámaian nagy, *Liliom Isten kezében* című versedben? „Ó, a teljes élet meggyújtott gyolcsába / göngyölte be Isten a szívem: / mint égő zászlót, viszem, / hogy halottaiból föltámadjanak / a szavak...”

Minthogy vágyjuk az értelmi megvilágosodást, teljesüljön akaratod!



Szekeres Mária

Rembrandt

Kiált egy tétova hiány belőlem.
Minden rendben van...
Karácsonyfák dőlnek délidőben...
Rembrandt nézett rám tegnap:
szelfi időtlen...
Soká ültem előtte: ars longa,
vita brevis...
belső tekintetem időtlen,
- ez már más világ.
Valami hiány...mégis...
Sötétedik, ha nem mélyponton,
a világ...
Karácsonyfák dőlnek jobbra-balra:
régí portrék tekintete figyel.
(Ars longa...)
Ne féljeteK – mondja egy hang, Ki
mindent újjáteremt majd.
(Ars longa...)
Hatalmad örök...majd mindent újjá teremtész!
Az égi lovasok készülődnek.
Te vagy az Úr, és senki más!
Nem nyel el a hiány engem sem.
Szavad kőbe vésve megáll!
Vita brevis...
...de ti ne féljeteK!
A lélek halhatatlan.
Rembrandt is néz ránk
odaát...

érintés nélkül

érintés nélkül, csak vagyok:
magam makacs létezése foglya.
elárultam azt, aki sosem voltam?
Arcod fényét, észrevétlen titokban?
a csönd a hóval puhán hull, némán
izzanak a glóriák, s egy távoli Ige
hozza üzeneted egy jeges úron át.

szétszabdalt idő

nagybőjt van és hó hull.
az Ég sűrű titokban lélegzik belém.
minden Idő ide tornyosul,
arcom makacs földi vádákban ázik.
az Idő által szabdalt csöndben
véreznek a glóriák. gyermeki emlékek
menedéke irgalmadért kiált.

Sz. Tóth Gyula

Kárpátaljától Elzászig*A Partium folyóiratról*

„Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”

Útravaló. Jól becsomagolva, díszes kötésben. Ez a *Partium*, a vidéki lap, nagy ölelésben. Az 2017. téli számot forgatom, de már régről ismerem. Korábban olvastam, aztán írásomat is befogadta. Találkoztunk. A téli számról írok, de a lapságot, a „Partium-ságot” értem rajta. A borító mindig csábító, most is felhívó: leláncolt kerékpárok a hóban. Filmdráma is lehetne. Hogyan tovább? Egyelőre csak gyalog, mert behajtani tilos, jelzi a tábla a hátsó borítón. Hát hol vagyunk, kérem? Be vagyunk zárva? Nekünk jegyünk van az operába, Grand Ballet de l’Opéra National, ott a hirdetőoszlopon a plakát: Romeo et Juliette, ezt adják. Strasbourg messze van. És erre, mifelénk a tél keményebb. Különben is: minden út Strasbourgba vezet? Az unió igazságosztó centrumába, ahol központi bíróság szabja a törvényeket? Merthogy rendelkezik. Ahová oly szívesen fordulnak a panaszosok, ott terem a jog és az igazság. Hajaj, de most tél van, a bicikli leláncolva. A hó egyszer elolvad, s felenged az idő. Látnivaló van errefelé is. Bőven. Mit kínál a Partium?

Tartalmi felépítéséből következően van: Szépírás – Tanulmányok – Szilánkok – Szemle – Unitárius szemmel – Népfőiskolai rovat – Kopogtató – Hírek. Ebben serkentőn derítő olvasmányok, sajátos gondolkodásmódok – kifejező hitelesség. Sok tehetséges alkotó, több műfaj, fontos témák, az elméleti alapú elemzések mellett dráma, hangulatos versek, szabadok és kötöttebbek, kétsorosok és egysorosok, változatos próza, érdekes hírek eseményekről, programokról, fotókkal. Irodalom – nemcsak írják. Teszik: szervezik – kiderül, mi van a sorok mögött, pontosabban, kik vannak a sorok mögött. („Nem halott bácsi a költő”, mint hitték a kisiskolások egykoron.) Mert a költők „utólag hálnak”, ez egy sajátos, személyes „idő-fogalom” nyomán végigvitt „sors-időintervallumok” felvillantásából derül ki (45.). Erőssége a lapnak a sokszínűség, a többféle tónus, feszes ritmusú írásokkal. És az üdítő humor. Kis ismeretterjeszkedés „Félremagyarázó szótárral” a kézben, s megtudhatjuk például, mi az: *Aljas* – Mindenkori helyettes; *Államforma* – Országhatár övezte alakzat (29–30.). Eddig A-Á, (remélhetően, aki á-t mond, mond többet is majd). És mi is tudunk monologizálni, ha nem is orról, de borrhól. Rostand után szabadon, fergeteges „Bormonológ” (103). Megidéződik a szívemnek kedves francia vidék: Bergerac (ahol volt szerencsém megfordulni, s lány barátát megkóstolni). De nem kell féltetni a hazait, se a bort, se a költőt, aki Tisza menti, szolnoki. (Feleségem ott született. Lám, a líra összehozza a szépet, a tájat, az embereket.)

Változatos a szerzőgárda, vannak állandók, visszatérők és újak. Bertha Zoltán két munkával van jelen az ominózus számban. Zúgatja a harangokat... egy költőről és egy irodalomtörténészről – látszólag, ám velük a magyar irodalom remekei vonulnak fel. Mindezt összekapcsolva az értékvonaton, amely zakatol... De meddig? Fogódzókat kínál a Csoóri-tanulmányban: 1. sorjázó kérdések, akár Babits nyomán: hajnali, ébresztő kérdések (37), 2. az alkotás döbrentő erejéről: „Harangok zúgnak bennem” (39), 3. újabb nagy kérdés: „a jövő méltó akar-e lenni hozzá?” (41). És akar-e a nemzet (különféle tagjai) önismeretet? Identitásépítő írás! Márkus Béla-remekei kapcsán felvonulnak „a kisebbségi és az egyetemes magyar irodalom legkitűnőbb epikusai”, Sütő András, Szilágyi István, Gion Nándor... (80). Van, kiket nem ismertünk, most közel kerültünk hozzájuk. Márkus Béla módszeréről rögzíti: Ágh István munkásságát bemutatva, „előbb a mikrofilológiai elemzésektől az életműjellemezés és -értékelés meg az irodalom- és műfajtörténeti összefüggésrajz korszakokat átfogó dimenziójáig terjedően tárja elénk” (84). Így tesz Bertha is: tablót tár elénk. Magaslesről pásztáz, észrevéve, ami lent mozog. Messzire ellát.

Az állandó rovat, a „beavatás” az unitárius szellemiségbe. Felhős Szabolcs rendszeresen ír erről. Ezúttal a *Karácsony eredete* című írással kíván áldott karácsonyt. Korábban olvashattunk ismertetést, amely az unitarizmus és a kereszténység kapcsolatát, tanaik hasonlóságát és eltéréseit mutatta ki (Tóth Zoltán, 2015. ősz, 102.). Az 1568-os tordai országgyűlésen megszületett vallástörvényre emlékezve hangsúlyt kap a vallásszabadság világtörténelmi jelentősége. Az érte folytatott küzdelemben Dávid Ferenc személyisége, hitszemlélete rajzolódik ki Tamba Renátó *Örök reformáció* című írásában (2017. tél, 99–102.). „A humanizmus sziklaszilárd hitvallása az, hogy senki emberfia soha nem lehet eszköz, csakis cél.” Ezt már egy fordításban olvashatjuk (*A humanizmus száz éve*, 2017. tél, 103–105.). Nagyon tanulságos írások ezek (még néhányal együtt), főleg korunkban, amikor a különféle vallások (ismét) harcban állnak egymással, Isten és ember nevében pusztítanak. De a felvilágosult elméknek is el kell gondolkodniuk: milyen eszmék mentén hirdetik az emberi jogokat, kötődnek-e valláshoz? A protestáns vallásújítások, a jeles gondolkodók tevékenysége fontos művelődéstörténeti anyag (sajnos nem tananyag). Mindezek újragondolása rávilágít egy némely mai társadalomtudós gyenge pontjaira.

Ha irodalom, akkor tanítás. Ha tanítás, akkor tanárok. Nagy Zoltán Mihály trilógiájának nagy ívű ismertetése a halál felé tartó öregemberről, aki a megélt tapasztalatok birtokában tusakodik-ítélkezik a magyar sors világa felett. Mindezt a szellemi tisztánlátás örömeivel. A dolgozatot a tanár-szerző a jeles irodalmárnak, egykori „kedves tanárának, Ilia Mihálynak ajánlja” (58–70.). Egy „Arckép az Ottlik-iskola tablóján”: Fűzfa Balázs, a szombathelyi irodalomtörténész, tankönyvíró, tanár, közös versmondások gazdája, a digitalizált világban irodalomra hangolja az ifjúságot (86–95.). Tankönyveinek előszavában biztatja az Olvasót (tanulót, tanárt), hogy némely esetben vitakoz-

zon a tudósokkal vagy a tankönyvszerzővel. Horatiust idézi, amihez tartani igyekszik magát is: „Merj mást gondolni, mint amit én!”. Ha irodalom, akkor könyv, melynek „drámája” van: recenzió a könyvkiadás keserveit „elmesélő” Kaiser László szatirikus librettójáról (78–79.). A színház sem marad ki. Elzarándokolunk a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházba, színházi tanulmányok, kritikák ismertetésével bepillantunk egy olyan színházi világba, ahol a kritikus az embert, az emberit keresi. „Nemcsak a szereplők játékában, a cselekményben, a rendezői felfogásban, a megjelenítésben, hanem a világ dolgaival való összevetésben, a nézőként átélt élményben is” (96.).

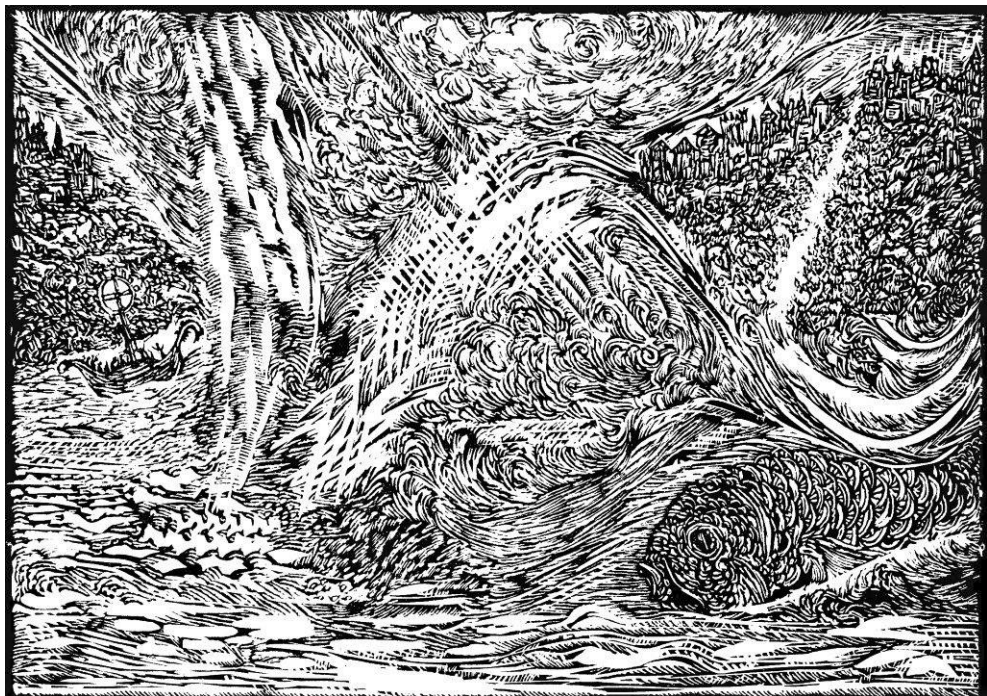
Lélek és irodalom. Együtt partikuláris és nembeli, a mindennapi vacakolások és a magas („magvas”) gondolkodás. Egy az ember, az emberben van az Egész. (Még ha ő nem is tudja.) A Partium fotói bizonyítanak. A lencse, szélesre tárva a horizontot, Litvániára nyit, majd Beregszász – Kassa – Szatmárnémeti – Nagyvárad, beljebb: Nyíregyháza, Mátészalka a pásztázott útvonal. Szocifotók, ember a mindennapokban (a rengetegben), az élet tartozékaival, pohár, üveg, kerékpár. A leláncolt kerékpár. Havazik, s behajtani tilos. De a hó elolvad, s kitavasodik. S talán Beregszászból is be lehet hajtani Strasbourgba. Szocioart. A fotós észrevesz, mert figyel. Nemcsak fényképezőgéppel él az ember. Czine Árpád lát, szívével is, mint a Kisherceg. A gép kéznél van, hát tessék. Mosolyogni sem muszáj, katt, ahogy jön. És sűrítve-tömören megjelenítve a lapkészítő művészek filozófiája: üres poharak a kópárkányon, a nedűt kiitták, hazamentek a leányok s a legények. Mi marad? Valami biztosan marad. A templom a tornyával. A menedék, a hit. Emlékezetes kép (11.).

Tér/kép/tár a folyóirat: képet tár föl a térről, a térségről, ahol kis/közösségek, népek élnek, részei nemzetnek, Európának. Utazni nekik is „joguk” van. „A nagy utazás” is fölsejlik emlékeinkben, de Semprun fájón írt tragikus útvonalról. Ma ott a csábítás, a metróállomás hirdető oszlopán franciás női lábak kínálják: „Redécouvrez vos jambes” – *Fedezze fel újra lábait*. (Bár itt, a nagyszótár szerint, az „újra kitakarni” kifejezés is udvarias. Hajlok rá. 128–129.). A Semprun–regény háborúról szól. És most? Nézzünk körül...

Dramaturgiája van a lapnak. Lány kezdés lírával, ünnepi hangulatban, fokozódó hangszerelés súlyos témákkal, pihentető kitekintés, hangulatos lezárás. Fekete-fehér nyomásban is színes. (Fel)iratos képmozi: Leláncolt biciklik. (Sehol a Bacsó-film vidám biciklistái, sehol a mókás francia biciklis filmek vidám figurái. Nem is olyan rég volt.) Kattog a vetítő, bennünk pereg a film – szereplői vagyunk. És ha már dramaturgia, akkor szerkesztés. Az alkotói közreműködők főalakja a főszerkesztő, ebben az esetben mondhatjuk: főrendező, Oláh András. Költő, író, tanár, kitűnő drámai érzéke látszik, érződik a darabon. Szívem szerint minden írásról szólnék, de hagyom az élményt az olvasónak. Több üzenetet is talál, aki beletekint a lapba. Küldetésének megfelelően, íme, egy a nyelvészek köréből, mely elhangzott az 59. Kazinczy Napokon, Kassán: „megmaradni – gyarapodni!” (55–57.).

Jó ízű irodalmat forgatok. Él a Partium. Éltetik a szerzők, a szerkesztők, szorgos-gondos törődéssel a kiadó (UART), birkózva a működtetés megannyi nehézségével. A szellemiség, az alkotói lendület és érték megérdemli a fennmaradást biztosító támogatást.

Partium messze van Brüsszeltől, mondta nem oly régen egy „európai” (egyébként de-rék francia) ismerősöm. És fordítva ugyanannyi a távolság: *Partiumtól Normandiáig*, volt a válaszom a 11. Tanári noteszkötetemmel. Kárpátalja is Európában van, csak másként. Onnét ellátni Strasbourgig, nyílt tekintettel, talán vágyakozóan, jogos reményekkel. A nyugati Európa uniós ablakaiból az Eiffel-tornyot látni, a tanácstermek üvege lehatárol, véd, magabiztossá teszi a döntéshozókat. A távoli kis/közösségekről majd ők gondoskodnak. Nem ismerik őket, de meghozzák a döntéseket. Sok érték van errefelé is, mi figyelemre érdemes, figyelmeztet a Partium. Így foghatók át távolságok, így érnek össze terek. Talán emberek is.



Jónás (2011, linómetszet)

Vései József

A kidekázott idő

A napi gondok sora
mint páternoszter
kering agyamban.
Egy-egy sóhajjal
nyugtázom ami kész.
A kidekázott idő
szűk folyosójáról kilépvén,
egy kis virágért is
lehajlok.

Tavaszi

Tócsák tükrén
táncol a Nap,
álmukból ébreszt
bokrokat.
Fű kizöldül,
madár dalol.
Ének száll a
fűzfák alól.
Méh és bogár
bújik elő.
Virágzik az
aranyeső.

Anyám

Ha bántotta valami,
a mosolya mögé
bujt el sírni.
Keze érdes volt,
mint a ráspoly lapja.
De jó volna, ha még
simogatna!

Apám

Erdők susogása volt
kenyérhez való,
s hirtelen zápor
oltotta szomjad.
Míg a fák бүтүjére
verted jelző kalapácsod,
az idők évgyűrűi
sokasodtak homlokodon.

Bozók Ferenc

Szellemidézés

Ferenczy Teréz, a „szécsényi remetelány”

Az irodalomtörténetben talán sosem volt könnyű nőként írónak, pláne költőnek lenni, így a 19. század férfias, romantikus irodalmában sem. Ne feledjük, a Bronte lányoknak férfi álnéven kellett verseiket és regényeiket publikálniuk, hogy valamelyest műveikre irányuljon a kor irodalmi érdeklődése. George Sand nevét és másokat is említhetnék. Na és itt van nekünk a szerény, szinte ismeretlen Ferenczy Teréz. Mindössze 30 esztendő adatott neki (1823–1853), ebben is a szintén titokzatos Bronte lányokkal párhuzamos a sorsa. Érdekesség ugyanakkor, hogy Weöres Sándor *Három veréb hat szemmel* című antológiájában azt írja, hogy Ferenczy Teréz mindössze 23 éves volt, mikor öngyilkos lett. Mizsák Endre, szécsényi származású kutató azonban egyértelműen hitelesíti az 1823. december 27-i születési dátumot, melyet a rimaszombati katolikus plébánia korabeli születési anyakönyvében talált meg. Ferenczy Terézt Szécsény városa tekinthetné sajátjának, mondhatnánk is rá, hogy ő a „szécsényi remetenő”, hisz rövid és eseménytelen életét szinte kizárólag ehhez a városkához szegezve élte. „Szécsényi remetenő.” Tudjuk, a magyar irodalmi emlékezet szeret ilyen, ehhez hasonló (egri remete, niklai remete) jelzőket aggatni alkotóira. Szécsény városa egyébiránt alig tartja számon, bár van Szécsényben Ferenczy Teréz út. Erős Zoltán azonban, a *Magyar irodalmi helynevek* című, egyébként igen alapos munkájában, Szécsény kapcsán meg sem említi a nevét. Pesti kiruccanásai viszont óriási hatást gyakoroltak szellemi érlelődésére, hisz nagybátyja volt a kiváló Ferenczy István szobrász, aki pesti házát afféle irodalmi szalonként is működtette, és vendége volt egyebek közt Lisznyay Kálmán is, aki segített Teréz figyelmét tudatosabban ráirányítani a korszak irodalmi mozgásaira. Az elemzők szerint költészetére kimutathatóan legkivált Byron, Lenau és Petőfi hatottak, bár én Goethét és Kármán Józsefet is igencsak gyanítom. Bátyja, a papnövendék Ferenczy Lajos elesett a szabadságharcban, a nyárasdi csatában, 1849. június 20-án. Ez a családi gyász és szerelmi csalódásai, főként bizonyos Csere János (Pulszky Ferenc kastélyának titkára) iránti viszonzatlan plátói szerelme, valamint egyébként is szentimentálisan túlérzékeny lelke kergette végül öngyilkosságra. Amikor pisztolylövéssel végzett magával, a berohanó családtagok a költőnő íróasztalán Czákó Zsigmond romantikus drámaíró képét találták meg, aki szintén fiatalon, mindössze 27 esztendősen, szintén pisztolylövéssel, Csengery Antal pisztolyával végzett magával. Szomorú magyar sors, hogy Ferenczy Teréz verseire a viszonylagos közfigyelem is csak halála után, pontosabban öngyilkossága sokkoló

hírének hatására esett. A lapok is (*Pesti Divatlap, Divatcsarnok, Hölgyfutár, Nővilág, Napkelet*) inkább csak halála után kezdték verseit közölni. Alanyi költő volt, bár prózát is írt. Életében megjelent egyetlen prózai munkája az *Esküszegő*. Ezt az írást a *Pesti Napló* közölte 1844-ben. Abból a szempontból érdemel figyelmet ez a prózai munka, hogy megjövendöli benne saját végétét, szerelmi tragédiáját.

Első és egyetlen kötete csupán halála után 11 évvel, 1864-ben posztumusz jelent meg, köszönhető a szintén Ferenczy István házának vendégeként megismert és a költőnő atyai barátjává lett Bulcsú Károlynak, aki a karcsú válogatásnak a *Téli csillagok* címet adta, és a kötetben Ferenczy Terézről rövid életrajzot is közölt. Ennek a posztumusz kötetnek a 19. század második felében volt valamelyest visszhangja, elsősorban a *Pesti Napló*nak köszönhetően, hisz főként ez a lap próbálta a közgondolkodásban tartani a költőnő emlékét. Szerzőnév feltüntetése nélkül közöltek cikket Ferenczy Teréz öngyilkosságáról. (*Pesti Napló*, 1853. június 12.) Gyulai Pál írt a *Téli csillagokról* kritikát. (*Pesti Napló*, 1854. május 4.) Említésre érdemes Majthényi Flórának, a szintén izgalmas és mára szintén elfeledett írónőnek *Emlékezés Ferenczy Terézre* című cikke is. (*Pesti Napló*, 1881. augusztus 26.) A 20. század elején még tetten érhető az emléke, erről árulkodik Halmi Piroska *Ferenczy Teréz élete és költeményei* című tanulmánya. (Budapest, 1903.)

A 20. század második felére lényegében szinte teljesen kikopott volna az irodalmi emlékezetből, ha Weöres Sándor újra fel nem fedezi. Felmérhetetlen leletmentő missziót töltött be Weöres Sándor azzal, hogy a *Három veréb hat szemmel* című szubjektív antológiájában számos feledésre ítélt költőt próbált visszaemlíteni az irodalmi köztudatba. Különösen is gyengéd szeretettel és figyelemmel viszonyult a költőnőkhöz. Költőnők iránti érzékenységét mi sem bizonyítja jobban, mint Weöres szerepjátékainak egyike, kitalált költőnője, Psyché, azaz Lónyay Erzsébet, részletes fiktív életrajzzal és fiktív életművel. Izgalmas és érdekes ízlelgetni azoknak a jobbára ismeretlen költőnőknek a neveit, akiktől verset közöl Weöres ebben az antológiában. A 16. századból Horvát Heléna, Ládonyi Sára, Massai Ágnes, Dóci Ilona és Telegdi Kata. A 17. századból Petrőczy Kata Szidónia, Benefi Jánosné, Rákóczi Erzsébet. A 18. századból Dukai Takách Judit. A 19. századból Kisfaludy Atala, Szalay Fruzina, Szöllősy Nina, a 14 évesen öngyilkosságot elkövető Karay Ilona és természetesen Ferenczy Teréz. Említi továbbá Újfalvy Krisztina, Fábíán Julianna, Molnár Borbála, Vályi Klára nevét is, bár tőlük nem közöl írást. Kovács Sándor Iván írja a *Három veréb hat szemmel* előszavában: „A másik nembe transzponáló metamorfózis kivételes képessége a *Három veréb hat szemmel* összeállítása idején mohó történeti érdeklődéssé alakult: kicsodák is valójában jelentékenyebb költőnőink (...) a versírás előtt mi volt a kezükben, főzőkanál vagy szépítőszer, varróú vagy kerti olló. Irodalomtörténet-írásunk különös mulasztása, hogy alig vesz tudomást az elmúlt évszázadok magyar költőnőiről.” Maga Weöres Sándor is arról panaszo-

kodik a *Czóbel Minka ébresztése közben* című írásában, hogy „a magyar múlt tele van érdekes, színes, olykor merész költőasszony-egyénségekkel, akiknek életét és műveit már csak azért is érdemes volna feltárni, mert többnyire szándéktalanul megrajzolták korszakuk házi, családi életét, mindennapjait.”

Weöres Sándor felesége, nyilván férje hatására szintén megszerette Ferenczy Terézt és a feledés porával hintett más régi költőnőket, hisz verset is írt a témáról. Károlyi Amy versének címe: *Ferenczy Teréz és a többi nő-költő a 19. században:*

„Vörösmarty legkisebb lányát / ne keressed, még megtalálod. (...) / Mért nem születtél fiúnak, / fiúnak lenni jobb lett volna.”

Károlyi Amy néhány mondatos megjegyzést is írt fent idézett saját verséhez. Egyebek közt ezt írta: „A szabadságharc utáni kivérzett szellemi közélet nem volt költőtápláló. Férfi-költő számára sem. (...) Ferenczy Teréz megszólalás volt. Kürt-hang a sok hárfapengés közepette. Vörösmartynak kellett volna őt örökbe fogadnia a jövőtlenség, a puszkagolyó elől.”

Milyenek voltak Ferenczy Teréz versei? Semmiképp nem süllyedtek a kor átlaglírja alá, még ha őszintén szólva nem is emelkedtek fölé. Kissé biedermeier, édesbúsan túlfűtött, modorosan szenvelgő szépléleknek egyébként elég szépen és formailag szabályosan megírt versei voltak ezek. A halál témája vagy annak előérzete szinte minden versében jelen van. Többnyire leginkább a kor romantikus ízlése és eszköztára keveredik szentimentalista és rokkó hangulatokkal és képekkel. Folyamatos búskomorságai nem a byroni, heroikus spleen, hanem inkább a szentimentális érzelmős lélekvergődés megszólalását idézik. *Cassandra* című verse mintha Goethe *Iffjú Wertherének* vagy Kármán József *Fanni hagyományainak* lírába transzponált és sűrített hangulatait idézné:

„Minden betűjét szenvedéseimnek / Őrült lázban, vérrel kén festeni / Mégse látjátok kínját e kebelnek, / Mégse tudjátok szavam érteni.”

Ebben a versben direkt életrajzi utalás található a szabadságharcban hősi halált halt bátyjára is: „Testvérem sírján nincsen egy betű; / Elbeszéljem-e, hogyan vérze el?”

Ilyesféle rokkó és szentimentális hangok kavarnak a verseiben, például a *Tavaszi dalok* címmel ciklusba rendezett versekben is: „Kín itt a léget szívni, s a tavasznak / Piros rózsáin vérszag terjedez.”

Ferenczy Teréz természetesen kellő alázattal, helyén kezelte saját költői jelenlétét a korszak magyar lírájában: „Nem vagyok én nap, se hold, / Vagyok egy kis csillag, / Mely a sok millió közt / Széremesen ballag.” (*Nem vagyok én nap*) Nem állítom, hogy Ferenczy Teréznek a 19. század legnagyobb magyar klasszikusai közt lenne a helye, de sajátos szín és hangulat volt, és a magyar romantikus líra történelmi küldetéssel telt, férfias „lángoszlop” költészetében olyan kecses, nőies báj, melyet könnyelműség lenne átengednünk a totális, maradéktalan elfeledésnek.

Radnai István

Az élet merevlemez*

Mit, és mennyire tudunk a világegyetemről? Tudjuk-e, honnan jött és hová tart? Volt-e kezdete, és ha igen, mi volt előtte? Milyen az idő természete? Befejeződik-e valamikor?”

(Stephen Hawking:
Az idő rövid története)

mindketten tudjuk már hogy vége van az idő nem a miénk többé percként őrzöm ami nekem kiosztatott találkozni sem fogunk soha többé

lekapcsolták agygéped mint párkák a fonalat gondolataid szála a gépbe gabalyodva rejtve marad hogyan kérdezhetnék tőled

fogalom kérdezném s előtted mi volt két sejt és azelőtt az idő mely két lábon jár és a neme meghatározott

mi determinál mi azonosít a perc-csillaggal amelyen éppen rajta ülsz mert tudsz már mindent vagy az idő mégsem tud rólad

lyukas fekete idő mit is tudhat voltál-e vagy mégis vagy

* Megjelent a tiszatajonline felületén

Már majdnem elnyelt

ha elmondom sejttem mi volt az ősrobbanás előtt kinevetsz nem vagyok isten és te sem vagy az

mégis tudom mi volt szűz hó a dombokon a világ a fekete lyuk csak szentség a ritka fény

mi volt és mi lesz az ősrobbanás előtt és után valahol az abszolút nulla és a hó végtelenje közt

a szűz hó a dombokon megmarad és te is a dombod alatt

itt lezárul a teremtett állapot

Seléndy Balázs
Korosodás

Úgy gondoltad, hogy a „korosodás” szó azt jelenti,
 hogy néhány ránnal gazdagabb leszel és hajad megöszül,
 de máskülönbén megmaradsz többé kevésbé annak,
 aki felnőtt életed zömében voltál.
 Hát igen... engedd meg, hogy
 mondjak neked valamit fimoman sejtető, gyengéd szavakkal:

GYÖKERESEN TÉVEDTÉL!

Az öregedés nem az, nem az egyáltalán!
 A szó alatt az értendő, hogy
 egy szerv hirtelen kijelenti, neki ebből elege van és mielőtt a hiből felocsúdsz
 már itt a második, a harmadik,
 s ha nem is mondják fel teljesen a szolgálatot, olyan kevés erő marad bennük,
 hogy az élet a korlátozások
 hosszú listája lesz,

tested olyan részei kezdenek fájni, amelyekről soha nem gondoltad volna,
 hogy ezek fájni is képesek,

barátaid a föld alá potyognak, egyik a másik után,
 a világ kiürül ismert dolgokból
 és megtelik vad idegenséggel,
 annyira, hogy úgy érzed, s joggal,
 hogy egy tizenkétéves gyerek is többet tud róla,
 mint te nagy tudásoddal és tapasztalataid özönével,

öregnek lenni azt jelenti, hogy megtanulsz egyedül élni
 úgy, hogy ne érezd elhagyatottnak magad,
 azt jelenti, hogy tanulsz alázatot, ha sok évéd ellenére
 még mindig nem tetted magadévá ezt,
 az élet első fontosabb leckéjét,

igen,
 de sokunk számára az öregedés
 örömteljes várakozás is egy találkozásra Valakivel,
 akinek Jósága
 minden dolog és minden ember jóságát felülmúlja,

öregnek lenni azt jelenti, hogy tiszteled a jelent
 és nézel a jövőbe ajkaidon a minden kor
 ártatlanjainak
 bizakodó mosolyával.



A pátriárka (2012, fametszet)

Molnár Pál

Puszt Tibor kapta az idei Szkíta Aranyszarvas-díjat

Ebben az évben XVI. alkalommal adták át az erkölcsileg legrangosabb magyar film-elismerésként emlegetett Szkíta Aranyszarvas-díjat. A kitüntetést ez alkalommal Puszt Tibor filmrendező, producer vette át március 20-án a budapesti Filmes Házban. Laudációt a díj társalapítója, Molnár Pál, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke mondott.

„A szabadság illúziója egészen addig tart, amíg hasznot hoz. Attól a perctől kezdve, hogy túl költségesse válik az illúzió további fenntartása, lebontják a díszletet, elvonják a háttérfüggőnyt, és láthatóvá válik a színház csupasz téglafala” – vallotta Frank Zappa.

Alighanem az amerikai filmmogul által csupasz téglafalnak nevezett mélyvalóság az, amelyet Puszt Tibor alkotásai mindig is láttatni akartak, látni segítettek. Dokumentumfilmjei fénytel mutatnak a téglafalra, még azt is láttatják, hogy egy-egy téglafal nem feltétlenül csúnya: benne lehet a mester szakértelme és szépérzéke is.

Puszt Tibor 67 éves filmművész játékfilmek rendezőjeként, dokumentumfilmek alkotójaként, producereként és filmes fesztiválok, találkozók szervezőjeként színesítette a magyar filmvilágot az utóbbi csaknem fél évszázadban. Együtt dolgozott olyan művészekkel, mint Temessy Hédi, Raksányi Gellért, Szabó Sándor, Kubik Anna, Jancsó Miklós, Sándor Pál, Makk Károly, Mészáros Márta, Fazekas Lajos.

A Színház és Filmművészeti Főiskola 1985-ben történő elvégzése után a művész elősegítette a filmes rendszerváltozást, többek közt azzal, hogy az 1988-ban első produkciós céggént megalakult a Filmex Kft. ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett. 1989-ben producereként vezette az első nem állami filmként gyártott hosszú dokumentumfilm létrehozását, az apajpusztai környezetszennyezést bemutató, Magyar József által rendezett *Lovas ünnep* megalkotását.

Itt, ha nem is rendezőként, de reflektorfénybe helyezte a díszletek mögötti nyers téglafalat. Rendezői pályája a rendszerváltozás után indult. 1992-ben *A golyák mindig visszatérnek* címmel alkotta első játékfilmjét, óriási nemzetközi sikerrel. Az 1956 emlékéhez kapcsolódó mű egyetlen évben – 1994-ben – három trófeát is Magyarországra

Puszt Tibor játék- és dokumentumfilmek alkotója, producer és filmes fesztiválok, találkozók szervezője 1985-ben diplomázott a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, majd az 1988-ban első produkciós céggént megalakult Filmex Kft. ügyvezető igazgatója volt. 1989-ben producereként működött közre az első nem állami filmként gyártott hosszú dokumentumfilm, az apajpusztai környezetszennyezésről szóló, Magyar József által rendezett *Lovas ünnep* elkészítésében.

hozott: Berlinben Nomináció-díjat, Chicagóban Nagydíjat, Tuniszban Rendezői díjat vehetett át a művész.

A történet Fekete István művéből való, s felszínre hozza a családtagok egymáshoz fűződő, áldozatkész szeretetét, az 56-os forradalom reményt keltő, majd szomorúságba forduló valóságát, s felragyogtatja a mítoszokból is, tájszeretetből is táplálkozó hazaszeretetet.

1999-ben *Imre filmje* címmel alkotott mozit, majd 2001-ben egy fájdalmas erdélyi témát feldolgozó erdélyi film, az *Ibrinkó* következett. Ez utóbbi alkotásban is a mese, a táj, az emberi érzések nemes ötvözete ad mintázatot az élet szép díszletei mögötti sajgó megalkuvásokról.

A Szkíta Aranyszarvas-díjjal jutalmazott Jeli Ferencsel közösen rendezték a *Sínjárók* című alkotást 2006-ban. Kisiklott sorsok nyomora és szépsége töltötte ki a filmkockákat, remek színészi teljesítményekkel. Egy mikrovilág mutatta be az univerzum kérlelhetetlenségét, vakvágányra taszító erejét.

És már 2010 után került vászonra – dvd-kazettára – a *Bedobozolt kacatok*, emberi sorsok féltett, feledett, egy-egy legendát életre keltő vagy örökre feledésben hagyó limlomain.

A dokumentumfilmek lajstroma hosszabb: 1984-es évszám kapcsolódik a *Mesél a Filmgyár* című alkotáshoz, és több más között készült két filmes portré, *Filmsámán* címmel Zolnay Pálról, majd *Illúziók* címmel Jancsó Miklósról. Puszt Tibor a jelek szerint törekedett – törekszik – arra, hogy mesterei ne csak mesterműveikkel hagyjanak nyomot az utókornak. Többé vagy kevésbé saját személyiségüket is fedjék fel, mutassák meg a későbbi nemzedékeknek emberi arcukat.

Jeles év a 2004-es, ekkor *Kardtársak* címmel egy irodalmi díj történetét e sorok jelen elmondójával együttműködve dolgozta fel. Nagy Gáspár briliáns költő is szerepel benne, később, 2008-ban e műért Balassi-emlékérmét vehetett át – ő az egyetlen Balassi-érmes filmrendező a glóbuszon.

A további portrék már ebben az évezredben készültek: *Elillanó évek* címmel Csurka Istvánról, *Isten igájában* címmel Nyíró Józsefről, *Virradat* címmel Szabó Dezsőről.

Hát igen: ezeknek az íróknak a filmen való megörökítéséhez jelentős civil kurázsiz kellett akkor – és kellene ma is. Nyíró Józsefhez például épp akkor nyúlt, amikor talán a legvadabb volt a hisztériakeltés az erdélyi író ellen államhatáron túl, és államhatáron innen is. A Csurka Istvánról készült filmjéért sem remélhetett hivatalos díjat, és a Szabó Dezső-i életmű filmre viteléért sem feltétlenül hívnak meg egy-egy rendezőt a Lajtán túlra vagy éppen Los Angeles híres, déli városrészébe.

Ezekkel az alkotásokkal Puszt Tibor egyfajta küldetést teljesített, többek közt ezért is törekedett művészi csúcsmínőségre. Noha civil kurázsit nem igényelt, de ugyancsak küldetéses film a *Mecénás* címmel Mihály Gábor szobrászművészről szóló alkotás. Ebben a műben Puszt olyan művészi magatartást ábrázol, amely nemes makacssággal őrzi, és fogában tartva viszi át a túlsó partra az értékeket. Az értékeket, amelyeket a

valódi Európát megalkotó Michelangelo, Bosch, Dürer vagy magyar részről Mátyás király, Balassi, Pázmány képviselt, s amelyeket furcsa fordulatként: a kufárok vertek ki a templomból.

Díszlettervezőként is alkotott Puszt Tibor számos filmben, 2006-ban például a *Millennium szobrászáról*, Zala Györgyről szóló film számára; ezt Gál Anasztázia rendezte. Itt megint egy olyan alakot elevenített meg a művészgárda, amely alakot lát-szólag lehetetlen elfelejteni, hiszen remekművei között koszorúznak államférfiak, fényképezkednek turisták, hömpölyögnek buszok, autók, mégis, a szobrász neve ismeretlen, személye körül a kultusz egy jelenleg egy másik államhoz tartozó városban, Lendván él, pislákol, Budapesten közöny borítja.

Fontos tudni Puszt Tibor eddigi életművéről, hogy producerként fél tucat filmet jegyzett, köztük egy Jancsó-filmet is, az *Isten hátrafelé megy* címűt a kilencvenes évek elején. Ebben a politikai abszurdban egészen különleges szereplő csapat toborzódott össze, és noha azt hihetnénk, hogy a túlzások néha elragadták az alkotókat, ha a mai választási kampány abszurdításait látjuk, újabb film megszervezésére bátoríthatnánk a producereket.

Rendezvényei közül a *Moholy Filmfesztivált* kell mindenképp megemlíteni, ez a dokumentumfilm-verseny 1999–2006 között zajlott, számos fiatal magyar filmet juttatott közönséghez és szakmai elismeréshez. Én magam a Moholy Fesztivál idejében kerültem kapcsolatba Tiborral, és emlékezetes élményekhez jutottam a nekem is értékelésre kiosztott filmek révén.

Lényeges különösen egy filmrendező esetében, hogy akikkel együtt alkotott, azoknak milyen alkalmat adott tehetségük felragyogtatására. Itt mindenképp fontos Temessy Hédi példáját elővennünk, hiszen egy kiemelkedő színésznő legjobb filmes teljesítményének jegyzi a filmtörténet azt a szerepet, amelyet Puszt Tibor filmjében, *A gólyák mindig visszatérnek* című alkotásban mutatott. Temessy Hédi nagyon jól érezte magát ebben a rendezői környezetben, és éppen az ő játéka is kellett ahhoz, hogy a film külföldről nagydíjat, külön díjat is hazahozzon. Ennek a szerepnek is köszönhető, hogy noha a magyar filmgyártás akkoriban takarékon működött, Temessy Hédi e film után több főszerepet is kapott.

Puszt Tibor több műfajban gyakorolt filmművészete hozzásegít minket ahhoz, hogy kíváncsiság ébredjen bennünk a díszlet és a háttérfüggöny mögötti világra is, amely nem feltétlenül csúnya, vagy csak csúnya. Puszt filmjeiben a szépség mindig jelen van, bár szinte soha nem hollywoodi tündöklésben. Puszt nagyon is közép-európai, és talán ezért is juttatja eszembe Milos Forman egyik meglátását. Eszerint: „A szép dolgok bátorítanak, hogy versengjünk velük, de a legnagyobb ösztönző az, ami bosszantja az embert.”

(Elhangzott 2018. március 20-án a budapesti Filmes Házban)

Deák László

Kilencven sor édesanyám emlékére

Magába vonz a fény, egy fotográfia, Egyetlen kép, melyért valaha összegyűlt
Nagyapám, neje, két lánya és négy fia.

Mögöttük mint erőd az “öss”, a székely ház, Bordázott tornáccal, jégvirág-ablak-
kal,

Bombával nem bírt csak, bár veszély jött még száz. Egyezer kilencszáznegyvenet
írtak tán,

Álomnak havában, mikor már rideg volt
Bakancs, és Ehedben csikorgott hó és szán.

Minden olyan tiszta: hó, kötény s fal fehér, Lencséhez nem szokott nyolc riadt
tekintet Reménye mégis a jó hírig épp elér.

Látja-e Isten e védtelen családot? Küld-e az arcukra mosolyt és örömet,
S nem csupán asztaluk szélére kalácsot?

Ott lebeg előttük karácsony illata,

Tán még nem is sejtik, hogy ez lesz életük

Utolsó nagy, közös, boldog pillanata. Nagyapámnak arca szilaj, több mint elszánt,
Bajsa mögé bújik, jobb szemmel hunyorít, Ilyen arcot a sors nem könnyen, de
felszánt.

Zsebében mintha már rejtene egy töltényt, Kint dúl a háború, frontra is kell férfi,
S ő már bizton tudja, bevonul majd önként. Nagyanyám távoli mint egy kopott
szentkép Fejkendője mögött éppen eltűnőben,

Pedig látszik, nemcsak kislánként volt ily szép.

Méhében hetedszer is fogan egy gyermek,

Nem megváltó, csak egy anygalka lesz szárnyal, S együtt mentő szánról égbe
felröpülnek.

Három kis legényük: álruhás hercegek, Csatába mennének apjukkal, ha hívná,
Kezüik, lábuk, arcuk izmai edzettek,

Helyette nagyapám küldte – és ők mentek – Városba csicskásnak, tanoncnak,
inasnak, Cipésznek, molnárnak és postamesternek.

Legkisebb nagybátyám oly apró gyerek volt, Hogy csibészség gyanánt vadcserez-
nyehéjjal Békenték, míg bőrén nem maradt fehér folt.

Nagynéném kislánként szintén olyan pöttöm, Volt, hogy egy nővére szárnya alá
kapva, Hordozta őt, s ugrott érte mindig rögtön.

Jobb szélen a képen áll e kedves néne, Réginának hívták, így, csak hosszú é-vel,
Pedig királylány volt, idézni így kéne.

Álruhája mindig őt jól elrejtette,

Pedig szép szomorú arcán minden legény
 Tekintetét könnyen rajta felejtette. Mintha csak e képért szállt volna a földre.
 Pofon lett jutalma, mint néhai anyja Helyett első grízét túl hígra nem főzte.
 Anyja lett e csonka családnak és őre. Nagypám bevonult, megjárta a frontot,
 S visszatérve vigaszt lelt új asszonyölbe'.
 Hol van még királylány, ki tud főzni, fonni? Tüzet csiholni és tejszarnokot vinni?
 Zsoltárt énekelni misén, s harangozni?
 Ki vetett lent, kendert, s egymaga kinyűtte? Rostjait érlelte, tilolta, héhelte,
 Fonta, szőtte, varrta, s végül kihímezte? Kinek lett éke így saját kézből mellény?
 S kit látott meg templom tulipánjai közt
 Épp egy regutának szánt szép, deli legény?
 Ő, e fess legényt csak búcsúztatta sírva, Talán sejté, hogy a sorskönyvbe van írva:
 Donnál temetik el majd jeltelen sírba.
 Bárcsak beléphetnék most e régi képbe, S megállíthatnám az időnek kerekét
 Ha örökre nem is, de hetvenhét évre.
 Elröpnének ketten jó édesanyámmal,
 Hol nem kezd fájdalom, betegség és halál, Ezzel a szomorú és szép királylánnyal.
 Megóvnám életét s hat fiáét, kit szült - Háromét, akik nem sírtak egy évig sem,
 S zsenge testük végül anyaföldben kihűlt.
 Vigyáznék megmaradt két derék bátyámra, Kiknek negyvenhét és hatvannégy év
 jutott,
 S nem vártak ők többre, nagyobb s kerek számra. Velük bevonulnék - vagy földi
 vagy égi -
 Seregbe, mely harcol szóval s ha kell karddal, S székelyt, magyart s minden isten-
 félőt védi.
 Megóvnám én neki jó atyám helyette,
 Aki nem volt vezér, nem is hősszerelmes, Hite volt fegyvere s szelídség ereje.
 Hol vagy, Édesanyám? Sehol már nem lellek! Mikor utoljára láttalak, elkaptad
 Kezemet, és csókod gyorsan rálehelte.
 Nem vagyok én méltó, kinek ilyet szánnak, Én csókolnám kezét vagy lábnyomát
 akár
 E szép, szomorú és kedves királylánynak.

Vozáry Viktória Őszközép Ünnepe

Nem emlékszem, hogy Mo bácsi valaha józan lett volna. Egész életében szomjazott. Mohón és szenvedélyesen. Szomjazott mindenre – tudásra, kalandokra, nőkre, itallra. Azt mesélték, amikor megszületett, elfogyasztott három dajkát, és amikor már járni tudott, sóvárgásában beleesett egy tintával teli hordóba. A család szerint nem nagy eset. Mint címke rajta maradt; Mo-nak nevezték, azaz: fekete Tintának.

Soha nem volt pénze, ha mégis szerzett, azt nőkre, alkoholra verte el. Ám úgy sose érkezett, hogy ne hozott volna a gyerekeknek hold-süteményt, apáknak méregdrága pálinkát, anyáknak kiváló selymet. Apám egyáltalán nem ivott, így a nagybácsi látogatásakor általában addig kínáltatta magát, míg egyedül tüntette el az ajándékba hozott italt. S amikor már kissé megütötte a Maotai, szóra nyílt, és mesélni kezdett. Mesélt távoli fivéreinkről és nővéreinkről, kiknek létezésében kételkedtünk. Mesélt hihetetlennek tűnő kalandjairól, amelynek a fele se volt igaz. Mesélt a régi Kínáról, amit mi, gyerekek, csak megsárgult papírokból ismertünk. Mint az igazi mély, fekete tus – mindent lefestett és megőrzött számunkra.

Mo Ching Xin minden évben repülőre szállt egy nappal az Őszközép Ünnepe kezdete előtt, és másnap ott koptatta Xia'n kényelmetlen útjait. S mire a hústáska is kifőtt, már az ajtóknban állt megrakodva ajándékokkal.

Egy alkalommal azonban – mintha kizökentették volna ezt a láthatatlan ritmust – nem állt senki az ajtóban. A hústáska kihűlt; nem nyúlt utána senki. Nem érkeztek ajándékok. Magunk maradtunk. Magányosan. Az ünnep nem volt ünnep, az ételt nem kívántuk. Mo bácsi váratlanul jelent meg. Két nap múlva, józanul, komor tekintettel meredve ránk az ajtóból. Valami történt. Hosszasan, csendben toporgott – nem tudta, mitévő legyen.

– Odavan a Tokaji. Sőhajtozott ismételve, mint valami imát, de apám meg sem hallotta. Nem kérdezett semmit, csak vezette be a szobába, Mo pedig hajtogatva tovább: mindennek vége! Ilyen szégyent, üres kézzel jönni.

Anyám nem bírta, a fejéhez kapott:

– Ennek valóban megártott a józanság!

Egymásra néztük. Xing Xing nővérem futott a szomszédba az orvosságért. Mi így neveztük: orvosság. Mire visszatért a befőttesüveg zavaros lötytel, Mo már a kanapén ült görnyedten, sűrűn bocsánatát mantrázva. Szegény bácsi: üveges tekintettel meredt előre; egészen elszállt belőle a lélek. Mivel csak szavakat lehel össze-vissza, apám öntött neki, hogy tovább léphessen a Tokaji elvesztésén.

Alig telt el negyedóra, már a Pekingi repülőtéren járt, peckesen, csomagjában a kincset érő borral, a beszálláshoz készülődve.

– Manapság alig tudja megvenni valaki! – tette hozzá büszkén.

Ott állt a csomagvizsgálatnál, amikor egyszer félrehívták. Hiába magyarázta, hogy ajándék, az ellenőrök rázták a fejüket: nem lehet felvinni a gépre! Tudta a bácsi, számtalanszor repült, csakhogy most józanul, tisztán indult neki az ünnepeknek.

Nézett rájuk bambán.

- Nagyon drága ital, nem hagyhatom Pekingben.
- Akkor sem lehet. Vegye ki, akkor bezállhat.
- Nem, azt nem lehet!

A Hold imádatán alapuló aratóünnep, melyet a holdnaptár szerint tartanak a nyolcadik holdhónap tizenötödik napján. Jellegzetes étele a Yuepin-holdsütemény.

Makacsul ellenállt, feltartva a sort. Sajnálhatta magát, az összespórolt pénzét, amit erre költött. Kis idő múlva a háta mögött mozgolódnak kezdtek. Mikor néhányan megkérdezték, mi a probléma, nem kötözködött tovább. Duzzogva kilépett a sorból. Ha nem repülhet, nem repül, de a drága kincsét nem dobja ki! Megy az esti géppel. Keresett tehát egy félreeső helyet, ahol senki nem zaklatja, ahol nyugodtan ihat. Egy aprócska gond azonban akadt. Mo bácsi kínai pálinkához, kínai sörhöz szokott. Abból is kis mennyiséghez. És mindig csak annyit ivott, hogy elegánsan legyen részeg. Öntudatosan.

Közeledett a gép felszállásának ideje. Fél órával a beszállás előtt tűnt fel a beszálló kapuknál, de ezúttal nem spiccesen, ahogy megszokták. Bizonytalanul rakta egymás elé lábait; erősen koncentrált, hogy megtartsa egyensúlyát. A kapuhoz ért valahogy, ahol hirtelen hasra vágódott. Ellenőrök segítettek fel. Karon fogták, kivonszolták a tömegből, az üres padok felé. Lefektették; hadd aludja ki magából a borgőzt.

A másnap lassan, biztosan kúszott át az Őszközép Ünnepebe. A repülőterek kiürültek: a kínaiak nagy része családjuk körében, otthon pihent. Alig pár százan igyekeztek még haza.

Mo bácsi felkelt, zavarodottan nézett szét. Az előző napból nem sokra emlékezett. A reptér dolgozói nevettek, mialatt becsekkolt a járatra.

- A bácsi nem emlékszik semmire?
- Xia'n-ba indultam a családomhoz.
- Jól kiütötte magát, öreg. Egy rohadt bor miatt akkora patáliát csapott, hogy na!

Nem sokkal megérkezése után újságcikk jelent meg róla. Rajta nevetett az egész ország. Nem zavarta; nem olvasott újságot. Úgy járta az országot, hogy soha nem tudta, mi történik benne. Boldog tudatlanságban próbálta vágyainak olthatatlan szomját csillapítani.

Mo Ching Xin ezután is minden évben repülőre szállt egy nappal az Őszközép Ünnep kezdete előtt, és másnap ott koptatta Xia'n kényelmetlen útjait. S mire a húsostáska kifőtt, már az ajtónkban állt, megrakodva ajándékokkal.

Szepesi Zsuzsanna

A végső megoldás

Némaságba burkolódzott
a bombáktól szaggatott vidék,
s csak néha hangzik fel
a madárdal: nyitnikék...
a töltés mentén is
kidugta fejét néhány virág –
április van,
tavaszi mámorban
fürödhetne a világ...

Szuszogó zakatolás töri meg
a súlyos csendet:
fájdalommal zsúfolt vagonok
végtelen füzére robog észak felé,
Auschwitz-Birkenau felé
siet, sürgeti a szándék:
ott ez a „rakomány” majd
füstköddé válják.
Zsidódeportálás!
„A végső megoldás”...
mert ők a rakomány,
kik tegnap még emberek voltak,
most kifosztottak,
szívükben-lelkükben holtak.

Súlyos terhe alatt nyög a tengely,
halált mantráz a kerék
– most nem megnyugtató kattogás –,
testek súlyától szakad a derék
– sokaknak véget ért az utazás –,
s aki túléli mégis, annak
a megérkezés lesz a pusztulás:
várossá nőtt haláltábor
gázkamrája jöttükre vár,
onnan már rövid az út,
ahol kínozott testük
köddé-füstté-felhővé vál'.

Fenyegetés volt a létük?,
's hogy nem voltak tiszta fajl:
állította Istent játszva ember,
és értük akkor nem hangzott el
egyetlen JAJ!
Maroknyi hamu és pernye –
egészen elégő áldozatok lettek...
egyetlen nemzedék sem feledheti,
nem megbocsáthatók e tettek.

Még ifjú XXI. század,
költözzön szívedbe alázat:
nem ismétlődhet meg soha
ilyen gyalázat!

Vitéz Ferenc

Szépség és agónia

Csontos János: *Ezeregy nappal – Versek (2015–2017)*

Krúdy Gyula írja az *Álmoskönyv* Az Olvasóhoz intézett bevezetőjében, hogy nem létezik rossz álom, amikor ugyanis álmodunk, ez azt jelenti, hogy még élünk. „A halottak nem álmodnak, mert hiszen ők már mindent tudnak.” – Csontos János a bizonyossággá váló sejtelen stációjában, élete ötvenötödik évében, „Isten ingázó révében”, noha még sok álomra vágyott, nem tiltakozott a halál eme mindentudása ellen: négysorosából az áldás és a hálaadás szól minden jóért, amiben volt és lehet még része. Ez az utolsó vers a kötetben, „A Kétszáz Évesnek” ajánlotta azt, Arany János-i ihletésű töredékként, fanyar epilógusként. (A kötetzáró *Sejtelen* ciklus címadó versét pedig a mester és barát Oláh János emlékének szentelte, felidézve nemcsak a rendszerváltozás utáni magyar nemzeti kánon minden-gazdájának útját, de megfogalmazva kételyét is, hiszen a végső küzdelemben a létezés „tatamiján” nem tudható, „a halál vajon hány danos”, mekkora tehát e küzdelem.)

A József Attila-díjas költő, író, publicista 2017 végén hunyt el, 55 éves korában. Tervezte még (számos más könyv és irodalmi vállalkozás között) az *Angyaldekkameron* című önéletrajzi ihletésű, reneszánsz eszményeket megszólító-megelevenítő (dantei prózaléptékű) társadalmi, egyúttal irodalmi tablót adó regényének trilógiává emelését, ám az *Ezeregy nappal* már csak az utolsó verseskötet (és a *Magyar Idők* tárcasorozatának) címeként élhet tovább. 2017 őszén az új versekkel együtt mutatták be Csontos *Írókorzó* című kötetét is: ebben a húsz költővel és íróval forgatott – a Magyar Televízióban is műsorra tűzendő – kortárs irodalmi portrészorozatának szöveganyaga olvasható. Csontos János óriásnyi energiával s eltökéltséggel munkálkodott maga is az alkotóegzisztenciát kiteljesítő értékközvetítésben, amit szakmai elismerések sorával honoráltak. A József Attila díj előtt kapta meg a Quasimodo-különdíjat, utána a Tokaji Írótabor Kishordó-díját; az újságírói-publicisztikai munkásságáért a Pethő Tibor-emlékérmet, a Szellemi Honvédelemért Díjat, a Csengery Antal-díjat, a Bertha Bulcsú-emlékdíjat; illetve építészeti és urbanisztikai filmezéséért a Kós Károly-díjat, az Ezüst Ácsceruzát, a Dercsényi Dezső-, valamint a Magyar Urbanisztikáért díjat. Életműszintézise boldog-szomorúan, „tücskösen kérészen” szól vissza az utolsó versből: ezeregy nappal után zenélve át az éjszakákat, s megérezve az egynapi tündöklések szépségét az agóniában. – Mintha a Hamvas Béla által megalkotott definíció lüktetne bennünk tovább, kérlelhetetlenül, miszerint szépség ott születik, mikor valami még utolszor fellobban, mielőtt meghal. A tücsök-kérész kettősség (a szépségben való

elmúlás és az elhallgatás elleni dalos harc) a *Summa summarum* soraiból szintén átszól: „Miközben pusztá sík az oltár, / emlékekkel-tervvel vagy dugig.”

Az *Ezeregy nappal* ugyanúgy lehet jól kódolható utalás a szindbádi emlékjárára, miként a küldetésstratégiát megvalósító mesélés életben tartó szerepére, történjék az prózában vagy versben, újsághasábkokon vagy képernyőn. Csontos János a *Tíz év* című kötet (2015) után az azóta eltelt időben született verseket szedte össze egyszerre játékos és szomorú őszi csokorba – a nyolc ciklusba összesen 125 opust. Köztük ugyanúgy föllelhetők az önálló címmel írt egysorosok (mintegy aforizmaölcseletet is rejtő szójátékok) és – a Kosztolányi halál elleni orvosságának, a *Csacsi versek* mintájára készült – két-, négysoros ötletek (benne a nyelvi virtuozitást végsőkig fokozó bökversek mellett olykor egészen mélyről fakadt üzenettel: „Tanulhatsz szolfézst, hogyha végül / csak a szív játszik kotta nélkül”), mint a nagyobb lélegzetű munkák.

Játékos alkalmi megszólítás a *Szokolczay Lajoshoz* írt ’óda’; s tisztelgő emlékezés az Oláh Jánost megidéző, főntebb említett *Stációk*. A pillanatnyi benyomás és a parodisztikus egzisztencia-kritika finom derűvel – és váratlanul – keveredik a világot Ausztráliától egészen Puerto Ricóig szemlélő verses útinaplójában (*Bédekker*), a ciklust indító *Utazás* című versben azonban aforizmaszerű tézis-antitézis a nyitó és záró sor: „Az utazás a halál tagadása. [...] A halál az utazás tagadása” – avagy: az már egy másik utazás. Egy témára írt asszociatív ciklust – alkalmiságában is szintetizáló, játékosleiteiben is intellektuális-érzéki tapasztalatokat bevilágító sorozatot – alkot a *Rácsok és virágok*. („Kiegészítések” ezek, melyeket oly virtuóz módon mutatott be Csontos a József Attila-töredékeket újrakomponáló *Száz év talányban*, elkészítette aztán Babits Mihály- és Kosztolányi Dezső-kiegészítéseit; *Para* kötetében pedig negyvenöt versparafrázissal rajzolta újra a magyar költészet arcképcsarnokát Sylvester Jánostól Nagy Gáspárig.) Ugyancsak az „egy-téma” variációs remeklése az összesen 128 kétsorosból álló kínai sorozat; játékos (és „félelemszagú”) bölcsesletekké formálódnak a *Lamentációk*.

Mindeme „csupa-játék” alanyi kalandozásban gondolati nagyversek születnek – ilyen a Vörösmarty Mihály emlékének szentelt *Nostradamus apokrif jóslata*. Megrendítő panorámát fest Csontos a 21. század eleji állapotainkról („Nemzetség fordul nemzetség ellen, / nemek nemek ellen, sosem igenelve”), tudatában annak, hogy „mi magunk vagyunk a veszély maga”, s hogy „az idők mindig beteljesülnek”. A fogcsikorgató tagadások, a szeretetpótló gyűlölködések és mímelt illemek, az agonizáló Szépség falanszterében – ahol „árnyék-erő szó be préda-társadalmat” – egyszerre világossá válik előttünk, hogy „nem értettük meg élethivatásunk, / megértünk hát a teljes pusztulásra”. A költő azonban nemcsak az önpusztító világgal néz szembe, hanem saját halálával is (az alkotóenergia még a hanyatló test ellen feszül; elalél, de aztán kapaszkodik az égbe a hit) – és a játékba (szarkazmusba és

öniróniába) oldja az utolsó erőfeszítéseket: a túlélhetés szkeptikus reményét adó „egynyári dalokat” – de hiszen „*Nincs is más idő mint ez az egynyár / kimerevült egyszervolt jövő*”. Még a sejtelem „ingázó révének” tükör-fodrozódásában, de már az egyre biztosabbnak látszó összeomlás határán „*Futnak az órák / roppan az égbolt*” – szólnak az *Időzavar* nyitósorai; a *Summa summarum* pedig megkísérli elfogadhatóvá tenni a megérthetlent. „*Biztonságban vagy valahára: / őrangyal-sereg körbefog. / Letörölve a palatábla / s készenlétben a görbebot. // Ami lesz, elmúlt; s ami volt már, / vagy elsüllyed, vagy felbukik. / Közben pusztá s ík az oltár, / emlékek-tervvel vagy dugig. // [...] Nincsen ítésem, aki büntet / s aki jutalmaz – csak te vagy. / Eredben régi verssor lüktet: / idő az örök pillanat.*”

Szépség és Agónia. De hiszen nincsen abban semmi szép, hogy valaki meghal – mondhatnánk Lázár Ervinnel, közben azért fenntartjuk magunknak az álomlehetőségeket, az álmodás-reményt. „A halottak nem álmodnak, mert hiszen ők már mindent tudnak.” Krúdy (aki 55 éves korában halt meg) a tennivaló, az elfoglaltság, a feladat mámorában várta a halált. Csontos János mindent megszámlolt (június 16-án született, az *Ulysses*-i mitológia szerint a világ teremtésének napján; matematikai minták szerint rendezgette kötetét: *Kétezer leütés*; négyzetre emelt *Szonettkoszorú*; ezerbetűs kisessék a *Kárpát-koszorúból*, az elszakadt Magyarországról, *XL*: a negyvenévesen összegyűjtött költemények; negyvenöt évesen negyvenöt tisztelgő vers a magyar költészet előtt; az *Angyaldekameron* száz fejezete, fejezetenként tízezer, összesen egymillió betűje). De az álmait már nem volt ideje megszámlálni.

(*Magyar Napló, Budapest, 2017*)

Cs. Nagy Ibolya

A Dsida-költészet kérdéskörei – egy könyv kapcsán

Tárt kapukhoz fényösvény viszen – Dsida Jenő költészete és műfordításai

(Szerkesztette: Kabán Annamária, Mózes Huba)

A Dsida-recepció- és filológia egyre gyarapodó kötetei között is kiemelkedő könyv a című a fenti, a *Tükör előtt* című verskompozícióból való idézetet választó kritika-, tanulmány-, műelemzés-, valamint a költő levelezéséből is szemezgető dokumentumgyűjtemény, amely Kabán Annamária és Mózes Huba sokévi (évtizednyi) kutatásának, verstani, stilisztikai, filológiai munkálkodásának reprezentatív foglalata. Válogatás számos, megjelent munkából, s új kutatási eredmények bemutatása egyben (a szerzők Dsida-írásait-, kötetét jól ismerők szerint tizenhat új dolgozattal bővítve az eddigi eredményeket). Egy költői életmű és egy költő életútjának konzekvens, filológiai elmélyültségű vizsgálata; kiadatlanul bujkáló művek (versek) napvilágra segítése, sorsmozzanatok, életesemények tisztázása, olykor tisztítása a rájuk rakódott tévedések vagy félremagyarázások, értelmezési tévesztések alól. Amolyan delfinológiai búvárkodás irattárak, könyvtárak, egykori újságok, levelesládák mélyén, hogy valamely Dsida-vers valamely sora, sortöredéke, néha csupán egy kifejezés variánsa, vagy épp – például a *Nagycsütörtök* című költemény esetében – a vers bemutatott szövegváltozatai segítsenek a költői versépítésnek nemcsak a végeredményét, hanem a folyamatát is megismertetni. S ezzel együtt alkotáslélektani pillanatok részesévé tenni az olvasót. Mert mi minden játszódhatott le a költőben, amíg – példánkban maradván –, a versbéli „sűrűdő sötét”-ből a végleges változatban a csatlakozásra váró, beteg, félreütő szívű Dsida kimerült, ziháló, légszomjas magányát inkább kifejező „fulltag sötét” lett? S ahogy, amíg a költő eldönti, hogy a kocsárdi állomás mozdonyai nem „dörögnek”, hanem „zörögtek”, mert ez a lágyabb hangzású ige lefokozza ugyan a helyzet drámaiságát, de ideges, zaklatott, bosszantó tónusával fölerősíti a várakozó költő idegállapotának, a *belső helyzetnek*, a léleknek a hangulatjeleit.

Ez a kutatómunka, életmű vizsgálat tehát szolgálat is egyúttal, erős elköteleződés, már-már kutatói életfeladat, amely nem vállalkozik – persze, kérdés, hogy miért nem – egy új, egy teljes Dsida-monográfia megalkotására, de mindent a keze alá tesz annak, aki, ha valaki ezt mégis meg akarná tenni. (A kérdés, hogy miért nem, azért sem tűnhet fel fölöslegesnek, mert a két szerző szakmai életútja Dsida-dolgozatokkal, kö-

tetekkel van kirakva, csak kiemelve néhányat: *Vers és lélek. Dsida Jenő és költészete; Textus és intertextus. Szövegek világa a Dsida Jenő-i szövegvilágban; Ó, múzsa, tedd, mi Istened parancsa. Dsida-versek- és fordítások szövegépítései; Reflexió és önreflexió Dsida Jenő költészetében. Esszék, szövegtani megközelítések; szövegválogatás: Tükör előtt. Képek és iratok Dsida Jenő hagyatékából; stb).*

A könyv mozaikjaiból, rövidebb-hosszabb írásaiból, a némelykor mindössze egy-két lapnyi verstani elemzésekből; a kiegészítő filológiai adatokból; az életrajzi mozzanatok fölillantásából; a nyitó tanulmány Dsida-életrajzából, életút vázlatából egy kronológiai rendbe szerkesztett költői pályakép bontakozik ki. Így a kötet a kezdetektől a korai végéig tartó költői életsors, életút emberi és szakmai stációinak megrajzolása: a borító ide illően szelíd nagybányai tájat ábrázoló, Iványi Grünwald Béla-festmény mögött. Amely képen, tobzódó színekben egybeomlik a föld és az ég, mint ahogy Dsida életszemléletében és poézisében is eggyé vált a profán és a szakrális, s valóban, a csak a maga számára létező-látható *fényösvényen* indult el, szívhajós, *fullatag* életéből a „végtelen világmezők felé”, hiszen, így írta: „Élet, halál, most látod, egy a kettő!” (*A pántos kapukon túl*)

A könyv kronologikus struktúrája tehát az egyik jó, hasznos megoldás, amely ezt a közel négyszáz oldalnyi szöveget átláthatóvá, jól forgathatóvá teszi, s ebben egyáltalán nem elhanyagolható részlet a jegyzetelési mód, a felhasznált irodalom egyszerű, de világos szerkezete, a jelzések következetes végigvitele: ez egy gondosan szerkesztett kiadvány, s nem írások esetleges halmaza, ne tekintsük ezt a rendet sem manapság olyan magától értetődő könyvészeti jelenségnek. Amit hiányolhatunk a szerkesztéssel kapcsolatban, az ugyan lehet részletkérdés, az írások megjelenési idejének közlése, mert nem Dsida, nem a költő pályaképéhez tartozó adalék: de pontosabb jelzőkarói lehettek volna a két irodalomtörténész szakmai életútjának. Annak, hogy a művekkel való találkozásai mennyire nem esetlegesek; hogy mennyire nem leplezett vonzalom, hiszen önkéntesen felkínált munkaévek vannak a kritikák, elemzések, a filológiai adatok háttérében; hogy milyen meghitt, hiszen régi és élő a költő és kutatóinak kapcsolata; hogy a szerzők nemcsak ismerik, de szeretik is munkájuk tárgyát: Dsida Jenő életművét.

Ez az ív a kötet tematikai szerkezetében, számos fejezetén át, a már említett életpályavázlattól, mesterek felidézésével; marosvásárhelyi, marosvécsi, debreceni élmények-öszönzések-találkozások említésével; a korai versek, verskísérletek elemzésével-értelmezésével folytatódik, majd egy nagyobb fejezetben az első kötettől a posztumusz verseskönyvig terjedő kronológiai menetben, verselemzések sokaságán át eljut a kötetekből kimaradt költemények egy részének rendszerezéséig. S onnan tovább, már tematikus fejezetben, a versekben föllelhető bibliai ihletettségek poétikai jeleinek bemutatásáig halad, hogy egy újabb szerkezeti és tematikai egységben a fordító Dsida Jenőről olvashassunk; egy másikban a költő verseiben megjelenő

irodalmi alakok, művek, hősök kerüljenek górcső alá; a zárófejezet pedig a Dsida-recepció kérdéseire irányítja az olvasókat. A *Függelék* valójában a levelesláda: részint az özvegyé, részint a költőé.

Mint minden tanulmánykötet, minden életművizsgálat, minden kritikusi-irodalomtörténeti vélemény, ítélet, Kabán Annamária és Mózes Huba közös munkája is fölveti a szokásos és alapvető olvasói kérdéseket. Csak töredékesen: milyen – esztétikában – költői arckép rajzolódik ki az elemzések segítségével előttünk? Milyen jellegadó vonásai vannak a könyv alapján a Dsida-poézisnek; milyen ez a poézis elemeiben, motívumaiban, de összességében is; de főképpen, milyen a szerzők elemzési módszertana?

Meg is állhatunk ennél a kérdéskörnél.

Mindkét szerző verstannal, stilsztikával foglalkozó szakember, tanárok, filológusok. Nem véletlen tehát, hogy mindkettőjük módszertanának a verstani és stilsztikai alakzatok elemzése, a filológiai kutatómunka az alapkövei: precíz, alapos, igen célratoró, nem egy esetben ezért már-már kurta, de tanítani valóan összefogott írásokkal találkozunk a kötetben. A szerzők bátran, mert magabiztosan alkalmazzák az esztétikai szaknyelv fogalmait, olykor talán kissé rá is nőve ezáltal a versszövegre, s erre azért emlétsünk meg egy-két példát. A korai verseket bemutató fejezetben találkozunk *A makronikus szermocináció verse* című (magyarul *idegen nyelvi* elemeket, továbbá *képzelt* fordulatokat alkalmazó), bő egy lapnyinál nem hosszabb dolgozattal, amely a költő gimnazistakori, *Bábel* című versikéjét mutatja be: de olyan szaknyelvi apparátussal, amelyet ez a zseni bizonyosan nem igényelne. S a vers önértékét messze felülmúlóan erős fogalmi-szaknyelvi hadrendet állítanak a szerzők az elemzés szolgálatába a tizenöt esztendő, szatmári gimnazista Dsidának IV. Károlyról írott opusza esetében is: holott a mű legföljebb azért lehet érdekes, persze, túl a tehetség vitathatatlan és kivételesen korai jelein, mert mutatja, amit a költő majd később, verstani írásában (*Titkok a versfordítás műhelyéből, Pásztortűz*, 1936) olyan határozottan kifejt a mívés rímalkotással kapcsolatban. Azaz: már ebben a „fogalmazási gyakorlatban” is látható, hogy Dsida nem kedveli a ragrímekeket! Mi több, írja majd, azokat nem is tekinti igazi rímeknek, sőt, őt idézve: „nem tudom elviselni a magánhangzós ragrímekeket, az asszonáncot”, bármily „morcosan” tekinthet rá emiatt „Arany János és a derék Gregus Ágost szelleme”: s már ebben az igen korai versezetben sem találunk egyetlen – könnyű megoldású – ragrímet sem.

Ám annak többségben lévő, sok tucatnyi (verselemzésekben, vershivatkozásokban talán a százat közelítő) és igen bizonyító erejű példájával szembesülünk a kötetben, hogy a tárgyyszerű, gondos szövegvizsgálat mennyire nem hiányozhat a műértelmezések módszertanából. Arra kínálnak mintát ezek a versmagyarázatok, hogy a vers egész értelme, üzenete; a költemények gyakran alig kifejtendő-índokolható érzelmi, hangulati hatása; az olvasói megérintettség szét alig szálazható, ki alig bontha-

tó érzete mégis micsoda gazdag grammatikai, stiláris, versformai szerkezetet takar; hogy a költői spontaneitás, az egyszerű tökéletesség képzetét milyen bonyolult nyelvi struktúra tudja csak megteremteni. Azt tudjuk meg az elemzésekből, hogy Dsida milyen bravúrosan bánt a rímekkel, milyen mesterien tudott kompozíciót építeni, milyen pompás stiláris fogásai voltak, hogy tudott bánni a nyelvvel: de az elsődlegesen formai vizsgálat alapján is megjelenik előttünk a költői arckép.

Csak példákat említhetünk most is, ezek egyike legyen a *Miért borulnak le az angyalok Viola előtt* című versciklus, a *Bevezetéssel és Utóhanggal* is ellátott mű. Amelyről az elemzőnek (Kabán Annamária) fontos, kiemelt utalása Mózes Huba megállapítására, hogy a vers „látványt és látomást” ötvöz, tehát, hogy a látomás mintegy *szövegszervező* elemmé válik a költeményben. Nem a megállapítást cáfolandó, éppen erősítendő, kiegészítésként tehetjük hozzá: a kritikus által kimutatott formák, a műnemi, műfaji gazdagság; a líra kifejezőeszközeinek, a hangnemi változatoknak a bősége, vagyis, hogy a versciklus „leíró, vallomásos, moralizáló, himnikus, elégikus, fohászodó, panaszdal- és tankölteményszerű” részeket ötvöz; továbbá a verstani sokszínűség, hogy az időmértékes versformák seregét alkalmazza Dsida, hogy „ütemhangsúlyos, rímes és rímtelen sorokat, strófákat és versszerkezeteket” együttesen használ: ez a tobzódás akár kaotikussá is tehetné a költeményt, ingatagá a szerkezetet. Csak akkor, abban az esetben nem, ha ennek a formai-alaki keveredésnek *többlétértéke* is van. Ha ezek a poétikai, verstani megoldások áttemelik a verset valamely új, másik értelmezhetőségi, érzelmi, hangulati dimenzióba: s ebben a nyári este-alkony történetét, emlékképeket megvillantó, elmondó verséptményben a *szintváltás* lehetőségét éppen a „konkrét tér és idő jelenségeit és eseményeit a szakrális tér időtlenségébe emelő látomás”, azaz, a formák cserélgetése nyomán megképződő, a racionálisra ráboruló irracionalitás, az *elvonatkoztatás* lehetősége kínálja föl. Az tehát, ami Dsida létszemléletében mindig is jelenvaló sajátosság: hogy a poézisben mindig is boltozatot emel a valóság tárgyias ábrázolása fölé, hogy a való mindig beleolvad valami földöntúliba. Másutt (*Dal az elmaradt vallomásról*) a tanulmány szerző (K. A.) által említett sűrű alliterációk, az ismétlések, a kezdőrímek sorozata, a fogalmazás lendületes irama, a dinamikai hatást kiváltó igék alkalmazása a vers *zeneiségét* fokozzák, s lesz így a szerelmi vers több egyszerű vallomásnál: a költő érzelmi vibrálásának, szinte viharának kifejezője. Az *Út a Kálváriára* című vers elemzésének (K. A.) alapmondata szerint Dsida költészetében a „szépség az, ami az igazságot megvilágítja”. A vers a krisztusi, a Golgotára vivő útra asszociáltatja az olvasót, s Dsida hitélményének, hitképzetének oly gyakori megjelenéseként a személyes sors itt is áttemelődik a szakrális dimenzióba: s e mögött most is a versformai elemek változatossága, egyben kicserélhetetlensége, pontossága, a szóval, a képpel, a rímekkel bánás *szépsége* van.

A kötet egyik legárnyaltabb elemzése (K. A.) a *Tükör előtt* című kompozícióé,

melyet, idézi a tanulmány szerzője, Láng Gusztáv „világkép-hordozó nagykompozíciónak” nevez. Kabán Annamária alapos, szakaszról szakaszra menően részletes vizsgálata itt is a versforma (most a stanza), és az alkalmazott stílusesszközök bemutatására épül, s ebből a *formai állapotrajzból* vezeti le a költemény eszmei sugallatát, s nem fordítva, ami amúgy a gyakoribb elemzői eljárás: hogy a kritikus egy mű intellektuális, érzelmi, hangulati közlendőjéhez keresi meg utóbb a kifejező erejét, e közlendőt szervező formai elemeket. Hattyúdál, létösszegző, számadásra készítő a vers, írja Kabán, elégikus szomorúság lengi be, a költő, tudva-tudatlanul élete vége felé járván az alkotásra összpontosító nyugalmat vágyja, a földi és a transzcendens világok egymásba olvadását idézi meg.

S mert a módszertani eljárások kérdése összefügg azzal a többivel is: vannak-e új megállapításaik a szerzőknek, s melyek a kötetből kiemelhető legizgalmasabb filológiai eredményeik, e fenti verset ebben a kérdéskörben is példaként hozhatjuk fel.

Mert a kritikus megállapítja, hogy Dsida, az új klasszicizmus szellemében-jegyében „imitálja ugyan Byron verses regényének – Don Juan – műfaji-versformai jellemzőit”, de az csupán formai imitáció. Imre Lászlónak a verses regényről írott jellemzőit hívja segítségül Kabán Annamária annak bizonyításához, hogy a Dsida-féle verses regény éppen a költő szemléletben lévő másság, az eltérő világkép okán lesz egyfajta anti-byroni mű. Mert, hogy a verses regények jellegadó világképi vonásai az „egységes világnézet és világmagyarázat hiánya”, a hagyományos értékhierarchia „érvénytelenné válása”, a melankólia és a céltalanságképzet: s mindezzel szemben Dsida művében pontosan a stabil, erős keresztény világkép „szervezi egységbe” a mű sokféle tematikai-hangulati-érzelmi elágazását. Továbbá, hogy Dsida alkotása mindenekelőtt lírai mű, s nem „regényszerű” alkotás, s hogy a lineáris szerkezetet „felülírja” az „asszociativitás”, s a váltakozó idősíkok „mintha magát az időt számolnák fel”, azaz: Dsida költeménye a verses regény megújítása, újfajta változata.

Nem hagyhatjuk ki a mégoly rövid és töredékes példatárból a már említett *Nagycsütörtök* című vers szövegváltozatainak bemutatását sem (mindkét szerző foglalkozik a témával): ez a Dsida-életművet behatóbban nem ismerők számára igazi filológiai csemegét jelenthet. A szerzők négy szövegváltozatot elemeznek, s azt az utat is bemutatják, azt a „metamorfózist”, amely a vers születésétől a végleges változat elkészültéig tart: a folyamat a formai megoldások „értékszerkezetté” emelkedése.

A legismertebb Dsida-sorok közé tartozik a *Sírfelirat* négy sora, ott van a vers a házsongárdi Dsida-kripta homlokzatán is. Idézzük fel most:

Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását,
felejtse el arcom romló, földi mását.

Nyers prózára lefordítva: a halálra menő költő, mint bárki ember, én-leltára, ön-leltára alapján részben adós, részben neki tartoznak: virtuális, szimbolikus hiányok mindkét oldalon.

Mózes Huba elemzésének alaptétele szerint a második és a harmadik sor viszonya a tisztázandó, a legfőbb kérdés ugyanis: hogyan szólhat a második sor a költői adósság *megfizetéséről*, a harmadik pedig a neki járó minden tartozás (mások adóssága) *elengedéséről*, miért nincs valamiféle egység a szimbolikus gesztus fogalomhasználatában? A logikusnak tetsző válasz nyilván az, hogy az adósságot megfizetni, a nekünk járó tartozást elengedni szokás. Mózes Huba a filológia oldaláról közelít a kérdéshez. Csak a következtetést említve: a tanulmányíró a Biblia idevágó fogalmait, Máté és Lukács evangéliumait vizsgálva jut arra a filológiai eredményre, mely szerint Dsida szóhasználatában az Új- és az Ószövetség eltérő erkölcsi képzetéből fakadóan okkal jelenik meg mindkét fogalom. A *megfizetett tartozás*, eredetében egyfajta üzleti akciót sugallva, az ószövetségi, zsidó szemlélet tükröződése; az *elengedett tartozás* a keresztényi *bűnbocsánat* versbéli kifejeződése. S a filológus vizsgálata azt is valószínűsíti, hogy a költő a számtalan bibliafordítás közül – mivelhogy latinul kiválóan tudott – a Miatyánknak a római misekönyvben szereplő, latin nyelvű szövegét használta alapul.

S ami e négysornyi intelem és hagyatkozás végső lényege, e tömör létösszegzés felragyogó bizonyossága, mely kérés, szelíd óhaj, szemérmes felszólítás is: nem számít a rossz és egyre romló test – Dsida finom, érzékeny, a romlás csúfságát szelídítő-enyhítő képével csak *arcot* ír –, az számít, ami a költő teremtett világából maradandó, a vers s a bennük tükröződő, romolhatatlan lélek.

A fordító Dsida munkái között Mózes Huba Assisi Szent Ferenc *Naphimnusz*ának magyarítását meg a különböző közlések miatti csonkulásokat, kieső, kihagyott, kicenzúrázott sorokat mutatja be, egyúttal a „csorbítatlan” szöveget is közölve, mellette a mű további magyar költői és bibliafordításait, kódexmegjelenéseit is összevetve: az írást a kötet talán legbonyolultabb, leginkább idő- és munkaigényes dolgozataként, a filológusi munka kiemelkedő példajaként említhetjük. (Mások mellett Dsida Puskin és a román Eminescu és Arghezi fordításairól is szó esik a kötetben.)

S olyan – meghökkentő – kutatási tétel is a szemünkbe ötlük, mely szerint a Dsida-költészet „számszerű arányai” 1997-ig (ez a dátum föltehetőleg *A Dsida-filológia kérdéseiről* című, Mózes Huba-dolgozat születési ideje) az alábbiak: valamennyi, a költő életében megjelent vagy posztumusz kötet, minden további gyűjtemény, válogatás szerint a több mint 1200-ra tehető eredeti Dsida-versből („ha jól számoltuk”, írja Mózes Huba, s minden bizonnyal jól számolták) összesen csupán 494 jelent meg kötetben.

Zárjuk kérdéssel ezt rövid, ily módon csak felületes kötetismertetőt.

Bár az eltelt húsz esztendő legalább négy újabb Dsida-verseskönyvet is termett,

kötetből kimaradt válogatást, összegyűjtött versek kötetét (a négyből három e szerzőpáros munkája): *Buzdítás könnyűségre. Kötetből kimaradt versek, 1932–1938*; összeáll. Kabán Annamária, Mózes Huba; Bíbor, Miskolc, 2009; *Útban a rendeltetés felé. Kötetből kimaradt versek, 1928–1931*; összeállította Kabán Annamária, Mózes Huba; Bíbor, Miskolc, 2010; *Dsida Jenő összegyűjtött versei*; összeáll., szerk. Láng Gusztáv és Urbán László; Savaria University Press, Szombathely, 2011; *Nyáresti áhítat. Kötetből kimaradt versek, 1928–1938*; összeáll. Kabán Annamária, Mózes Huba; Bíbor, Miskolc, 2013; egy mai *számszerűségi* vizsgálat mit mutatna vajon? Születése után több mint egy évszázaddal kézbe kaphatja-e az olvasó Dsida Jenő poézisének minden versét?

(Orpheusz Kiadó/Guttenberg Pál Népfőiskola, Budapest, 2018)



Üzenet (1990, linómetszet)

Csorba Piroska

Kiűzetés és befogadás

Fecske Csaba: Kiűzetés – Válogatott és új versek

Fecske Csaba az idén lett hetvenéves. Őt magát és verseit, írásait majdnem ötven esztendeje ismerem. Tanúja voltam indulásának, tehetsége kibontakozásának, amely azóta – kétség sem fér hozzá – a magyar líra legkiválóbb alkotói közé emelte.

Hetvenedik születésnapját a *Kiűzetés* című, „Válogatott és új versek” kötetével ünnepelhetik tisztelői. Paradox módon ezúttal a születésnapos ajándékozta meg olvasóit.

A kötet cím egyértelmű: ahogyan az Édenkertből kiűzetett az első emberpár, úgy űzetett ki gyermekora és ifjúsága Paradicsomából a költő. Észrevétlenül, ám könyörtelenül kiűzte őt az Idő – ahogyan mindannyiunkat.

Nyolc, már megjelent kötetéből (*Majd máshol; Ami lehetne még; Jelöltni tűntömet; Első életem; Visszalopott idő; Akinek arcát viselem; A hús pogány éneke; Árnyas kertben*) válogatott – önnön szigorú mércéje szerint – a költő. Az utolsó ciklus 23 verse pedig új, kötetben még meg nem jelent opusz. Nem került a válogatásba egy sem az 1998 előtt megjelent kötetekből (*Arcok holdudvara; Vakfolt; Holdfényben; Valami üzenet*), és a gyermekverseit is mellőzte Fecske Csaba.

A versek tematikája széles spektrumú, átöleli az emberi létezés minden aspektusát. Vissza-visszatér bennük az idő, a mulandóság élménye és problematikája: „a mát zabálja föl a volt” (Távozás); „szinte észre sem vette elmúlt az élet / elmúlt és nem lesz újabb lehetőség / nem másítható meg a múlt a jövő még / úgy sem...” (Negyven felé); „e földön semmi sem örök / mért volna az a szerelem” (Láva alatt); „az idő fut akár a nyúl” (Halottak napja); „...átfúj rajtam jeges huzatként / az idő...” (Anélkül hogy tudnám); „nem te következel majd utánad” (Őszi reggel); „az idő eltelik veled / soha egy pillanatra sem / állíthatod meg tűntödet” (Isten arcát).

A megélt évek, tapasztalatok számvetésre készítetik a költőt; összegez, mérleget von, örök érvényű tanulságokat fedez fel: „(az ember) ahogy veszteségei sokasodnak / már hiszi a keveset is soknak” (Őszi reggel); „elég tapasztalt s bölcs ahhoz hogy belássa / legjobb ha ami kincse volt azt kiássa / – hiszen csak az marad meg amit másnak ad” (Negyven felé); „mindig többet veszítünk / mint amennyink volt...” (Nem tudhattuk); „egyik történet mint a másik / nincs ami lehetne még” (Ami lehetne még).

Fecske Csaba világában ott az Isten, akivel perlekedik: „ez övön aluli ütés volt / részedről Uram” (Játszma); akinek léte bizonyosságból olykor kétséggé válik:

„vajon mért nem mutatkozik / meg színről színre a gazda” (A semmibe öntöm); „Istenem ha volnál / hozzám lehajolnál / egy kicsit szeretnél / magadhoz emelnél” (Ima-féle); akit szüntelenül keres és megtalálni vágyik: „túl nehéz volt a kereszt elestem / ó Uram a kezedet kerestem / s rémülten a semmit markoláztam / nem voltál ott ahová belestem / nem vagy sehol tán nem is létezel” (Az ébredés nehézségei); „bár mindig csak bántottad őt / reméled fiául fogad / s mint puha meleg kabátot / adja majd rád halálodat” (Isten arcát). Ez a gondolat a felnőtt ember nagy feladatáról, önnön végességének elfogadásáról is szól. Milyen lesz az a pillanat, milyen lesz a nemlét, amely ott készülődik az élő minden sejtjében? Mindent megfigyelve tudja: „a hideg tetem a létezés mocska / egykedvűen dagonyázik benne az idő” (A prospektúrán); s az élete végén az emberről „mint pusztuló ház faláról a vakolat / lehámlik róla lassan a teste” (Az út végén). Nincs menekvés, „aki a nevét hallja osszerezzen / szótlantul szedi a sátorfáját nevébe csomagolva / dobja vissza közénk szegényes életét” (Az időgondozóban). Ahogyan szarkasztikus humorral írja a *Kórházi dal* című versében: „az emberi sors fatális / volt élet hát lesz halál is”. A halandóság elfogadásának fázisai fel-felbukkannak a versekben: „szívemen már a halál dörömböl” (Az ébredés nehézségei); „ez a föld hamarosan elbocsát engem is” (Dávid király könyörgése) – és megválaszolhatatlan kérdéseket szül a kikerülhetetlen vég: „mi célt szolgál a test / az anyag tudja-e” (Hajnali rigó); „...mennivel több / esélyem volt amikor még nem éltem” (Ami sose volt). S a bizonyosság, hogy eljön a vég, amikor majd „végigzuhanok a földön / s létem törött poharából / az időt a semmibe öntöm” (A semmibe öntöm).

Hetvenévnvi élet állomásai – gyermek- és kamaszkor, ifjúság, szerelem, testiség, páros lét, megszületett és meg nem született gyermekek, felnőtté válás, magány, szenvedés – mind helyet találtak maguknak a versekben. Mindent megőrzött az emlékezet, amely „...nem törődik a ténnyel” (Nem tehetjük), amely varázslatra képes: „búzavirág és katáng kék / foltjaival elővillan az idő / hasadékain át gyerekkorom” (Mese); „ma rád gondoltam nemlétezőm / szöke voltál és kék szemű / mint nővéred és bátyád” (Mi lesz veled). A jelenben felidézni a tűnt időt, valóban varázslatos és sajátos képessége az embernek, ahogyan Fecske Csaba írja a *Kicsordulsz belőlem* című versében: „emlékezem utat török / az elvadult időben”, vagy máshol: „múltam küszöbén állok” (Dél) és „egérsurranású riadt kis neszek / a visszajáró évek hangjai” (Üres házban). S van, aki már nincs a jelenben, csupán a múltban: „az emlékek mint Pompeit / a láva őrzik őt nekem” (Láva alatt).

Az emlékezés létjogosultságát, hasznát is megkérdőjelezi a gondolkodó lírai én: „az emlékezés mire jó / a visszalopott időben / nincsen élet csak én a tetszhalott” (Az ébredés nehézségei). És mi van akkor, ha már az emlékekben sem lehet bízni, ha a szeretett szülő „összetéveszt a bátyámmal / és mesél nekem rólam” (Az utolsó stáció)?

'Ember vagyok, semmi sem idegen tőlem, ami emberi' – Terentius mondása érvényes Fecske költészetére is. Lírájában nincsenek tabuk, művészi formálódik a testiség, az erotika, lásd *A hús pogány éneke* ciklus darabjait (A titok; Unatkozó hús; Kalauznó; A kis fősvény; Bakfis a tükör előtt; Rege a szívről; Artemisz; Lesboszi szerelem; Rege; Léda; Casanovát beajánlják; Vénusz születése; Szerelem kis korcs kutya; Cigánylány; Az almafák alatt; Tolvajok; Nem volt hely; Kerti party; Anakreoni; Kései; Egy augusztus; Visszatérők), és erről az elementáris élményről szól *A faun éjszakája*; Ámor mostohái és az *Azon a nyáron* című vers is: „...azon a nyáron találtam / magamra a magány sötét pincéjében csodálkoztam / a testnek mennyi titka van”.

A magány és a páros lét feloldhatatlan ambivalenciája feszíti a lírai ént: „az egy bordában szőtt élet / kettőnknek más sorsot jelent” (Ismét); „ide jutottunk kedvesem / irgalmazzon nekünk az ég” (Ketten); „mondd hát ez az a pillanat valóban hogy / elválaszthatatlan-egy lett belőlünk” (Ideje jött); „a ködön áttűnő lámpafény / mint borzas csöpögő ecset / sárgára festi a padon / kihűlt helyemet” (Egyedül); „homlokod mögött hűlt helyem” (Összefércelni velem).

Fecske Csaba lírai világa kettős gyökerekből táplálkozik. Élete első tizennégy esztendejét szülőfalujában, Szögligeten töltötte, az azóta eltelt ötvenhat évet Miskolcon. Mára mindkettő az övé, bár azt mondja, a mai Szögligeten már nem tudna élni. Szögliget azonban, gyermekkorra Szögligete ott él benne kitéphetetlenül. A természet gyermekeként barátságban van vadvirágokkal és madarakkal, „árvalányhaj ebszőlő csucsor / gyöngyike kakasmandikó / királyné gyertyája golyaorr / s genyöte Styx partján lakó” (Vadvirágok); „fészket rakja a fecske vidáman a ház ereszére / blúzát bontja a rügy fújja dalát a rigó” (Tavaszi disztichon), természeti jelenségekkel (Vihar), fákkal és évszakokkal: „átpréseli magát a nyár / a gyümölcsön...” (A sárba le).

Miskolcon, az avasi paneltömbök között, ahol szemét „fölszvik (...) a kockaházak” (Kora reggel), sem kerüli el figyelmét a természet: „a korlátra könyökölve bámulom / az utcát életünk zajos színterét / a Bükk borongó erdőit...” (Szeptember), a bérház előtti juharfa (Juharfák), olyan természetesen van jelen a versekben, ahogyan született nagyvárosi költőnél talán soha: „a kertbe tétován merészkedő / tavasz szóra bírja az elevent” (Próbaforrás); „kiszakad az égből egy rigó” (Helyet keresnek); „itt volt egy bokor valaha / legjobb gazdája szemem volt” (Skicc), hogy az *Egy vadalmafához*, *Baracktolvaj* és a *Téli táj* című versekről már ne is szóljak.

Egyszerre látja és láttatja a valóságot a 'kisember' nézőpontjából, foglalja versbe a hétköznapi élet banális történéseit, és emelkedik mindezek fölé a nagy gondolkodók bölcsességével és szerénységével.

A beszédes nevű *Gesztenyés utca*, a költő lakóhelye (Hétköznapi strófák), a panel *kockaházak*, *kopott nénik*, a *reklámújságot lapozgató szél* (Kora reggel), *sokdioptri-*

ás szemüvegében *Ella néni*, aki eltemette mind az övéit (Juharfák), a város (Városom: Miskolc), a koldus, aki „a színház árkádjai alatt ül a nyomorúság / trónusán viharvert tolószékében” (A Széchenyi utcai koldus), a hajléktalan, aki „hullámpapíron fekszik a padon” (Burjánzik tovább) ott lélegzik, él a lírájában, ahogyan ott vannak a költő korának jellegzetes szereplői is, a *Beatles*, *Bee Gees*, *Illés* zenekar (Korcsoyapálya); *Marina Vlady*, a *twist* (Kamasz); *Alain Delon* (Rege); a *Honvéd*, *Fradi* (Tanúid voltunk); a *Híradó* (Hétköznapi strófák); *Volvo*, *Mazda* (Epilógus).

Versbe zárja, lírává emeli a hétköznapi élet megannyi bagatell pillanatát: egy telefonálást, „három napja esik az eső / mondja bátyám a telefonba” (Szögligeten esik az eső); egy kórházi látogatást a sógoránál, „a steril szobában voltál már akkor sápadtan beesett szemekkel / segítettél felkötni a maszkot a kényszeredett mosoly / koporsóját...” (Tanúid voltunk); a költözést, amikor az üres szobában „a kályhacső helyén a kormos nyílás / semmibe meredő szemüreg” (Költözés), a számítógépen érkezett ímélek és a rendezetlen számlák realitása mellé a művészetet állítja kontrapontként, „...polcomon Rilke és Eliot / meg mások művei gazdag vagyok” (Téli reggel). A pillanattól – amikor anyja SZTK-keretes szemüvege a kezébe akadt – eljut az örökkévalóságig „...nem tudta / hol van nem érzékelte csak mi tudtuk hogy el van veszve / és igazából már soha senki senki csak az Isten fog / rátalálni mint a kertben bóklászó gazda az avarban / megbúvó utolsó szem dióra” (Szemüveg).

S megjelennek a legköznapibb történések mellett – sokszor éppen azok ürügyén – az emberi lét nagy kérdései is: „aki hívott mért hívott ide / ha végül magamra hagyott” (Kérdés); „semmi sem múlik el egészen lesz ami volt / és lesznek akik valaha voltak” (Anyegin elkallódott levele); „a szárnyam vagyok / vagy az a féreg melyet / fölrepít a szárny” (Lepke); „hol van ó hol van / ami volt hol van / ami lesz hol volt / ami nem lesz az hol van / hát hol van ami nincsen” (Hol van).

Kettősség van abban is, hogy a költő kenyérkereső polgári foglalkozása távol állt a művésztől: dolgozott olvasztárként, diszpécserként, technikusként, szállításvezetőként, műszaki ellenőrként – miközben ízig-vérig igazi lírikus alkat, poeta natus, aki autodidakta módon poeta doctussá képezte magát. Antik verssorokban, strófászerkezetekben, műfajokban – hexameterben (Léda), disztichonban (Tavaszi disztichon; Cigánylány), kólonversben (Anakreoni), szapphói strófában (Lesboszi szerelem), eklogában (Ekloga-töredékek) – ugyanolyan természetesen szól, mint középkori balladában (Ballada tűnt idők költőnőiről), petrarcai szonettben (a *Visszalopott idő* című kötetéből válogatott versek mellett e műfajértékű versformában íródott a *Tisztás*; Casanovát beajánlják; Városom: Miskolc és a Burjánzik tovább című alkotása is), stanzákban (Hétköznapi strófák), Anyegin-strófában (A szenvedő Anyegin), a maláj eredetű pantumlánban (Nem jön senki) vagy a japán költészet jellegzetes haikujában (Életfogytiglan; Kavicsok; Három sóhaj).

A nyugat-európai rímes versformák mellett modern prózaversben is ír, és az

ütemhangsúlyos verselés klasszikus formáit – pl. az ősi, páros rímű felező nyolcast (Kórházi dal) – is játszi könnyedséggel használja.

A kötet egészére jellemző, hogy a versek többségéből hiányzik az interpunkció és a költő feltűnően sokszor használ enjambement-t. Néhány versben bravúros hapax legomenonnal is él: „*rigószik a kert*” (Hajnal) „*háztáji Atlantisz*” (Sziget).

Fecske Csaba műveltségéről, olvasottságáról tanúskodnak a reminiscenciák, áthallások, allúziók, tudatosan használt 'vendégszövegek'. Hihetetlenül gazdag ilyen szempontból is Fecske Csaba lírája! A teljesség igénye nélkül a magyar költészet klasszikusai közül megtaláljuk Petőfi Sándort: „...*ifjú szívében még / a lángsugarú nyár*” (Kalauznő), „*még nyílnak a kerti virágok és a lehetőségek / elhull eliramlik...*” (Kerti party); Vörösmarty Mihályt: „*e pokoli malomban*” (Az este közelít); „...*lesz még egyszer Nagy László-est a világon*” (Rekviem egy barátért) – e vers Nagy Lászlót is felidézi.

Radnóti juttatják eszünkbe *A hús pogány éneke* című kötetből válogatott versek. Finom áthallásként jelen van Weöres Sándor, Pilinszky János és Kalász László lírája is. Nem is szólva azokról a versekről, amelyek címükben és/vagy szövegükben közvetlenül utalnak a klasszikussá vált költőelődökre. Arany János *Epilógusának* párverse lehetne Fecske Csaba *Epilógusa*: „*láthattam sok kevély járgányt / arcomba mind port és sárt hányt / Volvo Mazda / pöffeszkedett benn a gazdá*”; ironikus hangú „*Írószobám*” verse is Arany-művet idéz, „*A falat nem húzom szét, / S halom, szexel a szomszéd. / Tillaárom, haj!*”. Az *este közelít* című vers nem csupán Arany Jánost – „*életem hatvanadik évébe / (még nem kötött a jó Isten kévébe / nem takarított be régi csúrébe / keresztemet súlyosabbra cserélte)*” idézi föl az olvasóban, hanem Homéroszt, a Bibliát, Dantét, T. S. Eliotot is.

Ponniló című versének bevezetőjéből – értékes alkotáslélektani adatként – megtudjuk a keletkezéstörténetet is. A vers formája és játékos-ironikus tartalma egyaránt felidézi Szép Ernő *Gyermekjáték* című művét: „*Sose volt nékem rakétám, / Ezen búslakodtam némán, / Nem vittek el Disneyland-be, / Disneyland-be, / Disneyland-be, / Nem járt senki a kedvembe.*”

Ebben a versben bukkanhatunk Ady Endre jellegzetes egyéni szóalkotására, „*ellovan*” – és ki ne fedezné fel, hogy a Miskolcon járt az ősz sorai Ady Párisban járt az *Ősz* című alkotását idézik? Ahogyan az olvasó a *Szeptemberi átirat* című Fecske-vers mögött halk aláfestésként Kosztolányi Dezső *Szeptemberi áhitatának* sorait is hallja. S az élményt fokozza a Kosztolányi-használat kancsal rím szerepeltetése a *Szeptemberi átiratban: szóló-szóló* – és a megidézett elődre oly jellemző pazar rímek gazdagsága Fecske költői nyelvében: „*apuskát-fapuskát, öreg szemtőrekszem, Istenem – (én) is te nem, (gyerek)koromba-goromba... stb.* S föl villan Kosztolányi alakja a kötetet záró *Új versek* között is, „*felsírnak a Széchenyi úti fák /*

megidézve mindnyájunk Kosztolányiját / mondhatnám én is ti voltatok az ifjúság” (Az este közelít).

József Attila is hangsúlyosan jelen van Fecske költészetében, hol finom áthallásokkal: „*és rubrikákba írják nevemet*” (Hétköznapi strófák), „*kuncogó filléreket*” (A Széchenyi utcai koldus), „*hallottam sírni az esőt*” (Némi elhasznált), hol hangsúlyosabban, a nagy elődtől kölcsönzött címekekkel megerősítve ezt a jelenlétet: (Íme, hát megeltem...). Az ötvenkét éves Fecske nemcsak *Születésnapomra* című versének címével, hanem formájával is felidézi a harminckét éves József Attila *Születésnapomra* című versét, a strófák végén bravúros kancsal rímet „*látom / létem*”, illetve álikerszórímet használva: „*helyette itt van a jelen / hiába rovom rá jelem / nem é- /neme*”. S ha már az életkorokat megörökítő versekről van szó, meg kell említenem az *Év-ti-ze-de-im* címűt, melyhez a költő fontosnak tartotta odaírni, hogy „*Milne és O.O. után szabadon*” – s valóban egyszerre hajaz A. A. Milne *Hatévesek lettünk* című és Orbán Ottó *Hatvanadik évére* című versére (persze felidéződik bennem a többi Orbán-féle születésnap-i költemény is, a *Harminckilencedik évére* írott verse, a 45. születésnapjára írt *Születésnap-i vers*, az *Ötvenedik évére* írott verse, az *Ötvenedik születésnapomon Tokióban*, az *Ötvenegyedik születésnapomon Minneapolisban*). Fecske Csaba *Ezredfordulós ének* című költeménye pedig mintha válaszolna Orbán Ottó *Az ezredforduló elé* című versére.

A világirodalom mítoszai, nagy alakjai és művei is átszövik Fecske líráját, így a *Kiűzetés* kötet verseit is, hol egy-egy hasonlatban bukkannak fel Homérosz eposzának alakjai „*mint Kyrké O-ra ki sokfele bolygott*” (Hétköznapi strófák); „*hallom érzelmes hangjukat / mint Odüsszeusz a szirének énekét*” (Visszatérők); hol pedig közvetlen átvételben. A *Szerelmes hús* című verse elején így bukkannak fel Dante Isteni színjátékának sorai, „*túl az emberélet útjának felén / egy nagy sötétlő erdőbe / Uram eszedbe jutottam*”; Villon szállóigévé vált refrénje a *Ballada tünt idősköltőnőiről* című Fecske-versben; Puskin verses regényének részletei *A szenvedő Anyeginben*, „*árnyak vetődnek ablakára*”; „*sok jó időm veszett el évek*”; „*reményt titkolni félteni...*”; Hölderlin és Eliot szövegrészletek az *Artemisz* című versben, Rilke és Elioté az *Idegen érzés* címűben; Apollinaire *Búcsújának* sorai, töredékei, „*...látom az ősz halott / – de hagyjuk most a hangaszálát*”; „*e földön többé sose látlak*”; „*ó idő szaga hangaszálak*” (Palimpszeszt); Goethe híres liedjének címe és sortöredékei „*A vándor éji dala*” című filozofikus dalban.

Szapphó, Anakreon, Casanova, Saul Bellow, Proust, Dosztojevszkij, Verlaine műveinek világa is át- meg átszövi Fecske költészetét, és a már említett *A szenvedő Anyeginen* kívül Puskin verses regényéhez kapcsolódik több vers is, például az *Anyegin elkallódott levele* vagy a *Tatjana a kertben*. Nekem Shakespeare Machbetjének birnami erdője is eszembe jut a *Csak itt belül* című vers egyik soráról: „*az erdő lassan elindul*”.

A hétköznapok történéseiből lírai magánmitoszt teremtő költő az antik mitológia számos motívumával szövi át mondanivalóját, csupán néhány versre utalok: *Endymion, Amor mostohái, Artemisz, Leszboszi szerelem; Eliot úr vasárnapja, Az ébredés nehézségei, A faun éjszakája, Léda*. Érzékletes képekben jelennek meg a görög és a római mitológia alakjai ott is, ahol profán dolgokról ír: „*halott Kyklopsz üres szeme az ég*” (Mutáló őszi nap); „*Nessus-ingként éget tested*” (Kórházi dal).

A 'könyvek könyve' – ahogyan Gárdonyi nevezi a Bibliát – jellegzetes alakjai, helyszínei és kifejezései is megjelennek Fecske verseiben és nem csupán az istenkereső költeményekben. Sorolhatnám ezeket: a *Lót és lányai, Az olajfák hegyén, Az este közelít, Hiszkija éneke* (Ezékial júdai királyt neveztek Hiszkijának), *Dávid, Ábrahám, Mózes, Júdás, Kerub, Jób éneke, Zsuzsánna és a vének, A kereszten, Az utolsó stáció, Dávid király könyörgése*.

A *Keserű zsoldár* című vers kezdősora a 90. zsoldár első tagmondatával azonos: „*tebenned bízunk eleitől fogva / szekeredet húztuk igádba fogva*”; a Bibliából származtatott szólásmondással fejezi ki hasztalan hiábavalóságát a lírai én: „*üres vagyok súlytalan mint a / pusztába kiáltott szó...*” (Prelüdök).

A szépirodalom anyaga a szó, amely a rokon művészetek varázslatára is képes: verskatedrálisokat emel, képeket fest, zenévé válik. Ilyen egyetemesség jellemzi Fecske Csaba költészetét is: a képzőművészet nagy alkotása, Botticelli festménye, a *Vénusz születése* ihlette a hasonló című versre; *Zsuzsánna és a vének* című szonettjében lelki szemeink elé vetíti a jelenetet, amelyet Rubens, Van Dyck, Tintoretto, Rembrandt, Tiepolo, Gentileschi és mások ecsetje megfestett.

A szavak zenéje már a poeta natusként induló költőt is jellemezte, hány- meg hányféle tiszta ritmussal dalolnak a poeta doctus Fecske versei, olykor címükben is megjelenítve a műfajt: *Körtefa-sírató, Nyárvégi sanzon, „A vándor éji dala”, Prelüdök, Ezredfordulós ének, Kórházi dal, Keserű zsoldár*.

Meghökkenítő képeket alkot, közérthető, egyszerű nyelven. Álljon itt ezek közül is néhány: „*...minden kis remény-porontyom / a lelkem szennyvizébe fojtom*” és „*csüngök az öröklét ajtaján / mint lakat mit kikezd a rozsdá*” (Keserű); „*volt egy naplementénk műteti hegre / emlékeztető vörös csíkkal a láthatáron*”; „*...a lemenő nap / mint felpuffadt vízihulla lebegett*” (Nem tudhattuk); „*ott találom magamat megint / ahol este az álom tudatomról levágott / mint segítő kéz akasztott embert / a kötélről*” (Az ébredés nehézségei); „*figyelmem horgán fönnakad / a menekülő pillanat*” (Hazajáró); „*a valóság az álom szennyese*” ((Íme, hát meglettem...));

„*...szemed fehére sárga / volt mint a hold-lehugyozta hó hideg téli éjszakán*” – érzékletes a szokatlan hasonlat a T. Nagy Jóskát sírató *Rekviem egy barátért* című versben.

A példák sokasága tolul elém: „*embertársam vajon tudod-e miről beszélek / mi-féle rakományt visznek a szavak / a bizonytalan érvek nyája szerteszed / minden*

kérdésben a félelem matat” (Mindig más); „*szemed – ahogy elszakadnak / a szemhéj fércei / – mint ütésnyom / elkezd kéklenni*” (Elkezd kéklenni); „*...a szerelem / kis korcs kutya itt téblábol körülöttem*” (Szerelem kis korcs kutya); „*szél és rigó hussan a lombból / valami szép és könnyű a fájdalomból*” (Ideje jött); „*...kivágták a / beteg öreg körtefát melynek / föltáskásodott kérge alatt férgek / nyüzsgöttek kihívóan és mohón / mint vén szatír szemében / meztelen zsenge szüzek*” (Körtefa-sírató).

A hetvenéves költő a lét teljességét oldja lírává: objektívét és szubjektívét, a pilanatnyit és az örökkévalót, a személyest és a közösségit, az otthonosságot és az idegenséget, a keserűséget és a derűt. Egyéniségének jellemző vonásai: szerénysége, humora, öniróniája, groteszk látásmódja, a valóságot felfogó nézőpontok sokféleségéből adódó bizonytalanság megélése mind átszínezi, árnyalja, gazdagítja verseit – ahogyan ezt a következő idézetek is tanúsítják:

„*Istenem érdes Istenem hát ez vagyok én / csupán egy folt a kirakat üvegén / kopott ősz hajamba belekap a szél / aki megszólít nem az én nyelvemen beszél*” (Az este közelít);

„*vajon ez ami van mind jár nekem*”, és „*elhiggyem-e hogy olyan sok szót / meg tudok tölteni magammal*” (Anélkül hogy tudnám); „*én nem olyan lány vagyok méltatlankodott / én pedig nem olyan fiú védekeztem*” (A kis fősvény); „*te aligha erre vágytál / kerüljön aláld majd ágytál / s telecsurgatva kacsádat / röstelkedve súgd bocsánat*” (Kórházi dal); „*lejárta mint a tavalyi bérlet*” (Hazajáró); „*és én izzadok mint kokilla a gyárban*” (Hétköznapi strófák); „*s hallom kefélni a felettem lakót*” (Hétköznapi strófák); „*...Szögligeten emberek halnak / olyanok is akik nem szoktak...*” (Szögligeten esik az eső); „*...légy pottyán a sörödbe / – üröm vegyül az örömben*” (Az árnyaskertben); „*rossznyelvek szerint kurta az esze / mit számít ha hosszú a pénisze*” (Casanovát beajánlják); „*semmi sem tisztán önmaga / mindenén átüt egy másik*” (Ismét); „*nem vagyok része semminek / csak bizonytalan határa*” és „*sosem egészen itt / mindig valahol máshol*” (Az ébredés nehézségei); „*ami történik mintha / nem igazán történne meg*” (Bűnhődés); „*...sem itt se máshol / nem vagyok az idő pihenője ez*” (Prelüdök); „*magamhoz szegődök talán késő / ez már vagy túl korai...*” (A dolgok egymásutánja); „*azt mondta halkán de lehet hogy / semmit se mondott csak én / gondoltam azt amit talán mondania / kellett volna legalábbis jó lett volna / ha mondja s én abban a hiszemben / hogy mégis mondta csak álltam*” (Míg el nem tűnt).

A valóság – bármilyen abszurdnak tűnjön ez – paradoxonokkal és oximoronokkal közelíthető meg igazán, a költő tudja ezt: „*ha engem akarsz látni magadba nézz*” (Ezüstkor); „*más éli sorsom s én nem létezem*” (Mutáló őszi nap); „*magunkat csaltuk meg velünk*” (Ámor mostohái); „*semmi sem vagyok ha már nem leszek*” (A szögligeti temető); „*tegnap jó volt bár tegnap nem is volt / mindig ma van...*” (Városom: Miskolc); „*vajon nem akkor van-e a legtöbbje / az embernek ha mindent*

elveszít” (Jób éneke); „*nem az idő múlik ők múlnak el*” (Ők múlnak el); „*akár nélkülem is boldogan elüldögélnék*” (Nélkülem); „*mulandó örökkévalóság*” (Tolvajok).

A költőben minden kétség és bizonytalanság ellenére él a „*remény / hogy odaérsz ahová igyekszel / hogy ahol éppen vagy / és aki vagy / az a cél*” (Az a cél). S a kötet utolsó nagy versében, a *Dávid király könyörgése* címűben – Dávid király álarca mögül Fecske Csaba hangja szól:

„ó Uram légy irgalmas gyarló híveddel adj neki még
néhány szép naplementét add búcsúzó sugarak
földöntúli ragyogását tavaszi lombok zsolozsmáját
bogozd ki benne az összekuszálódott szálakat
ne bűneit nézd de szerelmes ragaszkodását
– szándéka mindig megfeneklett – törekedett a jóra
olyan szeretett volna lenni mint a víz partjára ültetett fa
mely kellő időben gyümölcsöt terem
és örömét leli a vágyakozásban”

Kívánjuk, hogy eljövendő éveinek minden napja, órája, perce adjon annyi örömet és teljességet a költőnek, amennyit *Kiüzetés* című kötetével szerzett nekünk, akiket beengedett lírája Édenkertjébe.

(*Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2017.*)

Bertha Zoltán

Isten és ember dallama

Kada Erika: Tündér-határon túl – Áprily Lajos vallásos költészete

Brassó, Parajd és Udvarhely, Kolozsvár és Nagyenyed, Duna-kanyar Visegráddal és Szentgyörgypusztával: lélegző szent tájak annak számára, aki különleges természetáhitattal érezte egybe a Kárpát-haza igézetes teljességét. Aki verselésiáiban szívbemarkoló sugallatokkal zendítette meg az erdélyi bércek, vizek, fák és fenyvesek muzsikáját, az erdélyi hegytetők jelképesen is emberi-erkölcsi magaslatokra emelő intelmeit, s a legendás Apáczai hű feleségének a nevét is zeneként dalolta a tavaszi házsongárdi temetőben. Aki rajongva szerette szülőföldjét (ahol a „rengetegekből suhog a Küküllő”, gyermekévei „suhogó zenéje”), bizonyosnak érezve, hogy „Isten is jobban szeret itt. A hangja / dobban olykor egyet a mély vizekben.” S aki érzelmesen halk szavú lírikusként is az egyik vezéregyéniségévé vált a traszilván literatúrának, mert buzdított a Trianon utáni „produktív fájdalom” termékenységére, a rabságra vetett szarvas hördüléséből is orgonazúgást: a szenvedést átnemesítő szépségvágyat hallva ki, s mert „Golgota-fellegek tövében” élve is hirdette a teremtő megmaradás parancsát – ódat zengve *A Fejedelemhez*, a példázatos akaratú Bethlen Gáborhoz, templom és iskola örök reménységét táplálva, merthogy „a szellem elrendeltetése: élet, / feltámadás és örök diadal!” És hirdette, hogy kisebbségi sorban még inkább döntő létszükség „jövőt nevelni, embert és magyart”; hogy Erdély történelme „egyetlen transzylvan hősköltemény”, s hogy az „emberfájdalom” mélységeit és szenvedéskataklizmáit minden körülmények között is fölülhaladhatja a magasságtávlatok művészi szépsége és erkölcsi igazsága – az örök értékű humánus legtisztább hangzata: „túl romon, ha perce jön csodáknak, / a mély megkondul, mintha vallana, / s a bolt alól harangtisztán kicsendül / s magasra száll az ember dallama!” A titokzatos, varázslatos, „morajos szikla-ország” Erdélyt elhagyva is hegyek és völgyek közül üzent a fény tisztító hatalmát, s a jellegzetes vagy különleges létszimbólumok tündöklő káprázatosságával és a létezésjobbító tanítások eligazító világosságával prédikálta a harangzúgásos magyar sorstörténelem fölé boltozódó igazság örökkévalóságát, s minden katasztró-fákat felülmúló végső esélyként és menedékként az isteni bizodalommal vigasztalt: „S mikor völgyünkre tört az áradat / s már hegy se volt, mely mentő csúccsal intsen, / egyetlenegy kőszikla megmaradt, / egyetlen tornyos sziklaszál: az Isten.”

Áprily Lajos protestáns lelkületű és elköteleződésű vallásos lírájáról a reformáció kezdetének fél évezredes évfordulóján értekeznek ihletetten szép monografi-

kus könyvében Kada Erika – a kecskeméti magyar szakos pedagógus és okleveles teológus (akinek szépirodalmi és interjúkötete is jelent már meg). A többszörös jubileum (2017-ben a költő születésének százharmincadik, halálának ötvenedik évfordulójára is emlékeztünk) maga is fontossá teszi, hogy ez a szellemi, erkölcsi, teológiai, hitelvi mélységszféráiban és magasságdimenzióiban olyannyira megragadó líravilág, s benne az istenes versek sajátosságainak egész tartománya hitelesen élénk táruljon. A szerző tömören és mégis sokoldalúan vázolja Áprily Lajos életútját, életművét, írói tevékenységét (benne természetesen a reformátussághoz szorosan, közvetlenül is kapcsolódó bőséges mozzanatokot), és korabeli dokumentumok, vallomások, levelezések tükrében is jellemezve a költő vallásos vonatkozású alkotásainak legfőbb etikai, művészi üzeneteit. Kitér az erdélyi költészet korabeli alakulástörténetére, legfőbb történelmi, kultúr- és intézménytörténeti tendenciáira és morális-eszmei összetevőire (de még a régi évszázadok tanulságosan, példázatosan meghatározó egyháztörténeti eseményeire is), aztán a kisebbségi sors és a kisebbségi humánium mibenlétére, a biblikus-mitikus kifejezésformák hangsúlytöbbleteinek értelmezésére, s így vallás és esztétikum különleges érvényű poétikai összefonódásaira. Széles ívben, kontextusban – az egyetemes és az erdélyi magyar irodalom szerves összefüggésében – villant rá kortársak és későbbiek religiózus és konfesszionális megnyilatkozásmódjaira, Ady, Babits, Tóth Árpád, Juhász Gyula és mások „nyugatos”-ságától Reményik Sándor, Tompa László, Dsida Jenő, Bartalis János, Szentimrei Jenő vagy éppen Radnóti, Sík Sándor, majd Kányádi és a többiek keresztény szellemiségű műveire. (Nem felejtkezve el persze a költő fia, Jékely Zoltán életművéről sem, s Reményikről, Dsidáról, Kányádiról meg szinte egyfajta vallási szemszögű kisportrékat is kerekítve.) Különösen bravúros, ahogy az összehasonlító elemzésekben az egyes versek legapróbb motívumrészleteit is bibliai, ó- és újtestamentumi igehelyekkel, szövegrészekkel veti össze, beszédes, gondolatébresztő párhuzamokat vonva, s a gondos-pontos megfeleltetések a gazdag jelentésfeltárás lehetőségeit növelik. Amiképpen az Áprily versvilágát tüzetesen, kronológiai sorrendben és a vallásos jellegű, témájú, hangulatú, hangnemű darabokat külön kiemelve és tárgyalva áttekintő fejezetekben a műfaji, stílári értékminőségek is árnyalatosan domborodnak ki; s az imádságos, fohászokodó, könyörgő, kegyelemkérő, hálaadó, bizonyágtévő (elégikus, ódai, himnikus), vagy éppen meditatív, melankolikus, kételyekkel is istenkereső tónus számtalan változata, megszólalástípusa mutatkozik meg előttünk. A fiatal költő – de már akkor is sok szempontból a tűnődő magány és a transzcendentális beállítottság lírikusa – ahogyan később az öregséggel szembesülve is mindig az érzék fölötti abszolútumra figyelve és könnyű halált remélve képes bölcsen számot vetni saját pályájával és a létezés misztériumával. A távlatos korrajzi, biográfikus és esztétikai fejtegetések vagy akár csak jelzések is így illeszkednek tehát az ön-

álló verselemzések elmélyült felismeréseikhez, meglátásaihoz, észrevételeihez. A szövegközeliség élményt nyújtó értékei kitágulnak az autentikus vallásos líraiság örök érvényű minőségvonásait érzékeltető és szemléltető – olykor érzékenyen személyes hangvételűvé is konkretizálódó – gondolatfutamokig.

Mindez a horizonttágító sokrétűség – amelyben azonban markánsan és hatásosan nyomatékosul Áprily Lajos költői jelentősége, egyszersmind a magyar vallásos írásművészet sok évszázadosságában is modernizálódó artisztikus hagyományvonulata –: jelentékeny érdeme, nyeresége e megkapó munkának. Akit maga a költői életmű érdekel, de akit az erdélyiség, a keresztyén-vallásos igényű (sors) irodalmiság, a magyar költészet egyik legszuverénebb és leginspirálóbb tradíciója: mindenki érdeklődéssel és haszonnal forgathatja. Diákok, tanárok, hitoktatók, iskolák, gyülekezetek mind-mind egyfajta eligazító segédkönyvként is örülhetnek neki. A közismert tényeket némelykor új megvilágításba helyező és újszerű szépíteni, filológiai analízisekkel is bővítő tanulmány így az anyaországban, Erdélyben, más elszakított területeken s a legkülönbélebb fórumokon és egyházi, világi intézményekben is hiteles szolgálatot, missziót teljesíthet. A reformáció emlékévében zajló diákvételkedők egyik legújabb, alapvető – mert kiváló enciklopédikus tudástárat adó – szakirodalmi teljesítménye a nemrégiben megjelent *Protestáns hősök – Fél század portré az elmúlt fél évszázad magyar történelméből* (szerk. Faggyas Sándor, Bp., 2016) című impozáns és grandiózus gyűjtemény, amelynek 2017-ben közzétett folytatásában, második kötetében Áprily Lajost az elégia és az életöröm hitvalló poétájának aposztrofálja a róla szóló fejezetet szerző Arany Lajos; s olyan költőként méltatja, akinek „sziklaszilárd támasza az Úr.” S mintha ezt az alaptézist bontaná ki ebben az egész impozáns monográfiájában Kada Erika. Ilyen értelemben is hiánypótló vállalkozás eredményeként tehát: hiszen eligazító, informatív jellegében és a református érzület megerősítését elősegítő hitvalóságában mindez egyaránt tanulságos lehet mindannyiunk számára. (És akár amolyan „Klasszikusok keresztyén szemmel” sorozatot is elindíthatva, ösztönözhetve.) A könyv Bella Rózsa Pilinszky-díjas festő- és grafikusművész Áprily-vers-illusztrációival színesítve illusztris díszkiadásban jelent meg – a borítón és belül Alföldy Jenő, Szigeti Jenő, Miklya Zsolt, Varga Nándor megvilágító ajánlásával. Méltó emléket állítva annak a nagy erdélyi klasszikusnak, akiről Kondor Béla úgy vélekedett, hogy „angyal-tiszta volt”, s hogy ennél ő nem látott még „emberben lefegyverzőbb tisztaságot”. S ami pedig felejthetetlen: azt kötelességünk megőrizni és tudatosítani is.

(*Református Egyházközség, Kecskemét, 2017*)

Ködöböcz Gábor

Lisztóczy László: Világító szív. Tanulmányok Dsida Jenőről

Lisztóczy László nagy ívű, egy élet munkájáról számot adó tanulmánygyűjteménye a költő életművét érdeme szerint megbecsülő, a Dsida-kutatást igen figyelemreméltó értékekkel gazdagító, irodalomtörténeti jelentőségű munka. Olyan megkerülhetetlen teljesítmény, amely az újítás hagyományát a hagyomány újításával egybekapcsoló, szemléletet tágító/távlatosító módszerével, bámulatos filológiai felkészültségével és a teljességet soha fel nem adó szintézisigényével – a virtuálisan egyébként meglévő – nagymonográfia felé jelzi az utat.

A *Világító szív* című tanulmánykötet koncepciójában, nyelvi megformáltságában, erköcsi-eszmei üzeneteiben egyként ígésző és imponáló könyv. A tudós tanári személyiség aranyfedezetét nyújtó szubjektív hitelességével és hiteles szubjektivitásával pedig egyenesen lenyűgöző. Ráadásul az egyes fejezetek arányosan tagolt felépítésével bizonyosan nem a véletlen számlájára írható tizenhárom plusz egyes szerkezeti rendjével a telitalálatos módon megalkotott esztétikai tárgy benyomását kelt(het)i az ingyenc és vájt fülű olvasóban.

Rilke szerint a költőkhöz, a versekhez csak szeretettel lehetünk igazságosak. A hűséggel és életre szóló elkötelezettséggel társuló tárgyszeretet Lisztóczy László esetében teljesen nyilvánvaló. A kortárs irodalomban aligha akad olyan szerző, aki nála nagyobb szeretettel, elmélyültséggel és elhivatottsággal foglalkozott volna Dsida Jenő személyével és életművével. Tette ezt egyetemi hallgatóként, tanárként, kutatóként, irodalomtörténészként, az általa alapított Dsida Jenő Baráti Kör elnökeként – értékővő és értékteremtő hevülettel, töretlen hittel és hűséggel, lehetetlent nem ismerő és minden akadályt legyőző, lankadatlan kitartással. Belülről és felülről vezérelt emberként – spirituális dimenzióban és metafizikai távlatban is – mindig szem előtt tartva az elhivatottságból és mozdulatlan elkötelezettségből fakadó felismerést: fény és öröklét a szolgálat.

Ennek jegyében születhetett meg a válogatott Dsida-tanulmányokat tartalmazó kötet, melynek egyik legfőbb erénye a szakszerűen élményszerű és élményszerűen szakszerű közelítésmódban ragadható meg. A választott módszer és a vele harmonizáló, elegánsan letisztult stílus nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy – az ultrahangokra, nüansznyi finomságokra is fogékony – teljesebb és hitelesebb képet alkothassunk Dsida Jenő művészi-emberi portréjáról.

A jelen könyv szerzőjét motiváló és a személyes indítást erősítő inspirációk (*Tallózás régi levelek között; Verseks Dsida Jenő halálára*), a költői pálya megkerül-

hetetlenül fontos biografikus vonatkozásai (*A tollforgató katonatiszt; Dsida Jenő és az első világháború; Dsida Jenő és a Cimborá; Dsida Jenő Egerben; Dsida Jenő a halál közelében*), a sokféle ágazó interperszonális és intertextuális kapcsolatok (*Reményik Sándor-inspirációk Dsida Jenő költészetében; Dsida Jenő és Kós Károly; József Attila és Dsida Jenő barátsága*), a komplex élmény- és érzékenységszervező mozgósító keresztény hagyomány intenzív jelenléte (Assisi Szent Ferenc hatása Dsida Jenő világképére; Dsida Jenő Mária-élménye), evangélium és esztétikum összefüggését izgalmasan újszerűen láttató, a liturgia költészetét a költészet liturgiájaként újratemtő ikonikus Dsida-versek (*Nagycsütörtök; Psalmus Hungaricus*) – köszönhetően a koherens értékvilág alapján reflektáló és értékelő szerzőnek – mind-mind árnyalják és gazdagítják a Dsida Jenőről alkotott, sokféleségében is egy irányba mutató képünket.

A Lisztóczy László által misztériumszerűen élénk tárt tükörben nemcsak a hosszmetsetben és keresztmetsetben fölmutatott poéta angelicus pályája jelenik meg, de élet és költészet összefüggése is varázslatosan újszerű értelmet nyer. Az élettényekből kinövő story és a személyiség léttörténetét adó history kettős fénytörésében szembesülhetünk a tetten érhetetlenül titokzatos művészi-emberi jelenség különös természetével: miközben a költő életéből teremt költészetet, aközben költészetéből létrehoz egy másik életet. Hozzáteve, hogy értő és kellőképpen motivált olvasóként mi magunk is mérhetetlen gazdagságra tehetünk szert, minthogy a költői lakozás művekben testet öltő változatai nemcsak a napi szinten gyakorolt létezzszakmához, de az önismerethez és önmegértéshez is közelebb vihetnek bennünket. Ennél nagyobb és fontosabb ajándékot költő aligha adhat az olvasónak.

A szellem jelzőfényeként megjelenő, a homály helyén világosságot, a káosz helyén rendet, életszépséget és életörömet láttató *Világító szív* az elmondottak révén tarthat számot az olvasók érdeklődésére, Lisztóczy László pedig sokak megbecsülésére és szeretetére.

(*Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2018*)

Kántás Balázs

A töredékes történet teljessége

Turczi István Minden kezdet című regényéről

A 2013-as könyvhétre Turczi Istvánnak prózaíróként való sokéves hallgatása után új, vaskos regénye jelent meg. A *Minden kezdet – a beavatás regénye* című prózamű szokatlan és érdekes olvasmány a kortárs magyar irodalomban, mely véleményem szerint a posztmodern regényepoétikákkal szemben kissé háttérbe szorult lineáris-narratív prózaírás legnemesebb hagyományait eleveníti fel.

A tizenkét fejezetre tagolt regény paradox módon egyszerre sugároz szokatlan pesszimizmust és szokatlan optimizmust. A mű főhőse Azrael, az alig húszéves, romlatlan és idealista fiú, aki bár az elbeszélői sugalmazás szerint felső középosztálybeli család gyermeke, a jó anyagi körülmények ellenére családjá mégis széthullott, alapvetően boldogtalan figura. Szülei elváltak, anyja külföldön él, apja csak az élvezeteknek, a nőknek és az ivásnak hódol, nővére, Sára évek óta elköltözött otthonról egy feldolgozatlan családi konfliktus miatt, s olyannyira eltűnt, hogy a testvérek öt éve nem is látták egymást. Ennek az állapotnak vet véget a regény bevezetése, amikor is kiderül, hogy Azrael nővére egy vidéki kastélyszálló tulajdonosának élettársa, ezzel párhuzamosan pedig vezető beosztást is betölt az intézményben. Hogy *felkészüljön az életre*, az első egyetemi szemesztere megkezdése előtti nyáron Azrael nővére közreműködésével diákmunkát vállal a Kővár Kastélyszállónál recepciós-ként, s ahogyan az a beavatás-regényeknél lenni szokott, a fiatalember egy, a megszokottól teljesen különböző, számára idegen világba csöppen.

Turczi István elbeszélése szinte a végletekig realista, még ha olykor irreálisnak is tűnik egy-két fordulat – bepillantást enged a nagypolgárság / újjagdag társadalmi réteg látszólag gondtalan, fényűző és csillogással teli, ám a felszín alatt természetesen intrikákkal, hazugságokkal, olykor félelmetes aljassággal teli világába. Azrael e környezetbe nem egészen *idegenként* érkezik, hiszen voltaképpen maga sem a nulláról kezdi életét, ám recepciós-ként, egyszerű alkalmazottként a hierarchiában mégis jóval a vendégek és a vezetőség alatt áll, hiába nővére látszólagos vezető státusza. Arra is nagyon hamar fény derül, hogy a szálloda kétes erkölcsű, középkorú tulajdonosa voltaképpen „kilóra megvette” a fiú nővérét, Sárát, s a lány nem egyéb a férfi mellett, mint a kötelező csinos fiatal barátnő az öszülő halántékú üzletember mellett, afféle akarattalan biodíszlet. Azraelnek van alkalma megfigyelni, miféle emberek veszik körül, s az impressziók természetesen a legkevésbé sem pozitívak.

A már-már szinte a pokol tornácára emlékeztető környezetet gyakorlatilag egy-két személy jelenléte teszi valamennyire elviselhetőbbé. A regényben természetesen szinte kötelező jelleggel kibontakozik egy sokáig elfojtott szerelmi szál is Azrael és Gréta, a kastélyszállóban tulajdonképpen végig kifejtetlen beosztásban (hostess? luxusprosti-

tuált?) dolgozó és élő gyönyörű, titokzatos ifjú színésznőjelölt között. A lány nagynénje, az öreg, csupán Muter becenévre hallgató mindenestől takarítónő is végig afféle segítő anyafiguraként van jelen a lassan felnőtté váló fiú életében.

Ami a külső történéseket illeti, bár a cselekmény lineárisan halad előre, a végkifejletig viszonylag kevés váratlan fordulat következik be, a hangsúly sokkal inkább a belső, lelki történéseken van, azon, ahogyan Azrael fokozatosan válik egy nyár alatt felnőtt férfivá, azon, ahogyan megismeri az őt körülvevő emberek maszkjait is végül a valódi arcukat. A könyv jelmondata egy, a sorok között többször is feltűnő Seneca-idézet: *„egyforma hiba mindenkiben bízni és senkiben sem.”* Azrael, ha nem is bízik kezdetől fogva mindenkiben, alapvetően a jót igyekszik meglátni még azokban az emberekben is, akikből már első ránézésre is sugárzik a rossz.

Ami a szereplők lehetséges morális osztályozását illeti – hiszen a regény alapvetően arról is szól, hogy egy tapasztalatlan fiatalember megtanulja eldönteni, melyik a jó, s melyik a rossz út az életben –, Sára, Azrael nővére a regény talán egyik legnehezebben megragadható figurája – sem nem jó, sem nem rossz ember, afféle egyensúlyfiguraként mozog az őt körülvevő velejég romlott világban. Az öccsét mindennél jobban szereti, alapvetően a jóindulat vezérli, ugyanakkor nem riad vissza attól, hogy érvényesítse az érdekeit, hazudjon, konspiráljon, e téren pedig teljesen a testvére antagonistájaként is értelmezhető. Ő az a testvér, aki egyrészt már ismeri az életet, mint olyat, s pontosan tudja, milyen világ veszi körül, ugyanakkor látszólag úgy döntött, *integrálódik* ebbe a világba, s mindennél fontosabb a számára, hogy megmaradjon a nehezen elért anyagi biztonsága. Élettársa, a kastélyszálló tulajdonosa, a látszólag mindenható üzletember, Valter ennél már jóval egyszerűbben leírható, mondhatni szimbolikus figura – könyörtelen pénzember, akinek sötét múltjára és jelenére (fegyvercsempészi karrier a rendszerváltozás előtt, kiterjedt alvilági kapcsolatok, a regény fő megoldatlan rejtélye, majd a szálloda Rudy gúnynevű luxusprostituáltjának eltűnése, mely az elbeszélői sugalmazás szerint nem más, mint leszámolásos gyilkossági ügy...) a könyv számos szöveghelyén történik utalás. Ő testesíti meg azt a társadalmi réteget, mely a politikai rendszerváltás zavaros vizeiben halászva olykor elképesztő vagyonra és befolyásra tett szert, s amelynek tagjai úgy járnak közöttünk, hogy észre sem vettünk. Hasonlóan könyörtelen, gyakorlatilag csak negatív tulajdonságokkal rendelkező szereplő a kastélyszálló csupán egykori szolgálati rangja alapján *Százados* becenévre hallgató biztonsági főnöke, a velejég romlott exrendőr, akinek bizarr, már-már gyomorforgató előéletére ugyancsak találhatunk utalásokat a regény számos helyén. Az antihősök csak két mozgatórugót ismernek ebben a világban – a pénzt és a hatalmat, s lassan Azrael számára is valamilyen mértékben ismertté válik a felsőosztály látszatcsillogással teli világával párhuzamosan a mindezzel szorososan összefonódó korrupció és szervezetbűnözés világa. Oleg, a szállodába látogató szláv (talán orosz? ukrán?) „üzletember”, Valter „üzletfele” ugyancsak egyszerűen definiálható, szimbolikus figura, aki Valternél és a Századosnál még explicitebb módon testesíti meg a szinte korlátlan hatalommal rendelkező újjagdag gengszterfőnök archetipusát.

Aki látszólag ugyancsak inkább a szerethető szereplők közé tartozik, az a nagydu-más, háromszor elvált szállodai úszómester, Maxi, aki már a kezdet kezdetén barát-ságába fogadja Azraelt. Ő az, aki bevezeti a fiatalembert a „férfidolgok” világba, meg-tanítja neki élvezni az életet, amennyire csak azt az adott környezetben lehet, s aki idősebb férfiként segít felfedezni a fiatalabban saját erősségeit, no és persze rávezeti, hogy ne féljen a nőktől semmilyen körülmények között, mert azzal helyből a vesztes pozíciójába helyezi magát. Persze a végére róla is kiderül, hogy nem egészen az, aki-nek látszik, ugyanakkor szerepe abban, hogy Azrael – egyébként nem is olyan lassan, hiszen a regénye kezdete és vége között mindössze két hónap telik el – férfit érjen és az őt ért traumatikus hatások ellenére többé-kevésbé megtanulja helyén kezelni az őt körülvevő világ dolgait.

A *beavatás* a történetben szimbolikus és konkrét síkon is megtörténik – Azrael egy-részt akarátán kívül a szálloda pincéjében tanúja lesz valamiféle titkos társaság / szer-vezetbűnözői csoport (?), maszkot viselő titokzatos emberek szexorgiába torkolló be-avatási szertartásának (a jelenet egyébként eszünkbe idézheti a *Tágra zárt szemek* című amerikai thriller hasonló maszkos orgiajelentét), másrészt eme számára hátborzonga-tó élménnyel párhuzamosan szinte anélkül, hogy észrevenné maga is *beavatottá* – azaz nem mássá, mint felnőtté válik. Ahogyan az a narrációból egyébként előre sejthető, a fiatalember Grétával való szerelme – aki ugyancsak nem az, akinek látszik, azaz nem érzéketlen, a férfiak sóvárgásából gúnyt űző femme fatale, sokkal inkább egy kény-szerpályán mozgó, nagyon is érző, önvédelemből az érzéketlenség álarcát viselő fiatal nő – ugyan beteljesedik, ám ez a beteljesedés is csak egyszeri, hiszen Azrael és Gréta látszólag máshol, máshogyan folytatja életét.

Turczi – egyszerre érdekes és hatásos, ugyanakkor az olvasót kissé talán váratlanul fenének billentő módon – egyszer csak elvágja az elbeszélés fonalát ott, ahol a minden-kori olvasó választ kaphatna a felmerülő kérdésekre. Mint fentebb írtuk, mindenféle misztikus elem és/vagy mágikus realista vonás – a főhős végül elnyeri az áhított nő szerelmét, de azt is csupán egyetlen éjszakára, s hogy a kapcsolatnak lesz-e a folytatása, az már ránk van bízva – a *Minden kezdet* afféle valódi kortárs realista regény. Realista, mert nem garantált a happy end, mint ahogyan a minket körülvevő világban semmi sem. A főszereplő, bár elmondhatjuk, hogy eljut valahonnét valahová, a kamaszkorból a felnőttkorba, az idealizmustól a realizmusig, egyáltalán nem mondhatjuk, hogy a re-gény végére révbe érne, s körülötte minden megoldódna. A romantikus elbeszélések kora úgy látszik, lejárt. Azrael élete tulajdonképpen csak ott kezdődik el igazán, ahol az elbeszélő és az olvasó kényszerűen magára hagyja – tapasztalatokkal és átértékelt világképpel hagyja maga mögött a kastélyszállót, s bár búcsút vesz nővérétől, Sárától, és a szeretett nőtől, Grétától, a búcsú ugyanúgy nincs véglegesnek deklarálva, mint aho-gyan a viszontlátás és a folytatás sincs sehol borítékolva. Turczi beavatási regénye úgy ér véget, hogy nem ér véget – a történet szándékoltan töredékes marad, azon a ponton szakad meg, ahol valamiféle megoldást várnánk. A jó nem győzedelmeskedik, a rossz

nem bukik el, és nem nyeri el méltó büntetését. A kastélyszálló mögött álló szervezett bűnözői körök lényegében érintetlenek maradnak, s a regény krimiszerű cselekmény-szála, a luxusprostituált eltűnése (meggyilkoltatása a vezetőség által, mert túl sokat tudott, zsarolta őket?) is elvarratlan marad. A Kővár Hotelben gyakorlatilag minden ott folytatódik Azrael távozása után, ahol abbamaradt. Turczi mesterien döbbsenti rá olvasóit arra, hogy világunk *rohadtul nem a romantikus szélsőségek világa*, mint azt olykor hinni szeretnénk.

Aki persze feloldásra, megoldásra, az értékek valamiféle kiegyensúlyozására vár a regény végére, az csalódhat a műben. A *Minden kezdet* éppen úgy reflektál a minket körülvevő emberi világ túlságosan is emberi oldalaira, romlottságára, felszínességére, pénzcentrikusságára és általános értékvesztettségére, hogy nem fordul szembe a napi realitásokkal, nem kísérel meg a fikció eszközeivel igazságot szolgáltatni. Azraellel sem történik más, mint ami a valóságban megtörténhetne egy hasonló szituációba csöp-penő húszéves fiatalemberrel. A történet pont azáltal válik teljessé, hogy töredékes, hiszen egy húszéves ember élete még annyi mindent tartogathat, az elbeszélésnek va-lahol szükségszerűen meg kell szakadnia, azonban oly korban élünk, hogy felesleges volna a narráció lezárásával az élet végleges lezárásának illúzióját kelteni bárkiben is.

Érdeemes pár szót ejteni a regény nyelvi magatartásformáiról is. Turczi elbeszélési technikája lineáris és gördülékeny, amely miatt a regény olvastatja magát. Stílusa fia-talos, kellően laza, lezser, nemegyszer a kortárs szlenget, az aszfaltmagyart is élethűen is személetesen alkalmazza mind az elbeszélői szólamban, mind pedig – az egyébként gondolatjellel vagy más írásjellel nem jelölt, a narrátori szólammal olykor szinte össze-folyó – szereplői dialógusokban. Brillánsan alkalmaz olykor (akció)filmes, lektúr- és krimielemeket oly módon, hogy bár a regény helyenként utánozni látszik e könnyed, népszerű műfajokat, esztétikai színvonala és mondanivalója ennél azonban jóval mé-lyebb és összetettebb, mely által akár a kortárs magyar próza jelentékeny alkotásává is emelkedhet.

Értékelhetnénk a regény végkicsengését egyszerűen pesszimistának, hiszen az érték-viszonyok korántsem állnak helyre semmilyen formában, az elvileg büntetést érdemlő emberek pedig továbbra is élnek világukat, az ártatlanok pedig olykor látszólag anélkül bűnhődnek, hogy bármivel is rászolgáltak volna. E látszólagos pesszimizmus ellené-re azonban hangsúlyozandó, hogy bár a főszereplő mélységeiben tapasztalja meg az emberi aljasság és romlottság fokozatait, ő maga, bár világképe gyökeresen átalakul, hangsúlyozottan nem integrálódik ebbe a környezetbe, nem válik olyanná, mint az őt körülvevő figurák többsége.

Bár az alcímben direkt módon, egyértelműen ott szerepel, hogy *a beavatás regénye*, felmerülhet bennünk, voltaképpen a regény műfaján belül milyen regényként is érde-mes olvasni a művet. Beavatás-regény? Igen, hiszen egy fiatalember felnőtté válásáról szól, aki *beavatás* révén válik férfitá, tanul meg őszintén szeretni és felelősséget vállalni, illetve felmérni, kivel hanyadán is érdemes állni az életben. Fejlődésregény? Igen,

hiszen az alapvetően szinte még gyermekien naiv és jóhiszemű Azrael, bár sokat csaldik az elbeszélés két hónapos időtartama alatt, s talán még egy világ(kép) is összeomlik benne, ám egyúttal sokkal érettebb és erősebb személyiséggé válik, aki ugyan tisztába kerül a dolgokkal, de megőrzi saját belső tartását, s korántsem válik olyan romlottá – egyszerűen erre valahogy adott módon nem képes –, mint amilyenné az őt körülvevő környezet könnyen tehetné volna. Pikaeszkregény? Nem egészen, hiszen bár az elbeszélő sokat látta a külső történéseket, a főszereplő lelkében zajló folyamatok és az elbeszélői szólammal olykor vegyülő belső monológok ezt a tendenciát valamennyire arnyaltabbá teszik.

Talán egyetérthetünk Szepes Erika *Posztmodern és modern között* című, egyébként Turczi líráját elemző, ám talán ezúttal a szerző prózáirói munkásságára vonatkoztatva is helytálló megállapításával, mely szerint „*Turczi modern költő, aki erős, határozott modern világnézete (...) mellett érzi a posztmodern kor problémáit, fel is dolgozza őket, stílusjegyeket is átvesz. Mégsem posztmodern, de legalább annyira nem neokonzervatív. Egy autonóm világot teremtett.*” Bár a *Minden kezdet* kétségtelenül a posztmodern kor terméke, s rá is világít a posztmodern világ és ember értékvesztettségére, sőt, azzal kíméletlenül szembesíti olvasóját, a pesszimizmussal együttesen jelen van az optimizmus, a fiatal élet (talán teljesen új) kezdetének lehetősége, ez az elbeszélés módszeres félbehagyása és a további történések bizonytalansága által keltett remény talán még erősebb is, mint a kastélyszálló romlott és gátlástalan mikrovilágának értékvesztetése által sugárzott pesszimizmus. Bár a regény reflektál a posztmodern kor problémáira, látens módon mégiscsak valamiféle hit rajzolódik ki belőle abban, hogy még a nihilizmus, a pénz, a szexualitás, a pusztta materialitások világában is megőrizhetőek az értékek, ha mást nem, legalább részben.

Mindezáltal pedig Turczi regénye mindenképpen a modernség irodalmi hagyományához áll közelebb, semmint a posztmodernhez, melynek mint kor(stílus?)nak már pusztán kronológiai okok miatt is része(se). Elég, ha csak értelmezzük a főszereplő nyilván tudatosan választott, beszélő nevét: az *Azrael* amellett, hogy a zsidó misztikában és az iszlám hagyományban a halál arkangyalának neve is, héberül annyit tesz: *akit az Isten megsegít*, tehát olyan ember, aki Isten szeretetét és kegyelmét élvez, akinek minden körülmények között esélye van a megváltásra, az újrakezdésre, sorsa jobbra fordulására, minden csaldás, veszteség, trauma ellenében. Az olykor kegyetlen realitás a reményt azért nem képes megölni. Turczi István kényszerűen-realisztikusan félbeszakad s a töredékesen maradó történet alakulásának további menetét, teljessé tételét az olvasóra bízó elbeszélése ezt üzeni nekünk egy olyan világban, ahonnet látszólag minden érték eltűnt – ám ha jobban körülnézünk és/vagy mélyen magunkba tekintünk a regény elolvasása után, talán láthatjuk, hogy mégsem minden érték veszett oda.

(*Palatinus Kiadó, Budapest, 2013*)

Sziki Károly

A szivárvány bennünk van, él mindannyiunkban

Bitskey Ella: Floridai levelek

E könyv ajánló sorait professzor Bitskey István, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja írta, melyből kiviláglik, hogy rokonsági kapcsolatban van az írónóval. Erről professzor úr így vall: „*Ella néni nagyapja és az én dédapám unokatestvérek voltak Tápióbicskén, a család ősi lakhelyén. A családnak abból az ágából mára egyedül Ella néni maradt. Az ő létezéséről édesapám emlegetése révén tudtam, de személyesen csak 1985-ben találkoztam vele először. Ekkor Bécsben voltam vendégtanár, így nyúlhatott erre lehetőség. Azonnal éreztem, hogy azonos hullámhosszon gondolkodunk. 86-ban már családommal látogattam meg őt Münchenben, a fiaim úgy megszerették őt, mintha nagymamájuk lett volna.*

Ettől kezdve folyamatos volt a kapcsolatunk, újságcikkeit állandóan megküldte, a fiaim azóta is évi rendszerességgel látogatják meg őt, családostul is voltunk nála Sarasotában.

Újságcikkei kiadását ugyan ő maga is tervezte, de nehezen akart összejönni, ezért én intéztem a kiadást Pesten a Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadóval.”

Bitskey Ella a *Floridai levelek* című könyvében glosszorosozatot összesít, melynek jó része megjelent korábban az *Életünk* című nyugat-európai újság hasábjain.

A kötet a Floridában élő írónó több mint száz írását tartalmazza, melyeket tíz éven át rögzített és tett közzé. Bitskey professzor a következőkkel próbálja felhívni a 160 oldalas, élvezetes irományt kézbe vevők figyelmét: *A színes, legtöbbször finom humorral fűszerezett történeteket olvasva bebarangolhatjuk a fél világot, miközben számtalan érdekességgel találkozunk a múltban és a jelenben.*

Csak hogy ez a kedves küllemű, amerikai levélborítékba zárt kötet sokkal több ennél. Híd, amely összeköt. Embereket, tájakat, magyar gondolatokat, érdeklődési köröket. Kapcsolatot tart, s lett kapocs a múlttal, távoli tájak magyar embereivel. Elve szerint: *mindenki tanul a másiktól.*

Érzékeny, finom stílusban ír Bitskey Ella, akit ma is megbecsülnek a sarasotai Kossuth Klubban, de másfelé is, ahol járt, és emberekről, nagyszerű helytállásokról beszélt, írt. Erre különösen erős példa, ahogyan Connecticut két városában, Bridgeportban és Fairfieldben élő írókat, közéleti személyiségeket, történeteket említ, miközben felemelő emberi cselekedetéről szól. Ez távolsági hídavatás, mert Sarasota és Fairfield 1250 kilométerre vannak egymástól. De tudósítást küld Ka-

liforniából, Berkleyből, ahonnan példának állít elénk több mozgásában korlátozott embert, köztük egy vastüdős férfit. Ezzel kinyitja számunkra a kaput, hogy az élet megélhető szépségeit felelősebben nézzük, amíg e földi paradicsomban engedélyünk van a tartózkodásra. (Milyen sajnálatos, hogy a magyar irodalom egyik jelentős alkotóját, Madarász Pált, aki a Berkeley Egyetemen tanított, nem örökölte meg senki egy ilyen mozaikban. Úgy ment el, hogy senki nem tud róla). Ezért is értékelődik fel e sorok írójában Bitskey Ella elszántsága, hogy megörökít, átörökít mindig valamit, valakit. Minden szituációból a legjobbat hozza ki, miközben az önerőt is „kidolgozza” olvasójából. Vallja: *Személyes élmény a legjobb út egymás megismeréséhez.*

Legnagyobb erénye e kötetnek, hogy a lényeglátása a mikrovilágba hatol, sohasem csendélet-litánia egy-egy mozaik, amit valahonnan kiszakít. Belesűríti az emberi teremtés és a benne létezés érintett részleteit is. Érdektelen is lehetne, ha csak tudósítana egyes eseményekről, de az író mindenben a lényeg origóját keresi. Ezért izgalmas és irgalmas is lesz egyben minden írása, mert egy elszakadt népcsoportunkkal, a kivándorolt magyarokkal tart egy-egy rövid pillanatszerűt: a Sarasotai Kossuth Klub elnök asszonyával, Kisvarsányi Évával és az ugyancsak '56-os menekült férjével, professzor Kisvarsányi Gézával; a köz javára önzetlenül adakozó Árvay Györggyel; a Wass Albert-estet megáldó Lukácsi Lászlóval; szakácművészekkel, természetvédőkkel; hős papokra emlékezik, s kinyitja ablakát a fekete-fehér múltba, benne Irinyi Jánosra, aki a gyufát feltalálta. Eközben fájdalmas a gondolata is, hogy mi lett a Mikszáth téren élő feltaláló *fa gyűjtőjének* termékéből, mikor manapság szerencsétlen lengyel gyufával kínlódunk, és szitkozódunk. És mi lett a nagy múltú Tibetből, amelyre maga az író is keresi a választ, amely téma meglehetősen anakronisztikus, még emlegetése is az Magyarországon, ahol erőteljesen nyújtózkodik Kína, és senki nem meri megkérdezni a Vörös Birodalomtól: mikor vonulnak ki a megszállott Tibetből? Egyáltalán: mi jönni szállták meg az ősi, szakrális földet?

De ugyanígy lebbenti fel a feledés fátylát az indián rezervátumokról, a leigázott, kismizett őslakosok húsba vágó gondjairól, s emlékezni hívja olvasóit a Világ Csendőrállamának múltjába, amikor a II. világháborúban a japánok számára internálótábor hoztak létre és tartottak fenn *5 államban 4 éven át, összesen tíz helyszínen, 120 ezer japán származású egyén (2/3 részben amerikai állampolgár)* bezsuppolásával (Manzanar).

Nem csendélet-csinosítgatás tehát Bitskey Ella könyve. Sok áthallás van benne korunk Magyarországnak történelmi palettájára (Makfalva; földekkel átverés; kiscsirkékkel, kacsákkal a szegénység felszámolásáért; postahivatalok bezárása; bábás szülés problematikája gróf Hugonnai Vilma példáján át). Sok áthallás nyújtózkodik egy-egy oldalon a mába, a mai Magyarország valóságába, de éppen ettől izgalmas és kihívó ez a mozaik mozi.

Mély hittel van megírva minden momentum. Hittel, amely életet ad nekünk, és amely életet teremt körülöttünk is. Minden írása mozgalmas, és ebben a keretben lüktet: valamit valamiért, valakikért megírni, hogy vigaszt adjon a szenvedésekben, lehetőséget az útkeresésben, egyáltalán minden pillanatban, ami ajándékul elénk van tárva egy kirándulás, egy hosszú utazás által.

Bitskey Ella útmutatás is a tévelygőnek, hogy benne megnyihüljön a szomjúhozó. Mert tudja, hogy a hívő olyan, mint az őrtorony: fel lehet nézni rá, és a közelében távolabbra lehet látni, egészen Istenig. Ilyen őrtornyokat épít az író, s rajta az olvasó mindenén túllát, akár a Megváltójáig, mint Bitskey Ella által említett másik író, Fáber Erika (Connecticut) által is, egészen a Könnyező Szűz Máriáig.

Egyenként és közösségként is feladatunk mind erősebben növekedni fog, ahogyan az emigráció elgyengül. Bitskey Ella küldetésének jelölte ki, hogy minden korosztály és réteg számára érthetően és vonzóan írjon. Ez a hit hatja át még 80. életéve után is. A hit sóvá és világosságá tesz, valami pluszt, mennyeit ad ebbe a világba. Ezen az úton jár és ír ő is. Általa ismerjük fel: Ilyen-e a mi hitünk? Hasonló, de lehet, hogy pontosan ilyen!

Ő Kihívott. Kihívott lett ebből a megromlott, gonosszá lett világból. Először kimenekül 1952-ben Salzburgba, majd 1988-ban Kaliforniába, s végül 1998-ban Floridába. Kezdetben a Szabad Európa Rádió munkatársaként tudósított a nyugati világból, majd közvetlenül a kisebbségi közösségek körében teremtett kapcsolatot a magyar kulturális élettel. Azért alkot, hogy megcsendesítse a rohanást, megszelídítse a hatalmas indulatokat. Valamiféle tökéletesség munkál benne. Eközben nem tolja magát előre, de mindig érezni, hogy ott van a cselekmény közvetlen közelében, ahol éppen jegyzetel, vagy csak tervezi a leírandó sorokat.

E mű olvastán nem kétséges, hogy be tudja-e tölteni küldetését, amire kihívott. Ő emberi lelkeket ment, cselekedeteket dokumentál az örök élet számára, az egyetemes magyar kultúra számára. Eközben természetvédő hevülettel járja körbe Everglades mellett az óriási cukornád-telepeket (e sorok íróját különösen kedves vidékére vitte vissza gondolatban). Feltűnések-letűnések-eltűnések fogásába kerülve ír egykori szakmákról, speciális munkákról: kézi szivarkészítés (Ybor City); juharszirup hagyományos kinyerése; feledésbe merült gasztronómiai különlegességek; indián rezervátumok lecsendesedett világa; szivacs vadászok emberpróbáló munkája. Számos esetben nyit be kiállító termekbe, és a kulturális örökségek lényeges létre hívja fel olvasói figyelmét, mikor egy-egy tárlatról készít összegzést. (Vatikán-Florida; Balloa Park).

„Ha száz zongorát egymáshoz hangolnának, valószínűleg nem lenne szép hangzása, ha egyszerre megszólaltatnák azokat. De ha mindegyiket a hangvillához hangolják, akkor nem lesz különbség a hangjuk között, és mindegyik ugyanúgy fog

szólni” (Nagy Sándor lelkész). Nos, ilyen Bitskey Ella kötetbeli hangolása. Egy szép dallam, mely hamisítatlanul magyar és lelki. Máté 18:19-ben mondja Megváltónk: „Bizony mondom néktek azt is, hogy ha közületek ketten egyetértenek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nékik az én mennyei Atyám.” Az olvasók egy szimfóniában vannak a mű olvastán az anyaországban és a távoli választott hazában is. Ez a komponálás legnagyobb sikere. Mert mindkettőt ugyanahhoz a hangvillához hangolták, ez az egyik feltétele a szimfóniának, és egymással is összhangban állnak. Megszólal: a szép! És ha ez a szimfónia egy közösségben szólal meg, mert a gyülekezet valamennyi tagja ráhangolódott, akkor a magyar gyülekezet szép, vonzó, követésre méltó írásra talál.

Bitskey Ella így lesz példává minden elsodródott magyar számára egész Amerikában, s legújabbán az európai szerencsepróbálók körében is. Ő tudja jól, hogy a világ nem lesz sosem ilyen és ennyire lehetséges, mert tudja, hogy minden eltűnik azon a ponton, ahol ő élt, teljesített szolgálatot a magyar közösségben, ezért átérzi: valakinek meg kell állítania egy rövid időre az órát, és lejegyezni mindent, ami ott történik. Ez a felelősség együtt ébred abban a keserűségben, hogy egyedül ezt nem tudja megtenni, mert annyi az esemény, és nagyon kevés a tollforgató. Fájdalom, hogy mennyi, de mennyi történet esik ki az idő metronóm kíséretében, míg a homokórán lehull megannyi magyar élet, és megannyi közösségi cselekedet tűnik el a semmibe. Ezért kell nagyon megbecsülni Ella asszonyt, mert százezrek helyett végzi a nemzet-történelem palettáján a dokumentálást. Kötetében 110 fejezetben éled újra valami nagyszerűség, a megismételhetetlenség listájáról a fekete-fehér múlt (városképekkel, szállodákkal, emberekkel) és a színes, kézzel fogható, szemet gyönyörködtető jelen. Ez az ő szimfóniája!

Szolgálatának betöltése teljes képtelenség Isten Lelkének folyamatos áldása, vezetése, ereje, világossága nélkül! Emberileg lehetetlen az ő vallomása, hogy minden cselekedetet, történetet, hirtelen találkozást egy jelenséggel leírjon. Mégis, legalább megpróbálja. Meglátja azt az utat, amelyen ő akar tudósítani, figyelmünket vezetni. Hatalmas elhatározás és gyönyörű eredmény ez a 220 oldalas jegyzet.

Nem tudni, ki milyen hőfokon olvassa ezt a könyvet. E sorok írójaként minden mozaik nagyon élvezetes volt, s nem csak azért, mert számos helyet újra bejártam gondolatban, ahol megfordultam, de mind a 110 leírás magával ragadó élményt jelentett.

(Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadó, Miskolc, 2017)

Kovács Daniela

Térdelhajtva József Attila emléke előtt

Ünneplőt öltünk

Ma lombot tűznek águkra a fák,
a bokrok zöldjén gyémántfény lobog,
könnyű a csend, a Duna lágy habját
fésüli át az aranyló homok.

Ünnepre készül a magyar lélek,
a gondcserjén ma rigmus csirázik,
sietek, ha árnyékkodba érek,
tán szívem kertje is kivirágzik.

Sietek. Mint láncát eldobált rab,
mint orgonán a zajtalan futam,
s nézd, könnyed árnyként, min a fény átcsap,
lelkem lelked ablakához suhan.

Ó, ha ma látnád magad, ha látnád,
hogy minden száj fölött neved ível,
széttépnéd a fekete múlt láncát,
és nem cserélnél sorsot senkivel.

Hisz általad lett ünnep a líra,
a költészet ma miattad érték,
s ma úgy tekintünk csillagainkra,
mint sajátjaira fönn a kék ég.

Acélos bizonyossággal

December három. Az Idő megáll,
gyászba borul a sápadt téli ég,
hetvenkilenc év fanyar füstje száll,
s belenyuvad az egész délvidék.

A sínek mentén fakó, ködös fény
támolyog árván. Valamit keres.
Lüktetni kezd a szilárd, tömör fém,
fölötte már a múlt szárnya verdes.

Egyre csak rí, panaszos jajszavát
tördeli-hordja a dermesztő szél,
bejár minden árnyéklakta tanyát,
s mindenkinek Rólad, Rólad beszél.

Égő lángként gyötri, marja mellét
a hetvenkilenc éves szegényfolt.
Koholmány! – szajkózza. Mesebeszéd!
Nem önkezü halál. Baleset volt!

Teledre tél jött

Hiába vágytál Te nagy tüzet rakni,
 hogy melegedjenek az emberek,
 hiába vágytál értük kárhozthatni,
 fájó közöny munkált erőd felett.

Zúzmarás ma is minden emberáлом,
 jeges szél fú a lankadt ereken,
 sóhajra halkul ma is minden szájon
 a vágy, a láng, a láz, a szerelem.

És nincs az a tűz, jaj, nincs az a meleg,
 mely fölhevítné csontkemény szívünk,
 konok fásultság rabságában remeg,
 s úgy halunk el, hogy sosem volt hitünk.

A Szépség koldusának

Hány kusza álom sompolygott melletted,
 de sose jutottál messzebb a vágynál,
 s bár harminckét nyár szépsége megejtett,
 ugyanannyi telet keresztülfáztál.

Mily parányi csöpp volt, amire vágytál,
 mégse váltotta valóra azt senki,
 míg te egymillió lelket tápláltál,
 tiédet nem tudták viszontszeretni.

De úgy hordtad bölcs türelmedet végig,
 mint Krisztus hordta a töviskoronát,
 s hiába gázoltál bánatban térdig,
 szívedre húztad a világ nyomorát.

Hamvas tenyered nem szorult ökölbe,
 míg fogukat fenték rád a nagy urak,
 ha be is fogtak álnok, buta pörbe,
 csak nemes lelkedet vitted tanúnak.

Jaj, ma hogy óvnának, hogy védenének,
 most, hogy mindörökké fogva tart a rög,
 habár jól tudom, ma se értenének,
 hisz nem te kiáltasz, a föld dübörög.

Veritas vincit

December három. Szárszó borús egén
 ma újra gyászszalagként feszül az éj,
 s a vassal kivert pálya végetlenjén
 örökmécsként ég a karcsú holdkaréj.

Az állomás fölött síri csönd terül,
 s míg fészkeire gondol minden elmenő,
 egy vonatárny a vastalpakra vetül,
 és a nyolcvanéves múlttal egybenő.

Sípszó jajdul, a halál acélsipja,
 a szél is ríni kezd, a sín megreteg,
 s míg a szégyen-könnyét eléd gurítja,
 felnyílnak benne a sosem forrt sebek.

Jaj, hiszen ő látta, szemtanúja volt,
 és igazságért kiált nyolcvan éve.
 „Önkezűség? Koholmány, csúf szégyenfolt!”
 szajkózza, hogy a becsületed védje.

De senki sem figyel, szavát nem hallják,
 mindhiába üvölt, mindhiába sír,
 ám egyre hinti az igazság magját,
 talán egy napon a való győzni bír.

Rívó kürtként vallo

Mióta nem vagy, nem változott semmi,
 nem lett az élet se jobb, se több, se szebb,
 ma sem tudunk se megállni, se menni,
 tömjénfüst szálldos életlángunk felett.

„A semmi ágán ül” a mi szívünk is,
 s a zord magányosság léket vág alánk,
 lenn szaporul a gazság, mint a pestis,
 s egyre terjed, mint parlagon a katáng.

Nincs ma se rend. Az iramodó jövőt
 ma sem vigyázzák a nemes angyalok,
 dívik még a rang, s a rang alatt nyögők,
 s a sorsunkkal játszó Horger Antalok.

Bóvli a tankönyv, a borítók között
 gyászos panasszal könnyezik a papír,
 de a gaz, aki a színpalak mögött
 tehetne ellene, hallgat, mint a sír.

A mai költő? Ne is akard tudni,
 nívódíjat nyer itt minden szómaszlag,
 nem fog a költészet viadalt futni
 a talmival, az ablakuk vakablak.

Rólad mit tart ez istenadta nemzet?
 Szentírásként fénylik az álságos múlt,
 az önkezűségért mindenki megvet:
 „E költő úgy halt, hogy élni nem tanult.”



Az ifjú R mester (2006, linómetszet)

Péntek Imre

Átcsillog létünkön az isteni dimenzió

Kelemen Erzsébet: Rorate

A kortárs irodalom mai alkotói közt sok különös személyiséget találunk. Vannak egyhúrú mesterek, akiket önnön költészetükön kívül más nem érdekel, s vannak a világra, az irodalmi mesterség ezernyi jelenségére reagáló írástudók, akiknek tág érdeklődését csak csodálhatjuk, nem restek egy-egy alkotó életművében elmélyedve értékek után kutatni. Természetesen mindkét típusnak megvan a létjogosultsága. Az évek óta szorgosan dolgozó Kelemen Erzsébet az utóbbiak közé tartozik. Sokoldalúsága már-már zavarba ejtő a Debrecenben élő költőnek-írónak. Hisz tolla alól kikerülnek lírai költemények, regények, drámák, például Teleki Pálról, és ami valóban kuriózum: a magyar vizuális irodalmat tekintő kutatásai egyik fő területének. Monográfiát írt Papp Tiborról, maga is készít vizuális szövegeket, ez azonban nem téríti el a hagyományos formaelemekkel élő versírás gyakorlásától. A 2017-es év különösen sikeres volt számára, hisz két kötetet tett le az asztalra: A meglehetősen terjedelmes tanulmánykötetet: *A szöveg testén túl* címmel, amely L. Simon László lineáris és vizuális költészetével foglalkozik és egy karcsú verskötetet *Rorate* címmel.

Ez a hagyományos eszközökkel élő líra élesen és pontosan fogalmaz. Tárgyát szemléletesen ragadja meg, célratorően mutatja fel. Női szemlélete, lénye nem akadályozza meg, hogy karakterisztikusan érzékeltesse működésének szakrális irányultságát. Ezen túlmenően Benke László, a Kortárs 2010/2-es számában közölt három kötetéről írva megállapítja: „Talán nem szükséges a költő emberi jóságának, becsületének forrását kutatni, mikor a lélek tisztasága magától értetődik. E költői nyelv ugyanúgy a lélek mélyéről sugározza az igazságszeretetet, ahogy az igazság-, magyarság- és emberszeretetet is. Természetesen épp a beteg világ bajai igénylik e gyógyírt, fahasztják fel e tiszta forrást. „Benke jó érzékkel elemzi e három kötetet, felmutatva az egymásra építkező etapokat is. Az *Engedj Uram házád közelébe* az elrendelés és a csábítások, elbukások közti feszültséget veszi górcső alá. De végül a keresztény haza szeretete jelenti a legmagasabb rendű elkötelezettséget: „Vére fröccsen a Báránynak, /s kinek síni kellene, nevet,/ Századok érc-jeges kínjától, óvd meg Uram e nemzetet.” A második kötetben az alázatra, a „sarutlanságra” figyelmezteti a hozzá hasonlókat, akik szinte eszköztelenül veszik fel a küzdelmet az államrezon csapdáival, s joggal kérdi: „össze tudjuk-e rakni/ az eltépettet /lűktetővé az életet?” A harmadik kötet (*Viaszpecsét*) tanulságaként ismét a szeretet erejében bízik, s hogy hazánk képes lesz leülni a szegénység megterített asztalához, „megszegni fény-kenyerünk”. Hogy jöhessen ismét az adventi éjszaka,

a Krisztusra való várakozás meghitt csendje. A küzdelem a „szent és profán” között váltakozó sikerrel folyik, Kelemen Erzsébet költészetének egyik fő motívuma éppen az, hogy felhívja a figyelmet – ahogy egyik tanulmányírója, Nyári Péter írja: A szekularitás életünk része, hiszen nem éppen a Szentből fakad-e életünk? A személyes lét és a mindenség kérdéseire épp úgy a szeretet a válasz... a szent és a profán, a szakrális és szekuláris antinómiájával, mesterséges ellentételezésével az Istent, a Szentet kizárják az életből, vagy formális díszletek közé számúzik, „Holott az isteni szeretet éppenséggel Istennek a világban való mindenkori jelenlétéből fakad: a szentből ered a profán.”

Az új verseskötet, a *Rorate* témakörében – a magyarságföltés és az Isteni küldetés elfogadása mellett – a családról, a szerelem megtartó erejéről is emlékezetes sorokat találunk.

A női hivatás, a gyermeki ragaszkodás szép példája a *Két kezéd kezemben* című nyitó vers. A költő azt a szituációt idézi meg, amikor édesanyja a halálos ágyán küzd az életéért, és ő, mint gyermeke, védangyala végigéli, végigszenvedti a végzetes stációkat. S közben megidéződnek az emlékezetes pillanatok, a gyermekkori boldog hintázások, vagy azok a félelmet keltő helyzetek,

„amikor nincsenek
nem lehetnek miértek
csak a KISZ-titkár
technikatanárnő
és az igazgató vasszigora
ami meghatározza az iskolarendet
s a tanári kar kollektív szégyene
hogy rontom a statisztikát
mert egyedül csak én járok
hittanra misére”

S előbukkan a „szőke lány”, aki „különösen élvezte a kegyetlenséget”, s „mindig 'vigyázott' rám, /jelentéseket készített...” Felbukkan a gyönyörű porta, a kis patakka körülvelt vár, a gyerekkori játékok erődje, mindaz, ami ezt az idillt jellemzi. S a szomorú pillanatokból mégsem a letargia, a tehetetlenség árad, hanem a bizakodás:

„ha terheket cipeltem
Te erőt adtál akkor is
hogy szikla lehessenek...”

És fordul a kocka, az egykori kislányból magabiztos nő lett, aki édesanyjának testi-lelki gondozója, támasza, s a drámai végkifejletben ismét egymásra talál, a távozó utolsó lélegzetvételéből is bátorítás árad, s a levont következtetés: „s én újra erős vagyok”.

A *Vigyázza lépteink* ismét a gyermeki szemlélethez, a gyermeki világba visszavissza, mely a teremtett világ apró lényeinek szeretetét emeli centrumba. A kiscica és a nyuszi pusztulása döbbeneti rá a költőt a végesség, a törékenység, a veszteség érzetére. A „Minden élet szent” – elve azonban nem sérülhet, „tudtam, ő is mellettünk lesz majd odaát/a picinyke teremtmény” – írja a költő, mély meggyőződéssel. A vers végén lévő fohász az egyetemes áldását kéri a Mindenekfelettől, hogy „vigyázza lépteink”. A Participáció ennek a létrontásnak az anatómiája: „kasszóra /megtagad/ aki/szeretett.”

A *Könnyek* egy szerelem emlékeinek sajátos topográfija. „Sírásom tóba hulló könnycsepp...” ez a nosztalgikus intonáció vonul végig a több ciklusra tagolt versen. A haladás, a távolodás a vashídon, a hiába való várakozás motívumai sorakoznak egymás után, hogy helyet adjanak a „szétterülő emlékeknek.” A keresés és a látszólagos megtalálás, a „ketté vált ikon” pedig még mindig az összetartozás szép és fájdalmas képe. Az új helyszín a magányról szól, az emlékidézésről, melynek fájdalmát a patakba hulló könnycsepp idézi fel. Az elszakadás szánakozást kelt a másik iránt, amelynek az ég felé kapaszkodó hársfa ad különös hangulatot. Végül az öngyógyítás metódusa: „emléked /mindörökre/ szétterítem / a parton/.” A *Jelek* egy hasonló érzelmi hullámverés lenyomata. A vonatút titokzatos képei, a „hiller tranz” felirata az úton, a kamion szelvényén, melynek végén elmaradnak a „filmkockává szelídülő/tokaji hegyek”. Izgalmat, a nyugtalanság hangulatát sugallja ez a jelképpé váló táj, de érezzük, hogy valami hiányzik, ami értelmezi az egyelőre üres keretet.

„Az elhagyatott síkság
a szívemben egyre nő” – intonálja a második rész. És a fáradtság felhossa a tudat alatt lappangó élményt:

„gyorsan becsukom a szemem...,
de hiába, jelen vagy így is
a vonatkattogásban”

– tárul fel a titok, a veszteség, az együttlétek kongruenciája.

És nagyon szép, fokozásokkal erősített felirat jelenik meg a képzeletben: „szeretlek”. S ez a szó vésődik a vidék jelképeire, tárgyaira, ez a szó „mint örök lenyomat/csak velem fut tovább.” A *Becsukott könyv* szintén egy szerelmi transzponáció. A visszalopakodó érzés felborítja a nehezen összeálló érzelmi egyensúlyt, a könyv korpuszába transzponálódó csomópont nem nyugszik, ki akar törni.

„rejtselek a könyvespolcra, vagy elégsselek?” – olvassuk a kétségbeesett kérdést. Talán az elidegenítés segít, merül fel vers folyamán. De végül az elrejtés, eltemetés tetszik a legjobb megoldásnak, amely végképp elföldeli ezt a veszélyes emlékdarabkát. S a végső ima szép feloldás a vers végén: „s az Úrnak skandáltam neved/ tégedet keresve.”

Érdekes kísérlet a Szurdokszemcsék. A dramatizált lírai jelenet ismét egy nagy szerelem kibontakozása. A természet nagy pannója alatt lejátszódó tengerparti jelenete az egymásra találás talányos játéka, a személyes szabadság korlátainak kutatása. Ahogy olvasható: „Rabság és szabadság bennünk van./Ha korlátainkat ismerjük, szabadok vagyunk. „A „vasléptű magány” elől szökni lehetséges-e? Ez a kérdés gyötri a két szereplőt, a férfit és a nőt, Teoktisz és Taciánát. A gyötrelmet a tengerpart homokjában elmerülő testek egymásra találása oldja meg.

A Kordillerák szintén egy grandiózusra növelt érzelmi motívum, mely a dél-amerikai hegyláncolat találkozásával érzékelteti az összetartozás, a szerelmi eufória túlfűtöttségét. A *Találkozás* – némi iróniával szerkesztett – záró versnek látszik, a kötetben feltáruló szerelmi ciklus befejező részének. Az újból előkerülő szenvedély mindent elsöpör, „megint falni kezded/ az időt a jelenem/” – olvashatjuk a kitarulkozó sorokat, ám ez a végletessé korbácsoló szenvedély, ez az extatikus vallomás nem embernek, hanem a Tiszának szól.

Már-már elfelejtődött, hogy az ötvenes évek hazai kommunista gyakorlatának része volt a deportálás, a kitelepítés a Hortobágyra. A *Hortobágyon* című vers ennek az akciónak a nyomasztó élményét idézi meg.

„vagonok, juhakolok,
meggörbített disznóólak,
szöges bakancstalpuk:
reszkető hajnalon
megölték őket,
de harmadnapra feltámadtak.”

Az *Ima a nemzetért* még direkter szól. A szenvedések könyve egyre súlyosabb lesz, míg elérkezünk ama bizonyos szent férfiakhoz, a damaszkuszi úthoz, mely megváltoztatja az életünk irányát... De ez már a csodák kategóriájába tartozik. S ekkor hangzik el a mennyei figyelmeztetés: „maradj meg a jóban/különben téged is lenyesnek.” Ám még az ilyen és hasonló tanúságtétel is kevés. Az Ananiás általi intés: „lásd az Igazat és halld szájából a szót –, mégis, még mindig hályog borítja szemünket” sem mindig éri el célját. A vers végül a könyörgés sajátos formájára vált, az Úrhoz, a szent közvetítőkhöz, „nehogy későn jöjtenek számíton nemzetünk.” A *Széttepert gyolcs* arra hívja fel a figyelmet, hogy „ha nem fércelik össze/ a gyolcs széttepert szálait a fésületlen Rendet”, akkor a múlt befejezetlen marad, a sebek gyógyíthatatlanok maradnak. A *Rorate* vallomása teszi még magasabbra a mércét, hogy az a bizonyos magyarságféltés – ami több helyütt is megnyilvánul a kötetben – ne maradjon üres szólam. A vers szimbolikus „vándorlása” – a bibliai három királyok nyomán – a „kifosztott nemzetig” vezet, melynek szenvedései, „hét sebből vérző sebe” gyógyításért kiáltanak. A „megtört és elárvult népek” egy

beteljesülő jóslatra várnak, az újjászületés napjára, éjszakájára, amikor az egek a harmatot, az Igazat hozzák el a magasból, s ezért minden ajándék, áldozat kevés. Az is, amit a költő hoz a feltámadás reményében.

A kötet második fele könnyebben befogadható, játékos verseket közöl, amelyekből a humor sem hiányzik. A Fibrilláció ennyi: „Virrasztom éjjel önmagam”. Az aforisztikus megfogalmazások közt van mesterségről is egy szellemes megállapítás: „Csak akkor, amikor elalszik a vers.” A haikuk láncolata japános tömörséggel fogalmazza meg az emberi és természeti jelenségeket.

Ahogy Valahol a végtelenben olvashatjuk:

Egybefonódik
benned és bennem a szó
üde zengzete

A tankák sora is – bár részletezőbben – e körben mozog.

Egyik elgondolkodtató megoldás, az Egy jövődőlés beteljesülésének kezdete:

Hazánk kalitka
amelyből egy boldogság-
madár repül ki:
Európa őrzője
páratlan dicsősége.

Az írás elején Kelemen Erzsébet sokoldúságáról beszéltünk. S akkor még a műfordítást nem is említettük. Egy finn költő, pályatárs Katariina Aila Hamalainen zsoldárainak sorát ismerhetjük meg Kelemen Erzsébet fordításában. (Talán lehetett volna néhány részletet közzé tenni a szerző életművéről, pályájáról, segítségül az olvasónak.) A rokon szemléletű finn alkotó zsoldárai – 151–168-ig – szintén az Úr dicséretét zengik. Sajátos „dicsőítő énekek”, amelyek az odaadás, a szerelmi átadás etapjairól adnak érzékies képeket. A paradicsomi tisztaság, a könyörgés és az ima szólamai hatják át a szöveget. Az utolsó zsoldár áhítata jellemző erre a bukolikus pásztorjátékra, mely az Istenszeretet jeleneteiből, jelenéseiből szövődik össze.

Kelemen Erzsébet kötete folytatja első köteteiben intonált hangját. Számomra igen hatásosak szerelmes versei, melyeket csak egy nő írhatott. Épp azon gondolkodtam el, hogy miben nyilatkozik meg a nőisége, nő mivolta – a nélkül, hogy feminista túlzásokba esne –, akkor azt mondhatom: a megőrzött odaadás, a kapcsolat egykori szépsége, mint drágakövek bukkannak fel az emlékezés tavából. S képes arra is, hogy földi élet jelenségeiben felfedezze azt a szakrális dimenziót, amely képes megszentelni legközönségesebb cselekedeteinket is.

(Orpheusz Kiadó, Budapest, 2017)

Lengyel János

KVIT-ek vagyunk

„Mert Kezdet nincs, csak folytatás van ...” Válogatás a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjainak írásaiból, naplójegyzetek a műhelymunkák résztvevőitől (Szerkesztette: Marcsák Gergely)

A napokban jelent meg a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság *KVIT-füzetek* című sorozatának első darabja, „Mert kezdet nincs, csak folytatás van ...” címmel. A füzet a KVIT tagjainak írásaiból közöl válogatást, Marcsák Gergely szerkesztésében. Úgy vélem, az olvasók többségének már nem kell bemutatnom a KVIT-et, de aki mégsem vagy csak hallomásból ismeri a fiatal kárpátaljai értelmiségieket tömörítő közösséget, az olvassa el Csordás László bevezetőjét, ahol a társaság alapító elnöke röviden bemutatja a KVIT munkásságát, célkitűzéseit. Aki konkrétan érdeklődik a KVIT tevékenysége felől, annak ajánlom Gálfi Dezső 2014-ben, *Felszállási engedély bárki számára* címmel írt részletes beszámolóját.

A magyar abc szabályait követve, Csornyij Dáviddal indul a seregszemle. A történész kolléga a debreceni egyetem doktorandusza, továbbá az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. Nemrég készítettem vele interjút, ahol is egy határozott elképzelésekkel rendelkező, a világ dolgaihoz pozitívan hozzá álló, szimpatikus fiatalembert ismertem meg. Ezúttal hat verset olvashatunk tőle. Kiemelem a *Határeset* címűt, pontosabban, két remekbe szabott sorát: *Homályos spirálok cikáznak a szempilláim között, ... gondolkodom, hány istent kell még eljátszanom ...*

Kertész Dávid prózát ír, ezúttal három művel képviselteti magát. Dáviddal a 2017-es Irodalmi Karaván során rendhagyó irodalomórán vettünk részt a Beregszászi Magyar Gimnáziumban, ahol tudományos fantasztikus témájú novellákat olvasott fel, örömmel újságolta, hogy egyik művét leköszölte a *Galaktika* magazin. A fiatalember is a Kárpát-medencei Tehetséggondozó akadémiájának hallgatója, továbbá nemrég lett tagja a Pen Clubnak. Figyelemre méltó a *Homines super omnes* című sci fi novellája, amiből megtudhatjuk az emberiség Dávid által elképzelt jövőjét. Megdöbbentő végkifejlete van a *Sírrabló* című novellának, ahol a szerző mellbevágó őszinteséggel rajzolja meg a nyomort, az ember gyakorlatias aljasságát.

Kovács Eleonórában szintén történész kollégát tisztelhetek, aki óraadó tanár az ungvári egyetemen. Prózaíró, szövegeiben egy elképzelt kataklizma utáni, szürreális mikrovilágot tár az olvasók elé. A füzetben megjelennek emblematisz figurái: Mimóza, Olimpia, Philipposz, na és Z. Amikor a múlt század 90-es

éveinek derekán írtam az én Z történeteimet, az ismeretlen ismerős jobbra humoros tanmesék főszereplője volt. Kovács Eleonóra Z.-je teljesen más, ugyanúgy megfoghatatlan, titokzatos, ám egy sajátos teremtett világ része, sőt tartozéka. Klasszikus értelemben nem is főhős, hiszen számos szövegben csupán említés-ként bukkan fel, vagy csak tétlen szereplője az egyszerre kaffkai és örkényi stílusjegyekkel bíró világtörténésnek vagy inkább történevilágnak. Ebben a világban minden és semmi zajlik egyszerre, sajátosan zaklatott, a maga módján mégis harmonikus. Részlet a *Látogat* című szövegrészből: *Az ajtó fölött Krisztus, két apostollal. A többi tíz az első hódítás idején, a kataklizma előtt ötszáz évvel eltűnt. Egy falfirka ezt hirdeti.* A KVIT körkérdéseinek egyikére a következőket válaszolta: *„Amikor a hangulatra gondolok, mely áthatná Mimóza és Olimpia történeteit, Szvoren Edina Az ország legjobb hóhéra, valamint Bánki Éva Fordított idő című munkája jut eszembe. Előbbi olvasmányélményem Mimóza, utóbbi pedig Olimpia lelkiállapotának érzékeltetésében jelenthet kiindulópontot.”*

Marcus Gergelytől hat, többségében a kisebbségi, a kárpátaljai magyar sorssal foglalkozó verset olvashatunk. Gergő, aki egyben író és zenész, többek között a légerekbe elhurcolt emberekkel is foglalkozik, az *Örök fogság* című műben a meszes Baskíria földjében találja meg az utolsó kárpátaljai. A *Tiborc panasza* görbe tükör napjaink világának, amikor a legszentebb eszméket is bemocskolják, ahol a „pénzért bármit” az irányelv. A *Különjárat* című költeményt az teszi érdekessé, hogy ez a címadója annak a közelmúltban megjelent antológiának, amiben a KVIT tagjai mellett a KMMI tehetséggondozó pályázatának nyertesei is helyet kaptak. Engem a *Vonatokról* című verse érintett meg a leginkább, aminek utolsó négy sora így hangzik:

*Egy apa a műszakra indulva
a sötét hajnalban rossz vonatra szállt.
Míg álmodó lányaira gondolt,
utastársává fogadta a halált.*

A tavaly novemberi irodalmi karavánon találkoztam először Nagy Tamással, aki a lírával foglalkozik, a KVIT füzetbe most öt verse került be. A *Valamilyen magyarázat* a születése körüli eseményekkel foglalkozik, az olvasó a szerzővel együtt tudhatja meg, az miért késik el folyton. A beregszászi szürke mindennapokba kalauzol el az *Ünnepi pillanat* című szabad vers. Részlet a *fuldoklás* című versből:

*nem beszél az álmairól, inkább sejteti.
beolvad a tömegbe, de nem válik vele egygyé.
félelmét cseppenként kapta,
akár egy kórházi beteg az infúziót.*

A 2017-es KVIT-es körkérdésre nyilatkozta az alábbiakat: *„Az egész év a saját (lírai) hangom kereséséről, határaitam feszegetéséről szólt. Megtörtént az első nagyobb közönség előtti fellépésem Kolozsváron. Szerintem egész jól fejlődök az írás tekintetében, idén már sikerült egy olyan verset írni, ami végre névősnak mondható. Persze, még rengeteget kell javulnom, a jó gondolatok mellett gyakran hibázok, kell a feedback a hozzáértőktől. Nem hinném, hogy különösebben keresni kellene témákat, azok mindig spontán jönnek számomra.”*

Pák Diána tanár, írásait, először a *Szárnypróba* című antológiában olvastam. A füzetben három verse jelent meg, közülük kiemelkedik a *Sztakkátó* című, amely tulajdonképpen egy életigenlő nyelvi játék.

Ráti Emese életrajzában olvastam, hogy a költészet iránt gyerekkorában kezdett el érdeklődni, általános iskolás korától szavalóversenyeken vesz részt. A költészetrel 2012 óta foglalkozik komolyabban, 2014 júliusában meghívást kapott a KVIT-be, amelynek azóta is aktív tagja. Két verssel és egy, az iskolás évekkal foglalkozó prózával van jelen. A *Netnapló – Csak röviden* című beszámolóban, többek között, megemlékezik a füzet megjelenéséről is: *„Ekkor már Dávid, Timi és Gergő is a megszokott helyét elfoglalva szemlélgetett egy apró, barna fedelű könyvet. Aztán bevillant, hogy ez a várva várt KVIT-füzet lehet, és igen, az is volt. Gergő annyira büszke volt és boldog, hogy több százszor átlapozta, szemügyre vette és persze én is boldog voltam, hogy végre a kezemben tarthatom.”*

A KVIT korosztály egyik emblemikus alakja Shrek Tímea, aki a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Magyar Kultúra napi rendezvényén vehette át Vári Fábán László főszerkesztőtől az *Együtt* 2017-es Nívó-díját. Timi még nem rendelkezik önálló kötettel, ennek ellenére már ismert írónak számít, műveit ukrán és spanyol nyelvre is lefordították. Bár verseket is ír, fő profilja a próza. Műveiben megfigyelésen alapuló, valóság tartalommal bíró történeteket mesél. Autentikusan hitelesen mutatja be Beregszász, illetve Kárpátalja cigánységének életét. Ilyen a füzetben szereplő *Koldusok* című novella is. A *82 rubel* című, egy jobb sorsra érdemes család története.

Szabó P. Dóra teljesen ismeretlen a számomra, a KVIT oldalán olvasható életrajzból megtudtam, hogy kollégához van szerencsém, hiszen a társaság legfiatalabb tagja a kidsindex.hu internetes hírportál újságírója és riportere. A füzetben található két prózája közül a *Tizenhét* címűt tartom jobbnak. Megrázó, elgondolkodtató történet, ahol a zaklatott meseszöveg következtében a szomorú és megdöbbentő befejezésig izgalomban tartja az olvasót. A *Miért olyan amilyen?* című netnaplóban írja: *„Ismét eltelt egy nap – és nem lett belőlem szardíniakonzerv. Most épp hazafelé gyalogolok a hóesésben. Különböző érzések kavarnak bennem: bevallom, félve érkeztem. De ez mostanra teljesen elmúlt. Nyugodt vagyok.*

Ma biztosan írni fogok. Közben lassan azt is megtudom, miért vagyok olyan, amilyen.”

Varga Nikolett *Ismerős cipőben* című prózáját már ismertem. Volt szerencsém a szerző előadásában hallani a Magyar Írószövetség székházában a tavalyi év során. Arról szól, hogyan kerül egy elnyűtt barna szandál a mesélőtől egy utcaseprő-lányhoz. Jobban sikerültnek tartom *Az ajtó mögött* című novellát, ahol egy egyetemista lány mesél a bohókás öregasszonyról, akinél szobát vesz ki. Ez a két próza sokkal lágyabb, mint Timi vagy Dóra írása, bár szintén a kárpátaljai nyomor-valóságot meséli el, Nikolett finomabb eszközöket használ, elmarad a halálos, megdöbbentő végkifejlet.

A KVIT füzet harmadik fejezetében a már korábban említett Gálfi Dezső-féle beszámoló mellett három másik tudósítást is olvashatunk. Kertész Dávid 2015-ben *Kultúrnomádok Kárpátalján* címmel írt az irodalmi karaván eseményeiről, egy évvel később Marcsák Gergely *Tervezésből jeles* címmel ecsetelte az egyik foglalkozás történéseit. A KVIT-nél szokássá vált, hogy egy-egy foglalkozásra meghívják ismert magyar szerzőket, egy ilyen meghívásnak tett eleget 2017-ben Finta Éva is. A Sárospatakon élő költő és tanár *Hazahívás* címmel vall élményeiről. „*A jövőjét játékosan vagy kínlódva sürgető ifjúság egyaránt lenyűgöz, mint ahogy a titok is, ami a kiteljesedés ígérését bimbózza, rügyezi, tavaszozza.*” – írja Finta Éva.

Összességében, irodalmi értékét tekintve a „*Mert kezdet nincs, csak folytatás van ...*” című könyvecske sokkal egységesebb, mint a néhány évvel ezelőtt megjelent *Szárnypróba* című antológia. Bár a beválogatott művek színvonala között itt is van különbség, de nem annyira számottevő. Viszont a válogatásból hiányolom Csordás László és Gálfi Dezső szépirodalmi műveit. Gratulálok a KVIT alkotóinak, várom a következő füzetet.

(*Kárpátaljai Fiatal Magyar Alkotók Közössége. Kálvin Nyomda, Beregszász, 2017*)

Molnár Vilmos

Czegő Zoltán: Katonabogár

Czegő Zoltán *Katonabogár*ának cselekménye nem egy konkrét, jól beazonosítható történelmi időszakban játszódik. Ez egyfajta időtlenséget, örökérvényűséget biztosít a regénynek. Mégis, bár a falu férfi lakosságával, s egyáltalán az egész faluval történeteket nem lehet pontosan kötni egy adott történelmi időponthoz, nyilvánvaló, hogy a XX. századról van szó. Arról a századról, melyben a különféle ideológiák nevében a társadalommal vagy, ha úgy tetszik, a néppel kísérletezgető Hatalom a legnagyobb romlást hozta a székely faluközösségekre. A néppel való kísérletezgetés valamilyen eszme nevében mindig bizonyos társadalmi osztályok, társadalmi csoportok vagy pedig egyes néprészek megbélyegzését, kirekesztését, végső esetben elpusztítását jelentette.

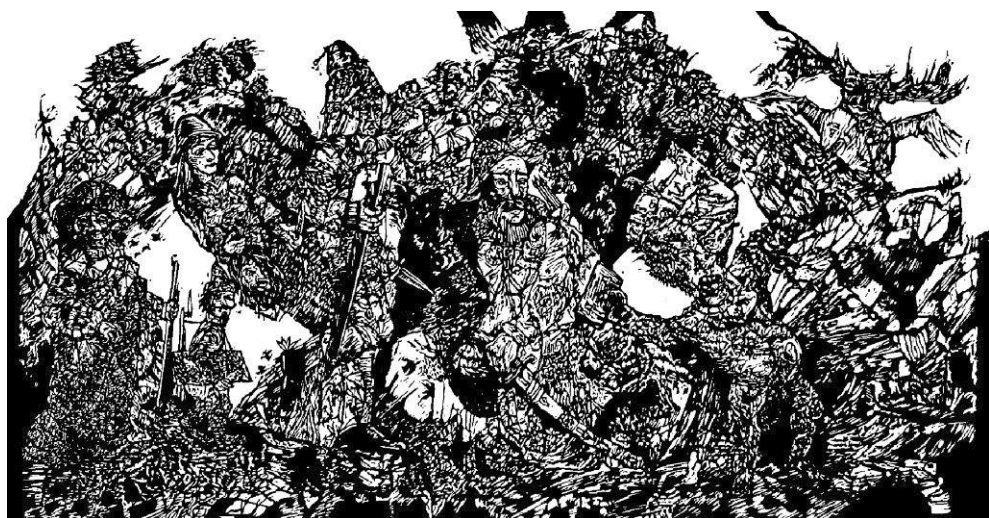
Nemrég egy ismerősöm, aki épp befejezte a *Katonabogár* elolvasását, azt hozta fel, hogy ami a regény végén történik, vagyis hogy egy székely falu felnőtt férfilakosságát deportálják és elpusztítják, ez hihetetlen, ez a science fiction világába tartozik. Pedig történetek hasonló esetek, amikor a második világháború előestéjén, tehát még békeidőben székelyek vagy magyarok lakta erdélyi falvakból a Hatalom kényszermunkára deportálta a civileket, ahonnan sokan bizony nem tértek vissza. És nem is csak férfiakat, hanem volt, hogy nőket is, ráadásul kiskorúakat, ahogy erről a *Székelyföld* folyóiratban is jelent meg pár évvel ezelőtt írás. A valóság sokszor szörnyűbb tud lenni minden borúlátó fikciónál.

Czegő Zoltán regénye nem egy bizonyos székely faluval megérett kataklizmáról szól, hanem összevonva, sűrítve mintegy lényegét, kvintesszenciáját adja annak, amit a Hatalom az idők folyamán tett az egyes székely faluközösségekkel, a rendtartó székely faluval. Vagy amit esetleg tehet még a jövőben is. Ugyanakkor a regényben Szenes néven szereplő falu lakóinak válasza a Hatalom atrocitásaira példaértékű lehet a székely falvak lakói számára. Már mint az a hatalmas közösségi összefogás, ahogy a falu lakói megpróbálják kivédeni a Hatalom támadásait. És ami a megmaradásuk záloga is. Arról a nevezetes közösségi összefogásról van szó, amely a régi időkben jellemzője volt a székely falvaknak, de mára mintha kezdett volna odalenni.

Így a *Katonabogár*, bár igen szomorú, sokszor tragikus hangvételű mű, szerintem mégsem nevezhető teljes joggal tragikusnak. A végén – bár szorult, sőt kényszerhelyzetben –, ha szokatlan, meghökkentő formában is, de találnak valamiféle megoldást, hogy a falu ne pusztuljon ki. De az igazi megoldást nem a regény vége, hanem maga az egész regény nyújtja: példa a nagymérvű közösségi összefogásra, amellyel megelőzhető a pusztulás, kivédhető a katasztrófa.

A *Katonabogár* nyelvezete száz százaléig hiteles székely nyelvezet, annak minden búbájával. Ez a regény egyik nagy erőssége. De mint fentebb szó volt róla, a *Katonabogár* nem humoros mű. Éppen így válik nyilvánvalóvá, hogy az ízes székely kifejezések, a figurás nyelvi fordulatok, a székely beszédben megnyilvánuló olykor csavaros gondolkodásmód nem feltétlenül a humorkeltés eszköze. A székely tájnyelv sokszor a sanyarú sors elviseléséhez nélkülözhetetlen menedék, egyfajta hátság, ahová mindig visszavonulhat a székely, ahol mindig otthon érezheti magát, s amit nagyhatalmi döntéssel sem lehet elcsatolni tőle.

(*Székely Könyvtár Sorozat, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2017*)



Hurrá, megyünk háborúzni! (2000, linómetszet)

Fábián Tibor

Egy édesapa becsülete nyomában

Mersdorf Ilona – Horváth Pál: Erről nem beszéltünk

„Volt olyan 'baráti' beszélgetés, amelyről az öt résztvevő közül kettő jelentett.” A fél-milliót is elérte a romániai besúgók száma. Csak a gondolatok voltak biztonságban. Mersdorf Ilona és Horváth Pál dokumentumkönyvének* árnyékvilágában a titkos-szolgálat fondorlatosan behalózza egy település értelmiségét. Az „Erről nem beszéltünk” Beszterce ostromát idézi, a kommunizmus hatvanas és hetvenes évtizedeiből.

Egy középkorú üzletember bécsi irodájában megcsörren a telefon. Egyik volt besztercei osztálytársa érdeklődik, eljön-e a közelgő osztálytalálkozójukra. Igenlő válasza után barátilag figyelmezteti: „Ne csodálkozz, ha lesznek, akik nem fognak veled szóba állni.”

Ezzel a telefonnal kezdődik minden. És egy hamarosan továbbküldött újságcikkkel folytatódik, amelyben a rég elhunyt édesapát azzal vádolja a szerző, hogy Horváth Pál egykori besztercei magyartanár együttműködött a Szekuritátéval. Müller Árpád állítását arra alapozta, hogy Horváth Pál egyik tanártársa ellen tanúskodott 1960-ban, egy besztercei koncepciós per során, sőt szerinte Horváth a vád koronatanújaként működött közre Schuller Jenő elítélésében. A 38 évvel később megírt újságcikk rég eltemetett emlékeket ébreszt a város lakóiban. Az ifjabb Horváth Pál konszolidált ausztriai életében egyszerre csak arra ébred, hogy édesapját az egykori kommunista rendszerrel való összejátszással gyanúsítják. Lelkében évekig ott lappang ez az egyoldalú állítás, amely ellen apja már nem védekezhet. A múltnak egy általa lezártnak vélt szakasza dereng fel előtte, amit ő még fiatalon a háta mögött hagyott, amikor megözvegyült édesanyjával egy Trabantban elindultak új életet kezdeni.

Eltelik 13 év, és újra szól a telefon a bécsi irodában: volt osztálytársai értesítik Pált, hogy a besztercei városvezetés utcát nevez el édesapjáról, az egykori magyartanáról, igazgatóhelyettesről, a helyi diákszínház atyjáról, köztisztviselőként álló személyiségről. Azonban röviddel ezután a korábbi befektető hadjárat is szárnyra kap, megismételve vádjait, miszerint Horváth Pál besúgó volt.

Anyját hiába kérdezi, ő magába zárja a fájdalmas emlékeket, ezért Pálban megérik az elhatározás: utána jár a történeteknek. Ő maga öt évvel a sokat emlegetett per után született, nem tudhatja hát igazak-e vagy sem az apjával kapcsolatos vádak. A történet a helyi magyar közösséget is megosztja. Mindenki tiszteli az egykori tanár úr közösségépítő és kulturális munkáját, de a koncepciós perben való részvételét többek megbocsáthatatlan botlásaként tartják számon.

Ifjabb Horváth Pál visszatér Erdélybe. Felkeresi apja volt barátait, kollégáit, ismerőseit. Az idő sürgeti, hiszen néhány ismerőstől már végérvényesen „elkészt”. Elsőként az 1960-as meghurcoltat, Schuller Jenőt keresi fel és nyomában még sokakat. A beszélgetések nehezen indulnak, óvják: ne foglalkozzon a múlttal. A legtöbben igyekeznek végképp magukba zárni a kommunizmus személyüket érintő viharait. Kiderül, hogy az 1960-as per koncepciók előzménye voltaképpen egy 1959-es központi bizottsági határozat, amelyben a Ceausescu-előd Gheorghe Gheorghiu-Dej pártfőtitkár utasítást ad az erdélyi magyar oktatással való leszámolásra. A titkosszolgálat kreált vádakkal robbantja szét a tanári közösségeket, meghurcolja a város prominens tagjait, elhinti az egymás iránti gyanakvás magvait. Miközben majd mindenki áldozatnak tartja magát, bárkiről könnyűszerrel elhiszik és elhitetik velük, hogy besúgó. A beszercei Schuller-per annak a folyamatnak a nyitánya, amely egy kisvárosi magyar közösséget két évtized aknamunkájával sikeresen erodál, megfélemlít, beszervez, és kivándorlásra készítet. A Szeku ördögi munkáját mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az egymás ellen fordított személyek évtizedek múltán, a rendszerváltozás után is fenntartják egymás elleni vádjait.

Pál kutatásának másik irányát a titkosszolgálati iratok képezik, a Szekuritáté Irattárát Vizsgáló Országos Tanács archívumában. Az ezeröttszáz oldalnyi dokumentum átnézése során végre kézbe veheti az édesapja beszerzésére irányuló iratot is. Az igazság pillanata, de a megnyugvásé is. Édesapja beszerzési kísérlete meghiúsult, Horváth Pál ugyanis egy ügyes trükkel felvételét kérte a pártba, majd a szerveknek sajnálkozva széttárta kezeit: lépése miatt elveszítette az „elleneséges elemek bizalmát”. A reá vonatkozó dossziék négy vaskos kötetet tesznek ki, az első irat 1952-ben, az utolsó pedig 1982-ben íródott, négy évvel a halála után. Az iratgyűjtőkből kirajzolódott a beszercei magyarság két évtizedes története, egy árnyékvilágé, amely éjjel-nappal leste minden lélegzetvételüket. Pál száznál több ügynök fedőnevét listázta ki, akik több mint félezer emberről jelentettek. Volt olyan „baráti” beszélgetés, amelyikről az öt résztvevő közül kettő is jelentett. A rendszer mindenről tudni akart. Csak a gondolatok voltak biztonságban. A rendszerváltás előtti Romániában félmillió besúgó jelentett környezetéről, munkahelyéről, sőt bizonyos esetekben a saját családjáról is. Pál elmesél egy epizódot a bukaresti irattárból, ahol egy férfi az eléje tett dokumentumba tekintve sírni kezd. Kicsoda az, aki jelentett róla, kérdezik tőle részvétellel. Otthon főzi az ebédet, jön a megtört válasz.

Popescu ügynök Szürke Háznak nevezett Szeku-központ „rendezői” utasítására 1971-ben belép a Horváth Pál-vezette színjátszó körbe. A tanár úr bizalmába fogadja, családtagnak számít, a kis Palival is törődik. Horváth Pál úgy véli, méltó utódot talált a színjátszó kör élére. Sorstársnak tartják, hiszen elpanaszol-

ja, hogy németországi letelepedési kérelme miatt zaklatják. Közben a Szekunál gyorsan emelkedik a ranglétrán. 1972-től már kémelhárítói kiképzést kap, majd megbízzák a beszercei evangélikus lelkész megfigyelésével. Ennek kedvéért áttér evangélikus hitre. Saját csapdájába esik: éppen hasznos szolgálatai miatt késleltetik távozását. Amikor végül hét év után kiengedik, az emigráns szász és magyar csoportokról jelent. Marikucza Péter, az egykori Popescu ügynök néhány Németországban töltött év után Magyarországon telepedik le. A székesfehérvári Lions Club honlapja szerint hitvallása „szolgálni a bajban lévőket”. Aktív közösségi életet él, lakóhelyén, Lajoskomáromban a helyi történelmi kört vezeti. Pál keserűen jegyzi meg róla: szemmel láthatóan egész életében megőrizte azt a képességét, hogy kaméleonként a környezetéhez idomuljon.

A karaktergyilkos suttogó hadjáratra Pál, immár bizonyítékokkal a kezében válasszol, méghozzá ott, ahol minden elkezdődött: Besztercén, az érintettek jelenlétében. A tényekkel és dokumentumokkal alátámasztott előadás eléri célját, a résztvevők egyperces néma csenddel adóznak Horváth Pál emlékének, a vádaskodó hadjáratot folytató személy pedig nyilvánosan bocsánatot kér.

Ifjabb Horváth Pál a sokéves kutatómunka anyagát szerzőtársával, Mersdorf Ilonával kötetbe szerkesztette, mely családi történetként indul, de látóképe folyamatosan bővül, így végül egy teljes város közösségére nyerünk rátekintést. Ugyanígy minden erdélyi, magyarországi városnak megvan a maga vész-korszaka, a kommunizmus időszakából, jó lenne azokat is felszínre hozni, a múlt kavicsaiból kirakni az egységes képet, ahogyan azt Horváth Pálék is tették. Köszönet érte.

(Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2017)

Lőrincz József

Az idiltől a jelenig

P. Buzogány Árpád: Világpótlék

A székelyudvarhelyi Szent István Napok keretében szervezett könyvvásáron volt alkalmunk találkozni P. Buzogány Árpád legújabb, *Világpótlék* című verseskötetével, amely az Udvarhely-szék Kulturális Egyesület Kiadásában jelent meg*. A szellős, tetszetős külalakú, 90 oldalas könyv három ciklusában a költő hetvenegy költeményét olvashatjuk. A könyv látható nyelve is a környező (székely) világhoz való kötődésre utal: a borítón sóváradi kapumotívum, a könyvbelső illusztrációiként korondi toplász minták láthatók. A borítóterv és a műszaki szerkesztés Kolumbán Zsuzsanna munkája.

Tartalmuknál fogva a versek sajátos lét-és ismeretelméleti megközelítést tesznek lehetővé. Már a kötet cím is felhívó, eligazító jellegű. Értelmezésben a szerző a költészetet, az irodalmat tartja világpótléknak, a lét, saját léte fontos összetevőjének. Ami, ha mellékesnek tűnik is, lényegi. Ez utóbbi lenne az első könyvfülre kiemelt *Szavak* című vers üzenete is: a vers céltudatos, az embert szolgáló szépség, esztétikum. Nem ködösítő, mellébeszélő játék, céltalan szószaporítás, hanem a lényeg lényege. Ragaszkodnunk kell hozzá, mint az életünkhöz.

A sokhangú, sokregiszterű kötet versei az első, *Lelkek hazája* című ciklusban a szűkebb pátria, Udvarhelyszék tájaihoz való kötődésről vallanak, a természet, a makro- és mikrokozmosz csodáit rögzítik. A költemények érzékeny lélek és kiváló megfigyelő, élénk fantáziájú, művészi empátiával megáldott ember megnyilvánulásai. Erős dallamosság, líraiság, harmóniakeresés jellemzi őket. Emberszeretet, életszeretet. A hangsúlyos verselés különböző ritmusformái, a jól csengő, tiszta rímek, a hangszimbolika, szóhangulat eszközei célszerűen erősítik a versek kifejező erejét, jól segítik a költői cél megvalósulását. Erőtlen képteremtő készség figyelhető meg a költeményekben, de a fogalmi költészet eszközeit is tudatosan használja a költő. A versszöveg tömör, gondolatokkal, érzelmekkel telített, érthető, értelmezhető. A költői nyelv elemeinek, eszközeinek gazdaságos kezelése avatott költőre vall.

A dal műfajában íródott a kötet legtöbb költeménye. Leggyakoribbak a harmóniakeresés, harmóniateremtés háromszakaszos versművei, de az irónia, szarkazmus, a himnikus emelkedettség, a lázadó indulatosság is hangot kap a szövegekben. Leginkább az első ciklusban található a tiszta összhang versei, idillek: *Áprilisi kertekben*, *Reggeli leltár*, *Hársfavirágok üzenete*, *Éjjel hullnak az almák*, *Új nap a bőzödújfalusi tó fölött*, ám a ciklusvégen már nyomasztó jelek zavarják

meg ezt az összhangot. A költő az értéktelítettség képzete után értékvesztéyzett-ségről tudósít, világimádata kétségbeesésbe vált át (*Árnyék Udvarhely fölött*, *Ébresztő után*, *Júniusi vihar után*, *Szusszan a hajnal*). A *Játék vagyunk Isten kezében* című második ciklus a társra vágyás szép verseit tartalmazza: *Szemedből robban szét*, *Hűvös a konyha*, *Várakozás teleholdnál*, *Hajnali ének*, *Csöpp pontok a képen*, *Fényesedik az ég, ne indulj*, *Holdfénytől hajnali ködíg*, *Esővárók*, *Vékony, ősz fényben* stb. Megkapó a szerelemről himnikusan valló *Hajnali ének*, *Reggelek ereje*, *Márciusi szózat*, *Hajnal virágzik*, *Hajnalban*, *Április fényében*. Ám a gyönyörű versekből, idillekből kiérzik nemegyszer a szerelem sérülékenysége, veszélyeztettségének tragikuma: *Árnyék húzik*, *Könnycsepp szavakon*, *Azonosítás*, *Langyos pillantásról*, *Haragos víz mellett*, *Decemberi álom eleje*, *Szürkül a szerelem*, *A tornácon*, *hosszú padon*.

A harmadik ciklus címe, a *Bicskahegyeni élet* mintha valami társadalmi veszélyhelyzetre utalna. És tényleg, az összhang csodáira figyelő versek után itt egyre inkább jelentkeznek a lét diszharmonikus jegyeit észrevező megfogalmazások. És ebből a szempontból a könyv crescendo jellegű, a költő egyre inkább a társadalom emberellenes jellegére hívja fel a figyelmet, vagy az ellen tiltakozik. A *Láthatatlan szeretetben* nyilvánvaló a költő szeretetkereső gesztusa, talán az olvasók táborában véli megtalálni a megtartó, óriási erőt. A „láthatatlan szeretet” az olvasók ragaszkodása, az emberiség, a szociális empátia lenne. A kötet címet adó *Világpótlék* című költemény eléggé zárt, hermetikus szöveg. Bizonyos veszélyhelyzetre, hiányérzetre enged következtetni, és felhívó jellegű is. Egyértelmű, hogy a világnak változtatásra lenne szüksége. A költővé válás, a kiválás tragikumát fogalmazza meg az *Ezzel kezdődött* című költemény. És a költővé válás pillanatától – P. Buzogány Árpád szerint – kötelező a felelős megszólalás, még akkor is, ha kellemetlenséggel jár, esetleg nehezünkre esik, létünk is veszélyeztetett (*Félelem*). Így történik, hogy a következő versek közül nem egy felér egy szelíd zengésű vilámmal: *Szabadon, üres szívvel*, *Fölösleges kérdések*, *Indulás idegenségbe*, *Létrákon mászhatnánk fel*. Ijesztő árnyék vetül a versre, a vers végre: *Átok alatt*, *Nagy szélben*, *Nem kell az egységes táp*, *Lánc nélkül*). Kiábrándulttá, szarkasztikussá szigorodik a költői hang. Szurrealisztikus, abszurd képek, ellentétek érzékeltetik létünk kaotikus voltát: *„Kockás egék szimatolják az eget./ Zöld holdak sorakoznak fejünk fölött”, „Narancssárga golyó az élet”, „Vékony vasak mögött új világ./ idegének élük mámorát”*. A helyzetértelmezés természetes következménye, hogy felerősödik a versekben a szeretet, az emberiség, a hagyomány, a kultúra, a nemzeti értékek féltése: *Bicskahegyeni élet*, *Nagyanyám ráncos mosolyáról*, *Fejünkben zagyvaság*. A költő, aki foglalkozása szerint művelődési felügyelő, a kultúra mindenese, írásaiban is az értékmentés apostolává minősül. Bölcselő költeményeiből néhány tanulság: *„Ember, ne legyél panaszos fajta. Soha ne legyél bánatos, síró, / Soha ne*

legyen fölötted bíró, ne égjen lelked idegen máglyán” (Hárslevél üzenete); „Tanulj meg/ mindenkivel csak jónak lenni,/ mert hatalmas életed a tét - / a minden vagy a semmi”. (A mai lecke).

Az önzés, a másokon való uralkodni vágyás tépi szét ma darabokra a világot – figyelmeztet a költő.

Az idilltől a kétségbeesésig: ezt az utat járhatjuk be P. Buzogány Árpád új verskönyvében, amelyben a szerző értünk aggódik, nem ellenünk.

(Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2016)



Keresztek hegye II. – Maga (2014, linómetszet)

Lukáts János

Karnyújtásra az ég...

Csernák Árpád: Olajfában lakozó. Ország László fotóival

Töpreng az olvasó, vajon apokrif imakönyvet, családi emlékgyűjteményt, útikalauzt egy lélekkalandozáshoz, vagy egy titokzatos logikájú novellafüzért tart-e a kezében. De bármelyik mellé teszi is le voksát, nem csalódhat, a rejtett szándékok és műfajok mind egy irányba mutatnak, bár sem a szándékot, sem a műfajokat nem könnyű néven nevezni. Még akkor sem, ha a szöveggel egyenértékű képanyagot hívjuk segítségül. A képek is csak azt bizonyítják, hogy az emberi értelem és érzelem, a múlt és a jövő, a fent és a lent kart karba fonva van jelen bennünk és körülöttünk, őriz meg és emel magasba. De félre a képes beszéddel...!

Az alkotó ember sorsa, hogy önmagát építi, a ráruházott feladatot teljesíti, és nem *csatlakozik le* ügyek mellé, az ügybuzgók számára pedig megközelíthetetlen marad. Az alkotó nem épül(het) be semmiféle *hazugságrendszerbe* – ez a szó a könyvben is kurzívval szedődött, nem árt az illető ab initio leszögezni. *(Ügyesek és ügyetlenek.)*

A múlt akkor is múlt, ha más ember, ha más család múltja, a harmonikus múlt pedig minden utód számára szolgálhat buzdító példával. A Steingassner család vajon munkaszeretetből, családi harmóniából vagy a nemzetbe tagozódás derék generációs tette okán került a novellák élére? Mintegy tiszteletadásként a legkisebb gyermek iránt, aki a novella utolsó mondatánál végzi élete első felsírását a magyar világban, és még senki nem tudja, hogy a XIX. századforduló megbecsült alkotója, Tömörkény István lesz belőle. *(Induló vonatok háza.)*

A „nemzeti nagycsalád” után a saját felmenők vonzó balgaságát is őrzi az emlékező ember, főként, ha arra rábeszélni vagy éppen arról lebeszélni akarja az olvasót. A balgaság a lovak szeretete, ami derék kapcsolatkeresés a természettel, de lóversenyezés formájában aligha örökségteremtő szenvedély. A nagymama (akkor még ifiasszony!) a nagyapát akarja lebeszélni, aztán (hamarosan!) maga is lelkes lovasz lesz, az utódokra pedig az örömszerzés szenvedélye marad, a fősvénység elutasítása, mindkettő dicséretes erény. *(Nagyapai örökség.)*

Súlyos töprengések, szívhez szóló tanácsok szegélyezik az elbeszéléseket, az ember és ember közötti kapcsolatoknak száz arca van, s e százból nem mindig a legrokonszenvesebb mutatkozik meg. *Szólítsd meg a szembejövőt, mert másképp elveszítéd!* – tartja a keleti bölcs, korunk európaija hajlamos elhárítani magától e figyelmeztetést. A kutya nem, különösen az erdő sejtelmes rengetegében élvezkedő eb. Az erdő végtelen anyagból, színből és formából áll, ha akarjuk, részesei lehetünk az ezerlevelű kincsnek. A szomjas jószág inna a tó vizéből, de a horgász birtokháborítást ordít a kutya és gazdája felé. *Én a halak pártján vagyok!* – nyilatkozik vissza az erdőjáró gazda. Ám ekkor rob-

banás morajlik közbe, a halbiológus áramfejlesztő pisztrángot hozott magával (mentett ki) Dél-Amerikából, e rájaforma lény okozta a riadalmat. A véletlen, a jó szándék, a hangos szó vagy a négy lábú szomjúsága időnként váratlan következményeket idéz elő. (Késhal.)

Nincs ajtó a bejáraton, de hogy is volna, amikor a hajléktalan pár a város alatt, a csatornában lakik már kilenc éve. Álmaikat keresik és megtalálják, olyan álmokat, amelyekre a *felvilágban* nem volna megoldás. A férfi (aki valamiféle írástudó lehetett város lakó korában) *följegyzéseket* készít és juttat el az újság számára, amelyek idővel kötetbe szerkesztődnek. Lelkes felvilági olvasója is támad, aki tanítvány kívánna lenni a följegyzéseket végiggondoló és följegyző mellett, neki azonban fontosabb a páros harmónia – a világ ajtó nélküli végén. (Nincs ajtó.)

Menekülés vagy igényes perifériára húzódás mozgatja a kötet címadó novelláját is (Csokonai *nemes utalásnak* nevezte kétszáz éve), a megtisztulás, a magány, az emberi lélek nyugalma és kiteljesedése vezeti dr. Werth-et is, aki a maga városából az erdő barlangjába húzódik át, a Doktort és a W-t elhagyja, nevét *vert* alakban használja, e fogyatkozástól azonban gazdagabb lesz. Váratlanul egy ismeretlen gyermeklány csatlakozik hozzá, más ország, nyelv és nép szülötte, aki egy igazabb és letisztultabb világot sejt, aki a társadalom peremvidékét a világ közepének érzi (Olajfában lakozó.)

Kivonulás és menekülés után tévelygés vagy akár tántorgás viszi a két színészt-barátot a kőfejtőbe, valamiféle előadásra vagy inkább tombolásra. Persze, maga a kőfejtő is világvégi hely, a felvilágnak és az alvilágnak a találkozási pontja, ahol a másik világ közelségét megérezni lehet, de megérinteni még nem, legfeljebb vágyakozni utána. A színészek nyelve (a menekülő színészeké) a hangorkán, a táncorgia, amelyet időnként néma csend keretez. És nincs közönség, nincs taps, se meghajlás, karmester, se reflektor. E színházi funkciókat, reakciókat maguk (magukban) idézik fel, élik át, hiányolják, és a világzaj mámorából csak lassan ébrednek. És indulnak, tévelyegnek tovább, mert *a világ tele van megváltatlan emberekkel*. (Előadás a kőfejtőben.)

Az emberek vonulásának azonban nincs vége, sőt, mintha még súlyosabb ideje következne el: amikor tömegesen szállítják őket, nem tudni, kik, nem tudni, kiket és miért. Talán a múlt idéződik fel ebben a legnyomasztóbb lidércnovellában, és csak reménykedhet az olvasó, hogy nem a jövő árnya vetődik előre. A vasúti transzportot robbanás veti széljé (már megint robbanás), ezúttal a hídon. Holtak és roncsok hullanak egymásra, és ketten maradnak csak életben. A férfi és a nő új életet kezd, de a pusztulás nyomai körülveszik őket, vagy talán maguk idézik fel a közelmúltjukból, a régebbi múltból, talán az emlék vezérli őket élet felé, a halál felé, de lehet, hogy csak a felébredés (felrettenés) felé egy lidérces álomból. (Isten szakadékos terein.)

A kert (a világkert) mintha ama paradicsomkert visszatérése volna, de mintegy el-lenkezőjére fordulva. Az újkori kert a világ elemeinek roncsait, torz tömegét ömleszteti összeszét, logikátlanul és harmóniátlanul. Élet és érték nincs, a tárgyak kémiai elemekre bomlanak széljé, a világ összezsugorodik, riasztó fantáziakép lesz belőle. (A kert.)

Aztán mintha visszakanyarodna a világ a kezdetekhez, vagy még annál is régebbre. Az emlékek közt tallózó szerző gyermekkori otthonába téved vissza, amelyben mintha minden a helyén volna, pedig semmi sincs a helyén: édesanyja, testvére kihalt belőle, sötétség és félelem közt tapogat... az emlékező felnőtt, a rettegő kisgyerek? Miközben görcsösen mondogatja (magának – bátorításul vagy az olvasónak – végső útbaigazításul?): *Ébredj fel!* – ilyet az álmod magáról lerázó gondol vagy mond ki. Pedig riasztó a felébredés, szédítő magasság szélén tántorog, és küzd a vággyal, hogy a mélybe vesse magát. De mégis marad a toronyház peremén, figyelmét egy azonosíthatatlan állat vonja magára, és újra: *Ébredj fel!* – és szuszogás, amely azonban már nem az állaté, hanem az álmoktól szabadulóé, aki az éjszakától menekül – sőt, talán megmenekült. Miközben a novella homlokán zord szentencia figyelmeztet: *Az átmenettől féltünk, mely a véghez vezet, de nem a haláltól!* - hát, ki tudja?! (Minden kételynek ellenszegülő sötéten hatalmas elem.)

A tévelygések után végül a visszatérés tartja fogva a novellafüzér űzött hősét (ha illik rá ez az elnevezés!), a gyermekkor bukkan fel (vagy kúszik elő), ezúttal feketében, miként a színvakok látómezejéről hiányzik a tarkaság. Füstös mozdonyt lát, elaggott vadgesztenyét, a játszótér rácsok közé záródott, a gyepp, a homok beton tepsivé ridegült. A lakóházban szánni való öregek lézengenek, az édesanyja (akiért az élethosszú utat megtette) csaholó vérebet tart pórázon, amely a látogatóba visszaérkező gyereket (már régen felnőttet) elriasztja, kiugatja a szülői házból. (Fekete Mikulások.)

Marad az éjszaka, a múltidézés, élmény és öröm múltóban, helyette félelem és bizonytalanság. És az idősödő férfiember is felsóhajt (valahol a magyar éjszakában): *Nekünk ilyen ünnepeink vannak: kiheverhetetlen... mert bennem minden évben újra leverik a forradalmat. Az éjszakai égbolt a végtelen távolban, és mégis közeledik, egészen közel jön.* (Karnyújtásra az éggel.)

Sorssal, végzettel, emlékekkel és vágyakkal viaskodik az író, a botladozó hős és az olvasó, aki riadtan veszi észre időnként, hogy a komor és baljós, de mindannyiszor megtisztulni akaró novella róla-rólunk szó, nekünk szól, hogy... Miért is?

Csernák Árpád novelláit különös módon ölelik, keretezik, tágitják Ország László természetfotói. A világ mélyére és magasára egyaránt elérnek ezek a képek, a fák, a vizek és a kövek remek hármását teremtik meg, az erdő méltóságát, az elhagyott kőbánya kietlenségét. A biblikus olajfa és a dunántúli mandulafa baráti kéznyújtását, a csendet és a csobbanást, a serény halász nagy fogását és a vízbe veszett csónak körvonalait. És a jeget, az egymásra torlódott jégtáblák tucatjait, a fát, amely felszólítja az alatta megálló élőt, hogy tekintsen fel rá, és felejtse rajta tekintetét.

Mert ember és természet egyenértékűen van jelen a könyvben, külön a saját törvényeik szerint, és együtt a teremtés ősi akarata szerint, amely egymás megértésére, egymás megóvására és szeretetére int.

(Stádium Kiadó, Budapest, 2017)

Révész György

Viczai Péter: Gennagyij Nord, avagy az „ismeretlen Viszockij...”. Versek, dalok, anekdoták

Az énekmondók ma is velünk vannak, mint ahogy mindig is velünk voltak az emberiség történelme során. Mellénk telepedtek a tábortüzeknél, középre penderültek a vásár forgatagában, bókoltak a várudvaron, vitézek gyűrűjében regéltek a nagy csaták hőseiről, vigasztalták a bujdosókat. Ma alkalmi színpadokon vagy aluljárókban, ritkábban előadótermek színpadain énekelnek tréfás, szomorkás vagy éppen szerelmes dalokat, néha szenvedélyeket szítanak és ellenállásra biztatnak, miként legendabeli makacs elődeik, a walesi bárdok.

Az énekmondók, bárdok, igricek rendszerint sokoldalú – újmódi kifejezéssel multifunkciós – művészek: többnyire maguk szerzik a maguk írta versek zenéjét, és maguk is adják elő azokat. Nemkülönben Gennagyij Nord is, akit a magyar közönség szinte alig ismer, hiszen magyar nyelven korábban mindössze néhány alkalommal, éppen az Agria számainak hasábjain olvashattuk írásait a magyar és orosz nyelven egyaránt rendszeresen publikáló, világot járt, jeles Viszockij-kutató és fordító, Viczai Péter tolmácsolásában.

Aligha véletlen, hogy az orosz nyelvvel, kultúrával, művészettel foglalkozó írástudók közül éppen egy Viszockij-kutató figyelt fel Nordra, s nyilván nem véletlen a kötet alcíme sem: „*az „ISMERETLEN VISZOCKIJ...”*” S bár Nord nagy tisztelője a legendás elődnek, maga is ápolja emlékét, Viszockij-követőnek aligha nevezhető. A rokonítás azonban óhatatlanul adódik már csak a közös műfaj – a szerzői dalok – és a közös fő téma, az orosz lélek, az orosz világ okán. Leonyid Volodarszkij¹ azonban további közös vonásokra is felhívja a figyelmet orosz nyelvű ajánlásában: „*Nem csak a karakterek hasonlóságáról, vagy, még inkább, a vérmérséklet hasonlóságáról van szó, hanem az ország, a világ történéseire való érzékeny odafigyelésről.*”²

E mellett tagadhatatlan, hogy a tragikus sorsú orosz bárddal való – közel négy évtizeddel ezelőtti – személyes találkozás meghatározó jelentőségű volt az ekkor még éppen csak szárnyait bontogató Nordra. E találkozásra Viszockij 1980-as kalinyingrádi látogatása során került sor. (Viszockij koncertjének emlékét ma

¹ Leonyid Volodarszkij a magyar irodalom avatott tolmácsolója, Füst Milán Fordítói Nagydíjas kortárs orosz költő.

² Ford. R. Gy. – A bilingvis kötetben – rögtön az elején – ez az egyetlen írás található magyar fordítás nélkül. Igaz, az orosz olvasónak van címezve, de talán szerencsésebb lett volna ennek is közölni a fordítását.

szobor és emléktábla is őrzi az egykori keletporosz ékszerdobozban). Nord ugyanis – bár Belorussziában született – kisgyermekkorától Kalinyingrádban élt, járt iskolába, és itt bontogatta szárnyait. Huszonhat évesen már rutinos előadónak számított, aki túl volt az első – házi stúdiójában rögzített – hangfelvételeken is. A Viszockijjal való találkozás történetét is olvashatjuk a kötetben Viczai *A modern kor bárdja, avagy a mai Viszockij?!* című tanulmányában.

Nord előadásmódja azonban nem olyan nyers, mint Viszockijé, versei, szonjai könnyedebbek, helyenként kifejezetten szentimentálisak. Persze, a kor is más, a körülmények is mások. Nem, mintha Nord élete sokkal kellemesebb lenne. Ahogy Volodarszkij a könyv elején írja a már idézett ajánlásában: „*Természetesen mindenkinél saját valósága van. Az egyik a «nagy és hatalmas» Szovjetunió idején élt, amikor tilos volt minden, aminek köze volt a szólásszabadsághoz. A másik napjaink feszültségekkel terhes, saját útját kínolódva kereső Oroszországban. Viszockij ráadásul rémálmaiban sem képzelhette, hogy Oroszország és Ukrajna valaha is nem ugyanannak az államnak a részei, sőt, ellenséges országok lesznek. Nordnak viszont a Donyec-medencében zajló események, a testvérgyilkos háború – napjaink történelmi ténye!*” Nord maga így reagál az említett konfliktusra: „*Felérni ésszel, nehéz már nagyon, / Donyeck, hol fegyver a térség ura, / Fény, nyugalom s víz kevés vagy, / Tán az (új)orosz-ukrán sors fintora. // Vagy a rokonvér tán csak ennyit ért, / Vagy túlteng az ügybuzgó jellem? / Megértem, hogy testvér a testvéért, / Azt viszont nem, ha egymás ellen!*” (Gennagyij Nord: *Új-Oroszország. Ford: Viczai Péter*).

Persze, az ukrán–orosz konfliktust megelőző évek sem múltak el fegyverropogás nélkül. És Nord, akinek apja II. világháborús veterán, keserűen írja: „*Ki mondta, hogy a háború nagy, vagy kicsi? / Ki mondta, hogy méret szerint különböznek? / A háború, hol fiaink halnak, nagy és kicsi, / A háború, hol katona, hit, remény egyesülnek!*” (Gennagyij Nord: *Háború. Ford: Viczai Péter*).

A verseket és dalokat a kötetben viccek és aforizmák követik. Ezek némelyike csak egy fintor, de van közöttük olyan is, amely egy-két sorba sűrített kabarétréfa, némelyik meg éppenséggel korrajznak is beillik. Közös sajátosságuk fanyar, keserűség, néha kifejezetten vaskos, már-már a fekete humorhoz közelítő hangvételük. Ízelítőül néhány ezek közül:

„– Doktor úr, a beteget elvesztettük.

– Majd ha találunk egy másikat, akkor szóljanak. Addig elmegyek enni.”

„Ha az ember élni akar, az orvostudomány tehetetlen.”

„A mennyországba vezető út a létminimum alól indul.”

„Furcsa idők járnak: a telefon gombmentes, az ajtó kilincsmentes, a kapcsolat érzelmentes, az ember agymentes.”

Akár az előbbieket folytatásai is lehetnének, mégis, kötöttségük okán külön fejezetbe kerültek a rímbe szedett, négy soros szösszenetek. Ez a sajátosan nordi műfaj, az ún. *ljaguhi*. Bár műfaji megjelölésként nem szokás lefordítani, a szó eredeti jelentése akár „békák” is lehetne. (Némi fantáziával „vartyogás”-nak is fordíthatnánk.) Kötetbeli gyűjtőcímük mindenestre egyszerűbb: *Négy sorosok*. Álljon itt e rímbe szedett humoros művek közül is néhány:

„Orosz hon egy bizarr eset / Világos ez mindenkinek. / Kormányozni ugyan lehet, / De hasztalan! S ugyan, minek?”

„A jövőre nézve hasznos, / Így földünkről tudnod kell: / A józan ész itt nem honos, / azt más bolygón leled fel.”

Külön meg kell említeni, hogy az orosz nyelv klasszikusokon pallérozódott ismerője Nord olvasása közben bizony el-elakad. Ember legyen a talpán, aki a modern orosz nyelv és különösen a Nord által magától értetődő természetességgel használt szleng kifejezéseit, fordulatait átültetni vállalkozik. Mert csak átültetni lehet, lefordítani nem – lévén a két nyelv gondolkodásmódja annyira különböző. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy ugyanazok a szavak, mondatok gyakran egészen más mögöttes tartalmat nyernek Budapesten, mint Moszkvában, vagy éppen Donyeckben. Viczai Péter sikerrel kerülte el a buktatókat, tanulmányai, műfordításai sikerült hitelesen bemutatnia korunk egyik kimagaslóan termékeny és népszerű orosz szerzőjét, előadóművészt, televíziós személyiségét.

A kötet – bár főszereplője egyértelműen Gennagyij Nord – egyúttal tisztelgés Vlagyimir Viszockij emléke előtt is. Érthető tehát, hogy – Nord és Viszockij életrajza és a Viszockij életét, munkásságát bemutató irodalomjegyzék előtt – a könyv Nord Viszockij című versének részletével fejeződik be: „*Hajnalfénye az új napnak, / Vonatfüty és zakatolás, / Örök létet ad a dalnak, / Nincs megállás, nincs megállás...*” (Gennagyij Nord: Viszockij. Részlet. Fordította Vizai Péter).

A szerző dr. Viczai Péter orosz nyelv-tanár, műfordító, a Budapesti Gazdasági Egyetem docense, az orosz nyelv és kultúra lelkes magyarországi propagátora, Viszockij életművének legjelentősebb – Oroszországban is elismert – magyar kutatója.

A hét ív terjedelmű bilingvis kötet a Hungarovox kiadónál jelent meg 2018-ban. Szerkesztette Viczai Péter, lektorálta Trombitás Endre, anyanyelvi lektor Viczai Natália, a borítóterv Pereszlényi Helga munkája.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2018)

Hajdrik József

Tövismadárként álmodom

1.
Nem fáj lándzsám hegyének szúrása,
Gyöngé ágak között verdes vértetem.
Ha rám talál a tövis hevült kedve,
Szívemig ér mint méhek zúgása.

Vészt jósol a kín krisztusi csendje,
Ebből táplálkozik létem fájdalom.
Nehéz keresztet hagyj, hogy hordhassam,
Amit táplálok, az gyötör rendre.

Nem tudom e szenvedés meddig tart?
Urunk kérges tenyere a két part.
Megnyugtat szívének hűsége engem!

Fékevesztett suhanás az élet!
Gyakran elmondom, nincs mitől félnem.
Tövismadara lettem az Istennek.

2.
Tövismadara lettem az Istennek.
Szeret, mert fennen hirdetem nevét.
Boldog vagyok, mint ki lelki szegény,
Kemény szótól eltörhet az intelem!

Végzetnek sarával bekent a Földön!
Felhő fedi el karcos homlokát.
Búzám közé hintette konkolyát,
Mégis a jó magtól várja, hogy győzzön!

Éden kertjében soha nem jártam,
Hiába kopott két fáradt lábam.
Szívével ígérte a hű szerelmet!

Egyre csak vágyam lopott csókokra,
Hitem épült álságos bókokra.
Ettől maradt üres csillagszekerem!

3.
Ettől maradt üres csillagszekerem!
Mit ér a múlt? Félek felizgatna!
Torkom mélyén feslett színek zaja.
Cinkosként árulja vágyát a csendnek.

Legyen az, amit akaratból érzek,
Madárként lépem meg a végtelent.
Nem tudom, miért jók a vélt szegek,
Forr vérem, mi a bőröm alatt éget.

Célom, hogy hűségemet megtarthassam!
Azt ami oly szép s bennem halhatatlan.
Átír a Fény, és leszek majd prána.

Sarlóív szememnek kék tüze kérdi:
Meri-e sorsom bárki megítélni,
Mert nem adott termést létem fája.

4.
Mert nem adott termést létem fája,
Tört szegletkövem tétován megingott.
Otthonomban kedvem búbjától ringott,
Matt köd feszül rá a bíbor tájra.

Ahol éltem onnan elkerültem.
Szár az fű helyett, várt a keskenyült út.
Ám, ahova értem túl mély volt a kút,
Kútfoimtól lassan megszédültem.

A világrészek lassan összeérnek.
Csak a jó lelkek jutnak fel az égbe,
Az ember eredete nem földi!

Sírunk mind, kik a végére maradtunk.
A végzet ellen nincs kivel harcolnunk.
Ami jussom: az a büszke tövis.

5.
Ami jussom: az a büszke tövis.
A hívőt mindig egészségesnek hittem!
Nőmmel a szeretés néha elbillent,
Könnyét ma is arcomról ő törli!

Végtelen űrben nagy káoszt láttam,
Volt amikor a semmiből lett Egész!
S míg a suhanó fény hallatta neszt,
Vállamra zuhant a földi látszat.

Ma csupaszon várlak jelmeztelenül!
Ilyenné tett ruhám leplezetlenül!
Hímségem madárként talmi érdem.

Múzsám ajkáról röppen a szép szó,
Hú szeretést adj, ne zörgő béklyót.
Ezt érzem meg a végső szívütésben.

6.
Ezt érzem meg a végső szívütésben?
Mikor a lándzsa teszi a dolgát,
Jézus-bordák közt alvadt szín rozsdál,
Homlokcsontról Hold issza Isten vérem!

Sok tűrt szenvedés, mind a jónak jussa.
Remény és hit a mindenké foltja.
Nincs válasz, kinek mi leszen sorsa.
Van ki csúcsra ér, vagy a mély lehúzza!

Utunk keresztfája is vet árnyat.
Főként arra, ki máshogyan szárnyal!
Egyszer csak ők is elérnek a fénybe?

Szférák közt lépek, hol térdel csendem.
Átadom lelkem egyszer a rendnek!
Vajh milyen lesz a kürtök rezdülése?

7.
Vajh milyen lesz a kürtök zendülése?
Ki fám alatt áll biztat és kérlel!
Vágyaim énekétől az ég zeng,
A poéta dala szép költeménye?

Száz színné bomló, színes matériák,
Ezek mind mint minden, mulandóak!
A vízzé vált jeges csurranóak,
Szárazzá válnak a hült artériák.

Kopasz fák, bokrok tövise a kíné!
Rálelni nem nehéz, könnyebb mint hinnéd,
A nem várt baj értelmünk megköti.

Nem tudom átok ez, vagy tán kegyelem,
Ebben az életben mi a szerepem?
Testem a rejtélyt, titkával gyötri.

8.
Testem a rejtélyt, titkával gyötri.
Már azt sem tudom mit, hol rontottam el?
Ma kéket virágozik a nyilálló seb.
Hegyem magát a tengerbe löki!

Szemtükreimben, homályos ábránd!
Rövid az élet, s annak folytatása
Hídként feszül a remény folyamára,
Ez a reánk mért Isteni áldás!

Még Odüsszeusznak ős vére hajt,
Leküzdve a tajtékkal küzdő bajt!
Lépteimet felmarta az ócska szél.

Ahogy szerettek, bársony érzés volt.
Minden változó, ilyen a félhold!
Hullt magból nem tudni mi lesz a termés.

9.
Hullt magból nem tudni mi lesz a termés,
Lehetsz-e győztes, vagy csak áldozat?
Bárki sorsában lehet kárhozat,
Mi végül is felfal, gyorsan felemész .

Azonos leszek egykori árnyammal.
Megszületik vajúdva a bölcs rend!
Honnan jó ez a rég óhajtott kegy?
Mi szabadsággal jár, semmi vágyakkal!

Ez egy szokatlanul bús hangulat.
Ezt vihetjük el jussul magunkkal.
Tudom mi kivirul, úgysis elenyész.

Csőrömben dajkálom szépség dalom,
Itt a jelene, s nem hallathatom,
Feszít a kétség, ami volt nincs, elvész!

10.
Feszít a kétség, ami volt, nincs, elvész!
Csendben érik a legutolsó szó,
Keresi a szépséghez hasonló,
Illendő ígét -, mi elmond egy regét.

Ágról-ágra, mint múltnak bogaira,
Rálelek akaratlan, véletlen.
Piros számban méz csöppjét érlelem,
Így őrzöm emlékét volt dolgaimnak!

Felül emelkedek bús bánatomon,
Jel van a tűzbe hozott homlokomon,
Ködlő fátyol fedi szép imámat.

Mi zúg az ágak közt? Tán mesél a szél?
Néma marad ajkam, már senkit sem félt!
Csak időm végén vagy te imámban.

11.
Csak idők végén vagy te imámban!
Fekete felhőből éles fény cikáz.
Mintha az Úr üzenne így: „Jaj vigyázz!”
Ő tudja minden tett, vagy hiába!

Úgy érzem erejével megijeszt,
Ámbár enyém az utolsó szárnycsapás.
Végső rebbenés, miben nincs akarás.
Köben a törvény tudatja, mint lesz!

Felhők mögül valaki rám mozdul.
Fényarcom e látványtól eltorzul.
Mindent itt hagyni, csak úgy? ez nem kevés!

Gaia ápol s végül betakar!
Semmi nem miénk, s ez már nem zavar.
Mondd, minek ez a szájalmas hírverés?

12.
Mondd, minek ez a szájalmas hírverés?
Milyen próbája ez a talánynak.
Keresem okát búsult hangjának,
Mi bárkit felkavar, ha szívéhez ér.

Sorsom újra élve, arra gondolok.
Krisztusnak sem tört átokfán csontja,
Ő bármikor lejöhett volna,
Mert tudta, maradtak még itt gonoszok!

Így vagyok én ezredévek óta.
Néha hűségese, hol Júdás csókja.
Csőrömből e dalt hallgasd meg: ugye szép?

Időnek pókja lassan körbefon,
Gyors a tövis, és tudom fájni fog!
Harang zúgásától sírni illenék.

13.

Harang zúgásától sírni illenék.
Elfogyott a véges életerő!
Torkomból gyönyörű dal jó elő,
Ez jár a töretlennek vélt hitemért.

Kit féltettem, ma is csak rá gondolok.
Nem hiszem, hogy ő ezt észrevenné.
Mielőtt a végzetem felemész, az
Áldott tövist lágyan megcsókolom.

Énekem lehet, hogy senkit nem hat meg.
Az élet örök küzdéssel megy tovább,
De senki sem tudja ki hol bolyong.

Megáll az átszúrt szív, mely oly konok volt.
Már minden eleve elrendeltetett.
Döf a tövis, Isten már imádkhat!

14.

Döf a tövis, Isten már imádkhat!
Ez az Égieknek valódi mérték,
Életet áldozni igazi érték
A test vesztes, a lélek nem lázad.

Aki szeret, fájdalommal fizet,
Mindenki ki él s lélegzett valaha,
Elhiszi, hogy ez az Úr akarata!
Mégis bánt nagyon, elmenni innen!

Utolsót rebben verdeső két szárnyam.
Ágra folytatom fekete szín árnyam.
Ez a féltett élet búcsúzása.

Lényemmel a tövisre rázuhanok
Kényszerű álomba bele ragadok.
Nem fáj lándzsám hegyének szúrása.

Mesterszonett

Nem fáj lándzsám hegyének szúrása.
Tövismadara lettem az Istennek.
Ettől maradt üres csillagszekerem,
Mert nem adott termést létem fája.

Ami jussom az a büszke tövis!
Ezt érzem meg a végső szívütésben,
Vajh milyen lesz a kürtök rezdülése,
Lelkem a rejtélyt, titkával gyötri!

Hullt magból nem tudni mi lesz a termés.
Feszít a kétség, ami volt nincs, elvesz!
Csak időm végén vagy te imámban.

Mondd minek ez a szánalmas hírverés?
Harang zúgásától sírni illenék.
Döf a tövis, Isten már imádkhat!

E számunk szerzői

Aknay Tibor (1944) Budapest
Anga Mária (1955) Eger
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
Bagi István (1937) Eger
Baka Györgyi (1951) Érd
Baka L. Patrik (1991) Százd
Balázs Ildikó (1965) Budapest
Bartal Klára (1940) Székesfehérvár
Bereti Gábor (1948) Miskolc
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Bozók Ferenc (1973) Mosonmagyaróvár
Bozó Zsuzsanna (1968) Bonyhád
B. Tóth Klára (1955) Budapest
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csáky Anna (1938) Győr
Cs. Nagy Ibolya (1946) Debrecen
Csonotos Márta (1951) Sándorfalva
Csorba Piroska (1952) Miskolc
Deák-Sárosi László (1969) Budapest
Demeter József (1947) Ballószög
Diószegi Szabó Pál (1974) Szeged
Erdei-Szabó István (1958) Bucsa
Erdélyi Z. János (1947) Szekszárd
Farkas András (1944) Budapest
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fábián Tibor (1974) Nagyvárad
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fedák Anita (1964) Eger
Fellinger Károly (1963) Jóka
Forgács Fanni (1995) Eger
G. Komoróczy Emőke (1939) Budapest
Hajdrik József (1951) Szeged
Holló József (1944) Ostoros-Eger
Kaiser László (1953) Budapest
Káliz Sajtó József (1950) Soponya
Kántás Balázs (1987) Budapest
Kerék Imre (1942) Sopron
Kis Pál István (1951) Szekszárd
Konczek József (1942) Pomáz
Kovács Daniela (1976) Debrecen
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Köves István (1938) Budapest
Krajnyák Ádám (1990) Sajóbáony

Lajtós Nóra (1977) Debrecen
Lengyel János (1973) Beregszász
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczy László (1941) Eger
Lőrincz József (1965) Székelyudvarhely
Lukáts János (1943) Budapest
Madarász Imre (1962) Üröm
Magyar Gyuláné (1936) Izsák
Molnár Vilmos (1962) Csíkszereda
Marton Réka Zsófia (1987) Budapest
Menyhei József (1949) Kecskemét
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Molnár Pál (1952) Budapest
Nagy Zita (1987) Eger
Németh István Péter (1960) Tapolca
Ollé Tamás (1996) Ekecs
Pataki István (1953) Bihar
Pállfy Tamás Szabolcs (1979) Szatmárnémeti
Péntek Imre (1942) Zalaegerszeg
Pomogáts Béla (1934) Budapest
Radnai István (1939) Budapest
Révész György (1949) Budapest
Rusu Szidónia (1993) Kolozsvár
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sárkány Tímea (1995) Kézdivásárhely
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Sebestyén Kinga (1998) Zeteváralja (Zetelaka)
Sebestyén Péter (1968) Marosvásárhely
Seléndy Balázs (1937) Cooperstown, USA
Serfőző Simon (1942) Eger–Miskolc
Sólyom Sándor (1943) Keszthely
Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Szárász Pál (1954) Nagyfődémes
Szász Gyopár (1996) Maroszentgyörgy
Szekeres Mária (1948) Újrónafő
Szepesi Zsuzsanna (1956) Pomáz
Szepessy Béla (1960) Nyíregyháza
Sziki Károly (1954) Eger
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Tamás Tímea (1962) Nyíregyháza
Tóth Sándor (1939) Piliscsaba
Veress Szidónia Krisztina (1988) Marosvásárhely
Vései József (1949) Szany
Vitéz Ferenc (1965) Debrecen
Vozáry Viktória (1980) Eger

E számunk illusztrációi Szepessy Béla grafikus- és festőművész munkái.